

2016

Översiktsplan 2016

PRODUKTION AV ÖVERSIKTSPLAN 2016

Politisk styrgrupp: kommunstyrelsens arbetsutskott

Projektorganisation: Marie Berggren, projektansvarig, chef på strategienheten, Marie Nenzén/Per Hedfors, projektledare, översiktsplanerare på strategienheten, Camilla Andersson, miljöskunnig, strategienheten, Peter Källman, kulturstrateg, kultur- och fritidsförvaltningen, Peter Jansson, utvecklingsledare, kultur- och fritidsförvaltningen, Johan Nilsson, miljöchef, bygg- och miljöförvaltningen, Rebecka Modin, utredare, socialförvaltningen, Ulf Andersson, näringslivschef, tillväxtkontoret, Elisabeth Lindqvist, administrativ chef/controller, barn- och utbildningsförvaltningen, Anna Bergsten, miljö- och hälsoskyddsinspektör, bygg- och miljöförvaltningen, Eric Renman, miljö- och hälsoskyddsinspektör, bygg- och miljöförvaltningen, Matilda Svahn, planhandläggare, bygg- och miljöförvaltningen, Linnéa Johansson, planarkitekt, bygg- och miljöförvaltningen, Malin Kingfeldt, VA-ingenjör, tekniska förvaltningen

Kartor: Birgitta Bergström

Originalproduktion (textredigering och grafisk form): My Laurell, My Laurell AB

Omslagsbild: montage Jennifer Mayer, originalbild Harpans förskola

Förord

I Östhammars kommun finns höga värden som vi ska ta till vara, värna och utveckla på ett hållbart sätt.

Här sker utvecklingen utifrån ett lokalt perspektiv, samtidigt som hänsyn tas till helheten. Både lokala, regionala, nationella och internationella perspektiv är viktiga för att nå en långsiktigt positiv utveckling.

I kommunen känner vi ett ansvar för våra medmänniskor och vi ska känna en trygghet i vår närmiljö.

En översiktsplan visar kommunens vilja och långsiktiga vision för hur vi ska använda våra mark- och vattenresurser på ett hållbart sätt. Översiktsplanen är en strategisk handling med tydliga inriktningsmål som ska fungera som en vägvisare till olika beslut för politiken, företag och enskilda.

Översiktsplanen beskriver hur vi ser på den framtida utvecklingen av Östhammars kommun. Det är tillsammans som vi uppnår en långsiktigt hållbar utveckling.

Foto: Lasse Modin

Jacob Spangenberg (C)

Foto: Lasse Modin

Margareta Widén-Berggren (S)

Foto: Anders Hedberg Magnusson

Pär-Olof Olsson (M)

Innehållsförteckning

Innehåller klickbara, digitala länkar

Om översiktsplanen.....	5	Trafik och kommunikationer.....	66
Läsanvisningar.....	6	Vägar, järnvägar och kollektivtrafik.....	66
I Vision framtidsbild och utmaningar.....	8	Sjötrafik och hamnar.....	70
Vision	8	Teknisk försörjning.....	71
Framtidsbild 2025	10	Avfall och återvinning.....	71
Utmaningar.....	12	Energi.....	72
II Övergripande förutsättningar	15	Digital infrastruktur.....	74
Kommunen idag.....	15	Vatten och avlopp.....	77
Roll i regionen.....	20	Vattenplanering.....	83
III Framtida mark- och vattenanvändning	24	Näringslivsutveckling.....	88
Huvuddrag och kommunens syn.....	24	Social utveckling.....	91
Bebyggelseutveckling.....	29	IV Hänsyn till riksintressen	
Bostäder.....	29	och övriga allmänna intressen	94
Industri- och verksamhetslokaler	31	Riksintressen.....	94
Serviceorter.....	34	Miljö, hälsa och säkerhet.....	108
Övriga tätorter och småorter	46	Miljökvalitetsnormer.....	108
Landsbygd.....	47	Miljö och hälsorisker	111
Strandskydd.....	52	Samhällsskydd och beredskap	116
Grönstruktur.....	53	Sammanfattning av MKB.....	118
Naturvärden.....	53	Kommunala strategidokument	120
Rekreation och friluftsliv	56	Fortsatt planering.....	120
Kulturmiljöer.....	62	Ordlista.....	121

Bilagor

Till planen hör också ett dokument med bilagor:

Bilaga 1 Särskilt utlåtande

Bilaga 2 Länsstyrelsens granskningsyttrande

Bilaga 3 Miljökonsekvensbeskrivning

Bilaga 4 Aktualitetsförklarade avsnitt från ÖP 2003.

Översiktsplan 2016. Bilagor

ÖP-dokumenterna kan laddas ner på www.osthammar.se/op2016 eller beställas på e-postadressen osthammardirekt@osthammar.se

LÄS MER

Text eller bild med denna symbol innehåller i ÖP:s webbversion klickbara länkar till aktuell publikation/webbplats/karta

foto: Peter Högström

Foto: Peter Högström

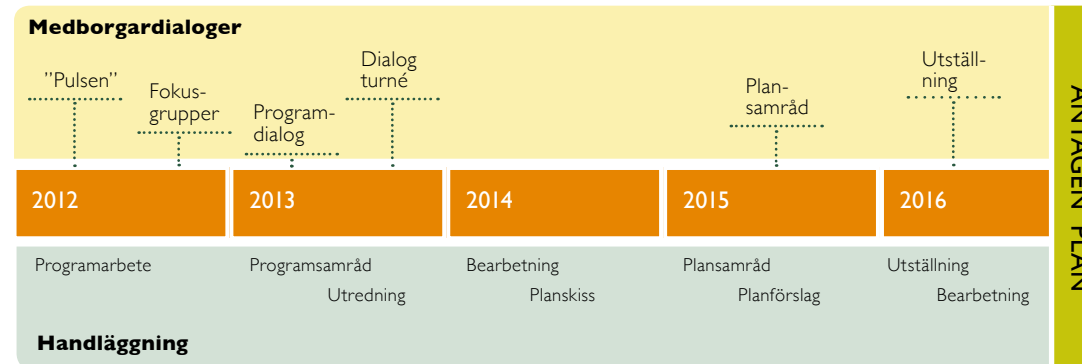
Om översiktsplanen

Översiktsplan 2016 är ett politiskt styrdokument som behandlar den framtida utvecklingen i kommunen. Planen ska ge överblick och visa på sammanhang som gör det möjligt att bedöma hur olika åtgärder kan påverka livsmiljön på längre sikt och vad som bäst bidrar till hållbar utveckling. På så sätt blir översiktsplanen ett redskap som gör det lättare att fatta rätt beslut om hur vi ska använda våra mark- och vattenresurser på ett långsiktigt och hållbart sätt.

Alla kommuner ska ha en aktuell översiktsplan och den ska vara kommuntäckande. Politikerna ska under varje mandatperiod ta ställning till om översiktsplanen behöver revideras.

En antagen översiktsplan är inte juridiskt bindande, men den ger vägledning:

- för kommunala beslut om detaljplaner, planbesked, bygglov och andra tillståndsbeslut,
- i arbetet med regionala utvecklings- och planeringsprojekt och
- för andra myndigheter som prövar eller överprövar anmälnings- och tillståndsärenden i kommunen.

Vägen till en antagen plan

Översiktsplanen ska både peka på möjligheter och begränsningar. I arbetet med att ta fram planen kan gemensamma frågor och motstridiga idéer och intressen lyftas fram och diskuteras. Alla ska få komma till tals och det är skälet till att flera omgångar av dialog och samråd om planen genomförs.

Arbetet med att revidera Östhammars kommuns översiktsplan inleddes år 2012, med kommunstyrelsen som styrgrupp. Det har drivits i samklang med kommunens fyra värdeord: ansvar, engagemang, tillsammans och öppenhet.

Först identifierades framtidsfrågor, mål och utmaningar som presenterades i ett program för översiktsplan. Tre förslag till framtidsbilder togs fram, som underlag till resonemang om viktiga strategival.

Offentligt samråd om programmet genomfördes perioden 15 mars till 15 maj 2013 och i samband med en stor dialogturné i Östhammars kommun perioden april till september. Dessutom genomfördes ett antal informationsmöten och workshops om programmet med olika föreningar och sammanslutningar. Även kommunens politiska nämnder deltog aktivt i dialoger om programmet.

ÖVERSIKTSPLANENS INNEHÅLL

Planen ska redovisa:

- grunddragen för mark- och vattenanvändningen,
- hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras,
- vilken hänsyn som ska tas till allmänna intressen och
- hur riksintressen och miljö-kvalitetsnormer ska tillgodoses.

LÄSANVISNINGAR	
Om översiktsplanen	Förklarar vad en översiktsplan är; vad den ska innehålla och hur den ska tas fram.
I Vision, framtidsbild och utmaningar Vision Framtidsbild Utmaningar och strategier	Beskriver vision och prioriterade mål för utvecklingen i Östhammars kommun till 2025. Ett antal utmaningar måste hanteras för att gå från nuläge till en skisserad framtid, konkretiserad med hjälp av en framtidsbild. Här beskrivs utmaningarna och lämnas förslag till strategier.
II Övergripande förutsättningar Kommunen idag Roll i regionen	Beskriver i sammanfattning nuläget i Östhammars kommun: de fysiska förutsättningarna, villkoren för vardagslivet och relationer med omgivningen.
III Framtida mark- och vattenanvändning Bebyggelseutveckling Grönstruktur Kulturmiljöer Trafik och kommunikationer Teknisk försörjning Vattenplanering Näringslivsutveckling Social utveckling	Beskriver under olika teman nuläge och kommunens syn på framtida mark- och vattenanvändning, det vill säga vad som krävs för att få till stånd en utveckling i linje med egna visioner och nationella, regionala och lokala mål. Viktiga lagar och, där det är aktuellt, kommunens praxis för tillämpning redovisas också.
IV Hänsyn till riksintressen och andra allmänna intressen Riksintressen Miljö, hälsa och säkerhet	Beskriver hur riksintressen, miljökvalitetsnormer och andra allmänna intressen ska hanteras och tillgodoses i kommunens planering.
Bil 1 Särskilt utlåtande	Redovisar och bemöter synpunkter som lämnades under utställningsperioden 23 maj–31 augusti 2016.
Bil 2 Länsstyrelsens granskningsyttrande	Redovisar i sin helhet Länsstyrelsens yttrande med bilagor över utställningsversionen av ÖP 2016.
Bil 3 Miljökonsekvensbeskrivning	Beskriver de huvudsakliga miljöeffekterna av att genomföra planen och hur en hållbar utveckling främjas.
Bil 4 Aktualitetsförklarade delar av ÖP 2003	Redovisar avsnitt av ÖP 2003 som har fortsatt giltighet i ÖP 2016, med planerad bearbetning i fortsatt ÖP-process.

Alla synpunkter sammanställdes och med utgångspunkt från dessa tog kommunstyrelsen beslut om den fortsatta inriktningen på planarbetet:

Översiktsplan 2016 ska utgå från en långsiktigt hållbar utveckling genom att

- Utnyttja läget mellan Stockholm-Mälardalen och Gävle: de stora kommunikationsstråken och pendlarboenden ska vidareutvecklas.
- Vidareutveckla tätorternas profiler och en balanserad flerkärnighet: det ska ske med utgångspunkt från orternas styrkor och utvecklingspotential.
- Ta tillvara kustens attraktivitet: varierade boendeformer ska utvecklas i tätort och tätortsnära skärgård.

Efter programskedet vidtog ett arbete med att ta fram fördjupade planeringsförutsättningar, med strategier och vägledningar för bebyggelseutveckling och framtida användning av mark och vatten. Två av de tre framtidsbilder som diskuterades under programsamrådet gav ramen för fördjupnings- och strategiarbetet. Alla kommunala förvaltningar bidrog med sakkunskap. Arbetet resulterade i en samrådsversion av ÖP. Diskussionerna om Östhammars kommuns framtid fortsatte under en samrådsperiod på tre månader.

Samrådet genomfördes under tiden 15 maj–15 september 2015. För att underlätta förståelsen av planens innehåll presenterades den med hjälp av en utställning, sammanfattningar och broschyrer. Materialet exponerades i samband med elva samrådsdialoger på olika platser i kommunen. Både tjänstemän och politiker fanns på plats för att svara på frågor, diskutera och ta emot synpunkter.

Cirka 300 synpunkter och yttranden lämnades under samrådsperioden. De finns sammanfattade i en samrådsredogörelse som användes vid en efterföljande utställning. Planförslagets huvudsakliga inriktning lämnades oförändrad, men vissa kompletteringar och förtydliganden gjordes med utgångspunkt från synpunkterna som lämnats.

Under en utställningstid på drygt tre månader, 23 maj–31 augusti 2016, fick alla återigen möjlighet att lämna synpunkter på planförslaget. Länsstyrelsen gjorde en särskild granskning för att se till så att planen är i linje med lagar och förordningar och inte innebär att människor utsätts för onödiga risker (bilaga 2).

De synpunkter som kom fram under utställningsperioden har sammanställts och bemöts i planbilagan Särskilt utlåtande (bilaga 1). Vissa kompletteringar och förtydliganden gjordes inför antagandet av ÖP 2016 med aktualitetsförklaring av delar av ÖP 2003 (bilaga 4).

MEDBORGARDIALOGER

Dialoger mellan invånare, kommunala tjänstemän och politiker ger utrymme för frågor och utbyte av synpunkter. De här dialogaktiviteterna har genomförts under arbetet med ÖP:

Pulsen – intervjuer på stan

Intervjuer på stan genomfördes i maj 2012. Syftet var att hitta utgångspunkter för arbetet att ta fram utvecklingsstrategier.

Fokusgrupper – riktad dialog med målgrupper

I augusti 2012 diskuterades ett utkast till strategier vidare i mindre grupper – fokusgrupper.

Programdialog - frivilligt samråd om planens strategiska inriktning

Mars-maj 2013 genomfördes samråd om ett förslag till strategisk utveckling för kommunen.

Dialogturné 2013 och Ring så kommer vi!

Under Dialogturnén 2013 samlades ytterligare synpunkter och förslag in, genom besök ute i bygder och skolor. Det gav 1 600 synpunkter.

Plansamråd

Ett plansamråd om förslag till ÖP 2016 genomfördes maj–september 2015. Sammanlagt lämnades cirka 300 synpunkter vilket resulterade i vissa kompletteringar och förtydliganden.

Planutställning

En utställning av ÖP 2016 genomfördes maj–augusti 2016. Lämnade synpunkter bearbetades.

Antagande

Kommunfullmäktige antog ÖP 2016 vid sitt sammanträde den xx december 2016.

Foto: Östhammars kommun

I Vision, framtidsbild och utmaningar

VISION

Östhammars kommun – Världens bästa lokalsamhälle

Med engagerad befolkning, framgångsrika företag och en god kommunal service.

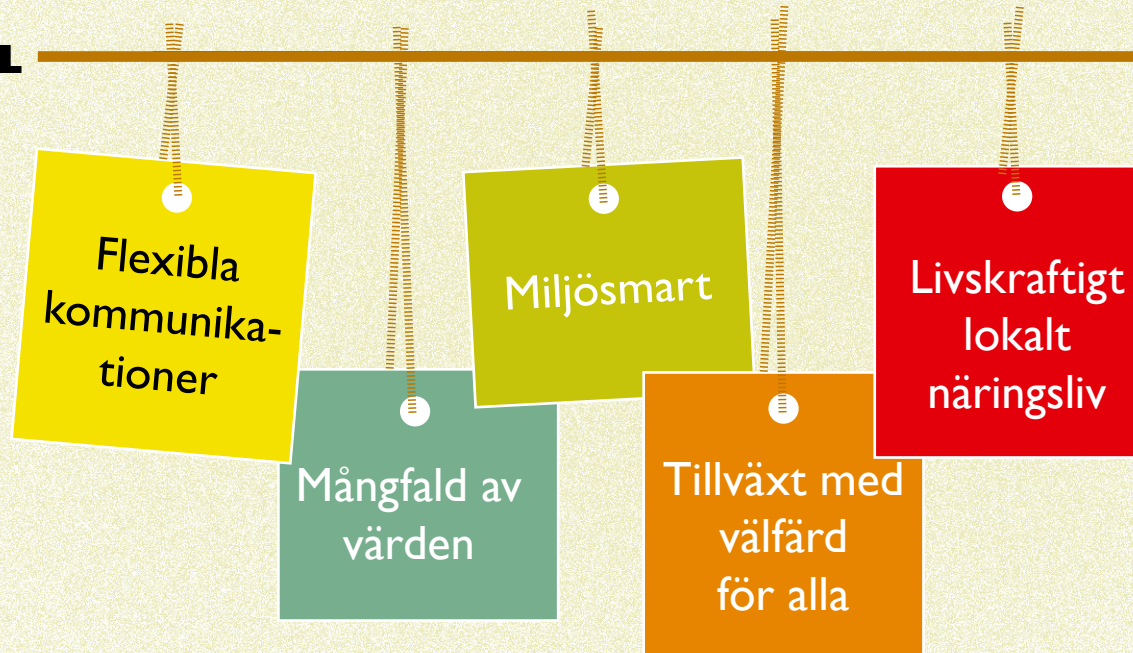
En mångfald av goda lokalsamhällen skapar förutsättningar för **hållbar tillväxt**.

MÅL

STRATEGI

UTMANINGAR

NULÄGE

Östhammars kommun är mångfald i samhället en förutsättning för all utveckling. Här finns en djup förståelse för samhällets olika viljor. Vi arbetar tillsammans för att hitta goda lösningar. All utveckling sker med utgångspunkt från lokala perspektiv och med hänsyn till helheten. Det goda samspelet mellan helhet och mångfald skapar en grund för god ekonomisk hushållning.

I Östhammars kommun känner vi ansvar för våra medmänniskor. Vi är trygga i vår närmiljö. Goda samarbeten mellan invånare, näringsliv och myndigheter ger oss ett samhälle där säkerheten är hög och vård- och omsorgsbehoven är väl tillgodosedda.

I Östhammars kommun upprätthåller vi en god omvärldsbevakning för att ta tillvara erfarenheter och initiativ för ekologisk hållbarhet. Tillsammans minskar vi energianvändningen och skapar förutsättningar för en miljöriktig energiförsörjning.

Vi tar gemensamt ansvar för samhället och skapar tillsammans goda förutsättningar för att leva, studera och arbeta i vår hembygd. Invånare, näringsliv och kommun skapar tillsammans en god grund för utveckling av samhällsservice och välfärd.

Inriktningsmål för planen

Utifrån kommunens vision har fem inriktningsmål för översiktsplanen identifierats. Målen ska hjälpa oss att prioritera och välja vad vi ska fokusera på i den strategiska planeringen.

FLEXIBLA KOMMUNIKATIONER

Kommunikationer har stor betydelse i kommunen: för pendling till arbete och studier, för näringslivet och för att nå utbudet i regionens större städer. Kommunikationsstrukturen kopplar också samman våra lokala, små kärnor av bebyggelse och verksamheter.

Ibland handlar det om att hitta flexibla lösningar och tänka på ett nytt sätt för att skapa goda kommunikationer med det begränsade befolkningsunderlag vi har. Valfungerande kommunikationsnoder med busstationer, cykelstråk och pendlarparkeringar är ett exempel. Anropsstyrd trafik ett annat. Det går också att skapa nya lösningar genom att jobba i små steg, exempelvis med dieseldriven persontågstrafik i väntan på en elektrifierad bana. Bra och heltäckande bredband skapar förutsättningar att verka och bo lokalt, även i kustområdet och på landsbygden.

MÅNGFALD AV VÄRDEN

Kommunen har en mängd olika värden som vi ska ta vara på och utveckla: kulturmiljöer, na-

turområden, olika typer av tätorter och boendemiljöer, kust och skärgård, tysta skogsområden, våtmarker och vattendrag. Vår mångfald av boendemiljöer är en styrka i regionen. Närheten till natur och skärgård ger viktiga kvaliteter för vardagslivet. Skärgården, kulturmiljöerna och naturen är också en viktig bas för vår besöksnäring. Det ska finnas en balans mellan bevarande och utveckling.

MILJÖSMART

Vi ska hitta smarta lösningar för energiförsörjning, vatten- och avloppshantering, avfall, miljöskydd och klimatberedskap. Lokala lösningar kan vara mer miljösmarta än de storskaliga. Allt handlar om att tänka långsiktigt och hållbart i ett helhetsperspektiv. Vi ska minska det ekologiska fotavtrycket genom att ta tillvara på det vi har och utvecklas utifrån våra egna förutsättningar. Ibland måste vi tänka nytt och utanför ramarna: ta in ny teknik och ny kunskap. Ibland gäller det bara att göra rätt sak vid rätt tillfälle.

TILLVÄXT MED VÄLFÄRD FÖR ALLA

Hela samhället ska leva utifrån de förutsättningar som finns för att skapa tillväxt och välfärd. En befolkningstillväxt skapar möjligheter att kunna erbjuda en god kommunal service. Ett varierat

bostadsutbud i attraktiva lägen ger förutsättningar för inflyttning och omflyttning. En attraktiv grundskola är centralt för vardagslivet. Trygghet, jämställdhet, folkhälsa och valfrihet är några nyckelord för det goda livet i kommunen. Vi måste samarbeta för att hushålla med resurserna och skapa ett samhälle för alla. Ett stort engagemang från privata aktörer i samspel med kommunen skapar mervärden.

LIVSKRAFTIGT LOKALT NÄRINGSLEV

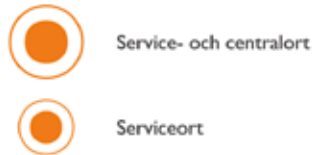
Den lokala arbetsmarknaden är en viktig förutsättning för kommunens utveckling. Vi har ett antal stora företag och en mängd småföretag som skapar en starkt lokal arbetsmarknad. För att möta framtida behov av sysselsättning inom kommunen behöver det lokala näringslivet bli bredare och än mer livskraftigt.

Östhammars kommun strävar efter att möta de behov som våra företag har, för att skapa förutsättningar för tillväxt. Vi måste också skapa förutsättningar som underlättar för etablering av verksamheter i nya branscher. Det kan handla om bostadsförsörjning, bra tomter och lokaler för olika typer av verksamheter och goda kommunikationer. Även kommunen, som organisation, ska vara en attraktiv arbetsgivare som bidrar till tillväxten.

Översiktplan 2016

Framtidsbild

Serviceorter

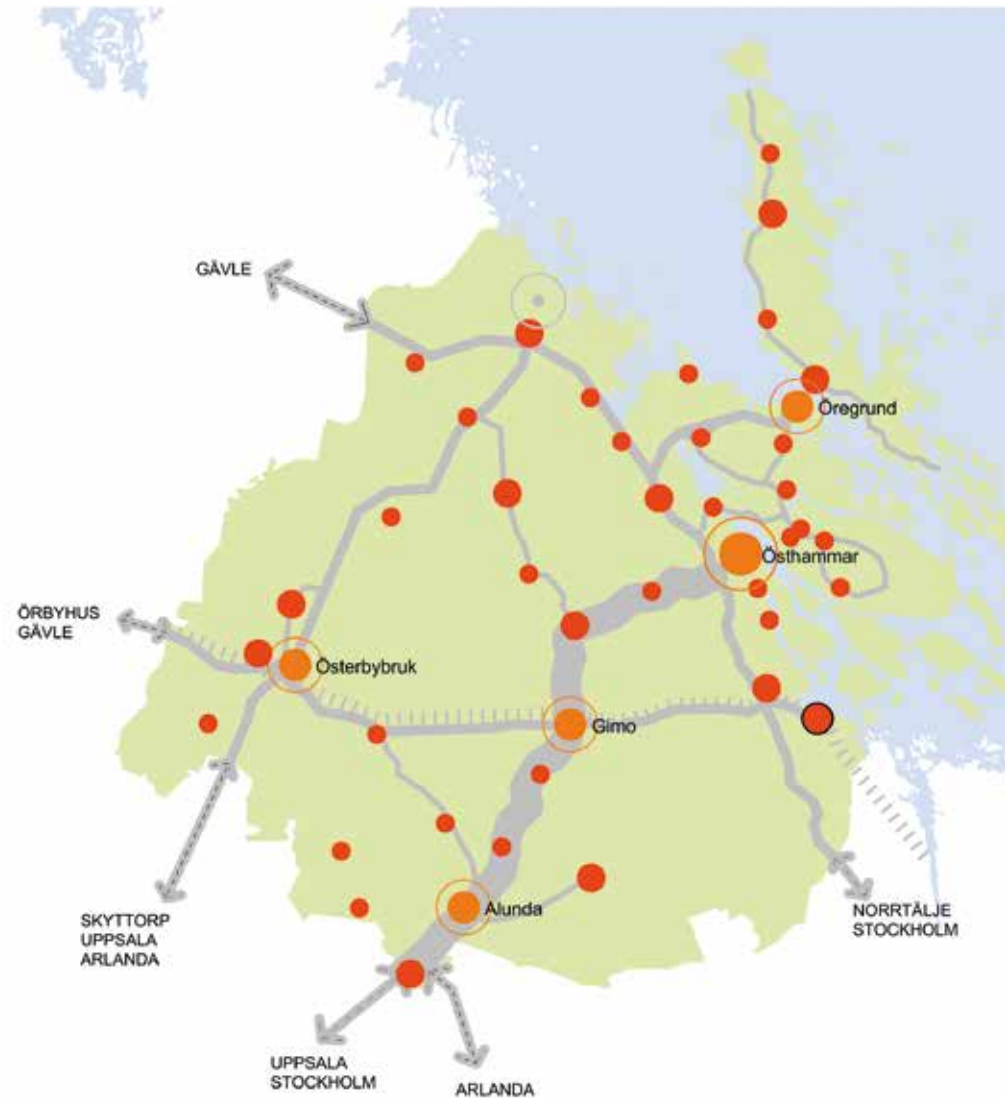
Bebyggelse noder

Kommunikationer

Kärnteknisk anläggning

Framtidsbild 2025

Att skapa en framtidsbild kan ge en uppfattning om vad olika beslut och aktiviteter ska åstadkomma. Tre alternativa framtidsbilder togs fram när vi började diskutera vilka övergripande strategier som skulle lägga grunden för ÖP 2016. Skulle Östhammar vara motor och centralort (alternativ A), skulle flerkärnigheten profileras ytterligare (alternativ B) eller skulle orterna med bästa förutsättningar för resande mot Uppsala, Stockholm och Gävle prioriteras (alternativ C)?

Dialoger och diskussioner resulterade i den framtidsbild som beskrivs nedan och i kartan till vänster. Den är en kombination av alternativ B och C. Östhammar ska utvecklas som flerkärnig kommun, där läge och kommunikationsstrukturer blir betydelsefulla för profilering av och rollfördelning mellan de fem största tätorterna – serviceorterna.

Foto: Camilla Andersson

Foto: Örgun Lindström

FRAMTID - SERVICEORTERNA

Serviceorterna har utvecklats utifrån sina respektive förutsättningar och styrkor.

Östhammar är centrum för kommunens handel och administration. Läget i gränsen mellan inland och kust och i korsningen mellan väg 288 och 76 har bidragit till utvecklingen av Östhammars breda handelsutbud och att många tjänsteföretag har etablerat sig här.

Öregrund är en serviceort med viktig funktion för kustområdet. Fler företag med koppling till marinteknik och marinbiologi har utvecklats här. Ortens serviceutbud har stor betydelse för den bofasta skärgårdsbefolkningen, men också för att möta efterfrågan och behov från de många deltidsboende och turister som kommer till kusten sommartid.

Alunda och Österbybruk har utvecklats till attraktiva boendeställen med goda kommunikationer till Uppsala, Stockholm och Gävle. De har ett lite bredare utbud av boendetyper och är perfekta för den som är nyinflyttad i kommunen. I dessa orter bor unga vuxna i högre utsträckning kvar eftersom de kan pendla till universitets- och högskoleutbildningar i Gävle eller Uppsala.

Gimo har en tydlig roll som knutpunkt för skola och arbete. Campus Gimo har utvecklat specialgymnasier med olika inriktning. Orten har också fått ökad betydelse som arbetsort genom satsningen på industrigymnasium och genom att fler industrier och logistikföretag har etablerat sig längs väg 292. Detta har också skapat ett ökat intresse för lägenhetsboende i centralt läge och nära idrottsanläggningar.

FRAMTID - KOMMUNIKATIONSSTRÅK

Kommunikationsstråken har utvecklats utifrån vad kommunen behöver som helhet. Väg 288, kommunens huvudstråk, har utvecklats till en snabb och säker kommunikationsled med utökad kollektivtrafik. Det är lätt att ta sig mellan Öregrund och Alunda för lokala resor och det går att snabbt och bekvämt att ta sig till Uppsala med direktbuss.

Väg 76 har utvecklats med bättre kommunikationer mellan Norrtälje och Gävle. Forsmarks bruk är en viktig omstigningspunkt för kollektivtrafiken på väg 76 och väg 290. Därifrån går det snabbt att ta buss till kraftverk och slutförvar.

Väg 292 är ett välutnyttjat stråk bland annat för gods. Det finns en bra och bekväm uppställningsplats för farligt gods mellan Gimo och Hargshamn som används flitigt. I anslutning till denna finns också ett av kommunens större logistikföretag för både spår- och vägburet gods.

Kommunikationerna mellan Alunda och Arlanda har utvecklats och förbättrats. Många som bor här pendlar mot Stockholm. Det går snabbt att ta sig mellan Alunda och Stockholmsområdet med både bil och buss.

Anropsstyrd kollektivtrafik binder ihop viktiga bebyggelsestråk på landsbygden med kommunens större orter och målpunkter. Pendelparkeringar har anlagts på strategiskt viktiga platser.

Järnvägssträckningen mellan Hargshamn och Örbyhus trafikeras av lokala persontåg som erbjuder bekvämt resande mellan orterna längs sträckan och möjligheter att resa vidare med tåg mot Stockholm och Gävle.

FRAMTID - BEBYGGELSESTRUKTUR

Bebyggelsestrukturen har förtätats i noder som skapat bättre underlag för kollektivtrafik och IT-kommunikation på landsbygden.

Längs 288:ans prioriterade vägstråk har ny bebyggelse tillkommit i anslutning till befintliga husgrupper. Detta med hänsyn till landsbygdens intressen och de areella näringarnas behov.

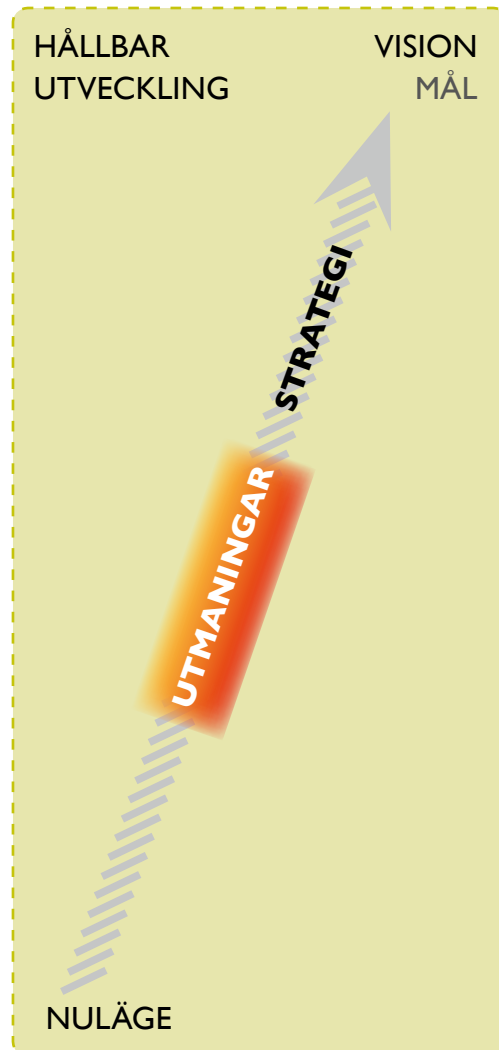
De mindre orterna har vuxit och fått ett bredare utbud av bostäder och verksamheter i liten skala. På vissa orter har hotellverksamhet och andra turistanläggningar utvecklats.

De större byarna har förtätats och fler har valt landsbygdsboende eftersom kommunikationerna blivit bättre. Fler har också valt att bosätta sig året runt i kust- och skärgårdsområdet eftersom det är lättare att ta sig utan bil till närmaste tätort.

Bredbandsnätet har byggts ut i hela kommunen och fler har börjat arbeta hemifrån eller i nystartade verksamheter på olika orter.

Utmaningar och strategier

Med hjälp av de fem inriktningsmålen har ett antal behov identifierats. Att tillgodose dem innebär utmaningar som redovisas här, tillsammans med strategier som ger förslag till vägar för att möta dem. Dessa utmaningar och strategier behandlas närmare i del III, Framtida mark och vattenanvändning.

MÅLEN

- Flexibla kommunikationer
- Mångfald av värden
- Miljösmart
- Tillväxt med välfärd för alla
- Livskraftigt lokalt näringsliv

I. DEN GEOGRAFISKA GRUNDEN

Vi måste på bästa sätt ta tillvara de fysiska grundförutsättningar som formats av historien.

Stora värden är investerade i den struktur av vägar, bebyggelse och teknisk försörjning som finns i dag i Östhammars kommun. Det är värden vi ska ta tillvara och utveckla. Vi ska slå vakt om den flerkärniga Ortsstrukturen genom att utgå från de olika orternas styrkor för utvecklingen i kommunen. Eftersom många också bor på landsbygden är det en stor utmaning att skapa en täthet som stödjer förut-

sättningarna för kollektivtrafiken, underlättar för näringslivet och gör det möjligt att utveckla bostadsmarknaden.

Grunduppgiften för den fysiska planeringen är att skapa en ändamålsenlig struktur av bebyggelse, grönområden och verksamheter. För att uppnå en genomtänkt struktur krävs ett strategiskt tänkande kring bebyggelseutvecklingen, i både tätort och på landsbygden. Med övergripande strategier kan man undvika de misstag som lätt uppstår om man inte ser hur stegvisa eller mindre beslut kan påverka helheten. En väl strukturerad bebyggelsemiljö lägger grunden för ett bra samhälle och ger möjlighet att skapa hållbara lösningar och en hållbar utveckling.

Tillgången till orter och bygder med olika karaktärer erbjuder invånarna i Östhammars kommun en mångfald av boendemiljöer. Det har ett värde, men baksidan är att små orter inte alltid har ett tillräckligt stort befolkningsunderlag för att en god kommersiell service ska kunna upprätthållas. Därför uppmuntras samlokalisering.

Strukturen måste utformas på ett sätt som tar hänsyn till miljön, sociala förhållanden och ekonomin, med anpassade lösningar för kommunikationer, vatten och avlopp och energiförsörjning. Utmaningen är att skapa en lagom tät

struktur av bebyggelse och grönområden, med tillfredsställande infrastruktur så att intressen och behov som finns på landsbygden, i orterna och i kustområdet kan balanseras.

UTMANINGAR

- Utveckla relationerna mellan bygder och tätorter så att alla kan få tillgång till service av god kvalitet.
- Utveckla ett genomtänkt samspel mellan bebyggelse, grönområden och infrastruktur.

STRATEGIER

- Utveckla serviceorterna.
- Skapa hållbara bebyggelsestrukturer på landsbygden.
- Utveckla blandstaden och stadsbyggnads-kvaliteterna i tätorterna.
- Trafikplanera för attraktiva orter.
- Hållbar teknisk försörjning.

2. NYCKLAR TILL UTVECKLING

Det finns några nyckelfrågor vi måste hantera för att kunna skapa ett gott liv i kommunen, i samklang med omvärlden: goda kommunikationer, bra bostäder och ett livskraftigt näringsliv.

Tillgång till bra kommunikationer, bostäder och ett livskraftigt företagande har en avgörande betydelse för utvecklingen i Östhammars kommun. Det måste finnas någonstans att bo och det måste finnas någonstans att jobba. Bra kommunikationer vidgar arbetsmarknaden, kommuninvånarna kan pendla till jobb utanför kommungränsen och företagen kan locka människor med rätt kompetens att pendla in.

För att stärka och utveckla kommunikationer, boende och näringsliv måste Östhammars kommun samverka med andra aktörer. Samarbete förutsätter att det finns en gemensam vilja och en gemensam känsla av ansvar för helheten. Har vi gemensamma mål kan vi skapa goda förutsättningar för utvecklande samarbeten. Genom att skapa tydlighet och visa på önskvärd riktning finns förutsättningar att inleda dialog och med stöd av externa aktörer uppnå det vi vill.

Utmaningen är att med hjälp av kommunikationslösningar göra kommunen till en mer

integrerad del av regionen, både länet och Stockholm-Mälardalen. Det handlar om att skapa kommunikationer med hög kvalitet för kollektivtrafik, vägtrafik och tele- och data- trafik, till nytta för kommuninvånare och det lokala näringslivet. Aktiva dialoger med andra myndigheter och organisationer har avgörande betydelse för att utveckla kommunikationerna inom kommunen och mot omvärlden.

Utmaningen är att utveckla den lokala bostadsmarknaden i alla tätorter och skapa ett bredare utbud av bostadstyper. Det kan i sin tur resultera i en ökad rörlighet på bostadsmarknaden. En utvecklad bostadsmarknad ska kunna erbjuda lämpliga bostäder för olika åldersgrupper, i samklang med den befolkningsutveckling vi har, men också med beredskap för förändringar i framtiden.

Utmaningen är att bygga vidare på kommunens lokala arbetsmarknad och göra den långsiktigt uthållig. Kommunikationerna är viktiga. Minst lika viktigt är att företagen kan rekrytera människor med rätt kompetens. Kommunen måste kunna erbjuda olika målgrupper en attraktiv boendemiljö eller pendlingsmöjligheter som är bekväma och tidseffektiva.

UTMANINGAR

- Utveckla attraktiva kommunikationer i samspel med omvärlden.
- Skapa en mångfacetterad och attraktiv bostadsmarknad.
- Möta näringslivets behov och skapa en stabil tillväxt.

STRATEGIER

- Underlätta för kollektivt resande.
- Utveckla den digitala infrastrukturen.
- Jobba aktivt med bostadsplanering och utveckla bostadsmarknaden efter förutsättningarna.
- Underlätta för framtidens näringsliv.

I • UTMANINGAR

Foto: Östhammars kommun

Utsikt mot Östhammarsfjärden. En av många tilltalande vyer i Östhammars kommun.

3. KVALITET FÖR MÄNNISKA OCH MILJÖ

Att utveckla de kvaliteter som är viktiga för människors hälsa och välbefinnande samt miljön är ett tredje, prioriterat område. Det handlar om att se hur vi bäst tar tillvara allmänna intressen och att identifiera hur vi ska hantera viktiga miljö- och riskfaktorer.

Attraktivitet skapas av det vi har att erbjuda omvärlden. Vi har inte det utbud som finns i regionens storstadsområden, men vi kan erbjuda andra alternativ. Människor vistas gärna här på fritiden och många uppskattar den blandning vi har av olika miljöer och landskap. Planeringen syftar till att hitta bra avvägningar så att vi kan bevara viktiga värden och minimera negativ miljöpåverkan.

En utmaning är att identifiera, ta tillvara och utveckla de värden och miljöer som är attraktiva i just vår kommun. Vi ska skapa ett attraktivt boende utifrån våra förutsättningar och se till så att alla får tillgång till havet, naturen, gemensamma båtplatser och ett rikt fritidsutbud.

En annan utmaning är att göra miljö och klimat till viktiga frågor i vardagsbeslut. En god omvärldsbevakning som rör ekologisk hållbarhet är viktig, men minst lika viktigt är det att jobba varje dag i den lilla skalan för att hitta långsiktigt hållbara lösningar för miljö och klimat.

UTMANINGAR

- Utveckla vår attraktivitet genom att profilera våra värden och miljöer.
- Tydliggöra det långsiktiga perspektivet i vårt arbete med miljöfrågor.

STRATEGIER

- Utveckla våra värden.
- Stärka det sociala samspelet och tillgången till fritidsaktiviteter för alla.
- Minska klimatpåverkan.
- Förbättra vattenkvaliteten.

II Övergripande förutsättningar

Kommunen idag

Östhammars kommun ligger i nordöstra Uppland, med Uppsala, Tierp och Norrtälje kommuner som närmaste grannar. Naturförhållandena och påverkan från mänskliga aktiviteter i nutid och historisk tid har format kommunens särart och har stor betydelse för hur mark och vatten kan användas, nu och i framtiden.

Landskapet är flackt, med nivåskillnader som ofta är mindre än tio meter. Granit, gnejs och leptit är dominerande bergarter. De lösa jordavlagringarna är i huvudsak lämningar efter den senaste istiden – leror, morän och sandavlagringar. I högre lägen är jordtäcket ofta tunt, särskilt mot kusten. Kustområdet har en lång strandlinje och i skärgården finns över 1 000 öar.

Den tidiga historien är präglad av istid och landhöjning. I historisk tid är det jord- och skogsbruk, fiske, sjöfart och järnhantering som satt sin prägel på landskapet. Det finns mer skog än odlingsmark och en stor andel landsbygd med varierande bebyggelsestäthet.

Tätortsstrukturen är flerkärnig. Alunda var en viktig kustby på bronsåldern och har i och med landhöjningen vuxit fram som handelscentrum i en jordbruksbygd.

Fiske, sjöfart och handel varit betydelsefulla utvecklingsfaktorer för Öregrund, Östhammar

och Hargshamn. Järnhanteringen har format utvecklingen i Österbybruk och Gimo.

BEFOLKNINGSUTVECKLING

Idag bor 21 563 människor i Östhammars kommun (december 2015). Befolkningstätheten motsvarar i princip riksgenomsnittet. Under sommaren nästan fördubblas invånarantalet då många deltidsboende kommer till sina fritidshus.

Som mest har kommunen haft lite över 22 000 invånare. Perioden 1970–1995 ökade befolkning med 20 procent. I en första etapp skedde en stor ökning i samband med kommunsammanslagningar och viktiga industrietableringar.

Många flyttade in i samband med att bygget av Forsmarks kärnkraftverk inleddes under 1970-talet. Då startade också den framgångsrika utvecklingen för Sandvik Coromant i Gimo. Utvecklingen vid Fagersta bruk i Österbybruk och Dannemora gruvor hade i viss mån också effekt på expansionen under 1970-talet.

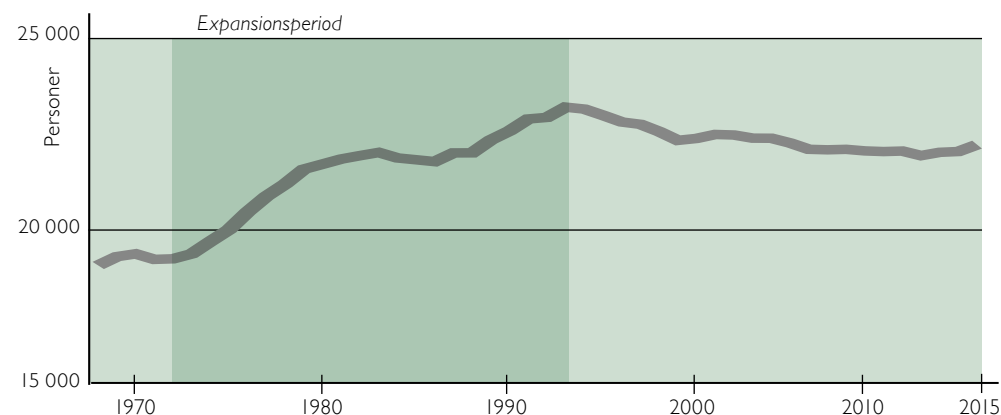
I mitten av 1980-talet avstannade befolkningstillväxten. Den fick en ny skjuts tack vare höga födelsetal och en ökad invandring under senare delen av 1980-talet och några år in på 1990-talet.

Sedan bröts den uppåtgående trenden och folkmängden var i slutet av decenniet tillbaka på nivåer strax under 22 000 invånare. 1990-talets

ÖSTHAMMARS KOMMUN

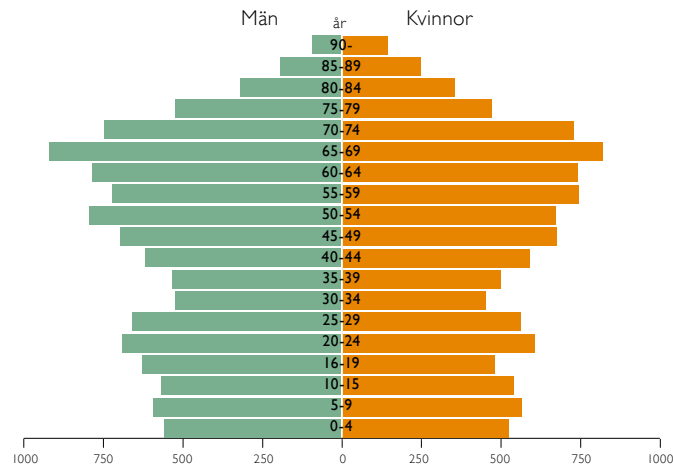
Befolkning:	21 563 (2015)
Yta:	2 790 km ² , varav
Land:	1 452 km ² (52 %)
Hav	
med fjärdar:	1 287 km ² (46 %)
Insjöar:	51 km ² (2 %)
Strandlängd	
med öar:	4 000 km

BEFOLKNINGSUTVECKLING I ÖSTHAMMARS KOMMUN 1970–2015

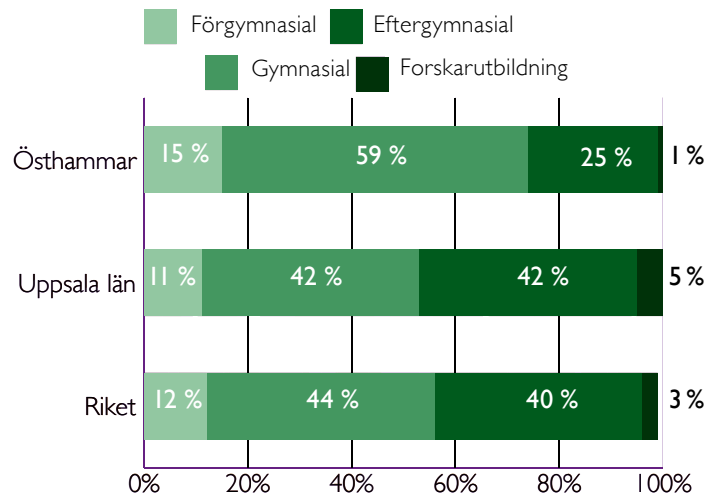

II • KOMMUNEN IDAG

ÅLDERSFÖRDELNING I ÖSTHAMMARS KOMMUN 2015

UTBILDNINGSNIVÅ I ÖSTHAMMARS KOMMUN 2015

finansiella kris och konjunkturedgång bidrog till detta, genom att flera verksamheter lades ner eller flyttade från kommunen. Befolkningsutvecklingen har sedan dess varit fortsatt svag, vilket bland annat kan förklaras av ett födel-seunderskott eftersom befolkningen blir allt äldre. Inflyttningsnettot har varit plus/minus 150 personer per år under hela 2000-talet.

ÅLDERSFÖRDELNING

Jämfört med riket har befolkningspyramiden i Östhammars kommun en smalare midja i kategorin vuxna mellan 30-39 år och också lite färre invånare i åldersspannet 20-29 år. Medel-åldern är 45 år, vilket är den högsta i Uppsala län och över riksgenomsnittet. Ett stort antal invånare finns i åldersgrupperna från 50 år och uppåt, med en tydlig topp i gruppen 65-69 år, det vill säga i den stora åldersgrupp som föddes på 1940-talet.

Åldersfördelningen skiljer sig något mellan tätorterna. Gimo, Österbybruk och Alunda har en något större andel unga vuxna. Det kan förklaras med att kommunikationerna mot Uppsala och Gävle är bra, men också med närheten till Sandvik Coromant i Gimo, kommunens största privata arbetsgivare. Gimo har överlag en jämnare åldersfördelning än övriga orter. Tillgången till en stor arbetsplats, skolor för alla stadier och fritidsanläggningar kan vara förklaringar.

Östhammar och framförallt Öregrund har en högre andel äldre invånare, vilket kan bero på att möjligheterna att pendla till en större arbetsmarknad är mindre. En förklaring kan också vara att kustområdet har en inflyttning av personer i ålderskategorin 60+. Det rör sig i flera fall om personer som flyttar ut till sina sommarstugor då de går i pension.

Försörjningsbördan i kommunen låg 2011 på cirka 80 personer per 100 yrkesverksamma. Motsvarande siffror för riket var 70 per 100 yrkesverksamma år 2009. Trenden är att andelen yrkesverksamma minskar. Prognoser pekar mot att andelen äldre kommer att överstiga andelen yngre kring 2025.

UTBILDNINGSNIVÅ

Utbildningsnivån i Östhammars kommun är lägre än i både Uppsala län och riket. Andelen kommuninvånare som bara har förgymnasial utbildning är högre, och andelen med eftergymnasial utbildning är lägre, se figur.

Av invånarna i Uppsala län har 48 procent eftergymnasial utbildning i någon form. Riksgenomsnittet är 43 procent (kvinnor 48 procent, män 38 procent). Motsvarande andel är i Östhammars kommun 26 procent (kvinnor 32 procent, män 20 procent). Andelen högutbildade är ovanligt hög i Uppsala, vilket är naturligt då Uppsala är en universitetsstad. Detta påverkar länssiffrorna.

ARBETE OCH PENDLING

Sysselsättningsutvecklingen är överlag positiv. Andelen arbetslösa (inklusive personer i arbetsmarknadspolitiska program) var 2013 endast 3,7 procent, att jämföra med riksgenomsnittet på 6,7 procent. Förvärvsfrekvensen bland invånare i yrkesverksam ålder är också hög, 83,5 procent. I riket ligger förvärvsfrekvensen på 77,1 procent och i länet på 77 procent.

Några stora arbetsgivare dominerar på den lokala arbetsmarknaden: kommunen, landstinget, Sandvik Coromant och Forsmarks kraftgrupp. 30-40 procent av kommunens småföretag arbetar dessutom med uppdrag för Sandvik Coromant och Forsmarks kraftgrupp.

Sett till branscher är flest i kommunen sysselsatta med tillverkning och utvinning, följt av arbete med vård och omsorg och därefter av arbete med energiförsörjning. Det är Forsmarks kraftgrupp som står för huvuddelen av arbetena inom energiförsörjning. Forsmark har under perioden 2008–2012 markant bidragit till den positiva utvecklingen av sysselsättningen. Andra branscher som ökat kraftigt under samma period är byggbranschen, företagstjänster, hotell och restaurang och jordbruk, skogsbruk och fiske.

Antalet sysselsatta inom tillverkning och utvinning har minskat under perioden, med ett tydligt tapp i samband med finanskrisen under

2008. En viss återhämtning har skett sedan dess, men inte till sysselsättningsnivåerna för krisen.

Det finns både inpendling till arbetsplatserna i Östhammars kommun, med drygt 2 000 personer, och utpendling till arbeten i andra kommuner, med cirka 3 000 personer. Utpendlingen är större än inpendlingen, vilket indikerar att invånarna i Östhammars kommun är beroende av andra arbetsmarknader än den lokala. Så ser det ut på många ställen. Få arbetsmarknader är idag utpräglade lokala. Det finns få eller inga arbetstillfällen inom vissa branscher, även om det finns gott om jobb i Östhammars kommun.

Det finns indikationer på att inpendlingen inom några år kan bli större än utpendlingen. På grund av stora pensionsavgångar kommer samtliga branscher inom kommunen att ha behov av nyrekrytering, framförallt av högskoleutbildade. En viktig förutsättning är en positiv utveckling för Forsmarks kraftgrupp och Sandvik Coromant.

Kommunen berörs också av ett projekt som förväntas skapa tillväxt och utveckling inom de närmaste 20 åren: Svensk kärnbränslehantering AB (SKB) lämnade 2011 in en ansökan till myndigheterna om att få etablera och driva ett slutförvar för använt kärnbränsle från Sverige i Forsmark. Om SKB får tillstånd kan byggstart ske någon gång i början av 2020-talet. Förvaret

kommer kunna tas i drift cirka fem år efter byggstart. Både byggnation och driftsättning kommer att kräva arbetskraft. Om slutförvaret sätts i drift uppskattas personalbehovet till cirka 250 personer.

Under 2015 har SKB även lämnat in en ansökan om tillstånd att bygga ut det befintliga slutförvaret för låg- och medelaktivt radioaktivt avfall (SFR) som ligger i Forsmark. Även här är det framförallt byggnation och driftsättning som kommer att kräva arbetskraft.

Sysselsättning per bransch i Östhammar 2013

Bransch	Kvinnor	Män	Totalt	Andel
Tillverkning och utvinning	478	1 682	2 160	21 %
Vård- och omsorg, sociala tjänster	1 235	139	1 374	13 %
Energiförsörjning/miljöverksamhet	306	990	1 296	13 %
Utbildning	732	169	901	9 %
Företagstjänster	359	522	881	9 %
Byggverksamhet	76	729	805	8 %
Handel	335	320	655	6 %
Jordbruk, skogsbruk, fiske	87	376	463	5 %
Transport och magasinering	75	364	439	4 %
Kulturella och kreativa näringar	185	112	297	3 %
Hotell och restaurang	86	78	164	2 %
Övrigt	465	341	806	8 %
Summa	4 419	5 822	10 241	100 %

Källa: SCB

II • KOMMUNEN IDAG

Med förbättringarna av väg 288 kommer pendlingstiderna att minska till flera målpunkter. Det ökar möjligheterna till både in- och utpendling. Tillgången till kollektivtrafik stärker möjligheterna till arbetspendling. Här har bussförbindelserna längs väg 288 en nyckelroll, både för pendling till arbetsplatser inom kommunen och till Uppsala, Arlanda och Stockholm. Utöver den regionala kollektivtrafiken erbjuder Forsmarks kraftgrupp gemensam arbetspendling med buss från olika orter.

BOENDE

Det finns ungefär 10 500 permanentbostäder i Östhammars kommun. Enfamiljshusen dominerar bostadsutbudet och ungefär 65 procent av bostäderna finns i villor. Den kommunala bostadsstiftelsen Östhammarshem står för merparten av hyresrätterna, cirka 2 000 lägenheter, vilket är två tredjedelar av det totala antalet hyreslägenheter. De privata hyresvärdarna blir för närvarande allt fler. Det finns också ett antal bostadsrättsföreningar i de fem större tätorterna.

Trots att det inte varit någon markant befolkningstillväxt råder bostadsbrist i Östhammars kommun. Det stora antalet villor i relation till andra bostadsformer läser läget genom att omflyttningen blir låg. Problemet förstärks av den flerkärniga tätortsstrukturen som delar upp bostadsmarknaden i flera mindre bostadsmarknader. Den som vill byta bostad söker oftast alternativ på den egna boendeorten.

Viktiga boendekvaliteter i Östhammars kommun är närheten till kust och fina naturområden, men också till kulturhistoriskt intressanta miljöer både inom tätorterna och på landsbygden.

SAMHÄLLSSERVICE

Östhammars kommun erbjuder genom sin socialtjänst ett socialt skyddsnät för kommuninvånarna. Individer och familjer som av olika skäl hamnat i socialt eller ekonomiskt svåra situationer har möjlighet att erhålla ekonomiskt bistånd, barn- och ungdomsvård, missbrukarvård och familjebehandling.

Socialtjänsten tillhandahåller också vård och omsorg för personer som av ålder eller andra skäl har nedsatt förmåga att hantera sitt vardagsliv. De som har stora omsorgsbehov erbjuds vård- och omsorgsboenden eller plats i gruppbostad. Särskilda boenden för äldre finns i alla fem serviceorter. För närvarande är tillgången till platser god och kommunen har kort kötid. Det finns också en god tillgång till, och spridning på, servicelägenheter som är särskilt anpassade för personer med funktionsvariationer.

Människor som önskar bo kvar i sitt eget hem trots funktionsvariationer eller sjukdom har tillgång till hemsjukvård och hemtjänst. På vårdcentrum i Östhammar bedriver både landstinget och kommunen verksamhet, bland annat en gemensam närvårdsenhet.

Förskolor, fritidshem och pedagogisk omsorg (familjedaghem) finns i alla större tätorter. (Östhammar saknar familjedaghem). Fler än 1 000 barn har plats på förskolor eller i pedagogisk omsorg. Föräldrar som arbetar eller studerar och ansöker om barnomsorg ska få ett erbjudande om plats för sina barn inom fyra månader.

I Österbybruk finns en fritidsgård och Östhammar erbjuder fritidsverksamhet för personer med funktionsvariationer.

Bostadstyper i Östhammar och Uppsala län år 2012

	Östhammar	Andel	Uppsala län	Andel
Antal lägenheter i småhus	6 810	65 %	67 929	43 %
Antal lägenheter i flerbostadshus	3 725	35 %	91 825	57 %
Varav hyresrätter i allmännytt	2 525	16 %	21 895	14 %
Totalt antal bostäder	10 535	100 %	159 750	100 %

Källa: SCB, BME

II • KOMMUNEN IDAG

Drygt 2 100 elever går för närvarande i någon av kommunens grundskolor. Skolorna i Alunda, Gimo, Österbybruk och Östhammar har elever från förskoleklass till årskurs 9. Det finns också en grundsärskola i Gimo. Öregrunds skola har elever från förskoleklass till årskurs 6. I Ekeby, Gräsö och Snesslinge finns tre mindre skolor med elever från förskoleklass till årskurs 3.

På gymnasienivå finns tre olika skolor med lite olika inriktning: Bruksgymnasiet i Gimo är den kommunala gymnasieskolan med ett bredare utbud av studieprogram. Elevantalet är cirka 500. I Gimo finns också Wilhelm Haglunds gymnasium, ett fristående industritekniskt gymnasium med inriktning på produkt- och maskinteknik och med kopplingar till Sandvik Coromant AB. Forsmarks skola i Forsmarks bruk erbjuder gymnasieutbildning med energiprofil. Skolan drivs av Forsmarks kraftgrupp, men har Östhammars kommun som huvudman.

Vuxenutbildning erbjuds i ett särskilt studiecentrum i Gimo där det finns grundläggande vuxenutbildning, gymnasiala kurser, distansutbildning samt svenska för invandrare.

I varje serviceort finns ett bibliotek. Biblioteket i Östhammar fungerar som huvudbibliotek. Det finns också många sport- och fritidsanläggningar, både i tätorterna och på landsbygden. På alla serviceorter finns lekplatser, idrottsplatser och sporthallar, varav några med simhallar.

Foto: Östhammars kommun

Foto: My Laurell

Foto: My Laurell

II • ROLL I REGIONEN

Roll i regionen

Både kommunikations- och materialströmmar i samhället har blivit mer globala. Vad som händer på lokal nivå påverkas av – men kan också påverka – skeenden på alla nivåer, från mellankommunal, till regional, nationell och global nivå. En aktuell "mega-trend", det vill säga en trend som gäller i stort sett över hela världen, är att allt fler människor rör sig från mindre mot större orter. I Sverige koncentreras befolkningstillväxten för närvarande till de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

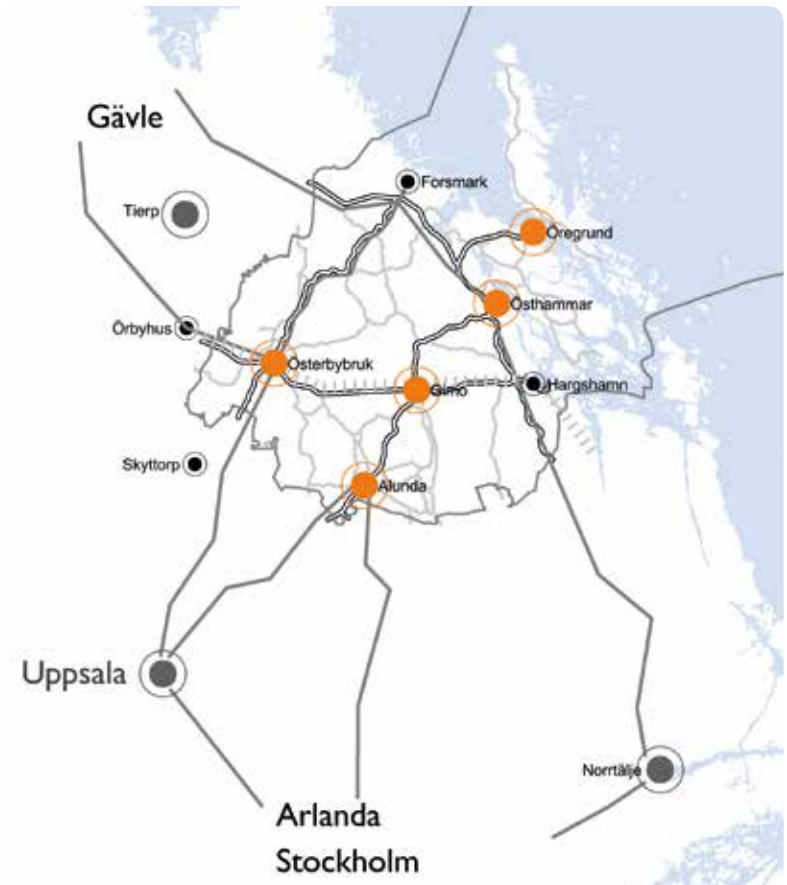
Östhammars kommun är en del av den expansiva region som består av Uppsala, Stockholm och Mälardalen. Stockholm och Uppsala är kommunikationsmässigt tätt sammanlänkade och har i stor utsträckning en gemensam arbetsmarknad. Samma gäller många av städerna i Mälardalen som lätt kan nås med tåg och buss från både Uppsala och Stockholm.

Stockholms län räknar med en befolkningstillväxt på 35 procent under perioden fram till 2030. Prognosen för Uppsala län är en folkökning med 15 procent under samma period. Även Norrtälje kommun räknar med en kraftig ökning av folkmängden fram till 2030, med 26 procent. Expansionen i regionen förväntas spilla över mot "ytterkanterna".

Östhammars kommun har under den senaste tioårsperioden haft en svag befolkningsutveckling, vilket både kan förklaras av åldersfördelningen i kommunen, men också av brister i den regionala infrastrukturen. Östhammars kommun saknar järnvägsförbindelser och har haft en förhållandevis låg vägstandard på viktiga vägar. Detta gäller såväl kopplingarna mot Uppsala-Stockholm-Mälardalen som kopplingarna mot Gävle och mot Norrtälje. Men den snabba utvecklingen i regionen innebär potentiella möjligheter att locka nya invånare.

Uppsala läns kommuner och landsting samverkar kring viktiga regionala frågor genom Regionförbundet i Uppsala län. Samarbetet

konkretiseras bland annat i en regional utvecklingsstrategi, en länstransportplan, det regionala trafikförsörjningsprogrammet och en regional

klimatanpassningsplan. Regional samverkan kommer också att krävas i arbetet med att upp-
rätta en ny havsplan.

Östhammars kommun finns även med i regiona-
la sammanhang som inkluderar Stockholm och
Mälardalen, bland annat i den storregionala pla-
nering som presenteras i Regional utvecklings-
plan för Stockholmsregionen och i den regionala
utvecklingsplanen för Stockholms kust och
skärgård. Där pekas Hargshamn ut som betydel-
sefull för godstrafiken i östra Mellansverige.

REGIONAL UTVECKLINGSSTRATEGI

En utvecklingsstrategi har tagits fram för att be-
skriva vad kommuner och landsting vill åstad-
komma tillsammans med andra aktörer i länet:
Uppländsk Drivkraft 3.0 som antogs i december
2012. Den innehåller visioner och mål som
lägger grunden för utvecklingsarbetet i länet på
längre sikt. Strategin vänder sig till personer och
organisationer som vill vara med och påverka
regionens långsiktiga utveckling. Den är sty-
rande för aktörer på nationell och regional nivå,
stödande för dem som verkar på kommunal och
lokal nivå och inspirerande för dem som finns i
näringslivet och den ideella sektorn. Uppdraget
att ta fram en utvecklingsstrategi kommer från
lagen om samverkansorgan (2002:34).

Strategin ingår i en struktur av styr- och poli-
cydokument som är sammankopplade med EU:s

strategi "Europa 2020" från juni 2010. Europa
2020 ger övergripande vägledning, med en "stra-
tegi för smart och hållbar tillväxt för alla". Stra-
tegin innefattar de tre dimensionerna av hållbar
utveckling: ekonomisk, social och ekologisk.
Den innehåller tre övergripande mål som i den
Regionala utvecklingsstrategin uttolkats till:

- En region för alla – stimulera en ekonomi
med hög sysselsättning och med social och
territoriell sammanhållning.
- En växande region – främja en resurseffek-
tiv, grön och konkurrenskraftig ekonomi.
- En nyskapande region – utveckla en ekono-
mi baserad på kunskap och innovation.

Uppländsk Drivkraft 3.0 lyfter bland annat fram
målnoder och stråk där det finns regionala sam-
band för kommunikation och tillgänglighet, och
orter i regionen där det finns förutsättningar för
hållbar tillväxt och goda livsvillkor.

Länsvägarna 288, 76 och 292 lyfts fram som
regionala stråk. Östhammar tilldelas funktionen
som delregional ort i centrum av ett delregionalt
influensområde med en lokal arbetsmarknad.
Gimo beskrivs som en lokal ort som bör ut-
vecklas med ett basutbud av service och som
knutpunkt i området.

LÄNSTRANSPORTPLAN

Länstransportplanen för perioden 2014-2025
konkretiserar hur kommunerna och landstinget
vill utveckla det regionala transportsystemet
för att nå vision och mål i Uppländsk Drivkraft.
Åtgärdsplanen redovisar en ombyggnad av län-
sväg 288 på sträckan Gimo-Börstil som en viktig
investering för hela regionen. Överenskom-
melser som gjorts inom ramen för samarbetet
"En bättre sats" har arbetats in i planen. Region-
förbundet samordnar arbetet som genomförs på
uppdrag av staten och regeringen i samverkan
med Trafikverket, landstinget, angränsande län
och länets kommuner.

REGIONALT TRAFIKFÖRSÖRJNINGSPROGRAM

Landstinget är från och med 2012 regional
kollektivtrafikmyndighet i Uppsala län och
ansvarar genom kollektivtrafiknämnden för
det regionala trafikförsörjningsprogrammet.
Programmet har en målhorisont som sträcker
sig fram till 2030, men med fokus på 2020. Syftet
är att beskriva vad som krävs för att kollektiv-
trafiken på bästa sätt ska kunna bidra till en
långsiktigt hållbar utveckling. Bedömningar av
framtidiga behov och utbud görs i programmet på
en generell nivå och utifrån viktiga funktioner.
Programmet knyter även an till Målbild 2030
(som togs fram i samband med den regionala

Foto: My Laurell

II • ROLL I REGIONEN

LÄS MER

- ☞ Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014-2025 (2014)
- ☞ Uppländsk drivkraft 3.0 (2013)

LÄS MER

- ☞ Regional handlingsplan för klimatanpassning i Uppsala län (2014)
- ☞ Havsplanering

utvecklingsstrategin) där väg 288 pekas ut som det prioriterade kollektivtrafikstråket i kommunen.

Mer konkreta strategier för trafikens utveckling kommer att tas fram. Programmet konkretiseras också i verksamhets- och trafikplaner för UL. Där omsätts de långsiktiga intentionerna och målen i årlig verksamhet. En revidering av programmet är inplanerad 2015.

REGIONAL KLIMATANPASSNINGSPLAN

2009 gjordes en klimat- och sårbarhetsanalys för Uppsala län. Ett uppföljande arbete med att upprätta en regional klimatanpassningsplan presenterades under 2012. Syftet var att identifiera de

områden och verksamheter i Uppsala län som är sårbara för klimatförändringar och extrema vädersituationer i ett 100-årsperspektiv.

Arbetet innebar en fördjupning på kommun-nivå. Avsikten var också att ge en sammanfattande bild av vad vi vet idag om risker som kan förknippas med klimatförändringar och inom vilka sektorer det finns kunskapsluckor. Tanken är att länets kommuner ska kunna gå vidare med att bedöma inom vilka områden det behövs fördjupade analyser eller åtgärdsförslag. Redan idag måste samhällsplaneringen anpassas till de potentiella risker som en klimatförändring skapar.

HAVSPANERING

Havet är en väsentlig resurs och ett system för fysisk havspanering har introducerats genom ny lagstiftning under 2014 och 2015. Syftet är att utveckla ett verktyg för havets långsiktiga förvaltning och utveckling. En havsplan består av kartor och ställningstaganden om hur havet ska nyttjas, skyddas och förvaltas och vilka samhällsintressen som ska uppmärksammas. Havsplanerna ska visa den mest lämpliga användningen av havet i olika områden. Havsplanering kan förebygga och lösa konflikter mellan olika intressen.

En del av arbetet med den nationella havspaneringen kommer att ske på regional nivå. Många intressen ska samordnas, till exempel sjöfart, fiske, turism, försvar och materialutvinning. Havsplanerna kommer att omfatta Sveriges havsområden, territorialhavet och ekonomisk zon, men inte området närmast kusten. Planeringen av kusten sker genom kommunernas översiktsplanering. Kommungränsen i havet går vid tolv nautiska mil (cirka 22 kilometer) från baslinjen (se sid 86). Exempel på kommunala frågor är framtida vågkraftsanläggningar, depåer för muddermassor och kabeldragningar. Länsstyrelserna ska samordna mellankommunala och statliga frågor.

Foto: Mostphotos.com | Galló Gusztáv

Klimatförändringarna förväntas leda till ökade risker för extrema vädersituationer och översvämningar.

Mellankommunala frågor

Det finns många frågor som har betydelse för mer än en kommun, men kanske inte för hela regionen. Exempel på områden där mellankommunala samarbeten kan vara särskilt viktiga är räddningstjänst och säkerhetsfrågor. Östhammars kommun har idag ett etablerat räddningstjänstsamarbete med Uppsala och Tierps kommuner.

Det finns också ett antal andra frågor som kan skapa behov av dialog över kommungränser. Det gäller exempelvis storskaliga tekniska anläggningar som vindkraftverk, telemaster och kraftledningar som kan påverka landskapsraktären även i grannkommunerna. Täckningsgraden i mobilnätet är ett annat exempel, liksom utvecklingen av handelsområden med stormarknader. Ett nytt, större handelsområde kan påverka handel och resmönster i andra kommuner.

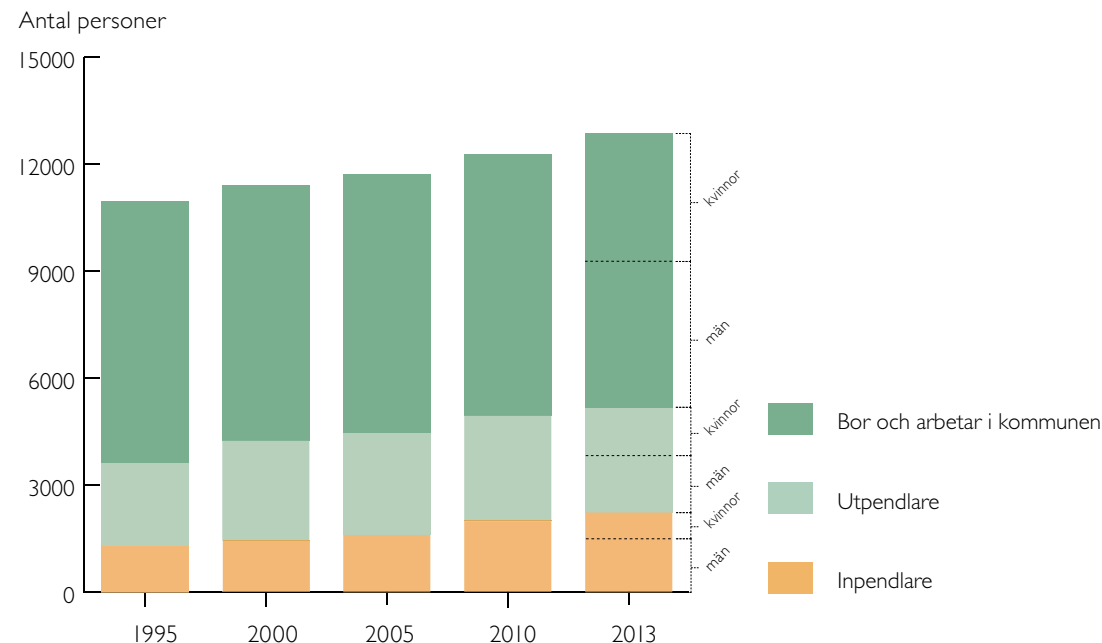
Avrinningsområdena sträcker sig över kommungränserna (se sid 84) och åtgärder som kan påverka vattenkvalitet, flöden med mera berör även andra kommuner. Vattenförvaltningen förutsätter att invånare och organisationer inom avrinningsområdet samarbetar, oavsett administrativa gränser. Samma krav gäller annan miljöpåverkan av större omfattning. Ett exempel är processen kring en eventuell etablering av ett slutförvar för använt kärnbränsle i Forsmark

– det är ett projekt som har nationell betydelse, men får effekter på såväl regional, kommunal som mellankommunal nivå.

När det gäller vallonbruken, kust och skärgård, friluftsvärden, större idrottsanläggningar, tätortsstrukturer och kommunikationer har Östhammars kommun intressen gemensamma med Uppsala, Norrtälje och/eller Tierps kommuner.

I Östhammars kommun är även in- och utpendling en mellankommunal fråga. De stora pendlingsstråken (väg 288, 76, 292 och 290) har en nyckelroll i sammanhanget för att öka möjligheterna till pendling både till och från Östhammars kommun. För närvarande ökar framför allt inpendlingen av arbetskraft till kommunen. Fler män än kvinnor pendlar, se figur.

IN- OCH UTPENDLING I ÖSTHAMMARS KOMMUN 1995-2013

III Framtida mark- och vattenanvändning

NATIONELLA MÅL

Det finns ett antal nationella mål kommunen ska ta hänsyn till i den fysiska planeringen.

Dit hör de sexton nationella miljökvalitetsmålen. De nationella målen för folkhälsa, jämställdhet, funktionshinder och integration är också viktiga.

LÄS MER

- ☞ Sammanställning av nationella mål, planer och program av betydelse för fysisk samhällsplanering. Boverket (2011)
- ☞ Europeiska landskapskonventionen

Huvuddragen i kommunens syn på framtida mark- och vattenanvändning redovisas i kartan Framtida mark- och vattenanvändning. Den utgår från kommunens vision, övergripande mål och utvecklingsstrategier på sid 8-14.

En viktig utgångspunkt är att den mångfald av värden som finns i kommunen ska utvecklas på ett hållbart och balanserat sätt, i linje med viktiga nationella och regionala mål för samhällsutvecklingen, exempelvis miljökvalitetsmålen och målen för folkhälsa, jämställdhet och integration.

Bebyggelsen ska av hållbarhetsskäl i första hand utvecklas genom förtätning av befintliga bebyggelsegrupper. Avsikten är att funktionsblandad bebyggelse ska utvecklas i serviceorterna, markerade med kartbeteckningen S, se sid 25 och i mindre tätorter och småorter, BT. En viktig uppgift för kommunen är att skapa planberedskap och erbjuda ett brett utbud av tomter för boende och verksamheter. Planarbetet ska prioriteras till de serviceorter där efterfrågan på bostäder och verksamhetslokaler är störst.

Även på landsbygden, kartbeteckning L, ska ny bebyggelse i första hand utvecklas i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper. Särskild hänsyn ska tas till de areella näringarna och det måste gå att lösa vatten- och avloppsfrågor på ett långsiktigt hållbart sätt. Tätortsnära landsbygdsområden där kommunala vatten- och avlopps-

lösningar i första hand ska övervägas vid fortsatt utveckling redovisas med kartbeteckningen LT. Landsbygdsområdet har i övrigt delats in i tre olika bygder baserat på geografi och kulturhistoria.

Kartbeteckningen LA avgränsar skogs- och bruksbygden där det finns stora skogsområden som brukas aktivt och mindre områden med småskaligt jordbruk. Dessa intressen ska prioriteras vid laggivning och tillståndsprövning så att tillkommande byggnation inte begränsar möjligheterna att bedriva jord- och skogsbruk.

LL markerar inlandets öppnare jordbruksbygd. Utöver behovet av att ta hänsyn till jord- och skogsbruk kan det här också finnas behov av att ta särskild hänsyn till landskapskaraktären.

Annan särskild hänsyn krävs i landsbygdsområdet öster om väg 76 som innefattar ett riksintresse för de höga natur- och kulturmiljövärden som finns i kust- och skärgårdsområdet från Arkösund till Forsmark. Här får fritidsbebyggelse bara utvecklas som kompletteringar till befintlig fritidsbebyggelse. Kartan redovisar sammanhängande fritidshusområden där enstaka kompletteringar kan tillåtas, BF.

För att hålla kust- och skärgårdsområdet levande behövs visst utvecklingsutrymme för ett varierat utbud av helårsbostäder. LS betecknar den del av kustområdet där bebyggelseutveck-

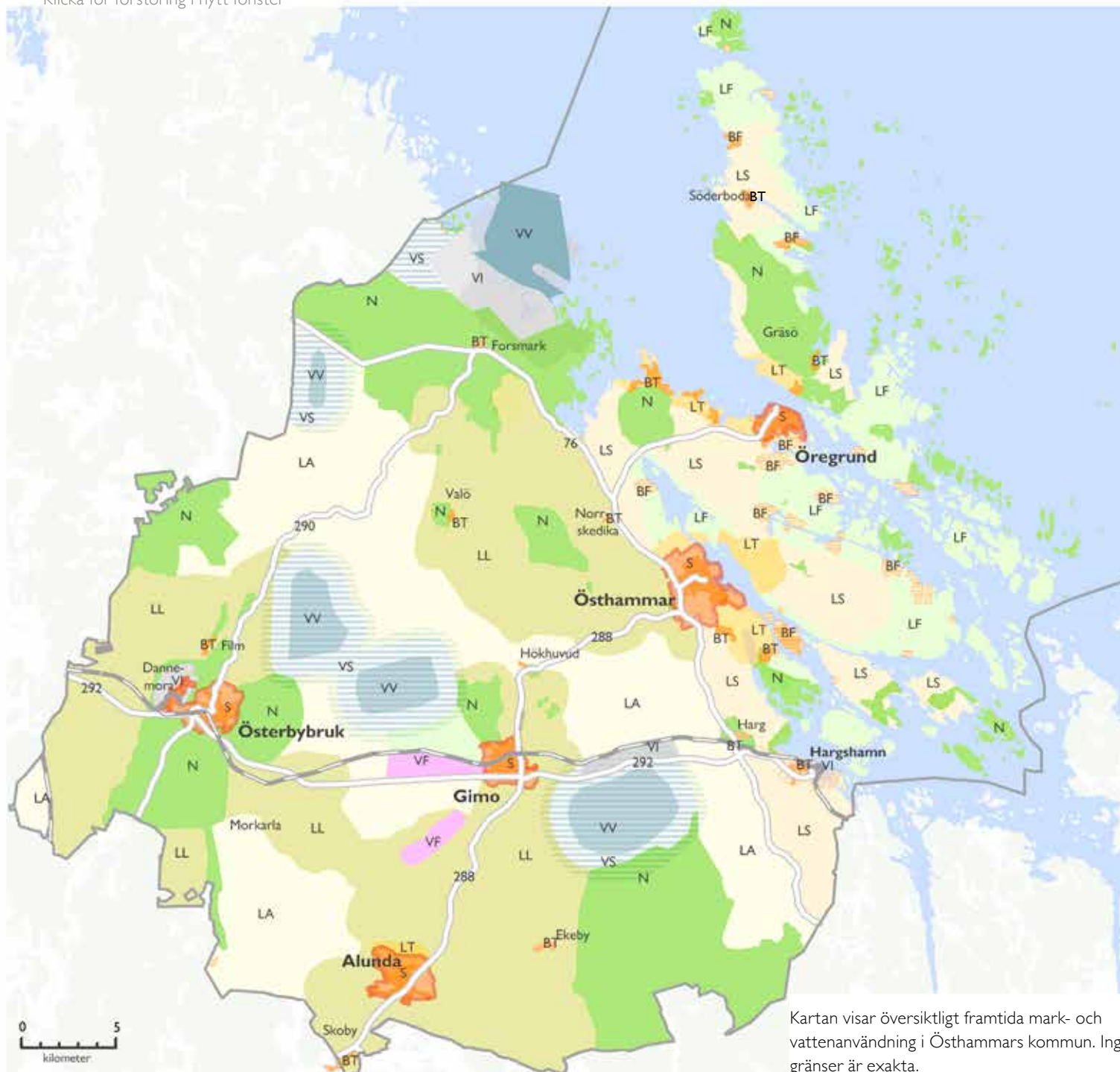
ling i första hand kan bli aktuell. Utvecklingen ska ske med hänsyn till områdets natur- och kulturmiljövärden och turismens och de areella näringarnas behov.

De delar i skärgårdsområdet som har beteckningen LF ingår även i ett riksintresseområde för naturvård. Här ska fritids- och rekreationsintressen prioriteras. En restriktiv hållning till ny bebyggelse ska tillämpas, undantag kan göras för enstaka allmänna anläggningar av betydelse för turism och friluftsliv.

De särskilda värdeområden för natur, fritid och kulturlandskap som pekas ut i mark- och vattenanvändningskartan, N, har stora natur-, kulturmiljö- och/eller fritidsvärden. Ställningstaganden till förändrad mark- och vattenanvändning i dessa områden ska ta särskild hänsyn till, och underordnas beskrivna värden.

Kartan pekar också ut områden där bostäder inte ska byggas. De är avsedda för utveckling av omgivningspåverkande industrier, VI, storskaligt vindbruk, VV, och störande och ytkrävande fritidsverksamheter, VF. Vissa omges av skyddsområden, VS, där bostäder inte heller får byggas.

Avgränsningarna på kartan är inte exakta. Syftet är att redovisa kommunens övergripande syn på framtida mark- och vattenanvändning. På sid 29-93 redovisas mer i detalj kommunens syn på utvecklingen inom olika geografiska och tematiska områden.

Kartan visar översiktligt framtida mark- och vattenanvändning i Östhammars kommun. Inga gränser är exakta.

Framtida mark- och vattenanvändning

Teckenförklaring

Tätbebyggda områden med bostäder

- BT** Tätbebyggt område med utveckling av blandad bebyggelse
- S** Serviceort med utveckling av blandad bebyggelse
- BF** Fritidshusområde där enstaka kompletteringar är möjliga

Landsbygdsmråden med bostäder

- LL** Landsbygd med utveckling av bebyggelse med hänsyn till areella näringar och landskapskaraktär
- LA** Landsbygd med utveckling av bebyggelse med hänsyn till areella näringar
- LT** Tätortsnära landsbygd där bebyggelseutveckling är möjlig med kommunalt vatten och avlopp
- LF** Skärgårdsområde där fritid och rekreation är prioriterat. Restriktiv hållning till ny bebyggelse med hänsyn till 4 kap. miljöbalken
- LS** Landsbygd i skärgård med utveckling av bebyggelse med hänsyn till areella näringar och turism

Områden för störande verksamheter, ej bostad

- VI** Område för utveckling av omgivningspåverkande verksamheter (industrier)
- VV** Område för storskaligt vindbruk (tillstånd enligt miljöbalken)
- VS** Skyddsområde där nya bostäder inte bör tillåtas med hänsyn till utveckling av störande eller hälsofarliga verksamheter
- VF** Område med störande och ytkrävande fritidsverksamheter

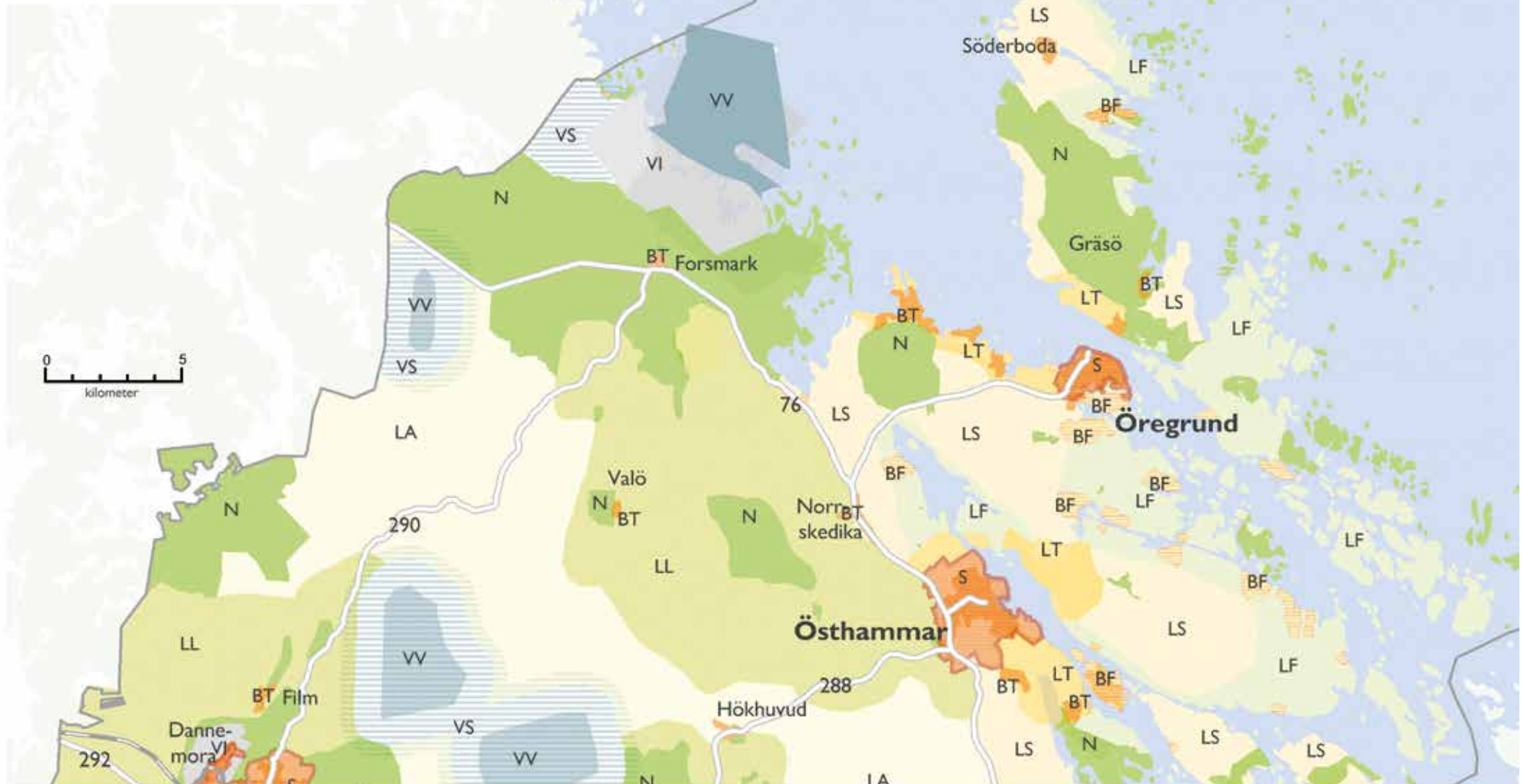
Särskilda värdeområden

- N** Värdeområde för natur, fritid och kulturlandskap

Översiktsplan 2016

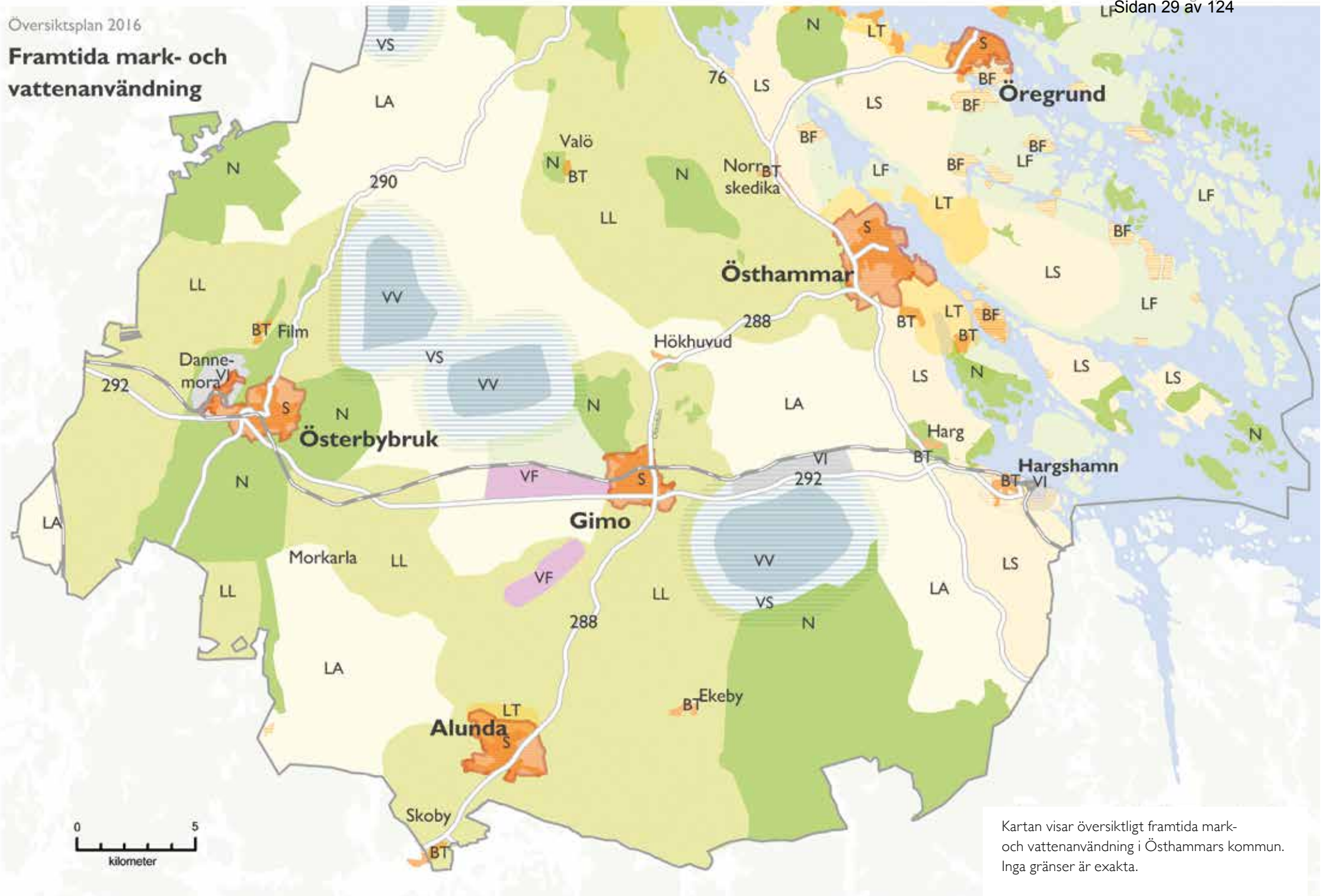
Framtida mark- och vattenanvändning

Kartan visar översiktligt framtida mark- och vattenanvändning i Östhammars kommun. Inga gränser är exakta.

Översiktsplan 2016

Framtida mark- och vattenanvändning

Kartan visar översiktligt framtida mark- och vattenanvändning i Östhammars kommun. Inga gränser är exakta.

ÖVERSIKTSPLANENS INNEHÅLL

Planen ska redovisa:

- grunddragen för mark- och vattenanvändningen,
- hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras,
- vilken hänsyn som ska tas till allmänna intressen och
- hur riksintressen och miljö-kvalitetsnormer ska tillgodoses.

Kommunens syn

Kommunens syn på vad som krävs för att få till stånd en utveckling i linje med egna visioner och nationella, regionala och lokala mål benämns utvecklingsstrategier. De sammanfattas i punktform - **Strategier i sammanfattning**. Avsikten är att tydliggöra kommunens intentioner för fortsatt planering och kommande beslut.

De generella krav på byggande och verksamheter som finns i miljöbalken, plan- och bygglagen med flera lagar sätter ramarna för alla beslut. Mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för, med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov.

Bedömningarna ska göras med utgångspunkt från det enskilda fallet. I de fall kommunen lagt fast en praxis eller en tydlig prioriteringsordning vid lagtillämpningen redovisas detta som **Kommunens tillämpning** i anslutning till sammanfattningar av centrala lagrum i avdelning III och IV.

Intentionen är att alla beslut ska resultera i en god hushållning och vara i linje med viktiga nationella och regionala mål. Detta innebär bland annat att kommunen kommer att slå vakt om de riksintressen och övriga allmänna intressen som redovisas i avdelning IV på sidorna 94-117.

De här lagarna är viktiga för planeringen

MILJÖBALKEN (MB)

Miljöbalken slår vakt om miljön och innehåller allmänna hänsynsregler, bestämmelser för hushållning med mark och vatten, miljökvalitetsnormer och regler som ska skydda miljön och människors hälsa. Det är en mycket viktig ramlag.

PLAN- OCH BYGGLAGEN (PBL)

Plan- och bygglagen, PBL, är en lag som mer i detalj reglerar bebyggelseutvecklingen. PBL ska samordnas med miljöbalken men också med regler i andra lagar. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö.

Vid prövning enligt plan- och bygglagen ska hänsyn tas till:

- natur- och kulturvärden
- miljö- och klimataspekter
- mellankommunala och regionala förhållanden.

Prövningen ska främja:

- en lämplig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder
- en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper
- en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt
- en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens
- bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

Ett antal andra lagar tillämpas också i den fysiska planeringen, bland annat kulturmiljölagen och väglagen. Planeringen ska dessutom bidra till att uppfylla viktiga nationella, regionala och kommunala mål.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Bebyggelseutveckling

MÅLBILD 2025

Befolkningen i Östhammars kommun har ökat med mellan 500–1 000 personer. Bebyggelsen har en genomtänkt struktur. De fem serviceorterna har utvecklats utifrån sina förutsättningar, med funktionsblandad bebyggelse. Miljöstörande verksamheter har separerats från bostadsbebyggelse.

Serviceorterna står för ett basutbud av service till sina invånare och omkringliggande landsbygd. Verksamheter som kräver ett större befolkningsunderlag har koncentrerats till den ort som har bäst förutsättningar att serva hela kommunen.

På landsbygden har noder med tätare bebyggelse skapats längs de starka kollektivtrafikstråken, genom komplettering av befintlig bebyggelse.

Bostäder

Trots att befolkningsutvecklingen varit låg råder bostadsbrist i vissa delar av kommunen och för vissa bostadstyper. Huvuddelen av bostäderna i Östhammars kommun finns i småhus och villor. Det råder brist på andra boendetyper. Efterfrågan på permanentbostäder är för närvarande störst i Alunda, Östhammar och Österbybruk. I Öregrund och i skärgården är efterfrågan på delärsbostäder större än efterfrågan på åretruntbostäder. Det finns en förväntad ökad efterfrågan på bostäder i Gimo. Bedömningen är att orten därför behöver ett bredare utbud av bostadstyper.

I ett arbete med bostadsförsörjningsfrågor för Östhammars kommun (2012) redovisas tre olika utvecklingsscenarier. I lägsta scenariot minskar folkmängden med 700 personer, medan den i det högsta scenariot ökar med över 4 000 personer fram till 2030. Sammantaget visar de olika scenarierna vilket spann som Östhammars kommun behöver hantera i sin planering för framtida bebyggelseutveckling.

Kommunal mark och detaljplaner som ger utrymme för verksamheter finns i samtliga tätorter, men kompletteringar kan behövas. I några fall skapar redan etablerade verksamheter med omgivningspåverkan hinder för fortsatt utveckling i attraktiva boendelägen.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Det måste finnas bostäder och plats för verksamheter om Östhammars kommun ska kunna utvecklas. Bostadsutbudet behöver anpassas till behov och efterfrågan. Detta blir än viktigare om kommunen ska vara del av befolkningsexpansionen i Mälardalsområdet. Det måste finnas tillgång till goda boendemiljöer för alla kategorier av människor, i alla inkomstlägen och med olika grader av fysisk förmåga för att målet om en god bebyggd miljö ska kunna uppnås.

Grupper av invånare som ofta bor i lägenhet är till exempel unga människor som etablerar sitt första boende, inflyttare och äldre som inte längre orkar eller vill underhålla sin egen bostad. Det finns även människor som av ekonomiska eller praktiska skäl vill slippa köpa eller själv ansvara för underhållet av sin bostad.

För att locka nya invånare och få igång flyttkedjor behövs balans i utbudet av bostadstyper. Om vissa typer av bostäder saknas blir exempelvis äldre kvar i villor som annars skulle kunna bli tillgängliga för unga människor eller andra som vill gå vidare i en flyttkedja.

NATIONELLA MÅL

Miljökvalitetsmålet
God bebyggd miljö
Tillväxtpolitikens
prioriterade områden

LOKALA MÅL

Östhammars kommun ska vara en attraktiv kommun där befolkningen trivs och kontinuerligt ökar.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

MARKANVISNINGS- AVTAL

Ett markanvisningsavtal kan upprättas om en byggherre är intresserad av att bygga på mark som ägs av kommunen. Sådana avtal är aktuella om alla förutsättningar för att exploatera området inte är utredda. Avtalet reglerar bland annat vilka principer som ska gälla om marken överläts eller upplåts. Kommunen har också möjlighet att redovisa riktlinjer och principer för kommande detaljplanarbete.

EXPLOATERINGS-AVTAL

I ett exploateringsavtal kommer kommunen överens med en byggherre om hur en detaljplan ska genomföras. Exploateringsavtal redovisar som regel hur gator, vägar, allmänna platser och anläggningar för vatten och avlopp ska anläggas och/eller finansieras.

Det här visar att Östhammars kommun behöver arbeta med en mycket aktiv bostadsplanering. Utbud och behov behöver regelbundet inventeras och analyseras eftersom det är svårt att förutsäga befolkningsutvecklingen.

Kommunen har siktat inställt på att befolkningen ska öka med cirka 75 invånare per år. Genom att ta fram detaljplaner som kan ge en stabil tillgång på attraktiva, byggklara tomter för boende och verksamheter i alla serviceorter skapas möjlighet att klara högre inflyttningstal.

Kommunens roll är att identifiera behov, skapa planberedskap och via den kommunala bostadsstiftelsen Östhammarshem möta delar av den efterfrågan som gäller hyreslägenheter, serviceboenden och andra profilboenden. Kommunen kan också köpa in och sedan anvisa och sälja mark för exploatering.

Intentionen är att jobba med en strategisk markpolitik och bjuda in olika aktörer till samarbeten för att genomföra projekt som tillfredsställer aktuell efterfrågan. Viktiga kommunala verktyg är att upprätta markanvisningsavtal eller exploateringsavtal. Kommunen har riktlinjer för sådana avtal.

Steget från en markanvisning till färdig bebyggelse kan se ut på flera sätt: Ett byggföretag kan ta det fulla ansvaret för att upprätta en detaljplan och sedan bygga när den antagits.

Kommunen har också möjlighet att på egen hand upprätta detaljplaner. Det kan ha sina fördelar med tanke på att bostadsmarknaderna i serviceorterna är förhållandevis små.

Detaljplaner med långsiktiga perspektiv och hög grad av flexibilitet vad gäller bostadstyper möjliggör nybyggnation i etapper. Flera aktörer kan delta. Det kan skapa en större variation i utbudet av bostäder inom samma område. Är planerna flexibla kan osålda tomter i ett villaområde exempelvis användas för att bygga radhus eller flerbostadshus, projekt som kan genomföras av små aktörer. Kommunen kan även arbeta med att intressera lokala exploatörer att göra egna satsningar på landsbygden.

Utifrån dagens trender erbjuder Östhammars kommun boendemiljöer som kan attrahera många olika grupper. Småskaligheten i sig skapar trygghet vilket många upplever som attraktivt. Boenden nära de stora kommunikationsstråken där kollektivtrafiken är tät kan vara av intresse för pendlare.

I kust- och skärgårdsområdet kan deltidsboende i lägenheter och permanentbostäder utvecklas i befintliga bystrukturer. Strandtomter är attraktiva, men Östhammars kommun kommer fortsatt att värna om en tillgänglig strandzon – ett stort gemensamt värde.

Erbjudanden som kan utvecklas ytterligare är livsstilsboenden med koppling till kust eller olika fritidssysselsättningar. Det kan exempelvis handla om små gårdar med hästhållning på landsbygden, eller attraktiva lägenheter nära båtplatser vid kusten. I småorter finns det möjlighet att utveckla flexibla boendelösningar och flerbostadshus i mindre skala.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Planera för och skapa en stabil tillgång till attraktiva, byggklara tomter i alla serviceorter, i en turordning anpassad till efterfrågan.
- Planera för ett varierat bostadsutbud som kan ge fungerande flyttkedjor. Nya detaljplaner bör ge möjlighet till både en- och flerbostadshus.
- Ta vara på lokala krafter för att få in fler aktörer på marknaden.
- På landsbygden ska ny bebyggelse i första hand etableras i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper längs starka kommunikationsstråk.
- Utveckla livsstilsboenden.

Industri- och verksamhetslokaler (S, BT, VI, VS)

Tätorterna, S, BT, i Östhammars kommun har i stor utsträckning utvecklats med funktionsblandad bebyggelse, det vill säga en blandning av bostäder och verksamhetslokaler.

Särskilda industriområden med mindre och medelstora tillverkningsföretag finns i samtliga serviceorter och i Hargshamn. Större industriområden för omgivningspåverkande verksamhet finns runt Sandvik Coromant i Gimo, vid Dannemora gruva i Dannemora och runt de kärntekniska anläggningarna i Forsmark.

Kommunal mark och detaljplaner som ger utrymme för nya verksamheter finns också det i samtliga serviceorter och Hargshamn. I Gimo bland annat vid Soldat Bångs väg och längs väg 288, i Österbybruk vid Ös och i Hargshamn inom befintliga detaljplaner för hamnområdet. Detaljplanelagda industriområden i Alunda och Öregrund innehåller mindre markområden med begränsade utbyggnadsmöjligheter.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Funktionsblandad bebyggelse minskar avståndet mellan bostäder, verksamheter och service, vilket bidrar till en hållbar utveckling och en god bebyggd miljö. Att utveckla funktionsblandad bebyggelse är en inriktning kommunen har för avsikt att hålla fast vid.

För att ett livskraftigt näringsliv ska kunna utvecklas krävs planberedskap för nya verksamheter. Särskilda förutsättningar gäller för miljöstörande verksamheter. Industrier som ligger nära bostadsområden kan ge störningar och omvänt så kan bostadsbebyggelsen begränsa utvecklingsmöjligheterna för en industrietablering.

Kortsiktiga perspektiv på behov och beslut har resulterat i att det i dag finns sådana konflikter i tätorterna, och även risk för miljöstörningar från befintliga industrietableringar som kan påverka vattenförsörjningen. Det är problem som måste åtgärdas.

Miljöstörande verksamhet ska separeras från blandbebyggelse. Skyddsavstånd till bostadsbebyggelse ska fastställas i detaljplan. För framtiden finns det behov av nya industritomter i utvecklingsbara lägen. De bör ligga vid kommunikationsstråken utanför serviceorterna.

Befintliga verksamheter som ligger olämpligt bör på sikt också flyttas till bättre lägen. Det är en fråga som ska behandlas i de fördjupade översiktsplaner som ska upprättas för serviceorterna. Genom att omlokalisera miljöstörande industrier från centrala delar av tätorterna kan attraktiva lägen för bostäder, service och handel bli tillgängliga.

Yt- och transportkrävande verksamheter bör lokaliseras till lägen utanför tätort, nära bra godsnoder eller godsstråk. Uppställningsplats för transport av farligt gods bör anvisas längs utpekad väg för farligt gods, väg 292.

Kartan över framtida mark- och vattenanvändning reserverar mark för omgivningspåverkande verksamhet, VI vid Forsmarks kärnkraftverk, Dannemora, Hargshamn och mellan järnvägen och väg 292 öster om Gimo. Vid Forsmarks kärnkraftsverk utpekas även ett skyddsområde, VS, nordväst om verksamhetsområdet. Vikten av att det finns utvecklingsutrymme för de areella näringarna behandlas i avsnittet om bebyggelseutveckling på landsbygd.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Separera miljöstörande verksamheter från funktionsblandad bebyggelse.
- Planlägga industrimark med utvecklingsmöjligheter utanför serviceorterna, och reglera skyddsavstånd i planerna.
- Omlokalisera miljöstörande verksamhet från attraktiva boendelägen/handelsområden.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

BESLUTSFORMER

Kommunen prövar frågor som rör bebyggelseutvecklingen på flera sätt. De viktigaste:

- Vid ansökan om bygglov (MB, PBL)
- I beslut om områdesbestämmelser och detaljplaner (PBL).

PRÖVNING AV NY BEBYGGELSE

För att bygga nytt, bygga till eller ändra användningen av en byggnad krävs som regel bygglov (PBL 9 kap.). Bygglövsprövning innebär också att bebyggelsens placering prövas. Placeringen måste vara lämplig med hänsyn till både allmänna och enskilda intressen (PBL 2 kap.). Mark och vatten ska användas på ett sätt som innebär en god hushållning. Bland annat prövas möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning, avlopp, avfallshantering, elektronisk kommunikation och samhällsservice. Exempel på allmänna intressen som ska värnas är natur- och kulturvärden.

Om det finns behov av att reglera ny bebyggelse i ett sammanhang måste en detaljplan upprättas innan bygglov kan lämnas (PBL 4 kap.). Detaljplan kan behövas om en befintlig bebyggelsegrupp ska förändras eller bevaras, om användningen av ett byggnadsverk kan få betydande påverkan på omgivningen eller om en plan behövs för att reglera bebyggelsemiljöns utformning för ny, sammanhållen bebyggelse.

En del åtgärder är undantagna från bygglov. Ekonomibyggnader för jordbruk, skogsbruk eller liknande näring får byggas utan bygglov om byggnaden behövs för att bruka marken. I detaljplanlagda områden får mindre komplementbyggnader (så kallade Friggebodar och Attefallshus) byggas utan bygglov, om vissa villkor är uppfyllda. Utanför detaljplanlagda områden får man utan bygglov göra mindre tillbyggnader och uppföra komplementbyggnader i omedelbar anslutning till ett befintligt bostadshus (PBL 9 kap.).

Det finns också regler om hur byggnader med mera ska vara utformade. Byggnader ska bland annat vara lämpliga för sitt ändamål, vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga och uppfylla väsentliga tekniska egenskapskrav, exempelvis när det gäller brandsäkerhet och energihushållning. För fritidsbostäder finns möjlighet att lämna undantag från vissa utformningskrav (PBL 8 kap.).

Observera: Om en fastighet omfattas av strandskyddsregler måste dispens från strandskyddet sökas även för bygglövsbefriade åtgärder (se sid 52).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

Östhammars kommun ställer följande krav på bostadshus (PBL 8 kap.):

- alla bostadshus med en bostadsyta över 50 kvadratmeter ska hålla helårsstandard och uppfylla normer för tillgänglighet och energihushållning. Detta gäller både för permanentbostäder och delårsbostäder (fritidshus).

Östhammars kommun anser att följande åtgärder kan utföras utan bygglov utanför områden med detaljplan (PBL 9 kap.):

- bygga till befintliga hus för permanent bruk med maximalt 50 procent och högst 40 m²
- bygga till befintligt hus för delårsboende med maximalt 25 procent och högst 20 m².

Östhammars kommun kräver detaljplan (PBL 4 kap.):

- om fler än tre nya byggnadsverk ska uppföras på angränsande tomter
- om möjligheterna att lösa VA-försörjning på ett hållbart sätt gör att det finns särskilda behov av att sammanhållet reglera villkoren för ny bebyggelse
- om områden med känslig landskapskaraktär eller värdefulla natur- och kulturmiljöer berörs på ett sätt som gör att det finns särskilda behov av att sammanhållet reglera villkoren för ny bebyggelse.

Lokaliseringsprövning utanför detaljplan (PBL 2 kap.):

- På landsbygden ska bostäder i första hand placeras i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper
- Det måste finnas tillgång till dricksvatten i tillräcklig mängd och vara möjligt att lösa avloppsfrågorna. Gemensamma lösningar kan vara att föredra framför lösningar på varje tomt
- Vid etablering av nya lantbruk eller nya bostäder ska ett respektavstånd på 200 meter mellan bostäder och lantbruk eftersträvas
- Lokaliseringen får inte försvåra eller förhindra pågående bruk av jord och skog.

Se även sid 57 och sid 64, hänsyn till natur-, friluft- och kulturmiljövärden.

PRÖVNING AV MILJÖSTÖRANDE VERKSAMHETER

Kommunen ska pröva lämpligheten att använda mark för verksamhetsändamål och bland annat bedöma risker för störningar, behovet av hänsyn till sociala förhållanden och möjligheterna att tillhandahålla teknisk service. Industrimark bör planeras i områden där det finns tillgång till en god infrastruktur: el, vatten, avlopp, trafiklösningar och anslutningspunkter för digital kommunikation (PBL 2 kap.).

Lämpliga områden kan avgränsas i en detaljplan (PBL 4 kap.). Ska marken användas för industriändamål, ett köpcentrum eller annan verksamhet som kan ge betydande miljöpåverkan ska miljökonsekvenserna beskrivas enligt miljöbalkens bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar. Skadliga verkningar ska undvikas, miljökvalitetsnormerna får inte påverkas negativt (MB 6 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- En ny industrietablering får inte hindra eller motverka människors rörelser och ett välfungerande samhällsliv, det vill säga den ska inte verka som barriär mellan bostadsområden och viktiga målpunkter.
- Inför etablering av nya industriområden ska eventuell miljöpåverkan i närområdet kartläggas, till exempel risker för lukt och buller och risker i samband med hantering av farligt gods, påverkan på vattenskyddsområden och/eller visuella värden i landskapet. Samråd med Länsstyrelsen krävs för verksamheter med betydande miljöpåverkan, se sid 108.
- När det kan finnas risk för störningar ska skyddsområde med bebyggelseförbud upprättas. Förslag till avgränsningar ska redovisas i samband med detaljplanläggning/ansökan om bygglov, med beskrivning av rådande vindförhållanden och vegetation. Se även vägledning för miljö och säkerhetshänsyn, skyddsavstånd, sid 110.
- Vid etablering av köpcentrum i externa lägen bör eventuell påverkan på centrumhandeln i serviceorterna konsekvensbedömas.

PRÖVNING AV ANLÄGGNINGAR FÖR STÖRANDE FRITIDSVERKSAMHET

Kommunen ska pröva lämpligheten att använda mark för verksamhetsändamål och bland annat bedöma risker för störningar, och behovet av hänsyn till sociala förhållanden (PBL kap. 2).

Om användningen av en anläggning kan få stor inverkan på omgivningen ska en detaljplan upprättas. Detaljplanen kan innehålla bestämmelser om skyddsåtgärder för att motverka störningar (PBL 4 kap.).

Kan verksamhet vid anläggningen ge betydande miljöpåverkan ska miljökonsekvenserna beskrivas enligt miljöbalkens bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar. Skadliga verkningar ska undvikas, miljökvalitetsnormerna får inte påverkas negativt (MB 6 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Anläggningar (skjutbanor, golf, ridning med mera) ska utformas så att påverkan på mark och vatten minimeras och biologisk mångfald gynnas. Vid bygglovsprövning av skjutbanor ska Naturvårdsverkets allmänna råd 1981:2 tillämpas.
- Nya anläggningar eller större förändringar av befintliga ska prövas i detaljplan.
- Skjutbanor med miljöpåverkan som ligger nära tät bebyggelse och i vattenskyddsområden ska flyttas. Inriktningen är en samlokalisering till lämpliga skjutbanor. De ska förses med skyddsområde med förbud för ny bostadsbebyggelse.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

DEFINITIONER

Tätort: Sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare och högst 200 meter mellan husen (SCB).

Centralort: Som regel den största orten i en kommun, ofta med viktiga funktioner som service, sjukvård, handel, offentlig förvaltning och politisk makt. Centralorterna blev viktiga begrepp i samband kommunindelningsreformen under 1960- och 1970-talet. Ofta bär en kommun samma namn som dess centralort.

Serviceort: En tätort med särskilt serviceansvar.

ROLLFÖRDELNING

Centralort och serviceort: Östhammar

Serviceorter: Alunda, Gimo, Öregrund och Österbybruk.

FORTSATT PLANERING

- Fördjupade översiktsplaner för serviceorterna

Serviceorter (S)

MÅLBILD 2025

Östhammar är centrum för kommunens handel och administration. Flera nya tjänsteföretag har etablerat sig där. Öregrund är en serviceort med viktig funktion för kustområdet. Här har fler företag med koppling till marinteknik och marinbiologi utvecklats.

Alunda och Österbybruk är trivsamma serviceorter med goda kommunikationer. De har ett lite bredare utbud av boendetyper.

Gimo har en tydlig roll som kommunens knutpunkt för skola och arbete. Vid Campus Gimo finns specialgymnasier med olika inriktningar.

Östhammars kommun är en mångkärnig kommun. Drygt 60 procent av invånarna bor i någon av de fem större tätorterna Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk och Östhammar. Ingen av dessa tätorter är tillräckligt stor för att kunna erbjuda ett komplett utbud av kommersiell och offentlig service, men målsättningen är att mångkärnigheten ska behållas. Tätorterna erbjuder olika boendekvaliteter som kan vidareutvecklas. Ett bra serviceutbud kan säkras genom samverkan.

Dessa fem större tätorter kommer i fortsättningen att kallas serviceorter. De redovisas med beteckningen S i kartan över framtida mark- och vattenanvändning. Översiktsplanens intention är att få till stånd en utveckling av blandad bebyggelse på dessa orter.

Nuläge, profil och viktiga utvecklingsmöjligheter i respektive serviceort beskrivs på sidorna 36-45. För varje serviceort finns också en karta som redovisar befintlig bebyggelse, utredningsområden för fortsatt bebyggelseutveckling och grönområden med potential att bidra till en sammanhållen grönstruktur. Redovisade grönområden (befintligt planlagt område med gröna värden/grönområden) innehåller sammansatta värden, det vill säga en kombination av sociala värden, naturvärden och kulturvärden och korridorer som kan binda samman sådana områden.

Riksintressen för kulturmiljövärden, vatten-skyddsområden, utredningsområden för vägar och skyddsområden kring reningsverk (300 meter) redovisas också.

Mer detaljerade prioriteringar av vad som ska utvecklas respektive bevaras kommer att göras i

fördjupade översiktsplaner för respektive tätort. Arbetet med fördjupningar kommer att inledas för Alunda och därefter Östhammar.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Med en tätortsstruktur på pärlband kan allt inte finnas överallt. Den kommersiella servicen kräver ett visst befolkningsunderlag för att löna sig. Alla former av offentlig service (kommunal och landstingsdriven) kan av kostnadsskäl inte heller finnas överallt. För att få till stånd en god och hållbar utveckling måste skattepengarna användas på ett klokt och kostnadseffektivt sätt.

Serviceorterna Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk och Östhammar kan betraktas som stadsdelar. Genom att binda samman dem med goda kommunikationer kan orterna stödja varandra och gemensamt upprätthålla ett bredare serviceutbud för kommunen som helhet.

Med bra kommunikationer kan även övriga tätorter, småorter och landsbygden kopplas till, och få tillgång till basutbudet på en serviceort. Orter strax utanför kommungränsen kan också bidra med underlag för handel, fritidsanläggningar och kollektivtrafik.

De olika delarna i kommunen attraherar olika typer av människor. Genom att ge serviceorterna en tydlig profil och ett tydligt uppdrag blir det lättare att motivera beslut som utgår från en helhet. Näringslivet och bostadsmarknaden

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

kan få utrymme att utvecklas på orterna utifrån marknadens förutsättningar. Orternas profiler kan tydliggöra detta och skapa samsyn mellan olika aktörer. Då kan privat verksamhet som kräver ett större befolkningsunderlag koncentreras till den ort som har bäst förutsättningar.

Även en del kommunala verksamheter behöver centraliseras till den ort som har bäst förutsättningar att betjäna hela kommunen. Så är det redan idag och detta behöver utvecklas vidare. Konkurrensen mellan orterna måste bytas mot gemenskap och samverkan.

Tätorterna har vuxit fram under olika historiska skeden. Det har inte alltid skett med framförhållning, eller med tydliga strategier för centrumutvecklingen. Vissa orter har flera olika handelscentrum trots att orten är relativt liten. I andra orter har centrum en utformning som inte skapar optimala förutsättningar för en levande handel. Det här är till nackdel för näringslivet.

Centrumområdena behöver utvecklas så att de blir tätare, kan erbjuda god service, och går att nå med kollektivtrafik eller via gång- och cykelvägar.

Orterna behöver växa inåt och bli tätare, med en lagom blandning av grönområden, handel, bostäder, kontor och mötesplatser i de centrala delarna. Lucktomter och tomma ytor i centrala lägen kan utnyttjas bättre, exempelvis för att

bygga flerbostadshus i mindre skala. Småskaligt flerbostadsbyggande kan också förverkligas i villaområden där det finns lämplig tillgång till obebyggda tomter. När nya bebyggelseområden öppnas är det viktigt att de utformas med god arkitektur som fångar upp ortens karaktär och historia. Det stärker ortens profil och stadsbyggnadskvaliteter.

Att känna igen sig och ha tillgång till landmärken som förklarar var man befinner sig är exempel på sådant som kan göra att en ort känns trygg. Vackra vyer, tilltalande stadsrum och vägar som enkelt leder fram till viktiga mötesplatser är exempel på andra saker som kan

påverka om en plats känns trygg, tillgänglig och trivsam. Rutan med gestaltningsråd sammanfattar aspekter som ska beaktas vid bebyggelseutvecklingen i serviceorter och tätorter.

Viktigt är att värna om allmänhetens tillgång till orternas sjöfronter i attraktiva lägen. Även om det finns mycket grön mark så finns få ordnade områden där närnaturen gjorts tillgänglig för alla, på lämpligt avstånd från bostaden. Sjötorget i Östhammar är ett exempel på hur parkmark och närnatur kan utvecklas och göras mer tillgänglig. Tätorternas grönstrukturer kan stärkas och utvecklas med hjälp av parkprogram.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ta fram fördjupade översiktsplaner för varje serviceort, i en turordning som är anpassad till behov och efterfrågan.
- Stärka serviceorternas roll i den lokala bygden och öka samarbetet orterna emellan för utökad service.
- Profilerar orterna och utveckla deras attraktiva värden. Småskaligheten och respektive orts karaktär ska tas till vara.
- Utveckla stadsbyggnadskvaliteterna genom att komplettera inåt och avgränsa utåt.
- Skapa attraktiva centrumområden med bred service och god kollektivtrafik.
- Skapa en balanserad blandning av grönområden, mötesplatser och bebyggelse och utveckla ortens stadsbild.
- Binda samman viktiga målpunkter inom orten med gång- och cykelnät.
- Utveckla den sociala miljön med tillgängliga och attraktiva allmänna platser.
- Separera miljöstörande industri från övrig funktionsblandad bebyggelse och omlokalisera miljöstörande verksamhet från attraktiva boendelägen/handelsområden (se vidare från sid 108 om miljö, hälsa och säkerhet).

GESTALTNINGSRÅD

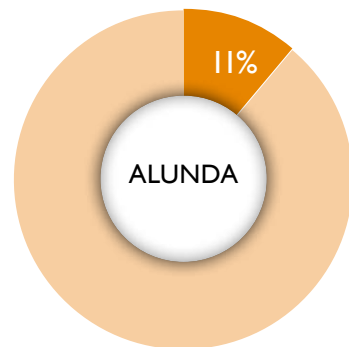
- Ge planering och arkitektur en framträdande roll i orternas utveckling.
- Skapa tydliga entréer till orterna.
- Slå vakt om och lyft fram landmärken som är viktiga för ortens identitet.
- Respektera och utveckla de olika bebyggelseområdenas särdrag.
- Precisera gestaltnings- och funktionskrav i tillkommande bebyggelse efter ortens mål.
- Beskriv alltid konsekvenserna av förtätning, omvandling eller nyexploatering för den befintliga miljön.
- Skapa kontakt med omgivningen genom att öppna siktlinjer mot vackra vyer (till exempel sjöfronter eller omgivande landskap).

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

ALUNDA

Andel invånare 2013

Kommunen	Alunda
21 352	2 396

ALUNDA

Alunda är ett ungt samhälle. Orten delas i två delar av väg 288 och Kilbyån. De äldsta delarna av den moderna tätorten ligger på östra sidan av ån, i Foghammar. Foghammars egnahemsbebyggelsen kom till under perioden 1906-1960. Den är tidstypisk med sina lummiga trädgårdar. Centrumbebyggelsen på andra sidan ån och väg 288 började ta form under 1950-talet, i samband med den stora bebyggelseexpansion som inleddes under 1940- och 1950-talet och som i princip pågått sedan dess.

Flerfamiljshusen finns framförallt runt centrum och busstationen. Resten av Alunda består av flera olika villaområden och områden med gruppbyggda parhus. För närvarande växer Alunda främst genom planering som öppnar för ny villabebyggelse.

PROFIL

Alunda har en profil som utpräglad boendeort, med goda kommunikationer i flera väderstreck: inåt kommunen och utåt mot Uppsala och Arlanda. Här finns en del mindre verksamheter, men ingen tung industri.

Det finns ett bra basutbud av offentlig och kommersiell service. Bland annat finns en livsmedelsbutik, apotek, folktandvård och en vårdcentral i ortens centrala delar. Av kommunal service ligger skola (F-9), bibliotek och sport- och

Trädgårdsbäcken i Alunda, exempel på nyproducerade hyreshus i centrum.

idrottsanläggningar samlat. Förskolor, äldreboende och återvinningsanläggning finns på lite olika platser, men avstånden är inte så stora.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Det omgivande odlingslandskapet är småskaligt och vackert, här finns många fina vyer. Alunda fungerade tidigt som ett handelscentrum genom läget vid Olandsån. Det finns gott om fornminnen i närområdet. Kyrkan är från medeltiden

och har varit nav i det handelscentrum som senare utvecklades till ett sockencentrum. Klockaregården från 1790-talet som ligger mitt emot kyrkan har bland annat använts som sockenstuga.

LANDMÄRKEN OCH MÖTESPLATSER

Alunda kyrka med omgivande miljö är ett viktigt landmärke och skapar en fin entré mot väster. Det är en miljö värd att bevara och lyfta fram. Det finns också möjlighet att förstärka

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Alundas identitet som ung ort med nya landmärken.

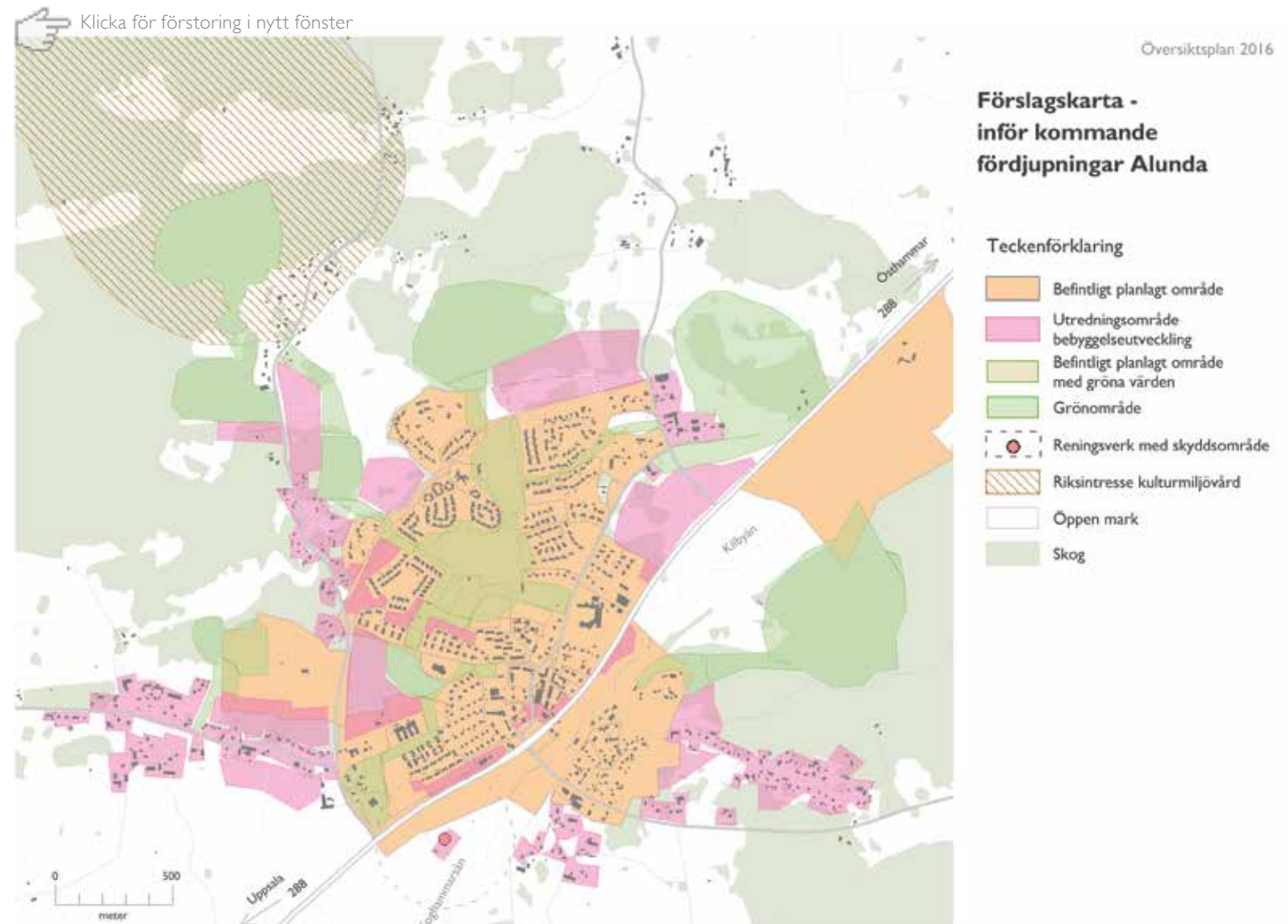
Centrum, skolan, sporthallen, Landbadet och fotbollsplanerna är Alundas träffpunkter. De här mötesplatserna behöver kopplas ihop bättre. Det finns också behov av att ytterligare utveckla centrum.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Med sina goda kommunikationer finns det stora möjligheter för Alunda att utvecklas, framförallt genom att befintliga bostadsområden förtätas och knyts samman. Det kan ge en tydligare tätortsidentitet och är ett bra sätt att ta vara på de investeringar som redan gjorts i infrastruktur.

Tillkommande bebyggelse ska inte avskärma eller dölja viktiga landmärken. Sammanhängande gröna stråk i och omkring samhället ska bevaras, liksom de kulturhistoriskt intressanta miljöerna. Särskilda restriktioner gäller för tillkommande bebyggelse inom skyddsområde för reningsverket.

Ett tätare samband mellan centrumområdena på ömse sidor om väg 288 skulle kunna bidra till att utveckla centrum. Det finns plats för fler verksamhetslokaler och även för en busstation på den norra sidan av väg 288. En stationsbyggnad skulle kunna förädla och ge Alundas centrumområde ett "ansikte".

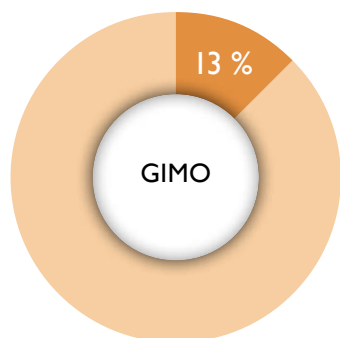
Redovisade utredningsområden kan förtäta och knyta samman befintlig bebyggelse och ge Alunda en tydligare tätortsidentitet. Kartan visar också att det finns goda möjligheter att skapa sammanhängande grönområden inom och runt Alunda.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

GIMO

Andel invånare 2013

Kommunen 21 352
Gimo 2 719

GIMO

Gimo har vuxit fram runt Gimo bruk som etablerades på 1600-talet. Den ursprungliga bruksmiljön ligger norr om järnvägen. Här finns flera av de gamla produktionsanläggningarna fortfarande kvar, liksom många av de bostäder som var avsedda för de anställda i bruket. Huvuddelen av den bevarade bruksbebyggelsen är från 1700-talet.

Det var först under 1900-talets andra halva som den moderna orten Gimo växte fram och fick en stor inflyttning. En bidragande orsak var att industriföretaget Sandvik Coromant etablerade sig här

på 1950-talet.

Gimo växte som mest på 1960- och 1970-talet.

Många av ortens villaområden och även flerbostadshusen kring Gimo centrum kom till under denna period.

Då byggdes också kommunens första ridhus

och en större idrottsanläggning med fotbollsplaner, is-, sim- och sporthallar i Gimo.

Bostadsbyggandet i Gimo tog fart igen under mitten av 1980-talet. Då tillkom några områden med gruppbyggda radhus och flerbostadshus väster om centrum. Det var också på 1980-talet som Östhammars kommun satsade på att bygga ett nytt, eget gymnasium i Gimo. Den kommunala vuxenutbildningen delar numer lokaler med Bruksgymnasiet. I samma områden finns även Wilhelm Haglundgymnasiet som etablerades i Gimo på 2000-talet.

PROFIL

Gimo har en profil som modern industriort och centrum för utbildning. Många unga tar del av ortens gymnasieutbildningar. Sandvik Coromant är kommunens största industriföretag och största privata arbetsgivare.

Den service tätorten har ligger framförallt kring Gimo torg, men det finns också några handelsföretag längs väg 288. De offentliga anläggningarna: förskolor, skolor, äldreboende, vårdcentral och idrottsanläggningar är utspridda, men med en viss koncentration till de centrala och västra delarna av Gimo.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Bruksområdet, den medeltida kyrkan och klockstapeln är fina och kulturhistoriskt intressanta miljöer, värda att ta tillvara och lyfta fram. Hela bruksområdet är klassat som ett riksintresse för kulturmiljövården. Miljön betraktas som arkitekturhistoriskt mycket värdefull. Gimo damm ingår i riksintresset och bidrar också på andra sätt till Gimos attraktivitet. Vid Gimo damm kan man bada eller gå på strövtåg längs markerade vandringsleder av olika längd.

LANDMÄRKEN OCH MÖTESPLATSER

Kyrkan, klockstapeln, herrgården, Knutmassomuséet och Sandvik är viktiga landmärken som det kan finnas skäl att hålla visuellt tillgängliga. De har betydelse för ortens identitet.

Torget, idrottsområdet, gymnasiet, busstationen, herrgårdsområdet och ridskolan är exempel på viktiga platser för möten. De här platserna behöver kopplas till varandra. Busstationens och torgets funktioner som mötesplatser behöver förstärkas för att skapa mer liv och rörelse.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Det finns goda möjligheter för Gimo att utvecklas som modern industriort och centrum för utbildning. Väg 288 och väg 292 ger bra förutsättningar för både in- och utpendling. Redan

Stenhusgatan i Gimo.

Foto: Östhammars kommun

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

idag lockar utbildningsutbudet även ungdomar från andra kommuner. Ett bra resecentrum kan utvecklas på sikt tack vare befintlig järnväg och skulle utnyttja och stärka ortens funktion som knutpunkt och viktig arbetsort.

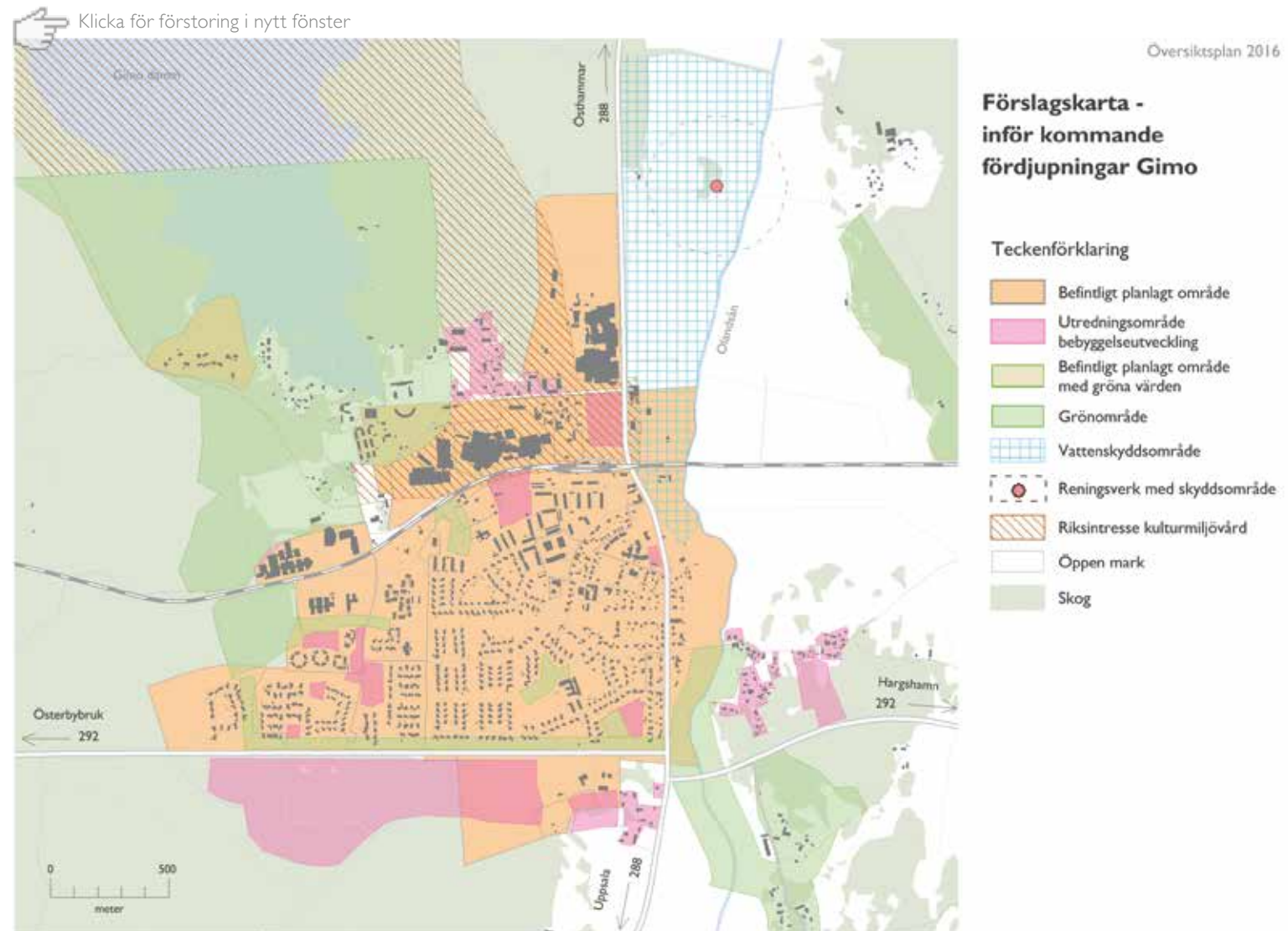
Tätare och mer stadsmässig bebyggelse längs väg 288, i kombination med en utveckling av fler fritidsverksamheter i närheten av gymnasiet och sportområdet, kan skapa mervärden för Gimo och hela kommunen.

För att trygga den industriella utvecklingen behöver mark reserveras för sådana ändamål. Särskilda restriktioner gäller för tillkommande bebyggelse inom skyddsområde för reningsverk.

Fler stråk som löper i nord-sydlig riktning i samhället kan bättre binda samman den gamla och kulturhistoriskt mycket värdefulla bruksmiljön med de moderna delarna av orten. Stråk med denna riktning kan också skapa bättre kopplingar mellan de viktigaste mötesplatserna.

Järnvägen är en barriär som skulle behöva brytas med hjälp av nya övergångar. Dels för att skapa en koppling från Hyttgatan mot Gimo centrum, dels för att binda ihop idrotts- och gymnasieområdet med Vallonskolan och Vreta-skolan.

Det gröna och sammanhängande stråk som finns runt Gimo damm och väster om samhället bör behållas intakt.

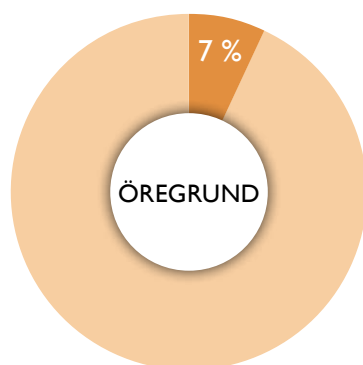
Flera centralt belägna områden och ett större område söder om väg 292 är föreslagna utredningsområden för bebyggelseutvecklingen i Gimo. Särskilda villkor gäller i vattenskyddsområdet öster om väg 288.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

ÖREGRUND

Andel invånare 2013

Kommunen 21 352 Öregrund 1 531

ÖREGRUND

Öregrund fick stadsrättigheter redan 1491 och anlades av Östhammarsbor som sökte sig mot kusten för att få en djupare hamn. Öregrund hade under en period en mycket viktig funktion för utsklippning av järn och för den intensiva kusttrafiken under sjöfartens gyllene århundraden.

Kyrkan byggdes på 1500-talet. Av ursprunglig bebyggelse finns annars inget bevarat. Öregrund har härjats av åtskilliga bränder. Men framför allt kring hamnen kan rester från den medeltida staden spåras i gatunätet. Vid 1800-talets slut blev Öregrund en populär badort. Många av de större trähusen i stadskärnan byggdes under badortsepoken och huvuddelen av bebyggelsen i Öregrunds centrala delar är från 1800- och 1900-talet. Fram till 1970-talet utvecklades Öregrund framförallt kring hamnen, med sammanhållen och låg bebyggelse och viss spridning av villabebyggelse längs Västergatan mot sydväst. 1960- och 1970-talet blev en expansionsperiod då nya villaområden och flerbostadshus byggdes öster om stadskärnan. Flera nya utbyggnadsområden har nyligen öppnats mot söder och väster. Längs kusten i väster finns flera marina verksamhetsområden.

PROFIL

Öregrund erbjuder ett småskaligt tätortsboende med havs- och skärgårdskontakt. Det finns marina verksamheter. Verksamheten vid Kustlabo-

ratoriet, en del av Sveriges lantbruksuniversitet, bidrar till att differentiera arbetsmarknadsutbudet. Här bedrivs forskning och undervisning på universitetsnivå.

Staden är en unik pärla vid havet som lockar många besökare. Som serviceort betjänar Öregrund stora delar av kust- och skärgårdsområdet. Sommartid ökar serviceunderlaget kraftigt tack vare de många delårsboende och turister som tillbringar somrarna här.

Servicen är i stort sett samlad i Öregrunds äldre, centrala delar, nära hamnen. Här finns livsmedelsbutiker, apotek, fackhandel, systembolag, en vårdcentral och ett flertal små butiker som erbjuder allt från kläder till hantverk (varav en del bara har öppet sommartid). Den kommunala servicen är mer utspridd. Förskola, skola (F-6) och sportanläggningar ligger i anslutning till varandra, medan bibliotek, äldreboende och återvinningscentral finns på lite olika, men tämligen centralt belägna platser.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Öregrund betraktas som en av landets bäst bevarade småstadsmiljöer, präglad av handel, fiske och tidig turism. De centrala delarna är av riksintresse för kulturmiljövården. Läget med en front mot öppet hav är också ett särskilt värde. Här bidrar Tallparken, ett tätortsnära friluftsområde, till Öregrunds attraktionskraft. Det gör

även den lilla skalan och de många utsiktspunkterna. Öregrund är en av få platser på östkusten där man kan se solen gå ner i havet.

LANDMÄRKEN OCH MÖTESPLATSER

Landmärkena, den täta kärnan och den öppna fronten mot havet spelar stor roll för Öregrunds attraktivitet och identitet. Det är värden att värna.

Klockstapeln, kyrkan, fyrskeppet, Societetshuset och gamla skolan är viktiga landmärken och hamnen är den främsta mötesplatsen. Men även skolan, biblioteket och Tallparken fungerar som mötesplatser.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Det finns goda möjligheter att utveckla det småskaliga tätortsboendet i Öregrund och stadens viktiga funktion som serviceort för omkringliggande kust- och skärgårdsområden. Lucktomter gör det möjligt att ytterligare förtäta bebyggelsen som inramar stadskärnan. Särskild hänsyn krävs i hamnområdet som är av riksintresse för kulturmiljövården. I Öregrunds utkanter mot söder finns flera större områden där det pågår aktiv etablering av nya bostäder och verksamheter.

Bättre trafiklösningar kan stärka hamnområdets funktion som mötesplats. Ett utredningsområde för väg skapar beredskap för en förflyttning av färjetrafiken.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Öregrunds sjöfront, Tallparken och ett stråk som skapar en grön korridor mellan Kavaröbro och mer centrala delar av Öregrund är förslag till områden som i första hand ska hållas fria från bebyggelse.

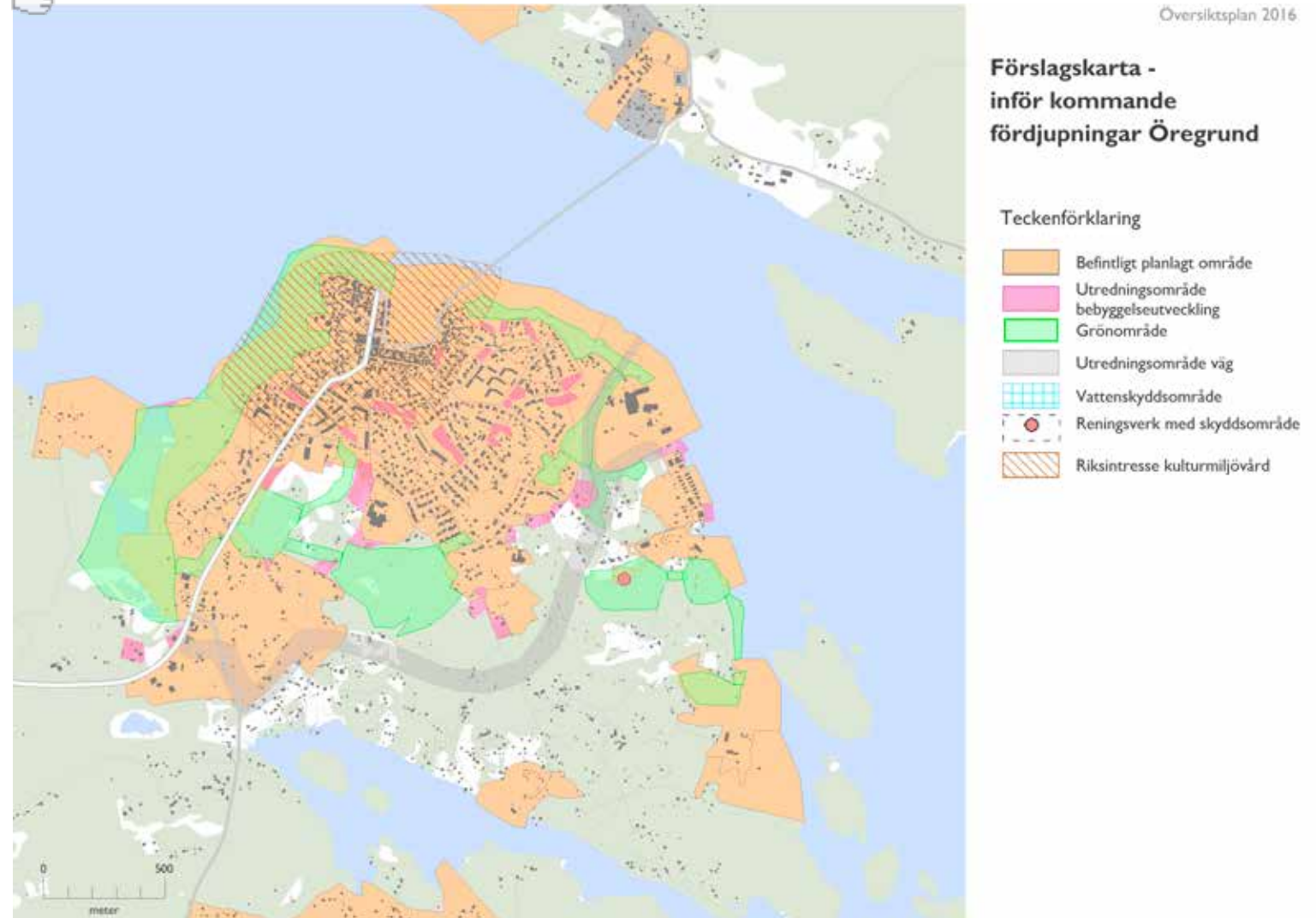
I detaljplanlagda områden finns det plats för ytterligare verksamheter med marin anknytning, ett viktigt utvecklingsområde för Öregrund. Detta intresse måste bevakas i den fortsatta planeringen så att eventuella konflikter mellan störande verksamheter och bostadsbebyggelse kan förebyggas.

Foto: Östhammars kommun

Kyrkogatan i Öregrund med vy mot havet.

Klicka för förstoring i nytt fönster

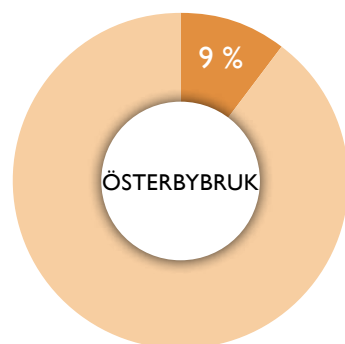
Utredningsområdena för ny bebyggelse i Öregrund ligger i anslutning till befintlig bebyggelse. Strävan är att förtäta orten och bibehålla strandzonerna tillgängliga som park- och naturmark.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

ÖSTERBYBRUK

Andel invånare 2013

Kommunen	Österbybruk
21 352	2 245

ÖSTERBYBRUK

Österbybruk är det största och äldsta järnbruket i Östhammars kommun, anlagt redan på 1500-talet. Här finns både industribyggnader och bostäder från bruksepoken. Vallonsmedjan är från 1500-talet och brukets äldsta byggnad. Herrgården, brukskyrkan och klockstapeln byggdes på 1700-talet.

Den moderna tätorten har framförallt anlagts norr om herrgården, även om viss kompletterande bebyggelse har kommit till i anslutning till de gamla brukslängorna. Redan i början av 1900-talet och fram till 1950-talet byggdes nya småhusområden i Österbybruk. Verksamheten vid Fagersta bruk och Dannemora gruvor hade stor betydelse för expansionen. Den fortsatte under 1960- och 1970-talet. Då byggdes flerfamiljshus och då planlades större områden både öster och väster om centrum.

Efter 1980-talet har bebyggelseexpansionen fortsatt öster och väster om centrum. Öster om centrum upptar Fagerstas gamla industriområde en stor yta. Österby gjuteri är den enda delen av Fagerstas tidigare verksamhet som lever kvar efter den omfattande nedläggning som skedde på 1980-talet.

Foto: Östhammars kommun

Bruksmiljön ger Österbybruk särskilda kvaliteter.

PROFIL

Österbybruk är en trivsamt boende- och pendlarort med bra förbindelser i flera väderstreck: mot Gävle och Uppsala-Stockholm via Upptåget i Örbyhus och Skyttorp eller E4. Vallonbruket tillför skönhet och kulturhistoria. Det finns en tydlig koppling mellan nutid och historia. Från torget i centrum ser man in i herrgårdsområdet.

Servicen ligger förhållandevis väl samlad i centrum. Där finns bland annat livsmedelsbutiker, bank, bageri men också vårdcentral och tandläkarmottagning. Sportanläggningar, skola (F-9) och bibliotek ligger i anslutning till centrum, medan förskolor, äldreboende och återvinningsanläggning finns på lite olika platser.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Österby bruk med Dannemora gruvor är centrala minnesmärken från århundraden av bergshantering och järnframställning. Detta är en av kommunens mest värdefulla kulturmiljöer och ett riksintresseområde som innefattar både Österbybruk och omgivande områden. Inte bara bruket, utan också dammsystemen, gruvområdet i Dannemora och omgivande ekhagar ingår. Dessa kvaliteter bidrar till Österbybruks attraktivitet som boendeort.

LANDMÄRKEN OCH MÖTESPLATSER

Herrgården, klockstapeln och osthusen har stor betydelse för Österbybruks identitet och profil. De är viktiga landmärken, liksom Folkets hus och Fagerstas gamla industriområde. De många dammarna har också stor betydelse för Österbybruks karaktär.

Torget, herrgårdsområdet, busstationen, simbadet, skolan och idrottsplatsen är punkter där Österbyborna möts. Dessa platser behöver kopplas samman bättre.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Det finns goda möjligheter för Österbybruk att utvecklas som boende- och pendlarort. Här finns många attraktiva miljöer och också närhet till spårbundet pendlingsalternativ. Ett bra resecentrum kan utvecklas på sikt tack vare befintlig järnväg och skulle utnyttja och stärka ortens funktion som boende- och pendlarort.

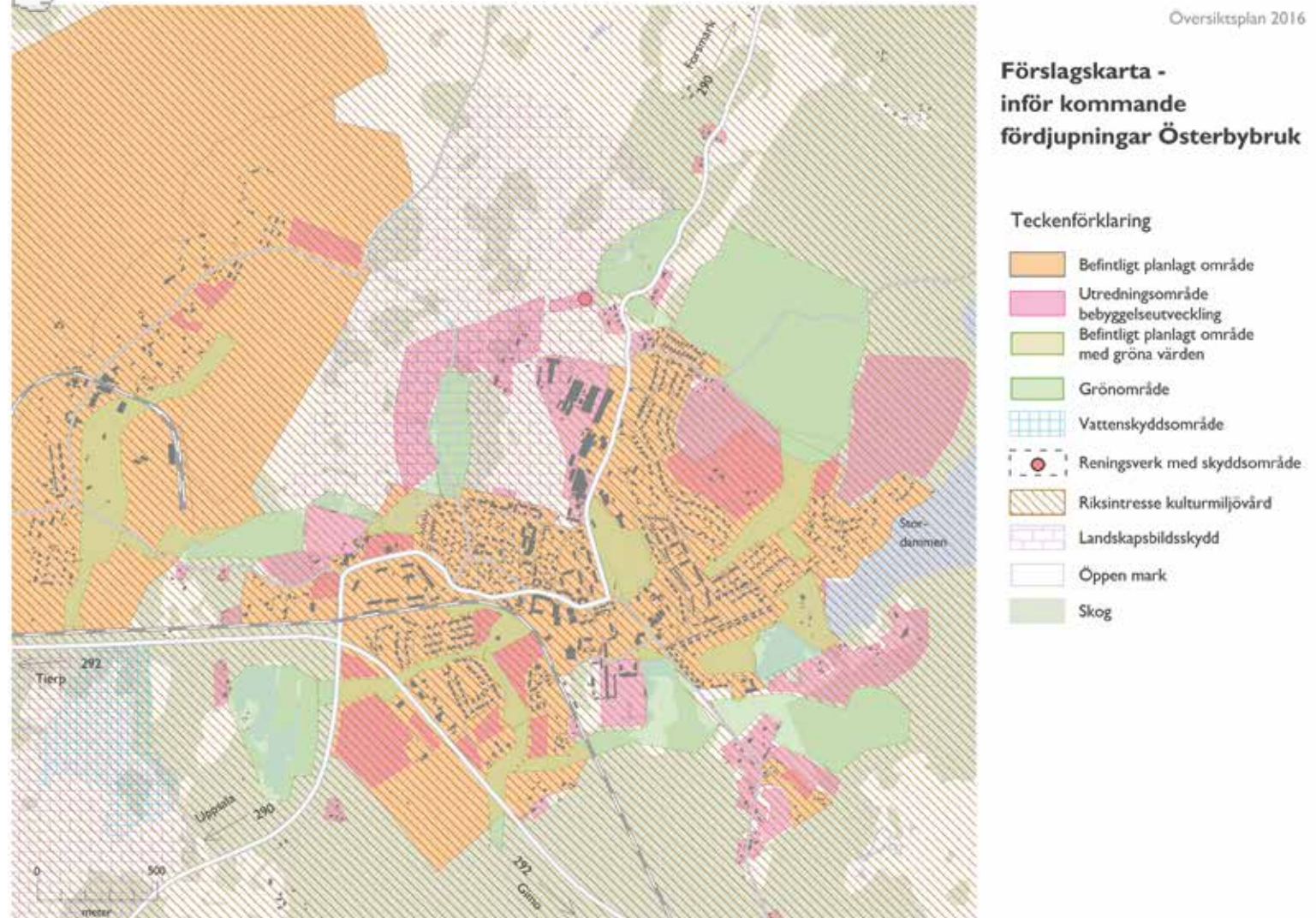
Genom att förtäta och knyta samman olika bostadsområden kan stadskänslan förstärkas. Det är viktigt att tillkommande bebyggelse inte döljer eller avskärmar Österbybruks landmärken och vackra vyer, exempelvis mot dammarna. Utvecklingen måste ske med stor hänsyn till områdets höga kulturmiljövärden.

Ekhags- och ängslandskapet norr om Österbybruk och ett område öster och norr om Danne-morasjön har landskapsbildsskydd (se sid 61).

Det är också viktigt att det finnas gröna, sammanhängande stråk genom samhället (se karta). De kan bli än mer attraktiva om de kopplas ihop bättre, till exempel med hjälp av mindre parkområden. Mötesplatserna i Österbybruk behöver också kopplas samman bättre. Järnvägen fungerar som en barriär.

Söder om väg 292, i anslutning till fjärrvärmeverket, finns potential för etablering av nya, störande verksamheter. Vägen fungerar som en avskärmande barriär för bostadsbebyggelsen.

Klicka för förstoring i nytt fönster

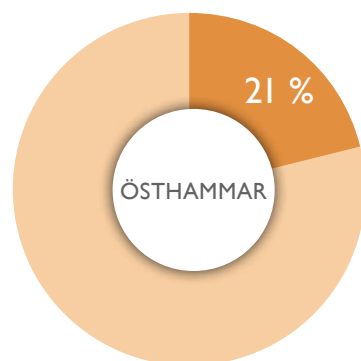
Flera utredningsområden för bebyggelseutveckling i Österbybruk redovisas i förslagskartan. Sambanden mellan de gröna stråken kan behöva förstärkas.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

ÖSTHAMMAR

Andel invånare 2013

Kommunen	Östhammar
21 352	4 517

ÖSTHAMMAR

Östhammar anlades redan på medeltiden och fick sina stadsrättigheter så tidigt som 1368. Då låg bebyggelsen strax väster om nuvarande stadskärna. Staden fungerade som ett handelscentrum genom närheten till havet och hade också en viktig funktion för den fiskande befolkningen. Den medeltida staden kan fortfarande spåras i ett bitvis oregelbundet gatunät, även om den idag äldsta bebyggelsen är från 1700-talet. Östhammar har brunnit i flera omgångar.

Östhammar fick ett uppsving under slutet av 1800-talet. Den första stadsplanen är från år 1878. Bebyggelsen organiserades då i rektangulära kvarter med rätlinjiga gator. Östhammar

växte mot norr och söder utanför stadskärnan. Många av husen bär spår av badortsepoken.

Under 1920-till 1950-talet pågick en försiktig expansion av staden, framförallt norrut, med egnahemsbebyggelse inspirerad av den engelska trädgårdsstaden. Från slutet av 1960-talet fram till början av 1980-talet expanderade Östhammar kraftigt. Då byggdes många nya villor och åtskilliga flerfamiljshus. Staden växte i alla riktningar.

PROFIL

Östhammar är kommunens största tätort, en småstadsideyll och ett centrum för handel och administration. Här ligger kommunhuset och flera andra centrala servicefunktioner, exempelvis Östhammars vårdcentrum med akutmottagning. Östhammar fungerar som centralort. Kommunhus, vårdinrättningar och bibliotek ligger i anslutning till stadskärnan. Skolor (F-9), förskolor och sportanläggningar finns på lite olika platser och på lite längre avstånd från stadskärnan.

Det finns flera affärscentrum. I stadskärnan finns livsmedelsbutiker, apotek och småbutiker. Livsmedelsbutiker finns även vid Infartens centrum och i det externa köpcentrum som etablerats under 2000-talet. Här hittar man också fackhandelsföretag.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Stadskärnan är av riksintresse för kulturmiljövården. Det gäller de delar som bär spår av ett medeltida gatunät och centralt belägna områden med en tät och småskalig trähusbebyggelse. Det finns även välbevarade byggnader från förra sekelskiftet och badortsepoken, till exempel Källörskolan och gamla brandstationen.

Stadskärnan har en särskild charm som tillsammans med havskontakten bidrar till Östhammars attraktionskraft som en småstadsideyll.

LANDMÄRKEN OCH MÖTESPLATSER

Rådhuset, gamla vattentornet, Källörskolan och Börstils kyrka är exempel på viktiga landmärken. Sjöfronten är också viktig för upplevelsen av denna gamla fiske-, sjöfarts- och badortsstad.

Detsamma gäller viktiga mötesplatser som Krutudden, Sjötorget, Rådhuset och busstationen. Busstationens funktion som centralt belägen mötesplats kan behöva förstärkas.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Östhammar har goda möjligheter att utvecklas. Det finns gott om plats för nya bostäder och verksamheter. Staden kan göras tätare genom att mer isolerade villaområden knyts samman med ny bebyggelse. Det går till exempel

Trähusbebyggelse längs Kyrkogatan i Östhammar.

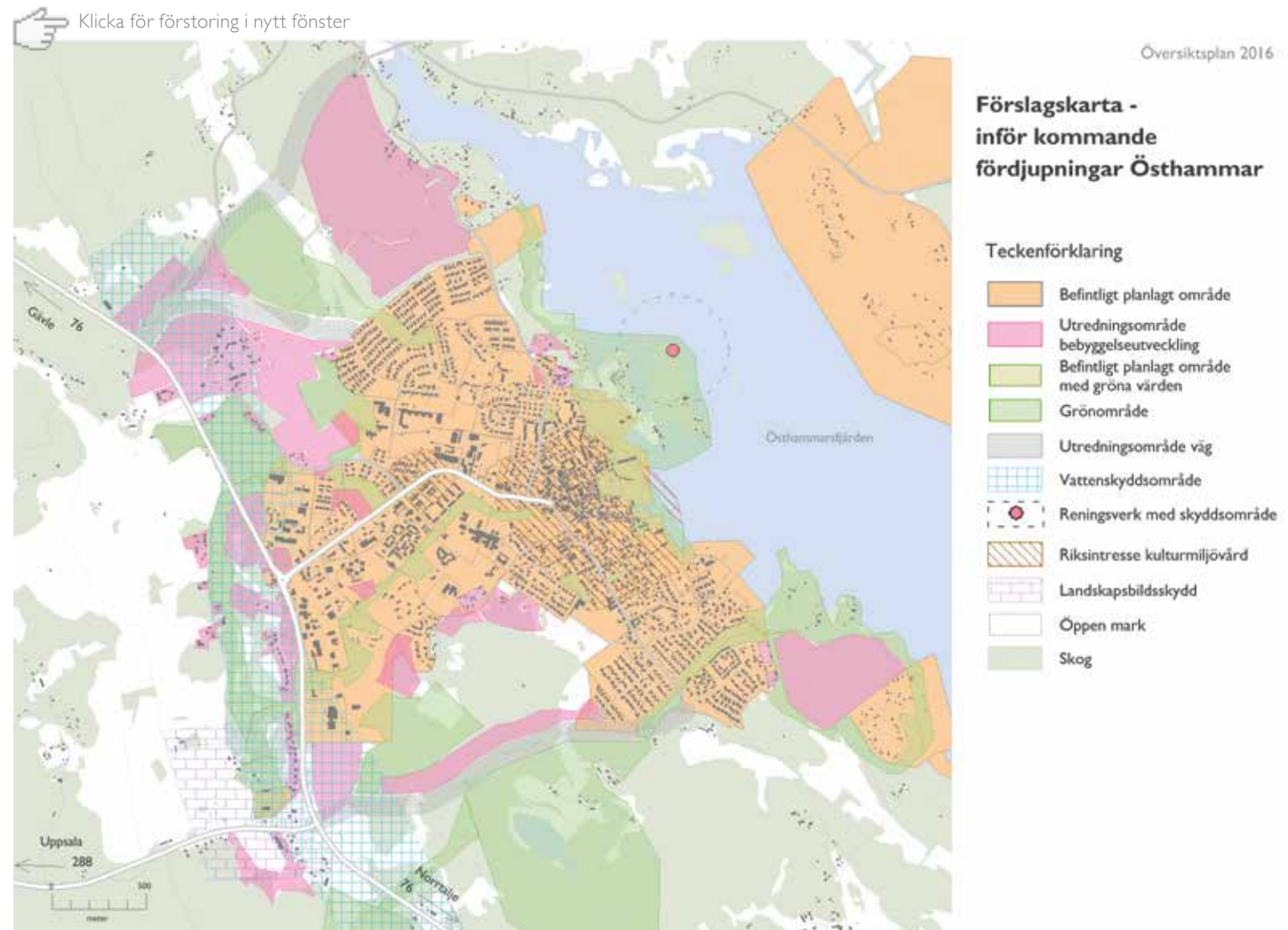
III • BEBYGGELSEUTVECKLING

att bygga ihop Edsområdet med egentliga Ed. Särskild hänsyn måste tas i Börstilsåsens vattenskyddsområde längs väg 76. Grundvatten från Börstilsåsens försörjer Östhammar med dricksvatten.

För att behålla attraktionskraften behöver landmärken och fronter som förknippas med Östhammar hanteras med hänsyn. Sjöfronten och sammanhängande gröna stråk inom och runt tätorten bör behållas intakta, likaså stadens centrala delar som är ett riksintresse för kulturmiljövården. Området runt Börstils kyrka har landskapsbildsskydd (se sid 61).

Drottninggatan är ett viktigt stråk och har potential att utvecklas till en gågata med mycket liv året runt. De vackra byggnaderna kräver kontinuerligt underhåll. Dessutom krävs satsningar som kan bidra till att fler service- och handelsföretag etablerar sig längs gatan, gärna hela vägen ner till Kyrkogatan.

Flera nya utbyggnadsområden för både småhus och flerfamiljshus har tillkommit under 2000-talet. Nya infartsvägar kan behövas om expansionen fortsätter. Två utredningsområden för vägar finns i förslagskartan.

Aktuella utredningsområden för bebyggelseutveckling i Östhammar finns längs infartsvägen, men också som förtätningar i anslutning till befintlig villabebyggelse. Målsättningen är att bibehålla strandzonerna tillgängliga, som park- och naturmark.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

DEFINITIONER

Tätort: Sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare och högst 200 meter mellan husen (SCB).

Småort: Sammanhängande bebyggelse med 50–199 invånare och högst 150 meter mellan husen (SCB).

Övriga tätorter och småorter (BT)

MÅLBILD 2025

De mindre orterna har vuxit och fått ett bredare utbud av bostäder och verksamheter i liten skala. På vissa orter har hotellverksamhet och andra turistanläggningar utvecklats.

Utöver de fem serviceorterna finns i kommunen flera mindre orter med utvecklingsbara särdrag. På mark- och vattenanvändningskartan är de markerade med beteckningen BT, tätbebyggda områden för utveckling av blandad bebyggelse. För närvarande bor cirka sju procent av kommunens invånare i dessa orter.

Störst är tätorten Hargshamn med cirka 300 invånare. Därutöver finns småorterna Dannemora, Ekeby, Film, Forsmarks bruk, Gräsö kyrk-trakt, Hargs bruk, Hökhuvud, Norrskedika, Skoby, Söderboda och Valö.

Några fritidshusområden nära Östhammar (Övre och Nedre Sandika), Öregrund (Stenskar, Valudden och Skinnäsviken) och på Gräsö (Svartbäck) har också markerats med BT. Bedömningen är att dessa fritidshusområden på ett positivt sätt kan bidra till utvecklingen av kustområdet/serviceorterna och erbjuda attraktiva helårsbostäder i en tilltalande miljö. Omvandlingen förutsätter att vatten- och avloppsfrågor kan lösas på ett tillfredsställande sätt, företrädesvis med kommunal anslutning.

Hargshamn är en industriort med globalt exporterande tillverkningsindustri och miljöcertifierad hamnanläggning. Hamnen har varit i drift sedan 1600-talet för export av stångjärn från Hargs bruk. Hamnen är av riksintresse och binder samman sjö-, väg- och järnvägstransporter. Bebyggelsen består framförallt av småhus och äldre villor. Här finns en stor småbåtshamn, camping och en av kommunens finaste sandstränder. Det finns kommunalt vatten och avlopp och också utvecklingsplaner för detta.

Dannemora ligger cirka fyra kilometer väster om Österbybruk. Industriella anläggningar från olika sekel sätter sin prägel på orten. Den har vuxit upp kring gruvan. Stora delar, bland annat området runt dagbrottet, är av riksintresse för kulturmiljövården. I Dannemora finns kommunalt vatten och avlopp. Samma gäller i Norrskedika vid väg 76 mellan Östhammar och Öregrund. Bebyggelsen i Norrskedika består framförallt av småhus, men här finns också några flerfamiljshus med butikslokaler, ett cementgjuteri och ett åkeri. Orten har äldre kopplingar till verksamheten i Norrskedika gruvor (1865–1905).

Skoby ligger längs väg 288, på gränsen mellan Uppsala och Östhammars kommuner och med tät koppling till Jönninge på Uppsalasidan av kommungränsen. Här finns småhusbebyggelse, några mindre verkstäder, och en fotbollsplan. Pendlingsmöjligheterna är goda genom närheten till väg 288 som har tät busstrafik mot både Uppsala och Alunda-Gimo-Östhammar-Öregrund. Även i övriga småorter finns som regel en blandning av bostäder, framförallt småhusbebyggelse och verksamhetslokaler.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Småorterna erbjuder särskilda boendekvaliteter. Ambitionen är att dessa orter ska utvecklas i den utsträckning som marknaden efterfrågar. Orterna har skilda karaktärer eftersom de har utvecklats av olika skäl och under olika historiska epoker. Bebyggelseutvecklingen ska utgå från och förhålla sig till ortens historia och läget i landskapet. Värdefulla kulturmiljöer kan bidra till orternas attraktivitet och ska värnas och gärna också tydliggöras. Gestaltningråden för utvecklingen av serviceorterna (sid 35) kan i delar vara tillämpliga även i småorterna.

Samhällsservice ska i första hand erbjudas i närliggande serviceort, och ska tillgängliggöras med hjälp av kollektiva transportlösningar. Möjligheten att anlägga särskilda gång- och

cykelstråk ska på sikt utredas i en plan för ett sammanhängande cykelnät i kommunen.

Vid handläggning av bygglovsärenden i de fritidshusområden som pekats ut som potentiellt lämpliga omvandlingsområden ska behovet av samlade VA-lösningar särskilt beaktas.

Dannemora och Hargshamn har en särställning genom att områden för störande verksamhet har reserverats i anslutning till dessa orter: kring tidigare område med gruvverksamhet i Dannemora och i anslutning till hamnanläggningen i Hargshamn. För att inte förhindra en industriell utveckling ska tillkommande bostadsbebyggelse i dessa orter förläggas med skyddsavstånd till miljöstörande industri och till de områden som reserverats för störande verksamheter, VI.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Låta orterna utvecklas utifrån marknadsförutsättningarna.
- Ta vara på orternas småskalighet och attraktiva karaktärsdrag när ny bebyggelse ska tillkomma.
- Stärka kopplingen till närliggande serviceort med kollektiva transporter.
- Separera ny bostadsbebyggelse med skyddsavstånd från befintlig miljöstörande industri och mark reserverad för sådana industriändamål.

Landsbygd (L)

MÅLBILD 2025

Fler har valt landsbygdsboende. Större byar längs starka kollektivtrafikstråk har förtätats och det har blivit lättare att ta sig utan bil till närmaste serviceort. Fler har också valt att bosätta sig året runt i kust- och skärgårdsområdet.

Östhammar är till ytan en stor kommun. En tredjedel av kommuninvånarna bor på landsbygden. Bebyggelsestrukturen har som på många andra ställen påverkats av de stora skiftesreformerna under 1700- och 1800-talet, men fortfarande går det att urskilja en tydlig bystruktur. I det småkuperade landskapet ligger husen ofta i lite högre lägen, samlade i mindre eller större grupper. Som regel finns inga detaljplaner, med undantag för vissa fritidshusområden (se sid 50).

Jordbruksmarken i Östhammars kommun är uppbruten i mindre enheter. Vissa områden har hög bördighet, men det brutna landskapet försvårar ett rationellt jordbruk. Ur naturvårdsynpunkt och med tanke på den biologiska mångfalden har jordbruksmarken ändå en stor betydelse för kommunen och för dem som är aktiva brukare.

70 procent av landsbygdens yta är skogsklädd. I delar, framförallt mot kusten där jordtäcket ofta är tunt, är inslaget av impediment stort och till-

växten i skogen inte så hög. Men det finns även skogsmark med hög bördighet, framförallt i de centrala och sydliga delarna av kommunen.

Kommunens landsbygd kan delas in i tre olika bygder baserat på geografi och kulturhistoria. Jordbruksbygden finns kring Alunda och präglas av djurhållning och foderodling.

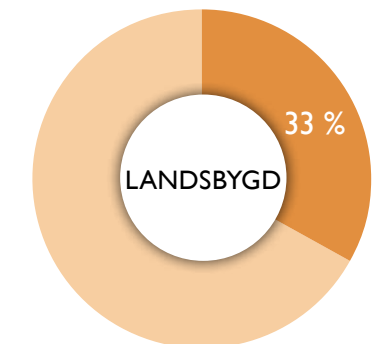
Vallonbruken med Gimo, Österbybruk och Forsmarks herrgårdar bildar tillsammans en bruksbygd, präglad av gruvnäring, skogsbruk och småskaligt jordbruk.

Kustbygden omfattar kust- och skärgårdsområdet, med ett välbevarat, småskaligt odlingslandskap. Historiskt har Valö och Hökhuvud med omnejd haft starka kopplingar till kust och skärgård, men i ÖP 2016 avgränsas kustbygden av väg 76, ett riksintresseområde där särskild hänsyn ska tas till natur- och kulturmiljövärden. Olika förutsättningar gäller därför delvis för bebyggelseutveckling på landsbygden i inlandet och vid kusten.

LANDSBYGD

Andel invånare 2013

Kommunen	Landsbygd
21 352	7 094

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Landsbygd inland (LL, LA, LT)

De öppnare delarna av inlandets landsbygd, med ett aktivt bruk av åker- och betesmarker i lite större skala, är markerade med LL i markanvändningskartan. Området har varit bebott sedan förhistorisk tid och är rikt på fornlämningar. Det finns gravfält invid nästan varje by. Landskapet är småkuperat, med ett omväxlande inslag av åker, skog och hagmarker. Den tilltalande landskapskaraktären har skapats och upprätthålls genom det aktiva bruket av marken.

Foto: My Laurell

Husgrupper på landsbygden ligger ofta i höjdlägen på mindre bördig mark.

I de områden som är markerade med LA dominerar skogen. Här pågår ett aktivt skogsbruk. Insprängt i områdena finns också gläntor av öppen och småskalig odlingsmark med stenmurar och gamla odlingsrösen.

UTVECKLINGSTRATEGIER

Även på landsbygden finns behov av en genomtänkt bebyggelseutveckling. Det måste finnas utrymme för de areella näringarna att utvecklas eftersom landsbygden ska hållas levande (LL, LA). Jordbruksmark ska av hushållningsskäl i princip inte tas i anspråk för bebyggelse (MB 3 kap. 4 §). Detta gäller också den högproduktiva skogsmark som har betydelse för skogsnäringen. Åtgärder som hindrar ett rationellt bruk av marken ska undvikas, exempelvis åtgärder som skapar fysiska barriärer inom brukningsenheterna.

Landskapet innehåller även värdefulla natur- och kulturmiljöer som är av allmänt intresse och bidrar till landsbygdens attraktivitet. De behöver också värnas och gärna tydliggöras. Det är även viktigt att spara gröna kilar och stråk där människor och djur kan röra sig fritt.

Bebyggelseutvecklingen ska utgå från och förhålla sig till landskapets och bebyggelsens historia. I landsbygdsområden markerade med LL

ska särskild hänsyn tas till landskapskaraktären och redovisade natur- och kulturmiljövärden, se karta sid 55 och 63.

Det måste av hållbarhetsskäl också vara möjligt att till rimlig kostnad utveckla kollektivtrafik och tillhandahålla teknisk och kommunal service på landsbygden. Bebyggelseutvecklingen sker bäst genom att befintliga bebyggelsegrupper kompletteras, helst i anslutning till starka kollektivtrafikstråk.

I ett område norr om Alunda med tätortsnära landsbygd, LT, ska kommunala vatten- och avloppslösningar i första hand övervägas vid etablering av nya bebyggelsegrupper.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ta hänsyn till de areella näringarna.
- Utveckla befintliga bebyggelsegrupper.
- Prioritera utveckling i bebyggelsegrupper längs de starka kollektivtrafikstråken.
- Värna och tydliggör kulturmiljövärden och ta hänsyn till landskapskaraktären.
- Värna naturvärden och gröna samband mellan bebyggelsegrupperna.

Landsbygd kust (LF, LS)

Kustens landsbygd omfattar i princip området som ligger öster om väg 76, med bland annat Gräsö, Norrön, Söderön och Raggarön. Här finns en i stora delar välbevarad skärgårdsmiljö. I stort sett all odlingsbar mark har tidigare nyttjats, vilket satt sin prägel på landskapet. Det finns flera bevarade sjöbodplatser och även fiskehamnar som fortfarande används aktivt.

Hela området ingår i riksintresset Kust- och skärgårdsområde Arkösund till Forsmark, se sid 95. Riksintresset ska inte motverka utvecklingen av det lokala näringslivet, men särskilda regler gäller för fritidsbebyggelse. Fritidsbebyggelse får bara komma till stånd som komplettering till befintlig bebyggelse. Flertalet av kommunens fritidshus, cirka 4 800, ligger inom detta område.

Gräsö och omgivande skärgårdsområde är med hänsyn till de speciella naturvärdena även av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken, vilket innebär att området ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturvärdena. Detta område finns dessutom med som förslag till nytt riksintresseområde för friluftslivet i en översyn som gjorts av Naturvårdsverket.

UTVECKLINGSTRATEGIER

En stor del av kommunens attraktivitet ligger i närheten till kusten och skärgården. Kustens

cirka 400 mil strandlinje och skärgårdens hundratals öar är en viktig resurs för fastboende, deltidsboende och besökare. En hög tillgänglighet har ett stort värde. Här finns dessutom stora natur- och kulturmiljövärden. För att upprätthålla dessa värden krävs därför noggranna avvägningar när mark och vatten i kustområdet ska tas i anspråk för olika ändamål.

Men även kustens landsbygd behöver hållas levande. Människorna som bor och verkar här bidrar till att upprätthålla områdets höga natur- och kulturvärden. Verksamheter i kust- och skärgårdsområdet bidrar också till att göra det tillgängligt för besökare och friluftsutövare.

Ett viktigt mål fram till 2025 är att skapa möjlighet för ytterligare minst 200 personer att bosätta sig permanent på landsbygden i kustområdet. Det finns därför ett behov av att utveckla ett mer varierat utbud av bostäder. Utvecklingen ska i första hand ske i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper och där det finns tillräckligt med dricksvatten. Bäst förutsättningar för att utveckla kustområdets bebyggelse finns i området markerat LS. Här ska bebyggelsen utvecklas med hänsyn till areella näringar och turism.

Naturvärden, fritids- och rekreationsintressen ska prioriteras i områden med beteckningen LF. Här ska en restriktiv hållning till ny bebyggelse tillämpas, men undantag kan göras för allmänna

anläggningar som har betydelse för turism och friluftsliv.

Riksintresset, den känsliga miljön och de begränsade grundvattentillgångarna innebär restriktioner för nya bostäder avsedda för delårsboende. Ett alternativ kan vara att erbjuda delårsboenden i lägenheter och permanentbostäder i befintliga bystrukturer.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ny bebyggelse avsedd för helårsboende ska i första hand utvecklas i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper och där dricksvattentillgången är tillräcklig.
- Bebyggelseutvecklingen ska ske med särskild hänsyn till de areella näringarna, landskapskarakteren, natur- och kulturmiljövärden och friluftsvärden. Gröna samband ska värnas.
- Fritidsbebyggelse kan endast tillåtas som kompletteringar i befintliga bebyggelsegrupper.
- Anläggningar för det rörliga friluftslivet, till exempel vandrarhem, stugbyar, camping och motsvarande, får byggas inom områden som är speciellt lämpade för turism och friluftsliv, om det finns särskilda skäl.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Sammanhängande fritidshusområden i kustområdet (BF)

Fritidsbebyggelse började etableras i kommunen under 1940-talet. På 1950- och 1960-talet byggdes flera större fritidshusområden, framförallt längs kusten i det som nu är riksintresse Kust- och skärgårdsområde Arkösund till Forsmark. Ett

20-tal av kustens fritidshusområden är mycket tätt bebyggda och innehåller fler än 50 fritidshus.

Riksintresset innebär att fritidshusområdena bara kan utvecklas genom enstaka kompletteringar. En viktig utgångspunkt för kommunens lovgivning är att det också måste gå att lösa VA-försörjningen på ett långsiktigt hållbart sätt. Flera av fritidshusområdena har äldre detaljplaner, men VA-frågorna är sällan reglerade i dessa.

En aktuell trend är att många fritidshus nyttjas under längre perioder än sommarmånaderna. Det är i sig en positiv utveckling. Men en högre nyttjandegrad medför ofta önskemål om att höja standarden för vatten och avlopp i fritidshusen. Det kan skapa problem i tätt bebyggda fritidshusområden, särskilt där vattentillgångarna är begränsade, eller där avloppsvattnet leds till vattenområden med otillfredsställande ekologisk status, se karta sid 84.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Både deltids- och heltidsboende kan på olika sätt bidra till en positiv utveckling av Östhammars kommun. Men utvecklingen måste vara hållbar, vilket bland annat förutsätter att det går att lösa VA-försörjningen på ett långsiktigt hållbart sätt. Ur hållbarhetssynpunkt är det också viktigt att

upprätthålla de höga natur-, kultur- och friluftsvärden som finns i kustområdet.

Fritidshusområden i kustområdet där enstaka kompletteringar är möjliga har beteckningen BF i mark- och vattenanvändningskartan. Men kompletteringar kan bara tillåtas om dricksvattentillgången är tillräcklig och åtgärderna inte negativt påverkar den känsliga miljön. En mer restriktiv syn på kompletteringar ska tillämpas i fritidshusområden som ligger i känsliga miljöer, eller där grundvattentillgångarna är begränsade, se karta sid 76.

En omvandling till helårsboende i större skala pågår i flera fritidshusområden som ligger i anslutning till Östhammar och Öregrund. Dessa områden ligger i tätortsnära landsbygd, LT, och har i kommunens VA-strategi pekats ut som möjliga utbyggnadsområden för kommunalt vatten och avlopp, se vatten och avlopp sid 75.

Kommunens intention är att ta fram en vatten- och avloppsplan som i tid och rum tar ställning till framtida utveckling. VA-lösningar med gemensamt vatten och källsorterat avlopp kan vara ett alternativ. Detta behöver i så fall regleras med juridiskt bindande bestämmelser, i detaljplan eller i tilläggsbestämmelser till befintliga planer.

KOMPLETTERING AV FRITIDSBEBYGGELSE I KUSTOMRÅDET

Öster om väg 76 får fritidsbebyggelse på grund av riksintresset Kuststräckan Arkösund till Forsmark (MB 4 kap.) bara komma till stånd som komplettering till befintlig bebyggelse.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Enstaka tillskott av hus för delårsboende utanför etablerade grupper med fritidshus är inte tillåtet.
- Komplettering i grupper med fritidshus bör begränsas till huvudbyggnad med en byggnadsarea på högst 80 kvadratmeter och komplementbyggnader vars sammanlagda byggnadsarea är högst 40 kvadratmeter. Det ianspråktagna bebyggelseområdet som helhet får inte öka.

I följande fall kan endast små förändringar godkännas i fritidshusområden:

- Området har små tomter och är redan tätt bebyggt.
- Tillgången på grundvatten är bristfällig och förutsättningarna för att ta hand om avloppsvatten är mindre goda.
- Större tillbyggnader riskerar att förändra områdets bebyggelsekaraktär negativt.

Ibland bör inga tillbyggnader alls medges. Detta gäller för:

- Områden som är särskilt känsliga med hänsyn till landskapskaraktär eller natur- och kulturmiljövärden.

Foto: My Laurell

Enstaka kompletteringar är möjliga i kustens fritidshusområden, men bara om vattentillgångarna är tillräckliga.

III • BEBYGGELSEUTVECKLING

Strandskydd

Miljöbalkens 7 kap. 13-18h §§, innehåller särskilda bestämmelser om strandskydd. Strandskyddet slår vakt om allmänhetens tillgång till strandområdet och ska bevara goda livsvillkor för djur- och växtliv i anslutning till stränderna. Kommunens ska se till så att strandskyddet följs.

Utanför detaljplanelagd mark omfattas alla stränder vid hav, insjöar och flera vattendrag som Forsmarksån, av ett generellt strandskydd. I Olandsån gäller detta nedströms Norr-

Ginningen. Det är förbjudet att inom 100 meter från strandlinjen – utåt vatten och uppåt land – uppföra byggnader och anläggningar, eller på annat sätt väsentligt förändra miljön för växter och djur. Detta gäller även för tomtmark inom strandskyddat område.

I stora delar av kust- och skärgårdsområdet och vid några av kommunens större sjöar gäller ett utvidgat strandskydd, beslutat av Länsstyrelsen. Det utvidgade strandskyddet gäller upp till 300 meter åt bägge håll från strandlinjen.

Det finns möjlighet att ansöka om dispens från strandskyddet, men särskilda skäl krävs för att dispens ska lämnas. I vissa fall fattar kommunen beslut om dispens, exempelvis vid prövning av dispens i egna naturreservat. Övriga dispensansökningar i naturreservat och andra områden behandlas av Länsstyrelsen (MB 7 kap. 18a §). Kommunala dispensbeslut ska alltid godkännas av Länsstyrelsen.

Kommunen har rätt att upphäva strandskyddet inom en detaljplan om det finns särskilda skäl och intresset av att ta området i anspråk väger tyngre än strandskyddsintresset (PBL 4 kap. 17 §).

Kommunen har också möjlighet att i sin översiktsplan anvisa särskilda områden som lämpar sig för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, så kallade LIS-områden (MB 7 kap. 18e §). LIS-områden får inte pekas ut öster om väg 76, i riksintresset Kuststräckan Arkösund till Forsmark.

KOMMUNENS SYN PÅ STRANDSKYDD

Östhammars kommun har förhållandevis oexploaterade kuster och önskar att de så ska förbli. Det finns ett stort allmänt intresse av att kunna röra sig obehindrat längs stränderna. De rika naturmiljöerna längs stränderna blir genom strandskyddet tillgängliga för friluftslivet, vilket stärker kommunens attraktionskraft.

Kommunen är därför restriktiv med att bevilja strandskyddsdispens inom de områden som idag är oexploaterade, men även inom gröna ytor nära bebyggda områden. Intressen kan stå emot varandra. Den som har havsnära tomt kan vilja anlägga en brygga för egen båt, medan allmänheten vill röra sig fritt.

Vid önskemål om att anlägga bryggor prioriterar kommunen, för naturmiljöns och landskapskarakterens skull, gemensamhetsbryggor i stället för att var och en har egen brygga. Den principiella inställningen är att nya byggnader ska uppföras så att de smälter in i miljön, vilket är särskilt viktigt att tänka på i det flacka kustområdet.

Det allmänna intresset av att bibehålla en tillgänglig strandzon prioriteras som regel när nya detaljplaner upprättas. Östhammars kommun väljer att inte peka ut några LIS-områden vid insjöar och andra vattendrag.

REGLER OM STRANDSKYDD

I utpekade strandområden ska allmänheten ha tillgång till stränderna. Goda livsvillkor ska bevaras för djur och växter. Kommunen kan peka ut strandnära utvecklingsområden (MB kap. 7).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- På mark utan detaljplan ska strandskyddet (100/300 meter) normalt sett tillämpas vid all nyetablering av verksamheter eller bebyggelse.
- Anläggningar som kan underlätta för allmänhetens friluftsliv, till exempel badplatser och bryggor, ges i regel dispens inom strandskyddszon om hänsyn tas till naturmiljön.
- För nyttillkommande byggnader, tillbyggnader eller anläggningar på strand- eller strandnära tomter ges i regel inte dispens för placering närmare vatten än närmsta befintliga byggnad eller anläggning.
- Nya bryggor tillåts endast om de är i anslutning till gemensamhetsanläggningar eller ersätter äldre bryggor. Samma synsätt tillämpas för båthus och sjöbodar.
- Uthuggning av träd på bostadsfastigheter inom strandskyddsområde är inte tillåtet om syftet är att skapa sikt mot vattnet. Uthuggning av enstaka träd tillåts om syftet är att förhindra olycksfall. Dispens ges som regel för skötsel av kulturhänvdad flora.
- Inga LIS-områden pekas ut vid insjöar eller andra vattendrag.

Grönstruktur

MÅLBILD 2025

Parkprogram som stärker och utvecklar tätorternas grönstrukturer och en strategi för hur naturvärdena i kommunen ska förvaltas har tagits fram. Behoven av att skapa kopplingar mellan gröna kilar för att få ändamålsenliga spridningskorridorer har identifierats, liksom behoven av ytterligare skyddsåtgärder för natur, arter och biotoper.

Huvuddelen av marken i Östhammars kommun är obebyggd. Den obebyggda marken, det vill säga natur, grönområden, parker och andra utemiljöer, brukar i planeringssammanhang kallas för grönstruktur. Grönstrukturen tillhandahåller viktiga ekosystemtjänster och upplevelsekvalliteter. I översiktsplanen tar kommunen ställning till hur grönstrukturen ska utvecklas.

Tätorternas grönstruktur

Grönstrukturen har stor betydelse för orternas framtida utveckling och människors välbefinnande. Grönstrukturen i serviceorterna kommer att behandlas i de fördjupade översiktsplanerna. Förslagskartan för respektive serviceort, sid 36-45 redovisar översiktligt grönområden där sammanstatta värden identifierats, det vill säga naturvärden, kulturella värden och sociala värden.

Den närnatur som kombinerar flera olika värden är särskilt betydelsefull ur ett hållbarhetsperspektiv.

Grönstrukturen kan skapa utrymme för ett rikt växt- och djurliv och bidra med viktiga ekosystemtjänster, till exempel ett bra närklimat, god luftkvalitet och ytor som kan ta emot regn och smältvatten som rinner av från hårda ytor.

Grönstrukturen ger samtidigt utrymme för lek, motion och rekreation och kan fungera som mötesplats och kommunikationsyta. Den kulturella dimensionen har betydelse för en Orts identitet och estetiska upplevelser i vid mening.

Generellt sett finns det god tillgång till gröna områden i alla tätorter. Med bra samband mellan grönområdena ökar invånarnas möjligheter att använda sig av dem.

Övrig grönstruktur

400 mil strandlinje, många grunda vikar och en relativt orörd skärgård ger kommunen en särskild karaktär som har stora värden för naturvärden, det rörliga friluftslivet och även för

kulturmiljövärden. Sådana värden finns även i inlandets stora skogs- och myrområden, bruksbyggd ekbackar och dammsystem och i det småbrutna odlingslandskapet med åkerholmar, betesmarker och slätterängar som finns i alla bygder och längs åar och vattendrag.

Sammantaget har Östhammars kommun en rikedom av natur- och friluftsmiljöer. De lockar många besökare, är hemvist för en rik uppsättning av vilda växter och djur och erbjuder kvaliteter som kan bidra till att locka nya invånare till kommunen. Här finns unika möjligheter att hitta ett boende i tätt samspel med intressanta natur- och kulturmiljöer.

Naturvärden

Sammanlagt finns i kommunen 18 områden utpekade som riksintressen för naturvärden. Dit hör hela skärgårdsområdet, stora delarna av kusten, och skogs- och våtmarksområden vid Florarna, längs Forsmarksån och runt sjön Väl-len. Det finns också 36 Natura 2000-områden, varav flera är delområden i de större riksintresseområdena. Dessa områden redovisas i text och karta på sid 97-101.

Kartan Grönstruktur innehåller en sammanställning av större kända naturvärden i kom-

NATIONELLA MÅL

De nationella miljömålen, bland annat:

- God bebyggd miljö
 - Myllrande våtmarker
 - Levande skogar
 - Ett rikt odlingslandskap
 - Ett rikt växt- och djurliv
- De friluftspolitiska målen:
- Tillgänglig natur för alla
 - Starkt engagemang och samverkan för friluftslivet
 - Värna allemansrätten
 - Tillgång till natur för friluftsliv
 - Attraktiv tätortsnära natur
 - Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
 - Skyddade områden som resurs för friluftslivet
 - Ett rikt friluftsliv i skolan
 - God kunskap om friluftslivet
 - Friluftsliv för god folkhälsa

III • GRÖNSTRUKTUR

LÄS MER

- Naturtipset
- Naturreservat i kommunen
- Miljömål, Östammars kommun (2010)
- Jordbrukets pärlor
- Skyddad natur

LOKALA MÅL

Östhammars kommun ska vara en kommun med minskad miljöpåverkan.

De biologiska och kulturella värdena längs kusten ska beaktas i den kommunala planeringen.

GRÖNSTRUKTUR

är den levande marken, det vill säga natur, grönområden, parker och andra utemiljöer.

Den gröna strukturen har många funktioner: för den biologiska mångfalden, för att reglera vattenflöden och lokalklimat och för människors möjligheter till rekreation.

munen. Den visar var det finns nyckelbiotoper, värdefulla våtmarker samt värdefulla ängs-, betes- och hagmarker. Kartan redovisar även de värdeområden för naturvård och friluftsliv i Östhammars kommun som pekats ut i Naturvårdsprogram för Uppsala län från 1987.

Av kartan framgår också vilka områden som är skyddade i naturreservat eller med andra förordnanden, se även sid 58-61. Antalet naturreservat är för närvarande 34. Många är bildade både för att skydda naturvärden och värden för det rörliga friluftslivet. Det finns reservat över hela kommunen, med viss dominans längs kusten.

Skärgården och hela kustområdet har ett rikt fågelliv. Östhammars kommun har sannolikt flest häckningar av havsörn i länet, och ett stort antal örnar övervintrar i området. I samband med vår- och höststräcken passerar ett stort antal fåglar kommunen och det finns flera fina platser där flyttfåglar kan beskådas, till exempel Örskär och Kallriga.

Värdefulla ängs- och hagmarker finns registrerade i den nationella databasen TUVÅ. Miljöer som slåtrats eller betats under lång tid är mycket artrika. Åtminstone 600-700 kärlväxter av de totalt cirka 1 700 som hittas i Sverige kan förekomma i det småskaliga odlingslandskapet. Man kan också hitta många sällsynta svamparter och insekter i betespåverkade områden. Olika restmiljöer i odlingslandskapet, till exempel sten-

murar, åkerholmar, bryn och gamla träd är som regel också artrika miljöer och det finns en god förekomst av sådana i Östhammars kommun. Här trivs både insekter och fåglar. I jordbrukslandskapet skyddas dessa miljöer av det generella biotopskyddet, se sid 60.

Runt bruken och större gårdar finns ofta gamla lövträd, inte sällan ekar som kan bli mycket gamla. De erbjuder en gynnsam miljö för många insekter, lavar, mossor, svampar, fladdermöss och fåglar och bidrar till artrikedomen i Östhammars kommun. Ett större sammanhängande eklandskap finns kring Österbybruk, och ingår i riksintresseområdet för kulturmiljövården kring Dannemora-Österbybruk.

Särskilt artrika skogsområden finns på flera ställen i Östhammars kommun. I ett cirka en mil brett bälte längs kusten finns en speciell skogstyp, kalkbarrskog, som är rik på örter och gräs. Här hittar man många ovanliga marksvampar, gräsarter och orkidéer. Troligt är att vegetations-typen gynnats av det omfattande skogsbete som förekom fram till mitten av 1900-talet i kustområdets småbrutna landskap. Riksintresseområde Forsmark-Kallriga innehåller skog av denna karaktär.

Skogarna i Östhammars kommun är generellt sett också rika på så kallade nyckelbiotoper, det vill säga miljöer i skogen som erbjuder hotade och rödlistade växt- och djurarter goda livsbe-

tingelser. Skogsbruket ska visa särskilt hänsyn i sådana områden. De nyckelbiotoper som hittats i Skogsstyrelsens inventeringar finns redovisade i databasen Skogens pärlor. Där redovisas även områden med biotopskydd och naturvårdsavtal.

Förekomsten av våtmarker i kommunen finns registrerade genom den svenska våtmarksinventeringen (VMI) som pågått sedan början av 1980-talet. Syftet med inventeringen har varit att ta fram ett planeringsunderlag som gör det möjligt att arbeta strategiskt med bevarandeinsatser. Våtmarkerna har stor betydelse för den biologiska mångfalden. 17 procent av Sveriges hotade arter förekommer i myrmarker eller längs sötvattensstränder. Våtmarkerna har också en viktig funktion för att jämna ut och rena naturliga vattenflöden. Vegetationen i våtmarkerna tar upp växtnäring. Genom att vattnet bromsas upp i våtmarken sedimenterar växtrester och annat material. Där sker också en naturlig avgång av kväve, så kallad denitrifikation.

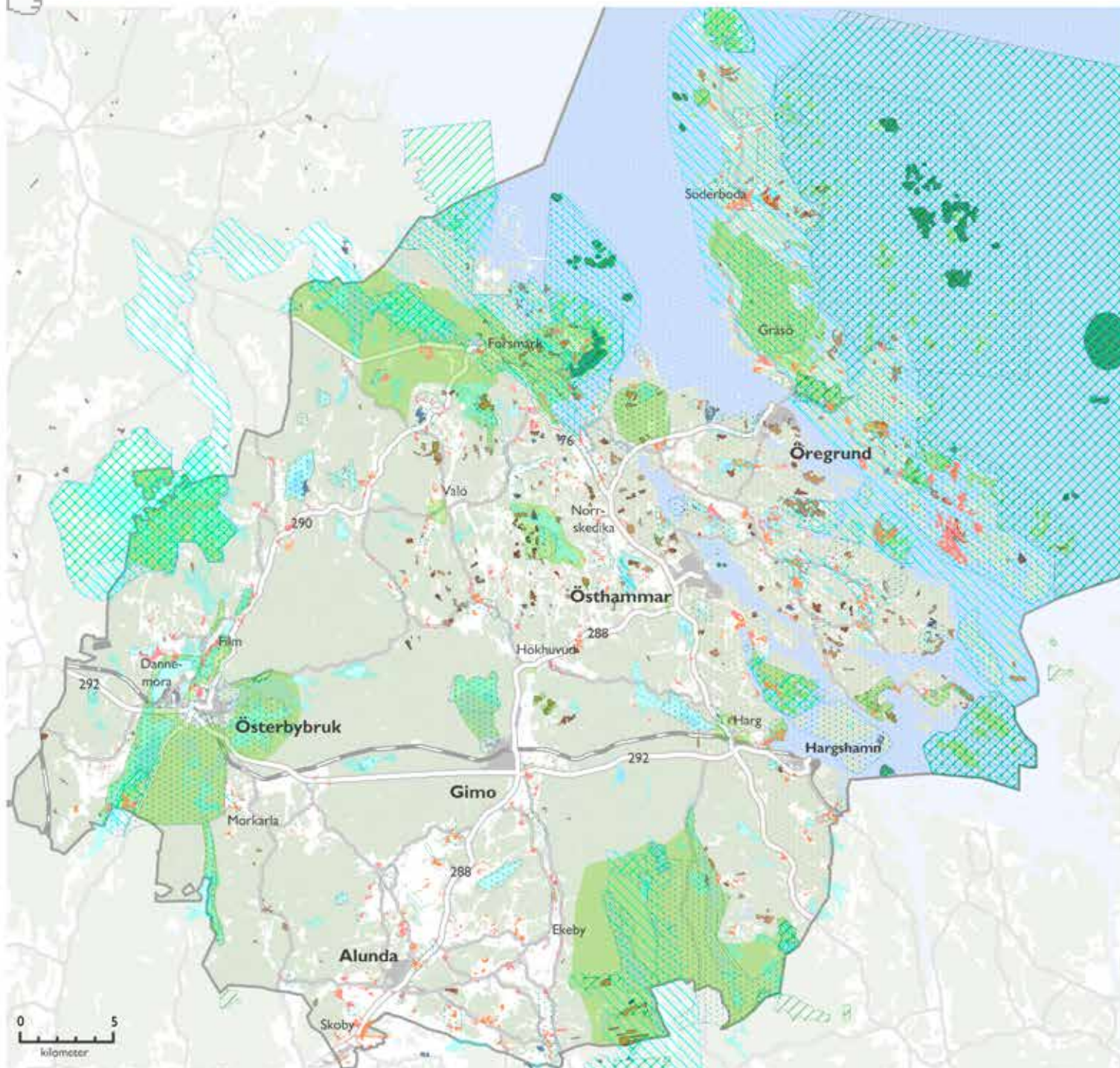
Florarna och markerna runt Forsmarksån är exempel på stora våtmarksområden med höga naturvärden i Östhammars kommun. Dikning och vattensänkningar har annars i stor utsträckning reducerat våtmarksarealen i kommunen.

I en sammanställning över ekologiskt särskilt känsliga områden i länet, gjord av Länsstyrelsen 1994, redovisas flera områden i Östhammars kommun. En del har områdesskydd, andra inte.

Grönstruktur

Teckenförklaring

- Naturreservat
- Naturvårdsprogram
- Nyckelbiotoper
- Ängs- och betesmarksinventering
- Ängs- och hagmarksinventering
- Våtmarksinventering
- Djur- och växtskyddsområde
- Naturvårdsavtal i skogsmark
- Biotopskydd i skogsmark
- Kust- och skärgårdsområde
Arkösund till Forsmark
- Riksintresse naturvård
- Riksintresse Natura 2000-område
- Värdeområde natur, fritid och kultur-
landskap (enligt karta sid 25)

III • GRÖNSTRUKTUR

Rekreation och friluftsliv

Många av områdena som är avsatta till skydd för naturvården har också stor betydelse för det rörliga friluftslivet. Det gäller i kustområdet men också i de stora skogsområdena runt sjön Vällen och våtmarksområdet Florarna. Här finns unika möjligheter till storslagna naturupplevelser i en förhållandevis ostörd miljö. Florarna har av Tierps kommun pekats ut som ett så kallat tyst område. Norrtälje och Uppsala kommuner har gjort motsvarande för skogsområden i anslutning till Vällen. I en av Naturvårdsverket nyligen genomförd översyn av riksintressen för friluftslivet har Florarna/Finnsjön och

Öregrund-Gräsö skärgård föreslagits som nya riksintresseområden, i samråd med Länsstyrelsen. Några beslut har ännu inte fattats.

Upplandsstiftelsen har i samarbetet med länets kommuner skapat varumärket "smultronställe i naturen" för att peka ut fina utflyktsmål. I Östhammars kommun är Gräsö gård, Kallerö, Rävsten, Aspbo, östra Tvärnö och Krutudden exempel på godkända smultronställen.

Upplandsstiftelsen bidrar på flera andra sätt till att utveckla möjligheter till rörligt friluftsliv. Rävstens stugby söder om Gräsö förvaltas av Upplandsstiftelsen och fungera som en fin utgångspunkt för friluftsliv i skärgården. Upplandsstiftelsen står också bakom Upplandsleden som löper genom Östhammars kommun. Det finns flera pågående arbeten med att koppla ihop Upplandsleden med vandringsleder som löper genom andra län, både norrut och söderut.

Längs leden finns möjligheter till naturupplevelser i mer ordnade former. Det erbjuder även flera anlagda spårområden. Sju elljusspår för gång, löpning och skidåkning sköts av engagerade föreningar på olika orter.

Skridskoslingor plogas också på ett antal platser vid goda isförhållanden, av föreningar eller näringsidkare. De är mycket populära både för skridskoåkning och promenader. Mer erfarna skrinkare har fantastiska möjligheter att utfors-

ka isarna och naturen på kommunens större insjöar, innerfjärdar eller, under gynnsamma betingelser, i ytterskärgården.

Möjligheterna till bad är många eftersom allmänheten har god tillgång till både havs- och sjöstränder. Därutöver finns ett antal anlagda friluftsbad. Flertalet sköts av föreningar i samarbete med kommunen. Det finns också en privatägd anläggning, Berkingebadet.

Flera småbåtshamnar och gästhamnar skapar möjligheter för ett aktivt båtliv. Hamnarna drivs av föreningar. Större småbåtshamnar finns i Öregrund, Östhammar och Hargshamn. Flera fritidshusområden har också hamnanläggningar av betydande format. Ett antal öppna iläggingsramper finns också tillgängliga för småbåtsägare. Tömningstationer för toalettavfall från fritidsbåtar finns i Öregrund, Östhammar och Hargshamn.

Fiske är en populär fritidssysselsättning och det finns fiskemöjligheter både i kustområdet och i insjöarna. Det finns en generell rätt att fiska med handredskap, men också möjlighet att köpa fiskekort för nätfiske i vattenområden som förvaltas av fiskevårdsföreningar.

I kommunen finns också två golfbanor, två motorsportanläggningar och ett flertal skjutbanor. Vissa skjutbanorna ligger på mindre lämpliga platser: nära bebyggelse, vid större vägar och

III • GRÖNSTRUKTUR

vid vattenskyddsområden. Detta bäddar för konflikter. Rimliga krav på stillhet och säkerhet ska kunna ställas. Bruket av blyammunition kan ge vattenpåverkan. Det finns därför anledning att utreda skjutbaneplatserna i kommunen.

UTVECKLINGSTRATEGIER

De höga natur- och friluftsvärdena i Östhammars kommun har stor betydelse för kommunens attraktivitet och möjligheter att locka nya invånare. Rätt förvaltade kan de på ett väsentligt sätt bidra till att uppfylla kommunens egna och nationella och regionala miljömål och fritidspolitiska mål.

Här finns förhållandevis ostörda miljöer som bidrar med biologisk mångfald och ger unika möjligheter till storslagna naturupplevelser. Det finns också kulturpräglade miljöer som kombinerar höga natur- och fritidsvärden med höga kulturmiljövärden.

Beteckningen N i kartan över mark och vattenanvändning pekar ut ett antal sådana områden som särskilda värdeområden för natur, fritid och kulturlandskap. I dessa områden ska natur-, kultur- och friluftsvärden prioriteras framför andra intressen.

En del områden har ett lagstadgat skydd, och tydliga regler för skötsel och markanvändning. För ett antal områden saknas närmare preciseringsringar av vad som behöver skyddas eller vårdas.

Därför finns behov av att ta fram en heltäckande strategi för hur grönstrukturens natur-, fritids- och kulturvärden ska förvaltas. Strategin behöver tydliggöra om det finns behov av kommunala reservat eller ytterligare, särskilda skydds- och skötselåtgärder för viktiga arter och biotoper. Det finns också ett behov av att mer i detalj avgränsa olika värdeområden och att titta på behoven av kopplingar mellan gröna kilar för att få ändamålsenliga spridningskorridorer. Även i serviceorterna behövs länkar mellan parker och närnatur.

Behovet av att flytta/samlokalisera skjutbaneplatser på grund av negativ miljöpåverkan behöver också utredas. Ett område väster om Gimo, mellan väg 292 och järnvägen, har i kartan över framtida mark- och vattenanvändning pekats ut som ett möjligt område för lokalisering av störande fritidsverksamhet, VF. Även motorsportanläggningen vid Lunda redovisas med denna beteckning.

HÄNSYN TILL NATUR- OCH FRILUFTSVÄRDEN

Vid detaljplanläggning, i ärenden om bygglov och vid byggnadsåtgärder som inte kräver lov, ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sätt som tar hänsyn till natur- och kulturvärden (PBL 2 kap.). Se även sid 58-61, *Naturvärden med förordnanden*.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ta fram en heltäckande strategi för förvaltningen av grönstrukturen.
- Identifiera kärnområden för aktivt bevarande och skapa länkar mellan dessa.
- Identifiera viktiga friluftsområden och främja allmänhetens tillgång till dem.
- Ta hänsyn till kända och beskrivna natur- och friluftsvärden och den biologiska mångfalden.
- Skapa gröna länkar mellan parker och närnatur i serviceorterna.
- Skydda, återställa och nyanlägga våtmarker.
- Om-/samlokalisera störande fritidsanläggningar (se vidare sid 33).

FORTSATT PLANERING

- Ett grönstrukturprogram med naturvårds- och friluftspolitiska strategier

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Exploatering av naturmark ska alltid föregås av naturvärdesinventering.
- Vid detaljplanläggning eller andra åtgärder i eller i anslutning till områden som pekats ut som värdefulla i en samlad grönstruktur ska en utredning göras av hur åtgärden påverkar de beskrivna natur- och friluftsvärden. Vid påtaglig påverkan ska åtgärden tydligt konsekvensbeskrivas och möjliga alternativ undersökas.
- Allmänhetens tillgång till friluftsområden ska främjas. Åtgärder som kan försvåra ett ändamålsenligt utnyttjande av turist- eller rekreationsanläggning ska inte tillåtas.

III • GRÖNSTRUKTUR • Naturvärden skyddade med förordnanden

Naturreservat

Ett mark- eller vattenområden får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat om det behövs för att bevara eller nyskapa biologisk mångfald, vårda eller bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftsliv (MB 7 kap. 4-9 §§).

Ett beslut om naturreservat innehåller föreskrifter och en skötselplan. Vilka föreskrifter som gäller beror på områdets karaktär och vilka värden som ska skyddas. Skötselplanen beskriver hur området ska skötas för att syftet med reservatet ska uppnås.

Alla naturreservat i kommunen är bildade av Länsstyrelsen, många för skydd av både natur- och friluftsvärden. De flesta sköts av Länsstyrelsen. Några av reservaten förvaltas av Upplandsstiftelsen och två av Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen i samverkan (Aspbo och Gräsö gård).

I Östhammars kommun finns för närvarande 34 naturreservat. Bildning av ytterligare ett reservat i närheten av sjön Vällen pågår, Snöbottenkärret. Det är till stora delar också ett Natura 2000-område.

Naturreservat i Östhammars kommun

Andersby ängsbackar - hälsning från förr

Aspbo - mer än bara bad

Bruksbystan - gamla slättermarker

Edskärret - en kalkrik värld

Ekbäcken - naturskog med glupar

Fagerön - blommande innerskärgård

Florarna - storslagen tystnad

Grillskåret - i vågornas värld

Grundsjön - myllrande myrmarker

Gräsö gård - mellan hav och äng

Gräsö östra skärgård - sol, vind och vatten

Hargs tallpark - brukspatronens tallar

Havsvik - där vägen slutar och havet tar vid

Hövön-Alnön - genuin innerskärgård

Högbergsmossen - från kulturmark till vild skog

Högbådan - en dag vid havet

Idekvistmyren - krypande åldringar

Idön - skärgårdsbönders arv

Kallriga - i grunda vatten

Lyssnarberget - cinnobaggens hemvist

Länsö - rikkärr och fåglar

Mässmyrfallet - kolbotten och glupar

Norrboda Jomale - strandängar och skogsbeta

Skaten-Rångsen - inner- och ytterskärgård

Skräddarmossen - isräfflor och krumma tallar

Slättmyran - gammelskog i gränsland

Slätön-Medholma - strandhugg i skärgården

Svanhusskogen - stora skogar och kulturhistoria

Valkrör - bland baggar och bär

Vamsta - violgubbens marker

Vidöknen - lövrik skog och blockrik mark

Ånö - under tall och gran

Örskär - utpost mot havet

Östra Tvärnö - en roslagspärla

REGLER FÖR NATURRESERVAT

Alla åtgärder inom ett naturreservat som inte följer reservatsföreskrifterna kräver ansökan om dispens från länsstyrelsen. För att dispens ska kunna lämnas krävs särskilda skäl och att intrånget kompenseras i eller utanför reservatet (om det är möjligt). Åtgärden får inte äventyra syftet med reservatet (MB 7 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid detaljplanläggning i anslutning till ett naturreservat ska eventuell påverkan på de värden som skyddas av reservatsbestämmelserna utredas så att behoven av särskilda hänsynsåtgärder kan identifieras.

III • GRÖNSTRUKTUR • Naturvärden skyddade med förordnanden

Naturminnen

Ett särpräglad naturföremål får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturminne om det behöver skyddas eller vårdas särskilt (MB 7 kap. 10 §). Naturminnen är ofta enstaka objekt, till exempel gamla ekar, jätteträd eller flyttblock. Många gånger gäller lagskyddet också området närmast runt själva naturminnet. Idag beslutas mycket sällan om nya naturminnen.

I Östhammars kommun finns fem naturminnen och alla är träd (ekar och tallar) som är stora, märkliga eller förknippade med berättelser och sägner. För varje naturminne finns en beskrivning av dess naturvärden.

Naturminnen i Östhammars kommun

004 Kleveken, Olands häradsallmänning

012 Jättetall öster om Gisslaren

015 Ek vid Gisselby

023 Tall sydost om Forsmark

033 Länsmanseken

REGLER FÖR NATURMINNEN

Det är förbjudet att vidta åtgärder eller bedriva verksamheter som kan skada ett naturminne. Undantag och dispens kan sökas hos länsstyrelsen och kan bara lämnas om naturminnet inte skadas (MB 7 kap.).

Djur och växtskyddsområden

Om det behövs ett särskilt skydd för djur- eller växtarter inom ett område får länsstyrelsen eller en kommun besluta om särskilda föreskrifter som inskränker rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området (MB 7 kap. 12 §).

Denna skyddsform används när syftet är begränsat i tid och rum, till exempel för att skydda enstaka djur- eller växtarter under viss tid på året. Det vanligaste är att skydda fåglar under deras häckningstid.

I Östhammars kommun finns totalt 18 fågel- och salskyddsområden.

REGLER FÖR DJUR- OCH VÄXT-SKYDD SOMRÅDEN

Tillfälliga verksamheter inom djur- och växtskyddsområden under skyddstid kräver dispens från tillträdesförbudet. Dispens söks hos länsstyrelsen (MB 7 kap.).

Mostphotos.com | Pietus

III • GRÖNSTRUKTUR • Naturvärden skyddade med förordnanden

Foto: My Laurell

Odlingsrösen i anslutning till åkermark skyddas av det generella biotopskyddet.

Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal

Små mark- och vattenområden med speciella och livsnödvändiga förutsättningar för växter och djur kan skyddas som biotopskyddsområde. Syftet är att bevara den biologiska mångfalden.

En del miljöer är skyddade genom ett generellt biotopskydd enligt miljöbalkens bestämmelser och regeringsbeslut (MB 7 kap. 11 §). Länsstyrelsen, kommunen eller Skogsstyrelsen kan också fatta beslut om biotopskydd. Skogsstyrelsen kan även teckna så kallade naturvårdsavtal med markägare för ett avgränsat markområde.

GENERELLT BIOTOPSKYDD

Exempel på livsmiljöer med generellt biotopskydd är alléer och pilevallar, samt småvatten, våtmarker, odlingsrösen, stenmurar, källor med våtmark och åkerholmar som ligger i anslutning till jordbruksmark. Det är förbjudet att ta bort eller skada dessa miljöer, oavsett om de innehåller hotade arter eller ej. Ofta är de ganska små. Exempel på skadliga åtgärder är grävning, schaktning, markbearbetning, avverkning av alléträd, deponering av jord, avfall eller gödsel och kulvertering av öppna diken.

Denna typ av områden finns inte redovisade på något kartmaterial. I Östhammars kommun finns hundratals områden. Det går att få ekono-

misk kompensation för att sköta biotoper inom det generella biotopskyddet. Stödet söks via Länsstyrelsen.

SÄRSKILT BIOTOPSKYDD

Skogsstyrelsen kan inrätta biotopskydd på skogsmark, för brandfält, lövbrännor, ravinskar, kalkbarrskogar och äldre skogsbeten. Alla åtgärder som kan skada naturvärdena är förbjudna. Markägaren får ersättning när ett biotopskyddsområde inrättas. Ersättningen ska motsvara den minskning i marknadsvärde som beslutet innebär, med ett tillägg på 25 procent. Biotopskyddsområden är vanligen 2-10 hektar, men kan vara upp till cirka 20 hektar.

I Östhammars kommun finns ett stort antal biotopskyddsområden på skogsmark.

Länsstyrelsen kan inrätta biotopskydd för områden eller livsmiljöer som inte ligger i skogen, exempelvis rik- och kalkkärr, naturliga ängar och naturbetesmarker, naturliga bäckfåror och ras- eller bergbranter. För närvarande finns inga sådana biotopskyddsområden i Uppsala län.

NATURVÅRDSAVTAL

Skogsvårdsstyrelsen eller länsstyrelsen kan också teckna naturvårdsavtal med markägare för att skydda värdefulla biotoper. I Östham-

mars kommun finns ett stort antal naturvårdsavtal på skogsmark. Avtalen innehåller de regler som gäller i dessa områden.

REGLER FÖR BIOTOPSKYDD OCH NATURVÅRDSAVTAL

Det är förbjudet att vidta åtgärder eller bedriva verksamheter som kan skada naturmiljön i ett biotopskyddsområde. Dispens för åtgärder i ett område med generellt biotopskydd eller ett biotopskyddsområde bildat av länsstyrelsen söks hos länsstyrelsen. Dispens för åtgärder i biotopskydd bildade av Skogsstyrelsen söks hos Skogsstyrelsen. Dispens kan bara lämnas om naturmiljön inte skadas. I andra hand kan kompensationsåtgärder övervägas (MB 7 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid detaljplanläggning, förhandsbesked, bygglov eller andra åtgärder som berör eller påverkar ett generellt eller utpekat biotopskydd, eller område med naturvårdsavtal, krävs en utredning som visar och beskriver hur intressena tas till vara. De regler som finns i ett naturvårdsavtal ska följas.

Landskapsbildsskydd

Vissa områden omfattas av skydd för landskapsbilden enligt den tidigare naturvårdslagen (NVL, 19 §). Skyddsbestämmelserna gäller fortsatt enligt lag 1998:811 om införande av miljöbalken.

Områden med landskapsbildsskydd är avgränsade och har föreskrifter för åtgärder som kan påverka landskapskaraktären. De kräver särskilt tillstånd. Även åtgärder som inte är bygglovspliktiga kan omfattas av tillståndsplikt. Ansökan om tillstånd prövas av länsstyrelsen.

I Östhammars kommun finns åtta utpekade områden med skydd för landskapsbilden.

Landskapsbildsskydd i Östhammars kommun

Kring Börstils kyrka

Kring Forsmarks kyrka

Kring Gräsö kyrka

Kring Hargs kyrka

Kring Valö kyrka

Öster och norr om Dannemorasjön

Skärgården väster, norr och öster om Gräsö

Ekbacks- och ängslandskap norr om Österbybruk

REGLER OM LANDSKAPSBILDSSKYDD

Tillstånd för åtgärder som kan påverka landskapskaraktären i ett område med landskapsbildsskydd ska alltid sökas hos länsstyrelsen.

Artskydd

Särskilt utpekade arter som ska skyddas (inklusive svenska fridlysta arter) behandlas i Artskyddsförordningen (SFS 2007:845). Förordningen omfattar stora delar av bestämmelserna i EU:s fågeldirektiv och habitatdirektiv. Svenska och internationellt hotade arter enligt kraven i EU:s habitatdirektiv finns listade i bilaga 1 till förordningen. Svenska arter som har fridlysts av Naturvårdsverket och länsstyrelserna finns listade i bilaga 2.

Förordning om fisket, förordningen om vattenbruket och fiskerinäringen, jaktförordningen och miljöbalkens 7 och 8 kap. innehåller också regler till skydd av växter och djur.

Vid detaljplanläggning ska eventuell påverkan på skyddade arter utredas. Det är därför viktigt att redan i ett tidigt skede av planeringsprocessen klargöra om exploateringen kan påverka livsmiljöer för skyddsvärda eller hotade arter.

Om livsmiljöer för skyddade arter berörs ska förutsättningarna för dispens utredas innan en exploatering. Länsstyrelsen får meddela dispens enligt artskyddsförordningen. Om förebyggande åtgärder kan vidtas så att arten även på lång sikt kommer att kunna leva gott i sin miljö kan ärendet i stället hanteras som ett samråd enligt miljöbalken 12 kap. 6 §. Även detta samråd görs med länsstyrelsen.

III • GRÖNSTRUKTUR • Naturvärden skyddade med förordnanden

Det går att skydda mark och växtlighet i detaljplaner, eller genom områdesbestämmelser. Bestämmelserna anger vad som gäller för mark- och vattenanvändningen på platsen.

Om särskilda markbestämmelser gäller måste den som vill göra förändringar på tomt eller allmän plats ansöka om marklov hos kommunen. Schaktning, avverkning eller plantering är exempel på åtgärder som ofta kräver marklov. Markbestämmelser är en form av varsamhetskrav som inte ger fastighetsägare rätt till ersättning.

REGLER FÖR ARTSKYDD

Vid detaljplanläggning och större infrastrukturprojekt ska i ett tidigt skede utredas om, och i så fall hur, skyddade arter kan påverkas.

I första hand ska en plan eller annan åtgärd utformas så att skyddade arter inte berörs.

Om växter eller djur som är artskyddade berörs av en plan krävs dispensansökan eller samråd med länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan besluta om dispens om det inte finns någon annan lämplig lösning och bedömningen är att arten inte påverkas negativt.

Foto: Länsstyrelsen i Uppsala län

Foto: Camilla Andersson

Fotofotos | Mikael Breiding

III • KULTURMILJÖER

NATIONELLA MÅL

En mångfald av kulturmiljöer ska bevaras, användas och utvecklas.

Kulturmiljöerna ska vara en gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser och människor ska erbjudas möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.

Kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen genom en helhetssyn på förvaltningen av landskapet.

LOKALA MÅL

De biologiska och kulturella värdena längs kusten ska beaktas i den kommunala planeringen.

Kulturmiljöer

MÅLBILD 2025

Kulturmiljöerna är en viktig bas i besöksnäringen och det finns en bra balans mellan bevarande och utveckling. Genom ett kulturmiljövårdsprogram och ett gott samarbete mellan olika aktörer finns verktyg för att tydliggöra kulturmiljövärdena. Kulturmiljövärdena har ökat attraktionskraften i kommunen och de uppfattas som viktiga tillgångar i regionen.

Den historiska utvecklingen i Östhammars kommun har lämnat avtryck i landskap, bebyggelsestrukturer och byggnader. Här finns många kulturmiljöer som bär vittnesmål om olika tider. Uppland är Sveriges yngsta landskap och Östhammars kommun den del av länet som senaste höjde sig ur havet efter den senaste istiden. De högst belägna områdena kom först ur vattnet och det är här de äldsta bosättningarna är belägna. Gravrösen från yngre bronsålder och yngre järnålder finns i de mer höglänta delarna av Ekeby och Hökhuvuds socknar norr och öster om sjön Vällen.

I takt med landhöjningen har människorna sedan successivt koloniserat nya delar. Vattenlederna var viktiga transportleder i förhistorisk tid och därför finns många, något senare fornlämningar längs Olandsån. Alunda är en av landets rikaste fornlämningsbygder, med mer än 5 000 kända fornlämningar. Huvuddelen ligger inom cirka 140 gravfält från järnåldern.

Vid övergången från jägarsamhälle till jordbrukssamhälle lades grunden för den landskapsstruktur vi kan se än idag. Kustbygden, framförallt området öster om väg 76, men i delar också partier in mot Valö och Hökhuvud, har sin speciella karaktär. Den är präglad av landskapets former: ett svagt kuperat sprickdalslandskap med hållmarker där små moränåkrar är insprängda. Jordbruket har alltid varit småskaligt och inriktat på djurhållning. Kustens öar och skär har under lång tid använts för slätter eller som sommarbete för djuren.

Fiske och sjöfart var viktiga sidonäringsar. I kustområdet finns många karaktäristiska spår av både jordbruk och fiske i form av sjöbodar, ängslador, stenmurar, åkerholmar, odlingsrösen, trädgårdsgårdar och hamlade träd. Många av skogarna bär tydliga spår av skogsbete.

Öregrund och Östhammar är båda gamla kuststäder, anlagda redan på medeltiden och sedan präglade av handel, fiske, sjöfart och så småningom även av tidig badortsturism.

Bruksbygderna som omfattar vallonbruket med Gimo, Österbybruk, Forsmark och i viss mån även Harg har en annan karaktär. Tillgången till brytvärda malmer har haft stor betydelse. Denna bygd har i stor utsträckning präglats av gruv- och järnhanterings framväxt. Malmen i Dannemora började troligen brytas mycket tidigt, men det finns också flera andra malmfyndigheter i kommunen. I Vigelsbo startades gruvdrift i slutet av 1600-talet och i mitten av 1800-talet öppnades flera dagbrott i Norrskedika.

Järnbruket började att anläggas på 1600- och 1700-talet. De största var Österbybruk, Gimo, Forsmark och Hargs bruk. Miljöerna i bruket är fortfarande välbevarade och av stort kulturhistoriskt värde. Omfattande regleringsföretag med dammanläggningar har genomförts i anslutning till bruket för att ta till vara vattenkraften.

Här finns olika intressen, dels det kulturhistoriska att bevara dammar, dels att skapa fria vandringsvägar för fisk. Många lösningar, exempelvis omlöp/fisktrappor, kan kombineras med ett bevarande av kulturhistoriska värden.

Det har också funnits flera mindre hyttor under dessa bruk, några exempel är Bennebol och Vällnora. I skogarna kring bruket finns gamla kolbottnar som vittnar om det intensiva arbetet med att få fram kol till masugnar, hyttor och smedjor. Ett livaktigt, småskaligt jordbruk har också lämnat spår i bruksbygderna.

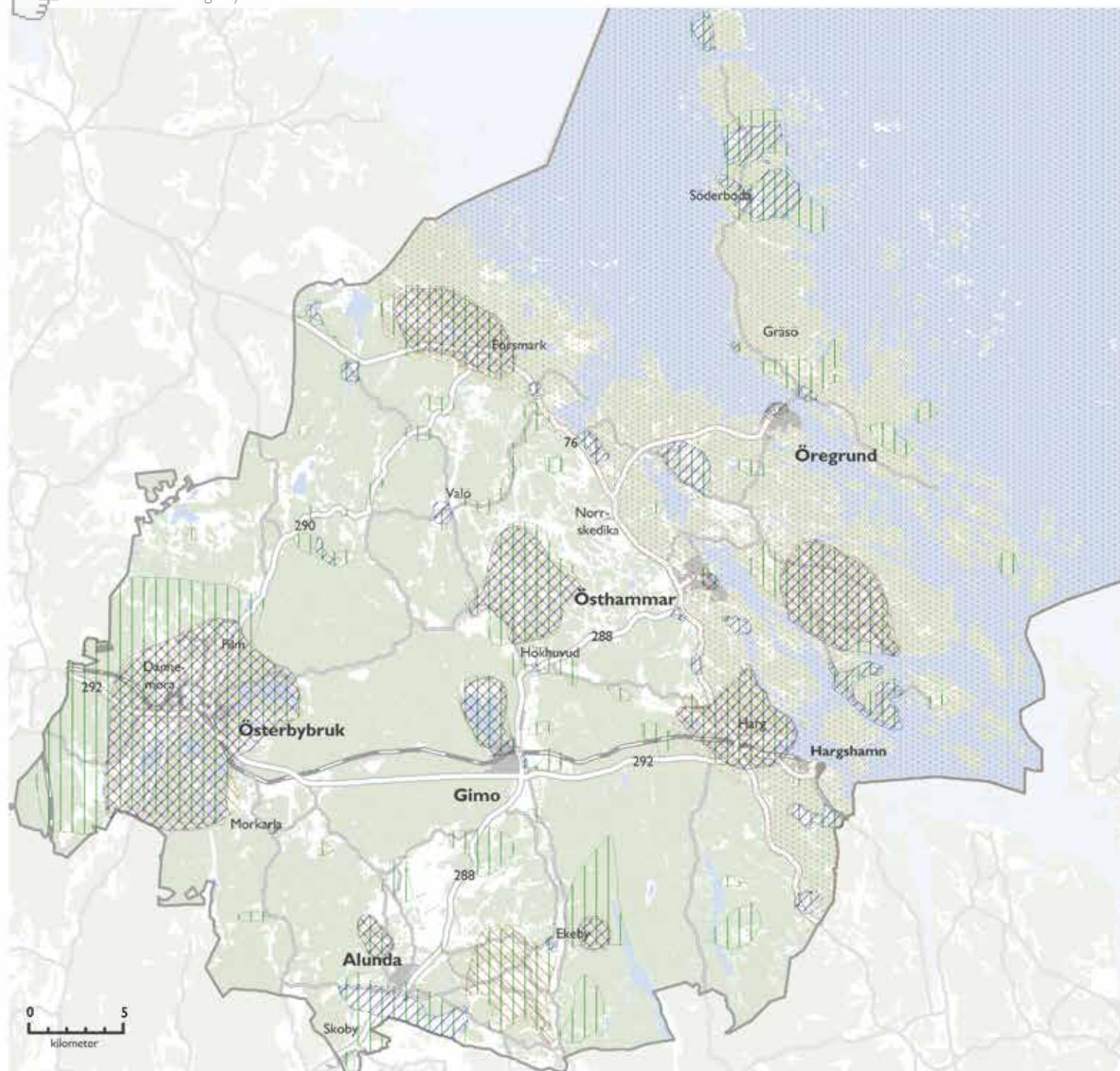

Klicka för förstoring i nytt fönster

Kulturmiljövärden

Teckenförklaring

- Riksintresse kulturmiljö
- Regionala kulturmiljövärden
- Kommunala kulturmiljövärden
- Kust och skärgårdsområde
Arkösund till Forsmark

III • KULTURMILJÖER

LÄS MER

- Jord och järn – kulturhistoriska miljöer i Östhammars kommun (1999)

FORTSATT PLANERING:

- Ett kulturmiljövårdsprogram med gestaltungsprogram för serviceorterna.

Den bästa odlingsmarken finns i Alunda som också varit en viktig knutpunkt för handel. Bygden kännetecknas av ett småskaligt, kuperat och stenbundet landskap i övergången mellan slätt och skogsbygd. Området är rikt på fornlämningar och gravfält med högar och stensättningar intill nästan varje by. Alunda är den socken i Sverige där gravfälten ligger tätast.

Kartan Kulturmiljövård avgränsar värdefulla kulturmiljöer: riksintressen och områden med regional eller lokal betydelse från Bygd att vårda och Jord och järn (se nedan).

Elva områden i Östhammars kommun är av riksintresse för kulturmiljövården: de större bruken, Östhammar och Öregrund, det skärgräslade och välbevarade odlingslandskapet på Söderön, Djurstens fyrplats, flera olika områden i anslutning till Hökhuvuds kyrka, samt Alunda, Ekeby, Lundsbol och Hyttbol där det finns många fornlämningar och också många spår av ett tidigt jordbruk, exempelvis fossila åkrar och byar med en välbevarad struktur.

Uppsala läns kulturminnesvårdsprogram Bygd att vårda pekar i Östhammars kommun ut 33 områden som bedöms som särskilt värdefulla i ett regionalt perspektiv. Skriften Jord och järn, kulturhistoriska miljöer i Östhammars kommun redovisar ytterligare 71 områden och 125 enstaka objekt av betydelse för den lokala kulturmiljövården.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Kommunens historia och många kulturmiljöer skapar viktiga värden som uppskattas av många. Att skydda och utveckla dem bidrar till att göra kommunen attraktiv och till att uppfylla viktiga nationella och regionala mål för kulturmiljöarbetet. Utmaningen är att identifiera, ta tillvara och utveckla kulturmiljövärdena.

Verksamheter som samspelar med värdefulla kulturmiljöer kan stärka attraktionskraften. Miljöerna kan också lyftas fram genom att kunskaperna om bygdernas utveckling förmedlas. Det skapar delaktighet och gör det möjligt för människor att förstå och ta ansvar för kulturmiljöerna.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ta fram ett kulturmiljövårdsprogram för att tydliggöra och avgränsa viktiga kulturmiljövården.
- Införa varsamhetsbestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla miljöer i nya detaljplaner och när detaljplaner ses över.
- Ge kulturmiljövärdena i riksintresseområden och i de särskilda värdeområdena för natur, fritid och kulturlandskap (N) hög prioritet vid all handläggning.

HÄNSYN TILL KULTURVÄRDEN

Vid detaljplanläggning, i ärenden om bygglov och vid byggnadsåtgärder som inte kräver lov, ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sätt som tar hänsyn till landskapskaraktär och kulturmiljövården. Berörs ett bebyggelseområde med särskilda historiska och kulturhistoriska värden ska ändringar och tillägg göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas (PBL 2 kap.).

Åtgärder som berör objekt skyddade av kulturmiljölagen kräver tillstånd från länsstyrelsen.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Kulturmiljöerna bidrar till bygdens attraktivitet och ska uppmärksammas vid detaljplanläggning, förhandsbesked, bygglov eller andra åtgärder. De ska värnas och om möjligt tydliggöras.
- En restriktiv hållning ska tillämpas för ny bebyggelse i historiska miljöer. Bebyggelseförändringarna bör anpassas efter förutsättningarna i det enskilda fallet. Målet ska vara att upprätthålla väsentliga kulturhistoriska värden.
- Kulturmiljöer med välbevarad bebyggelsestruktur eller en landskapskaraktär med ålderdomlig prägel ska undantas från etablering av vindbruk. Ett respektavstånd på fem kilometer från en vindbruksanläggning till värdefulla kulturmiljöer bör tillämpas.

Skyddade kulturvärden

Alla fornlämningar, kyrkor och kyrkomiljöer skyddas av kulturmiljölagen (KML 2-4 kap.). Skyddet för fornlämningar gäller även när tidigare inte kända fornlämningar påträffas. De som är kända finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister.

Byggnader eller kulturmiljöer som bedöms ha ett särskilt högt kulturhistoriskt värde kan skyddas genom att förklaras som byggnadsminnen (KML 3 kap.). Statliga byggnadsminnen kan inrättas med stöd av förordning 1988:1229 om statliga byggnadsminnen. I Östhammars kommun finns två statliga byggnadsminnen, Djurstens och Örskärs fyrplatser.

REGLER FÖR SKYDDADE VÄRDEN

Fornlämningar, kyrkor, kyrkomiljöer och byggnadsminnen får inte förändras, tas bort eller skadas. För att genomföra åtgärder som kan påverka skyddade objekt krävs särskilt tillstånd från länsstyrelsen (KML 2-4 kap.).

Byggnadsminnen i Östhammars kommun

Gimo bruk, flera byggnader och miljön kring Bruksgatan

Blåbandshuset i Söderby

Granbo i Norrskedika

Forsmarks bruk, flera byggnader

Foto: Östhammars kommun

Österby bruk, flera byggnader

Dannemora: Triewalds maskinhus, Nordschaktlaven, Norra maskin samt Gruvlaven, sovrings- och anrikningsverket, gruvstugan, transportbandet vid gruvan och gruvarbetartorpet Gryttjom

Tuskö täppa, en sjöbodplats som ingår i riksintresset för kulturmiljövård på Söderön.

III • TRAFIK OCH KOMMUNIKATIONER

NATIONELLA MÅL

God tillgänglighet
Riktlinjer för säkerhet, miljö
och hälsa.

VÄGAR

Riksvägar: Ingår i den nationella infrastrukturen. Underhålls av Trafikverket.

Länsvägar: Underhålls av Trafikverket.

Enskild väg: Ägs och underhålls av vägföreningar, vägsamfälligheter eller enskilda. Statsbidrag för vägunderhåll kan sökas. Gäller exempelvis vägar som fungerar som komplement till det allmänna vägnätet och har betydelse för genomfart, för näringslivet, för fastboende på landsbygden eller för det rörliga friluftslivet. Kommunen äger och underhåller en del av tätorternas gator och vägar.

Trafik och kommunikationer

MÅLBILD 2025

Väg 288, kommunens huvudstråk, har utvecklats till en snabb och säker kommunikationsled. Väg 292 är ett välutnyttjat godsstråk och det finns en uppställningsplats för farligt gods mellan Gimo och Harg. Standarden på vägarna från Alunda via Arlanda mot Stockholm har förbättrats.

Hälften av all motoriserad persontrafik sker med kollektiva transporter. Kollektivtrafiken längs väg 288 har utvecklats och Forsmarks bruk är en viktig omstigningspunkt för kollektivtrafiken på väg 76 och väg 290. Väg 76 har utvecklats med bättre kollektiva kommunikationer mellan Norrtälje och Gävle.

Det finns kollektiva bussförbindelser mellan Alunda, Arlanda och Stockholmsområdet. Järnvägssträckningen mellan Hargshamn och Örbyhus trafikeras av lokala persontåg som erbjuder bekvämt resande mellan orterna längs sträckan och möjligheter att resa vidare med tåg mot Stockholm och Gävle.

Tillgången till sammanhängande, säkra och bilfria trafiklösningar inom tätorterna har förbättrats och det finns också några bilfria cykelstråk på landsbygden.

Vägar, järnvägar och kollektivtrafik

Huvuddelen av alla transporter till, från och inom Östhammars kommun går på landsväg. Huvudsakliga kommunikationsstråk redovisas i kartan Trafik och kommunikation.

Väg 76, 288, 290 och 292 bär huvudflödena av trafiken, både person- och godstrafik. Väg 76 är en riksväg som via Östhammar förbinder Norrtälje och Gävle. Vägarna 288, 290 och 292 är så kallade primära länsvägar: 288 går mellan Uppsala och Östhammar, 290 mellan Uppsala och Forsmark medan 292 går mellan Söderfors, Tierp, Österbybruk och Harg. Alla dessa tre

vägar kopplar till väg 76. Väg 292 kopplar till E4 norrut från Hargshamn och via väg 288 söderut. Dessa och ett antal andra, mindre länsvägar formar den grundläggande vägtrafikstrukturen i kommunen.

En del av tätorternas gator och vägar ägs och underhålls av kommunen. Även gång- och cykelvägar finns, framförallt i tätorterna, men inte i en omfattning som täcker behoven av sammanhängande, säkra och bilfria trafiklösningar.

Det finns ingen spårbunden persontrafik, däremot en järnvägssträckning mellan Örbyhus och

Hargshamn där det går att köra godstrafik. Järnvägssträckningen är inte elektrifierad och i vissa avsnitt i ett skick som begränsar hastigheten för de transporterna.

UL:s regionbussar svarar för huvuddelen av de kollektiva transporterna inom och till och från kommunen. Väg 288, 292 och 290 är de viktigaste kollektivtrafikstråken, Östhammar och Gimo är viktiga noder. Där kopplas kollektivtrafik på väg 288 samman med trafiken på väg 76 respektive 292. Österbybruk är en sekundär nod för kollektivtrafiken, där väg 292 och 290 möts.

Österbybruk är den enda ort som ligger nära en befintlig tågförbindelse för persontrafik (Örbyhus). Stråket Hargshamn, Gimo och Österbybruk har potential att utveckla tågtrafik som komplement till busstrafiken längs väg 292, via Hargshamnsbanan som passerar båda orterna.

Flest bussar och högst turtäthet finns på sträckan mellan Uppsala och Östhammar/Öregrund. Sträckan trafikeras också av expressbussar. Ytterligare bussar trafikerar sträckan Alunda-Uppsala. Stråket längs väg 76 (Hargshamn, Östhammar, Forsmark) har stor betydelse för arbetspendling till Forsmark. Den trafikeras bland annat av bussar från Hallstavik. Där finns möjlighet att ansluta till en SL-busslinje som går hela vägen till Stockholm.

Klicka för förstoring i nytt fönster

Trafik och kommunikation

Teckenförklaring

- Järnväg
- Riksvägar och primära länsvägar
- Övriga länsvägar
- Övriga mindre vägar
- Större kollektivtrafikstråk

III • TRAFIK OCH KOMMUNIKATIONER

I kustområdet runt Gräsö, Öregrund och Söderön finns anropsstyrd kollektivtrafik för ett antal busslinjer under sommarhalvåret (Östhammar-Långalma-Raggarön och Öregrund-södra Gräsö-norra Gräsö). Under skolarbetet finns ordinarie skolbusssturer som alla kan använda.

Färjerederiet som är en del av Trafikverket ansvarar för färjetrafiken mellan Öregrund och Gräsö, den så kallade Gräsöleden. Även här är turtätheten hög året runt. År 2015 transporterades sammanlagt 325 615 personbilar, 29 597 lastbilar och 2 376 bussar på färjeleden.

Lokal båttrafik i mindre skala förekommer för att tillgodose skärgårdsbornas behov av skolskjutsar, hemtjänst, sjukresor, turisttrafik med mera. Bryggor avsedda för sådan trafik finns bland annat på Gräsö vid Äpskärs, Örskarssund och färjeläget i Öregrund, på Ormön, Raggarön och Söderön (Sundsveden och Älvsnäs).

UTVECKLINGSTRATEGIER

Vägar lägger grunden för trafikförsörjningen i kommunen. Det är angeläget att dessa håller en god standard med avseende på framkomlighet, säkerhet och underhåll. Här krävs regional samverkan. Regeringens utlovade investeringar i ett effektivt och långsiktigt hållbart transportsystem kommer att spela stor roll (Prop. 2012/13:25). Östhammars kommun kommer i samverkan med övriga regionala aktörer att arbeta mot

detta mål enligt framtagna program. I den regionala utvecklingsplanen Uppländsk drivkraft 3.0 finns bland annat det gemensamma målet att antalet resande med kollektivtrafik ska fördubblas i länet till år 2020. Östhammars kommun kommer ta en fortsatt aktiv roll i arbetet med att utveckla den regionala kollektivtrafiken, med landstingets kollektivtrafikförvaltning.

Inom tätbebyggda områden behöver Östhammars kommun genomföra en översyn med målsättningen att skapa vägstrukturer som utgår från en planering i nät och stråk. Oskyddade trafikanter, inte minst skolbarn, behöver separerade gång- och cykelstråk som binder ihop ortens målpunkter. Saknas gång- och cykelstråk ökar bilanvändningen och behoven av skolskjutsar inom tätorten.

Hastighetsgränser i tätorterna behöver också ses över. Detta för att öka trafiksäkerheten och förbättra framkomligheten. I vissa orter ökar trafikflödena dramatiskt under framförallt sommaren. Här finns behov av att göra trafiknätsanalyser som underlag för en aktiv trafikplanering med ett långsiktigt perspektiv. Det behövs nya, kreativa lösningar som även hanterar behoven av parkeringsytor.

Behovet av cykelstråk på landsbygden behöver också ses över, inte minst stråk som förbinder landsbygden med viktiga noder för kollektivtrafiken.

Kollektivtrafik för arbetspendling med buss behöver utvecklas. Dels för in- och utpendling till andra städer i regionen, men också för det lokala resandet. Busstrafiken måste vara bekväm och tillgänglig. Därför behövs parallella system med snabbussar, landsortsbussar och lokalbussar. Från Österbybruk är det viktigt med snabb transfer till Upptågsstationer i Skyttorp och Örbyhus för vidare resor till Uppsala/Stockholm eller Gävle.

Den spridda boendestrukturen i Östhammars kommun gör det svårt att täcka alla delar med turtät kollektivtrafik. Ett sätt att lösa problemet är att koppla samman olika trafiklösningar genom att skapa resnoder som kan nås med bil, cykel eller till fots: i form av moderna bytespunkter med viss service – ”stationsbyggnader” – i alla serviceorter, kopplat till anropsstyrd trafik från landsbygdsområden med lite fler invånare, exempelvis Söderön, Gräsö, Valö och Ekeby. Dessa områden får funktion som trafiknoder för skärgården och omkringliggande bygger.

Avgångar för snabbussar, landsortsbussar och lokalbussar kan samordnas vid de olika bytespunkterna. Samordning kan också göra det lättare att samutnyttja bussar för anropsstyrd trafik. Genom att utveckla ett nät av gång- och cykelstråk som även inkluderar tätortsnära landsbygd kan bytespunkterna lätt nås av fotgängare och cyklister. Tillgång till bra pendlarparkeringar gör det enkelt att byta mellan bil och buss vid bytespunkterna.

III • TRAFIK OCH KOMMUNIKATIONER

Järnvägen mellan Örbyhus och Hargshamn kan på sikt utvecklas för lokal arbetspendling med tåg i öst-västlig riktning. Därför är det en fördel att förbereda för centralt belägna resecentrum i anslutning till järnvägen i Österbybruk och Gimo.

När ett nytt bostadsområde eller ny arbetsplats ska byggas ska möjligheterna till kollektivtrafikanslutningar med fungerande kopplingar till gång- och cykelvägar, pendlerparkeringar med mera, utredas.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Samverka med regionala parter för att utveckla vägnät, farleder och kollektiva transporter.
- Utveckla kollektivtrafikstråk och koppla samman olika resalternativ genom att skapa noder och moderna bytespunkter.
- Integrera kollektivtrafiken i nya byggprojekt.
- Utveckla ett trafiknät för alla med gång och cykelstråk som binder samman viktiga målpunkter i tätorterna.
- Utveckla cykelstråk på landsbygden.
- Arbeta med attitydpåverkan för att få fler att välja kollektiva transporter.

UTVECKLING AV KOMMUNIKATIONSSTRUKTURER

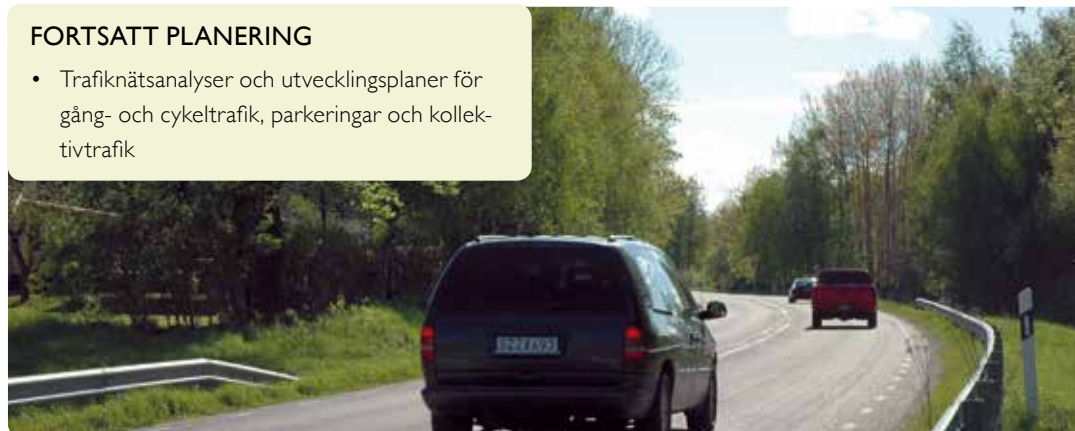
När ny bebyggelse uppförs ska grunden för trafikstrukturen styras med lokaliseringsbeslut och detaljplaner (PBL 2 kap. 4 kap.). Kommunen ska också se till så att vägtrafik inte orsakar störningar i strid med miljökvalitetsnormerna (MB 5 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid planering i tätorterna ska ett stort fokus läggas på möjligheterna att skapa säkra, trygga och hållbara trafiklösningar. Det kan till exempel innebära att:
 - Skapa kopplingar mellan nya och befintliga områden
 - Planera för en tätare bebyggelse med måttliga tomtstorlekar för att hålla nere transportavstånden
 - Identifiera kopplingar till befintliga busshållplatser och/eller behoven av nya så att tillgängligheten till kollektivtrafik blir god
 - Skapa trygga gång- och cykelvägar till busshållplatser och andra viktiga målpunkter.
- De behov barn, äldre och personer med funktionsnedsättning har av tillgänglighet/närhet till lekplatser, en trafiksäker miljö, säkra gång- och cykelvägar och närhet till grönområden ska särskilt beaktas.
- Om större vägar med höga trafikflöden behöver anläggas i anslutning till ett bostadsområde ska noggranna utredningar göras av effekter på miljö, hälsa och de boendes möjligheter att säkert passera vägen.

FORTSATT PLANERING

- Trafiknätsanalyser och utvecklingsplaner för gång- och cykeltrafik, parkeringar och kollektivtrafik

VÄGREGLER

Väglagen innehåller bestämmelser om allmänna vägar. Normalt gäller ett skyddsavstånd på tolv meter mellan bebyggelse och allmän väg. Länsstyrelsen kan utöka skyddsavståndet och har beslutat om ett skyddsavstånd på 30 meter vid väg 76, 288, 290 och 292. Beslutet gäller inte i områden med detaljplan eller för åtgärder som kräver bygglov.

För att bygga en ny utfart till statlig väg krävs tillstånd från Trafikverket.

För planer som berör området inom 30 meter från väg 76, 288, 290 och 292 ska tillstånd sökas hos länsstyrelsen.

LÄS MER

- Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014-2025
- Utvecklingsmöjligheter i Östhammars kommun (2007)

III • TRAFIK OCH KOMMUNIKATIONER

Sjötrafik och hamnar

En djuphamn, Hargs hamn, finns i Hargshamn och den har under lång tid använts för utskeppning av järnmalm. Perioden 1989 till 1995 hade hamnen färjetrafik till Nystad i Finland. Numera skeppas biobränslen, stenkross och andra bulkprodukter via hamnen. Den har ett skyddat läge och goda isförhållanden.

Hargs hamn är den största hamnen norr om Stockholm och söder om Gävle. Den har ett strategiskt viktigt läge i regionen och kan genom väg- och järnvägsförbindelser bidra till att föra över större volymer gods från landsväg till sjöfart och järnväg. Hamnen har en stor framtida potential och Hargs Hamn AB har idag färdiga tillstånd för att bygga ut hamnen och fördjupa farleden i inloppet till hamnen. Hamnen är av riksintresse, se sid 104.

Från Hargshamn finns en fyrsatt farled som leder vidare ut till Ålands hav och den stora farleden för sjötransporter mellan Östersjön och Bottniska viken. En mindre farled går inomskärs från Öregrundsgrepen och söderut mot Singö och Hallstavik. Den är också fyrbelyst och trafikerar regelbundet av mindre fraktfartyg. Under svåra isvintrar kan den yttre farleden förflyttas inomskärs och större fartyg passerar då i Öregrundsgrepen. Dessa farleder är av riksintresse.

Öregrunds hamn hade fram till 1900-talet viss betydelse för godstransporter. Numera används hamnen i liten utsträckning för nyttotrafik men är av riksintresse för yrkesfiske. Här kan fiskebåtar landa fisk. Sjöfartsverket och Kustbevakningen utnyttjar hamnen under arbetsperioder i området. Övriga hamnar i Östhammars kommun utnyttjas främst av fritidsbåtar. Större småbåtshamnar finns i Öregrund (tre), Östhammar och Hargshamn.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Hamnen i Hargshamn utpekats som en strategiskt viktig anläggning i flera regionala dokument. Utvecklingsmöjligheterna är goda. Isförhållandena är gynnsamma och inseglingstrännan kort och lättnavigerad. Med en fördjupning av farleden kan större båtar angöra hamnen och godsverksamheten utvecklas ytterligare. Möjligheterna att köra gods på järnväg till och från hamnen längs Hargshamnsbanan är också betydelsefull. Banan kopplar via Örbyhus till stambanan.

Östhammars kommun har i arbetet med länstransportplanen påpekat vikten av att farleden till Hargs hamn fördjupas. En ansökan om medfinansiering har skickats till Trafikverket. Miljödomstolen har godkänt åtgärden.

Öregrunds och Östhammars gästhamnar har förutsättningar för att locka ytterligare båt-turister. Dessa förutsättningar bör förstärkas. Ett regionalt skärgårdssamarbete pågår. Totalt åtta kommuner från Östhammar i söder till Nordingrå i norr deltar. Syftet är att utreda vilka förutsättningarna är för att utveckla hamnar och farleder, samt att hitta lämpliga förvaltningsformer för fritidsbåttrafiken i framtiden.

Småbåtshamnen i Östhammar.

Foto: Östhammars kommun

Teknisk försörjning

MÅLBILD 2025

System för en hållbar teknisk försörjning har utvecklats. All bebyggelse i tätort är ansluten till kommunalt vatten och avlopp. Ny, sammanhållen bebyggelse på landsbygden har utvecklats med gemensam vattenförsörjning. Möjligheterna till kretslopp och återvinning har stärkts och beroendet av fossila energislag minskat. En strategi för hur solenergi kan utvecklas i kommunen har tagits fram, liksom en studie över möjligheterna att använda närvärme för att försörja mindre områden med en gemensam lösning. Bredbandsnätet har byggts ut längs de prioriterade kommunikationsstråken.

Avfall och återvinning

Det är kommunens ansvar att se till så att hushållsavfall och hushållens farliga avfall tas om hand på ett bra sätt. Östhammars kommun har en Renhållningsordning och avfallsplan som gäller från 2012-01-01.

Brännbart hushållsavfall samlas upp och transporteras till Uppsala där det förbränns i en anläggning som levererar värme och elektricitet. Från och med 2015 är kommuninvånarna skyldiga att separera matavfall från övrigt avfall. Matavfallet transporteras till en rötningsanläggning i Uppsala för framställning av biogas. Förpackningar ska lämnas vid separata insamlingsställen enligt lagen om producentansvar. Det finns ett flertal återvinningsstationer i kommunen, både inom tätorterna, men också på flera småorter. Flera av stationerna finns i anslutning till parkeringsplatser och livsmedelsbutiker.

Icke brännbart avfall och miljöfarligt avfall måste hushållen själva transportera till en återvinningscentral. Återvinningscentralerna är totalt fem stycken, de finns i Östhammar, Öregrund, Österbybruk, Alunda och Vaddika. Avfallsanläggningen i Vaddika tar även emot byggnads- och rivningsavfall, trädgårdsavfall, latrin och slam. Det finns hårdgjorda ytor och lakvattenbassänger för att hantera pressvatten från deponerat avfall. Röttslam från kommunens avloppsreningsverk komposteras här och används på kommunens grönytor.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

En hållbar samhällsutveckling förutsätter att det finns goda möjligheter att sortera och separera olika avfallstyper. Östhammars kommun ska premiera insatser som bidrar till att öka andelen återvunnet hushållsavfall. Ett prioriterat område är att öka återförseln av slam som inte innehåller

skadliga föroreningar till produktiv mark. Det kan exempelvis gälla slam från källsorterade enskilda avlopp.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Möjligheterna att källsortera och lämna avfall till återvinning ska uppmärksammas vid planering av nya bostads- och industriområden.
- Även personer som saknar bil ska ha möjlighet att lämna sorterat avfall. Närhet till återvinningscentraler är en viktig faktor.
- Åtgärder som förbättrar möjligheterna att återcirkulera avloppsslam ska prioriteras.

Foto: My Laurell

En av återvinningsstationerna i Östhammar.

NATIONELLA MÅL

Resurseffektiv avfallshantering

Miljökvalitetsmålen:

- God bebyggd miljö
- Begränsad klimatpåverka
- Giftfri miljö

LOKALA MÅL

Antalet abonnemang för latrin-hämtning ska minska med 50 procent mellan 2008–2018.

VIKTIGA LAGAR

- Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.
- Förordning (2001:512) om deponering av avfall.

LÄS MER

- Renhållningsordning för Östhammars kommun (2011)
- Avfallsplan för Östhammars kommun (2011)

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

Mostphotos.com | Brenda Young

NATIONELLA MÅL

Begränsad klimatpåverkan
Ökad andel förnybar energi
Effektivare energianvändning
Fossiloberoende transporter
efter 2030

LÄS MER

- Strategi för vindbruk (2012)
- Klimat- och energistrategi för Uppsala län (2011)

LOKALA MÅL

Energiproduktion från vindkraft ska öka i kommunen.
Kunskaperna om och användning av klimatsmart teknik ska öka bland invånare och företag.

Energi

Tillgången till energi är basal för många samhällsfunktioner. Flera stora högspänningsledningar passerar genom Östhammars kommun, med Forsmark som en startpunkt. En av kopplingspunkterna för utbyte av el med utlandet ligger också vid Forsmark.

Det lokala elnätet är välutbyggt och ett omfattande arbete pågår med att föra över luftledning- ar till markledningar för att göra elleveranserna mindre sårbara vid svåra väderförhållanden.

Merparten av kommunens bostäder och lokaler värms av enskilda värmeanläggningar. Vanliga energikällor är biobränslen och el, med ett mindre inslag av olja. En omfattande konvertering från olja till andra energislag har skett under senare år, bland annat till pannor för ved eller pellets och till olika typer av värmepumpar. År 2012 fanns totalt 1 443 miljögodkända fastbränslepannor installerade i kommunen. Över 1 000 berg- och markvärmepumpar har installerats under tio år.

Värmepumpar av olika slag kräver el, men i betydligt mindre mängd än om el används som direktverkande värmekälla. Installation av luft-luftvärmepumpar och braskaminer har skett i en del av bostäderna som värms med direktverkande el. Konvertering till andra energislag kräver installation av ett vattenburet värmesystem.

Den spridda bebyggelsen försvårar fjärrvärme-satsningar, men biobränsleeldade fjärrvärme- verk finns i Gimo och Österbybruk. Båda anläggningarna eldas med skogsflis. Om det blir riktigt kallt används olja som spetslast. Större delen av fjärrvärmenäten i både Gimo och Österbybruk är byggda på 1980-talet. Företaget Neova står för drift och fjärrvärmeleverans.

I Österbybruk finns totalt 3 kilometer fjärrvärme- kulvertar och i Gimo 4,6 kilometer. Såväl företag som bostadsrättsföreningar och enskilda är anslutna till näten i båda orterna. Värmeverket i Österbybruk har överkapacitet, här finns goda möjligheter att ansluta fler fastigheter. Kapacite- ten i Gimo är välutnyttjad och möjligheterna att ansluta ytterligare fastigheter är begränsad till platser längs befintligt ledningsnät.

Flera kommunala fastigheter värms av mindre, biobränsleeldade anläggningar. I Östhammar finns ett mindre närvärmeverk som eldas med pellets. Även landstinget har satsat på att ersätta fossila bränslen med förnybara energikällor i sina lokaler i Östhammar.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Ett hållbart energisystem har begränsad klimat- påverkan och innebär att energin måste komma från miljömässigt hållbara, förnybara energi-

källor som nyttjas på ett effektivt sätt. Detta ligger i linje med de nationella miljömålen och den nationella klimat- och energipolitiken och krävs för att nå en långsiktigt hållbar utveckling. Beroendet av fossila energislag måste minska och energianvändningen effektiviseras.

Kommunen har definierat lokala miljömål som dels omfattar energihushållning inom den egna organisationen, dels innehåller mål för utfasning av fossila bränslen för uppvärmning av kommunägda fastigheter.

Till 2016 är målsättningen att energianvändningen i kommunens lokaler ska minska med 20 procent jämfört med 2008, att all fossilbränsleanvändning ska vara utfasad, att den köpta energin för kommunens drift (exklusive transporter) som mest ska bestå av 25 procent icke förnybar energi och att utsläppen av växthusgaser från tjänsteresor med kommunens bilar ska minska med 20 procent.

Kommunen ska också verka för att öka kunskapen om och användningen av klimatsmart teknik bland invånare och företag. Exempel på klimatsmart teknik är elfordon, lågenergihus och solcellsanläggningar.

Uppvärmning av byggnader förbrukar stora mängder energi. Potentialen att effektivisera energianvändningen är stor. Eftersom bebyggelsen är för gles för fjärrvärme i större skala

kan möjligheterna att använda närvärme för att försörja mindre områden med en gemensam lösning vara värd att utforska.

Så kallade passiv-hus är ett annat intressant exempel på lösning för att minska energibehoven för uppvärmning. Installation av bergvärmepumpar kan också bidra till att minska energianvändningen, men viss varsamhet krävs eftersom bergvärme kan påverka grundvattentillgångarna i känsliga områden.

Solenergi kan utvinnas från paneler på byggnader eller från markanläggningar. Behoven av hänsyn till bland annat kulturmiljöer och boende behöver identifieras i en strategi för hur solenergi kan utvecklas i kommunen.

Särskilda områden som lämpar sig för storskaligt vindbruk finns anvisade på markanvändningskartan (VV). Vid nya etableringar nära kommungränsen ska samråd ske med berörd grannkommun. För kustområdet (öster om väg 76) är kommunens inställning att gruppstationer inte ska tillåtas med tanke på de höga rekreationsvärdena och en känslig landskapskaraktär. Det är inte lämpligt med havsbaserade anläggningar. Kommunens syn på vindbruk finns redovisad i en vindbruksstrategi.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Koncentrera bebyggelsen till noder och stråk där kollektivtrafik finns.
- Utveckla energisnåla lösningar och alternativa energikällor i kommunala verksamheter.
- Skapa förutsättningar för en ökad produktion av el från vindkraft.
- Sprida kunskap om klimatsmart teknik bland invånare och företag.

ETablering av gruppstationer för vindkraft

Tillstånd till en anläggning för vindkraft får endast ges om den kommun där anläggningen ska uppföras har tillstyrkt det (MB 16 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

Östhammars kommun pekar ut områden lämpade för etablering av grupper med vindkraftverk i mark- och vattenanvändningskartan. Nära kommungräns ska samråd ske med berörd kommun. I övrigt görs följande prioriteringar i kommunens vindbruksstrategi:

- Påverkan på landskapskaraktär och boendemiljö ska särskilt prövas vid etablering av gruppstationer.
- Inom anläggningens närzon ska behovet av respektavstånd till värdefulla kulturmiljöer eller till områden med landskapsbildsskydd särskilt beaktas.
- Inom anläggningens mellanzon bör behovet av respektavstånd till områden med mycket fritidsbebyggelse beaktas.
- Naturområden som är orörda/ostörda, har en stor betydelse för friluftslivet och/eller har ett rikt fågelliv ska undantas från etablering av gruppstationer.
- Ålderdomliga och välbevarade landskapsområden eller kulturmiljöer ska undantas från etablering av gruppstationer.
- Kustområdet ska generellt undantas från etablering av gruppstationer. Havsbaserad vindkraft är inte lämplig med hänsyn till en känslig landskapskaraktär.

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

NATIONELLT MÅL

Sverige ska ha bredband i världsklass. Målet ska i första hand uppnås genom väl fungerande marknader.

REGIONALT OCH LOKALT MÅL

Minst 90 procent av alla hushåll och verksamheter/företag ska ha tillgång till fast eller mobil bredbandsuppkoppling på 100 Mbit/s till 2020.

LÄS MER

- ☞ Digital agenda för Uppsala län 1.0 (2013)
- ☞ Bredbandsstrategi Östhammars kommun (2015)

Digital infrastruktur

Hela kommunen täcks av ett nät för telefoni via kopparkabel, men nätet kommer efter hand att släckas ner. Redan i slutet av 2016 kommer kopparnätet att avvecklas i några av kommunens landsbygdsområden. Telefoni- och datatjänster kommer i stället att erbjudas via mobilnät eller fibernät.

Utbyggnaden av det mobila telefonnätet har pågått sedan 1980-talet och det finns ett flertal telemaster i kommunen. Olika teleoperatörer svarar för byggnation och drift. Från kommunens sida finns en målsättning att få flera operatörer att dela på masterna.

Såväl kopparnätet som det mobila nätet kan användas för datakommunikation, men den riktigt snabba datatrafiken kräver fibernät. För närvarande pågår en rikstäckande utbyggnad av ett fibernät. Östhammars kommun började planera för ett lokalt fiberbaserat nät för datakommunikation under 1990-talets slut. Idag finns det möjlighet att ansluta till fibernätet i de fem serviceorterna och i Hargshamn. Alla nya tomtområden i de större tätorterna utrustas med fiberanslutning.

En grundutbyggnad av fibernät för landsbygden inleddes under 2014. Då drogs fiber till Gräsö kyrktrakt, Norrskedika, Forsmark, Valö, Film, Ekeby, Hökhuvud och Långalma. Målsättningen

är att utbyggnaden ska fortsätta i samverkan med byalag eller andra lokala intressegrupper. I dagsläget har cirka 25 procent av kommuninvånarna möjlighet till fiberuppkoppling. Östhammars kommun erbjuder också datatrafik via Stadsnätet med ADSL för dem som har tillgång till kopparnät. Stadsnätet har etablerat ADSL-utrustning i egna teknikbodarna vid telestationerna.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Kommunikationer handlar inte bara om resande. Den elektroniska infrastrukturen behöver utvecklas eftersom allt större mängder information utväxlas på detta sätt. En väl utbyggd elektronisk infrastruktur underlättar dessutom distansarbete, vilket kan reducera behovet av arbetspendling.

Mobilnätets betydelse för enskildas, företagares och kommunens telefon- och datatrafik har ökat och kommer få än större betydelse i samband med nedsläckningen av kopparnätet. Men mobilnätet är för närvarande instabilt eftersom det är stora variationer i belastning mellan olika säsonger. Belastningen är särskilt hög på sommaren då näten både används av kommunens fastboende och många delårsboende och turister. Ett gott samarbete med nätägarna krävs för att åstadkomma utveckling och förbättringar.

En fortsatt utbyggnad av fibernätet är också mycket angelägen. Strategin för den framtida

bredbandssatsningen är att fortsätta utbyggnaden av fibernätet genom efterfrågan/beställningar i de befintliga fiberorterna, och genom att underlätta etablering/utbyggnad av fibernät på landsbygden. Engagemanget bland lokala föreningar och byalag kommer att vara en viktig faktor för hur den fortsatta utbyggnaden av fibernätet kommer att ske på landsbygden.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Skapa ett stabilt mobilnät och utveckla den digitala infrastrukturen i hela kommunen i samverkan med marknadens aktörer och lokala intressegrupper.
- Uppmuntra samlokalisering i telemaster.

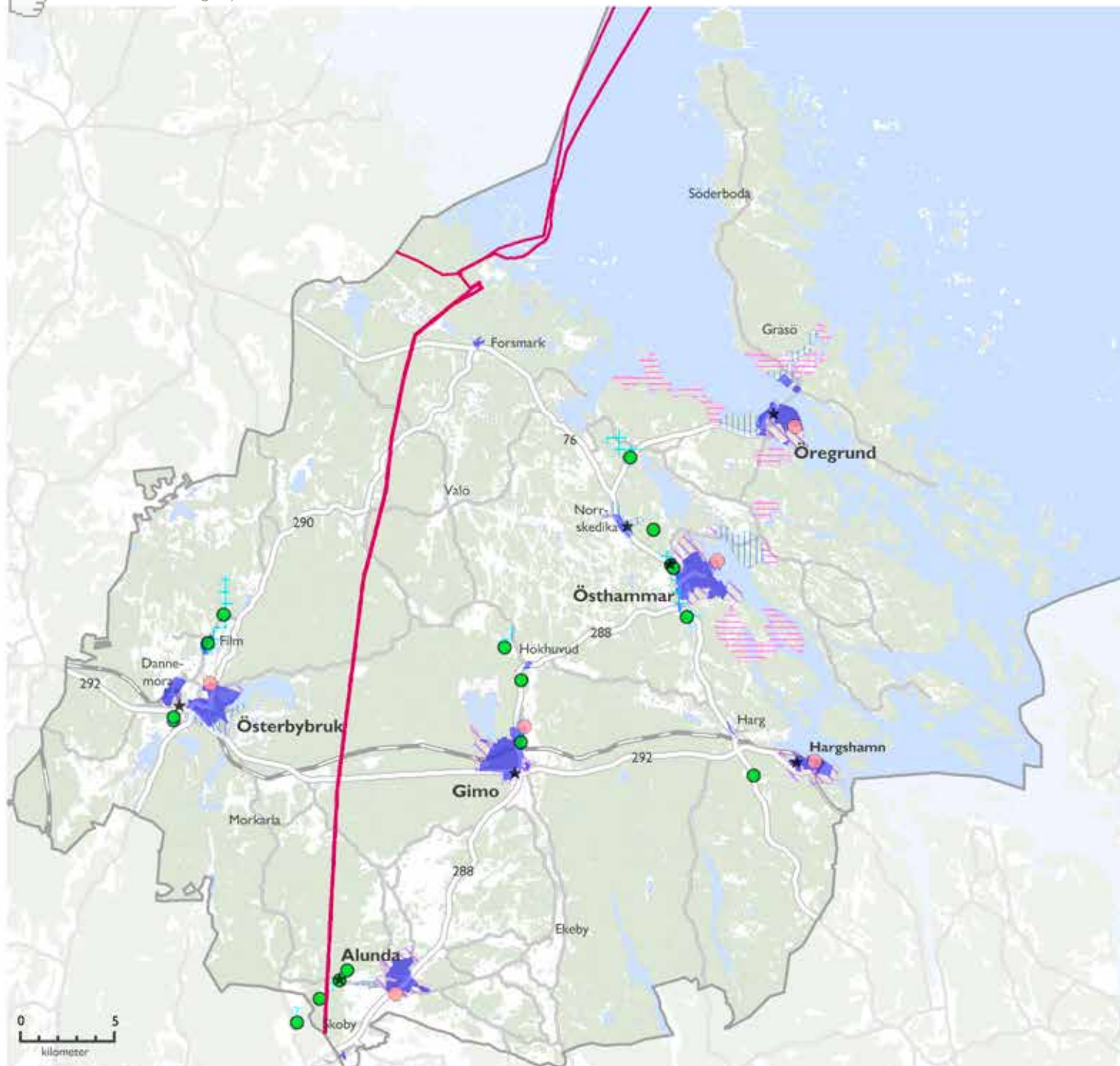
PLACERING AV TELEMASTER

Vid ansökan om bygglov för telemaster prövas även om placeringen är lämplig (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Master måste placeras med hänsyn till landskapskaraktär, trafiksäkerhet och med respektavstånd till bebyggelse. Master som är högre än 50 meter ska inte placeras närmare bostadsbebyggelse än cirka 400 meter.
- Byggnadsobjekt över 20 meter ska remitteras till Luftfartsverket och berörd flygplats inom cirka 60 kilometer.

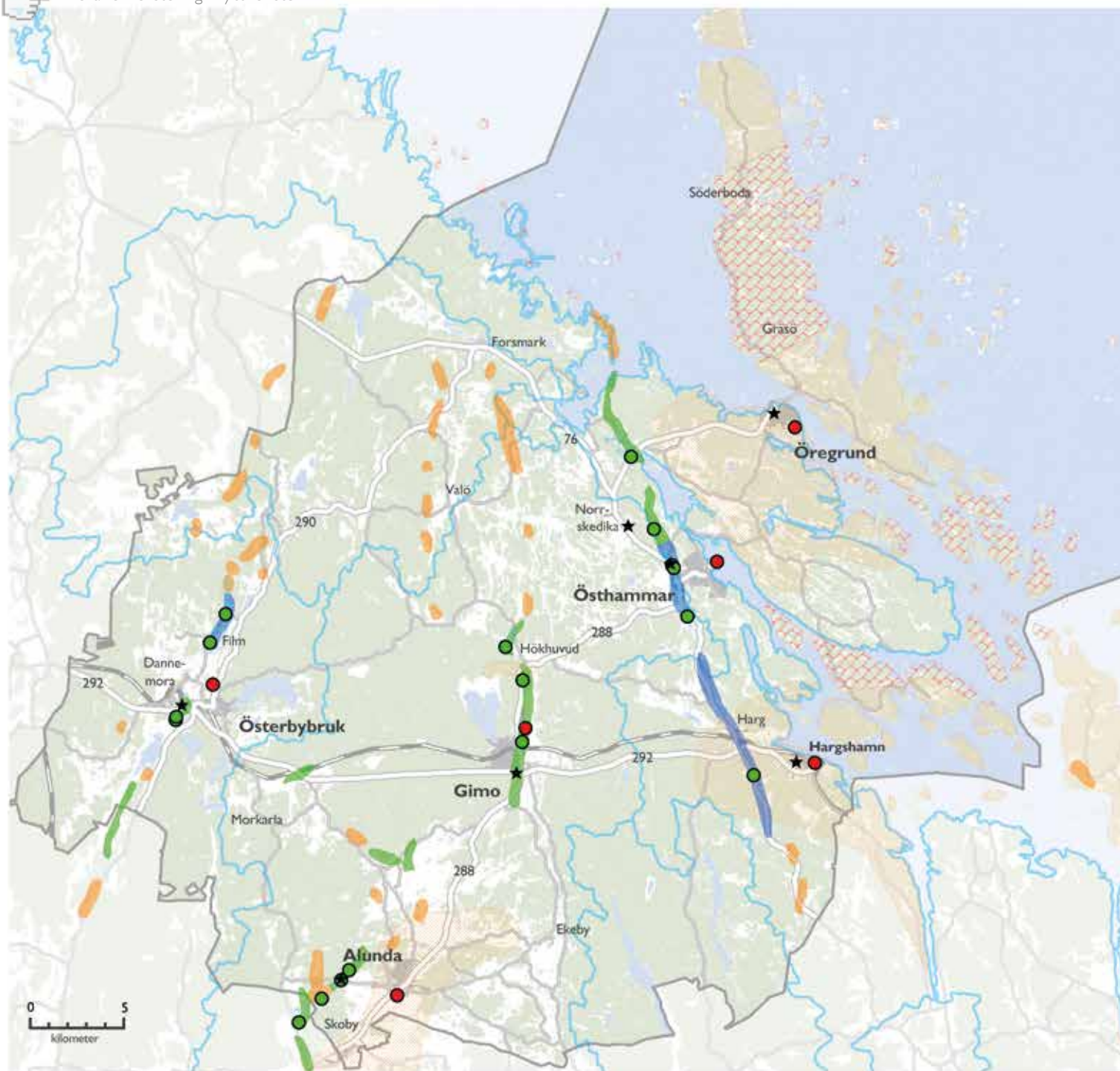
Teknisk försörjning VA/EI

Teckenförklaring

- ★ Vattenverk
- Råvattentäkt
- Reningsverk
- Vattenskyddsområde
- VA-område befintligt
- VA utveckling prio 1
- VA utveckling prio 2
- VA utveckling prio 3
- EI, stamnätsledning

Grundvattentillgångar och kommunalt uttag

Teckenförklaring

- ★ Vattenverk
- Råvattentäkter
- Reningsverk
- ▤ Vattenskyddsområde
- ▨ Kapacitet i berggrunden tämligen god
- ▧ Kapacitet i berggrunden mindre god
- Grundvatten i jordlager stor mängd
- Grundvatten i jordlager måttlig mängd
- Grundvatten i jordlager liten mängd
- ▭ Avrinningsområde

Vatten och avlopp

En förutsättning för all bosättning är att det finns tillgång till rent vatten och att avlopp kan ordnas på ett säkert och ändamålsenligt sätt. Vatten och avlopp (VA) är en stor del av samhällsplaneringen.

Kommunala ledningsnät för vatten och avlopp finns i alla större tätorter och i Norrskedika, Hökhuvud, Hargshamn och Gräsö kyrkby. Huvuddelen av fastigheterna i dessa orter är anslutna till ledningsnäten. I Harg och Skoby finns kommunala avloppsnet, men ingen kommunal vattenförsörjning. Några orter har privata gemensamhetsanläggningar för VA, till exempel Forsmark och Skoby.

KOMMUNAL AVLOPPSRENING

Flera av de kommunala avloppsreningsverken byggdes under 1960- och 1970-talet. Upprustning sker regelbundet och vid behov. De är sammanlagt dimensionerade för 20 600 personekvivalenter (pe). För alla tätorter finns möjlighet till ökad anslutning. Kartan på sid 79 redovisar befintliga områden med kommunalt vatten och avlopp och ett förslag till prioriteringsordning för fortsatt utbyggnad. Prioriteringarna är hämtade från kommunens VA-strategi.

Recipienter för det renade avloppsvattnet är Östhammarsfjärden (Östhammar), Olandsån (Gimo), Foghammarsån (Alunda), Nerån-Filmsjön (Österby-Dannemora), Hargsviken (Hargshamn) och Öregrundsgrepen (Öregrund).

DAGVATTENHANTERING

I de flesta tätorter med kommunala VA-system finns separata ledningsnät för dagvatten. Dagvattnet avleds direkt till närliggande recipienter. En aktuell strävan är att utveckla system för lokalt omhändertagande för att fördröja och reducera dagvattenmängderna och avlasta recipienterna från de föroreningar som följer med dagvattnet.

Avloppsreningsverkens kapacitet 2013

	Kapacitet	Anslutna
Alunda	2 000 pe	927 pe
Gimo	6 000 pe	2 311 pe
Hargshamn	600 pe	280 pe
Öregrund	3 900 pe	3 055 pe
Österbybruk-Dannemora	3 400 pe	1 756 pe
Östhammar	4 700 pe	3 861 pe

pe = personekvivalenter

KOMMUNAL DRICKSVATTENFÖRSÖRJNING

De kommunala vattenledningsnäten försörjer 70 procent av kommunens invånare och baseras i huvudsak på grundvatten. Större grundvattenförekomster finns i kommunens grusåsar. Dessa är från öster räknat Börstilsåsen, Olandsåsen i stråket Skogshall-Stavby-Sidbygden samt Vattholmaåsen (se karta sid 76).

Tillgången på dricksvatten är måttlig i tätorterna Alunda, Öregrund och Österbybruk, men kapaciteten räcker för nuvarande befolkningsunderlag. I Öregrundsområdet kan grundvattentillgångarna möjligen förstärkas genom konstgjord grundvattenbildning, men förutsättningarna är inte ordentligt utredda.

Vattentäkterna för Östhammars tätort ger tillräckliga vattenmängder, men det finns inga stora uttagsmarginaler. Det finns inte heller någon reservvattentäkt. Om folkmängden ökar kommer fler vattentäkter att behövas.

För att skydda vattentäkter finns vattenskyddsområden med restriktioner för vad som får göras. Åtta av kommuns elva vattentäkter (se karta) har ett vattenskyddsområde (2015). I några fall behöver föreskrifterna för skyddsområdena uppdateras eftersom de inrättades före år 1980.

NATIONELLA MÅL

Miljökvalitetsmålen:

- God bebyggd miljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans och levande kust och skärgård

LOKALA MÅL

Utsläpp av fosfor från kommunala reningsverk ska med god marginal ligga under gällande gräns- och riktvärden.

Alla kommunala vattentäkter ska ha skyddsområde.

Alla vattentäkter med skyddsföreskrifter antagna före 1980 ska uppdateras.

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

ÖVERSIKT – REGLER
FÖR AVLOPP OCH
DRICKSVATTEN

Enligt miljöbalken ska avlopps-
vatten tas om hand så att inte
olägenhet för hälsa eller miljö
uppstår. Utsläpp av närings-
ämnen från avlopp bidrar till
övergödning av sjöar och hav.
Bristfällig hantering kan också
leda till spridning av smitta.

Kommunens ansvar för att
ordna vatten och avlopp reg-
leras i Lagen om allmänna vat-
tentjänster (LAV) och förtyd-
ligas i Allmänna bestämmelser
för användande av Östham-
mars kommuns allmänna vat-
ten- och avloppsanläggningar
(ABVA).

Anläggningslagen innehåller
regler för gemensamma
avloppsanläggningar. Regler för
enskilda avlopp finns i förord-
ning om miljöfarlig verksamhet
och hälsoskydd.

Dricksvatten som förmedlas
via ett ledningsnät ska uppfyl-
la kraven i bland annat Livs-
medelsverkets föreskrifter om
dricksvatten.

Skyddsområden med föreskrifter och vatten-
domar måste även upprättas för övriga kommu-
nala vattentäkter, ett arbete som pågår.

Tabellen nedan redovisar kapacitet, aktuellt ut-
tag och utvecklingsstrategier för den kommuna-
la dricksvattenförsörjningen. Teoretiskt tillgäng-
lig kapaciteten har beräknats med utgångspunkt

från tillåtet medeluttag per dygn enligt vatten-
dom, omräknat till personekvivalenter (liter per
person och dygn) med en tätortsanpassad faktor
(se tabellfot).

Teoretisk kapacitet kan inte redovisas för de
kommunala vattentäkter som saknar tillstånd i
vattendom.

Vattenverkens kapacitet, aktuella uttag och utvecklingsstrategier

	Kapacitet (tillstånd VD)	Uttag	Utvecklingsstrategier
Alunda	2 215 pe	2 215* pe	Etablera en ny råvattentäkt och en reservvattentäkt. Dricksvattenprocess anpassas till råvattenkvalitet och kvantitet.
Film och Norråsen	-	128 pe	Se Österbybruk
Gimo	2 767 pe	2 607 pe	Etablera en ny råvattentäkt och en reservvattentäkt.
Hargshamn	-	270 pe	Ansöka om tillstånd (VD), skapa vattenskyddsområde med vattenskyddsföreskrifter och etablera en reservvattentäkt.
Hökhuvud	-	98 pe	Ansöka om tillstånd (VD) skapa vattenskyddsområde med vattenskyddsföreskrifter och etablera en reservvattentäkt.
Norrskedika	-	173 pe	Ansöka om tillstånd (VD), skapa vattenskyddsområde med vattenskyddsföreskrifter och etablera en reservvattentäkt.
Öregrund	2 478 pe	1 755 pe	Uppdatera vattenskyddsföreskrifterna och etablera en reservvattentäkt.
Österbybruk	-	2 475 pe	Ansöka om tillstånd (VD) skapa vattenskyddsområde med vattenskyddsföreskrifter och etablera en reservvattentäkt.
Östhammar	6 000 pe	4 653 pe	Etablera en reservvattentäkt. Uppdatering vattenskyddsföreskrifter pågår.

pe = personekvivalenter VD = vattendom - = vattendom saknas

* under längre torra perioder förekommer överexploatering av befintliga råvattentäkter

Faktor använd för omräkning av tillstånd enligt vattendom till personekvivalenter: i Alunda 238, i Gimo 470, i Öregrund 280 och i Östhammar 218.

GRUNDVATTEN

Dricksvattenförsörjningen i kommunen sker
huvudsakligen via grundvatten. Störst grund-
vattentillgångar finns i anslutning till kommu-
nens sandavlagringar, framförallt i Börstilsåsen,
men även i Olandsåsen i stråket Skogshall-Stav-
by-Sidbygden och Vattholmaåsen. I kustområdet
där jordtäcket som regel är tunt förekommer
grundvatten framförallt i berggrunden.

I vissa delar av kustområdet och i ett område
runt Alunda är vattentillgångarna i berggrun-
den begränsade (se karta sid 76). Det finns också
områden med salthaltigt grundvatten, läm-
ningar från perioden då hela Uppland var täckt
av hav. Risken att stöta på salt vatten är störst i
kustnära områden och i djupa, borrade brunnar.
Om uttaget av grundvatten överstiger tillflödet
kan det i dessa områden leda till att saltvatten
tränger in i brunnarna.

Grundvattnets karaktär påverkas av berggrund
och jordarter. Som regel är grundvattnet i kom-
munen kalkrikt och på många ställen förekom-
mer också halter av järn och mangan. Halterna
innebär inte några hälsorisker, men kan ge
tekniska problem i vattenförsörjningssystemen.

ENSKILD VATTEN- OCH AVLOPPSHANTERING

Ungefär 7 000 fastigheter inom kommunen har enskild vatten- och avloppshantering. Vattenförsörjningen sker som regel via borrade brunnar. Kvaliteten på, och utformning av avloppsanläggningarna varierar.

Inventering av befintliga enskilda avlopp pågår. I samband med inventeringen ställs krav på åtgärder för de avlopp som inte följer dagens krav. Inventeringsområden prioriteras utifrån närheten till känsliga vattenförekomster och där problem ur hälsoskyddssynpunkt uppkommit eller sannolikt kan uppkomma. Bristfälliga avlopp kan sprida smitta till intilliggande dricksvattenbrunnar eller till vatten där människor vistas eller badar. Utsläpp av näringsämnen från enskilda avlopp bidrar också till övergödningen av vattendrag, sjöar och hav (se karta sid 84 där vattenstatus styr högre krav).

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Bebyggelseutvecklingen måste anpassas efter möjligheterna att skapa en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning och en säker hantering av avloppsvatten. Vattenförsörjningen ska prioriteras framför andra typer av resursutnyttjande inom områden som är viktiga för dricksvattenförsörjningen. Bebyggelseutvecklingen måste också ske med hänsyn till grundvattentill-

gångarna och får inte orsaka kvalitetsförsämringar. Två av kommunens grundvattenområden, Ed och Börstil, har bedömts ha otillfredsställande kemisk status. Det innebär att åtgärder måste sättas in för att nå god status.

Områdesbestämmelser med tillståndsplikt för vattentäkt ska upprättas för kustområdet där vattentillgångarna är knappa. Tillståndsplikt för vattentäkt ska även upprättas inom andra områden där brist på dricksvatten råder eller kan befaras uppkomma. På dessa platser ska även en dagvattenpolicy med inriktning mot lokal infiltration upprättas.

Ny bebyggelse inom de kommunala verksamhetsområdena ska anslutas till kommunalt vatten och avlopp. Kommunen ska sträva efter lokalt omhändertagande (LOD) av dagvatten med målet att uppnå en hållbar dagvattenhantering.

Även i tätortsnära utvecklingsområden ska kommunalt vatten och avlopp prioriteras, särskilt i områden nära havet. Befintliga och prioriterade områden för utveckling av kommunalt vatten och avlopp redovisas på kartan Teknisk försörjning/VA, sid 75. Prioriteringarna har gjorts i Strategi för vatten och avlopp i Östhammars kommun.

Högst prioritet har utbyggnad i områden som berörs av färdiga detaljplaner och program.

En utbyggnad har redan påbörjats i vissa av de högst prioriterade områdena, till exempel i Öregrund.

I klassen prio 2 finns tätortsnära landsbygd, redovisad som LT i mark- och vattenanvändningskartan. Vid Öregrund och Östhammar ingår tätortsnära fritidshusområden där en fortsatt permanentning skapar behov av samlade VA-lösning, om möjligt med kommunal anslutning.

Även klassen prio 3 innefattar tätortsnära fritidshusområden längs kusten där bedömningen är att de kan omvandlas för helårboende om kommunal VA-anslutning utvecklas, eller som alternativ samlade VA-lösningar med gemensamt vatten och källsorterat avlopp. Detta behöver i så fall regleras med juridiskt bindande bestämmelser, i detaljplan eller tilläggsbestämmelser till befintliga planer.

Inventering av enskilda avlopp i områden som ligger runt Östhammarsfjärden-Granfjärden och Sandikafjärden-Hargsviken pågår. Fjärdarna är känsliga, har redan en hög näringsbelastning och en ekologisk status som kräver åtgärder vilket gör det angeläget att bristfälliga avlopp åtgärdas. Delar av bebyggelsen runt de känsliga fjärdarna ligger i områden som på längre sikt kan prioriteras för utbyggnad av kommunalt VA.

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

LÄS MER

- Små avloppsanläggningar. Handbok till allmänna råd (2008)
- Strategi för vatten och avlopp (2012)
- Avloppsguiden

Hållbara och långsiktig VA-lösning måste alltid utredas vid etablering av bebyggelse som inte bedöms kunna anslutas till kommunalt VA. Källsorterat avlopp ska prioriteras. Etablering av ny, sammanhållen bebyggelse ska utvecklas med gemensamt vatten och källsorterat avlopp och vatten- och avloppsfrågorna ska regleras i detaljplan. Utsläpp till vattenrecipient från enskilda eller gemensamma avloppslösningar ska styras bort från de mest belastade områdena i innerskärgården.

Genom att prioritera källsorterat avlopp utanför det kommunala verksamhetsområdet ökar möjligheterna att återvinna näringsämnen. Eget omhändertagande ska ersätta latrinhämtning.

KÄLLSORTERING AV AVLOPPSVATTEN

Källsortering av avloppsvatten innebär att toalettavfall separeras från avloppsvatten som kommer från bad, disk och tvätt.

Toalettavfall innehåller stora mängder näring som lättare kan återanvändas från separerade system.

Exempel på lösningar är vakuumtoaletter och torrtoaletter av olika slag, men även spolande toaletter kopplade till en sluten tank.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Bebyggelseutvecklingen ska styras av tillgången på dricksvatten.
- Befintliga och potentiella kommunala vattentäkter ska skyddas med förordnanden och skyddsföreskrifter.
- Kommunalt VA ska utvecklas i tätorts-nära lägen med högt bebyggelsestryck.
- Nyttillkommande bebyggelse i service-orter och tätorter med kommunalt VA-nät ska i första hand anslutas till nätet.
- Utanför kommunalt VA-nät får etablering av nya bebyggelsegrupper eller komplettering av befintliga bara ske om det finns långsiktigt hållbara förutsättningar för vattenförsörjning.
- Om dricksvattenförsörjning ska ske genom lokalt uttag av grundvatten bör områden och/eller tomter vara tilltagna på sådant sätt att tillräcklig grundvattenbildning sker i området/på tomten.
- Tomtstorlekar bör anpassas för att möjliggöra tillräckliga skyddsavstånd mellan vattentäkter och avloppsanläggningar (enskilt vatten och avlopp).
- God vattenstatus ska vara utgångspunkten för avloppslösningarna. Kretslopp och resurshushållning ska prioriteras.
- I områden med tätare bebyggelse kan det vara lämpligt med gemensamma anläggningar för såväl vatten som avlopp för att minska risken för smittspridning. Reningen är vanligtvis bättre i en större avloppsanläggning och det är lättare att skapa skyddsavstånd.
- Omvandlingsområden ska utvecklas med hänsyn till förutsättningarna för hållbar teknisk försörjning.
- Tillståndsplikt ska införas för nya vattentäkter i områden där det råder brist på grundvatten.

FORTSATT PLANERING

- Upprätta vattenföreskrifter, vattenskyddsområden och vattendomar
- En vatten- och avloppsplan

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

BESLUT OM VATTEN OCH AVLOPP

Miljöbalken reglerar miljöfarlig verksamhet (MB 9 kap.). Lagen ger en kommun möjlighet att upprätta och anta särskilda föreskrifter för att skydda människors hälsa och miljön. Östhammars kommun har antagit och tillämpar lokala skyddsföreskrifter för bland annat utsläpp av avloppsvatten och andra aktiviteter som kan påverka yt- och grundvatten (Dnr 2001KS941).

Kommunen har även möjlighet att föreskriva anmälningsplikt för befintliga grundvattentäkter och tillståndsplikt för nyttillkommande inom angivna områden (MB 9 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- I detaljplanelagda områden krävs tillstånd för alla typer av avloppsanordningar, även sådana som enbart hanterar bad-, disk- och tvättavloppsvatten.
- För enskilda avlopp gäller hög skyddsnivå inom 300 meter från vattenförekomst, både vid kust och vid ytvatten, vilket innebär högre krav på avloppsrening.
- I detaljplanelagda områden är det förbjudet att rena avloppsvatten från vattentoalett i en markbaserad avloppsanläggning. (Dispens kan lämnas om det går att visa att anläggningen inte skapar risk för olägenhet från miljö- och hälsoskyddssynpunkt.)
- Toaletter som ansluts till en sluten tank får ha en spolmängd på högst en liter per spolning.
- Att inrätta en förmultningstolett, eltoalett eller torrtoalett med latrinkompostering kräver anmälan.
- Följande aktiviteter som kan påverka yt- och grundvatten kräver också särskild anmälan:
 - Lagring av oljeprodukter, lösningsmedel, vägsalt och liknande produkter som kan förorena ytvattentäkt eller grundvattentäkt
 - Installation av värmepump för utvinning av värme ur mark, ytvatten eller grundvatten.
- I områden med begränsade grundvattentillgångar har kommunen för avsikt att föreskriva anmälningsplikt för befintliga grundvattentäkter och tillståndsplikt för nyttillkommande.

BESLUT OM DAGVATTENHANTERING

Ansvar för att ta hand om dagvatten regleras bland annat i lagen om allmänna vattentjänster (LAV). Verksamhetsområde för dagvatten ska inrättas om dagvattnet behöver avledas med hänsyn till människors hälsa eller miljön, i befintlig eller planerad samlad bebyggelse. Det ska avledas och renas eller tas omhand så att olägenheter för människors hälsa eller miljön inte uppkommer (MB 9 kap.).

Om det av miljö- eller hälsoskäl finns behov av särskilda dagvattenåtgärder vid detaljplanering av sammanhängande bebyggelse utanför kommunalt VA-område kan kommunen kräva planbestämmelser för dagvattenhanteringen (PBL 2 kap. och 4 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Dagvattnet ska omhändertas så nära källan som möjligt. Takdagvatten, vatten från gång- och cykelvägar och annat rent dagvatten bör avledas till angränsande naturområden, helst i många olika punkter utan att blandas med förorenat dagvatten.
- Dag- och dräneringsvatten ska inte ledas till spillvattenledning där det finns dagvattenledningar.
- Dagvattensystemet ska utformas så att skadliga uppdämningar vid kraftiga regn kan undvikas.
- Vid nyexploatering ska dagvattenlösningar utformas så att minsta möjliga flöde passerar vidare till befintliga dagvattennät. Avrinningen från en tomt eller ett markområde bör inte öka efter exploatering. Följande riktlinjer kan ge vägledning:
 - Naturlig infiltration, fördröjning och avrinning ska tas tillvara och andelen hårdgjorda ytor minimeras. Flerskiktade grönområden/-stråk, gärna med barrslag, ska om möjligt avsättas för öppen transport och infiltration. Byggnader placeras med fördel i högre och grönytor i lägre stråk
 - Där hårdgjorda ytor krävs ska avrinningen så långt möjligt ske till anslutande grönytor
 - Behovet av att avskilja föroreningar i dagvatten från vägar och parkeringsplatser ska beaktas och specifika riktlinjer och regler ska tas fram för särskilt känsliga områden, exempelvis vattenskyddsområden.
- Omålade förzinkade ytor och koppar är exempel på material som ska undvikas vid nybyggnation för att reducera tillförseln av föroreningar till dagvattnet.

III • TEKNISK FÖRSÖRJNING

VATTENSKYDDSSOMRÅDE

En vattentillgång som används, eller kan behövas för vattenförsörjning, kan skyddas genom ett förordnande om vattenskyddsområde (MB 7 kap.). Föreskrifterna för området talar om vilka regler som gäller, det vill säga vilka begränsningar i markanvändningen som krävs för att skydda vattentäkten. Både en länsstyrelse och en kommun kan inrätta vattenskyddsområden.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Alla befintliga kommunala vattentäkter med skyddsföreskrifter äldre än 1980 ska uppdateras i en turordning där de äldsta tas först.
- Utformning och placering av ny bebyggelse, tillbyggnader eller förändringar av befintlig bebyggelse som kan beröra ett vattenskyddsområde ska ta hänsyn till skyddsföreskrifterna för den berörda vattentäkten.

AVRINNINGSOMRÅDEN I ÖSTHAMMARS KOMMUN

(Se karta sid 84)

54/55 Mellan Tämnanån och Forsmarksån

Skogsmark med mindre inslag av åker- och ängsmark och våtmark. Avrinningsområdet är långsträckt och omfattar bland annat Hållnåshalvön i Tierps kommun, men sträcker sig ned till Forsmarksån i Östhammars kommun. Endast en mindre del av området avvattnas mot kommunens kust, till Kallrigafjärden.

55 Forsmarksån

Detta sjörika avrinningsområde har sitt källområde i Florarna. Skogsmark med närmare 20 procent våtmark och en mindre andel åker- och ängsmark. Nästan alla sjöar har ingått i regleringssystemen för vattenkraft till Forsmark och Lövstabruk. Utsläpp från avloppsreningsverk sker vid Lövstabruk till Forsmarksån.

55/56 Mellan Forsmarksån och Olandsån

Ett mycket litet huvudavrinningsområde där skogsmarken dominerar. Cirka 20 procent av ytan är åker- och ängsmark. Det finns också våtmarksinslag.

56 Olandsån

Området är flackt och ån har få forsande partier. Två tredjedelar är skogsmark, resten åker- och ängsmark. Starkt påverkat av dikning. Stora arealer fuktäng eller slätterkärr har omvandlats till åker. Vattnet är mycket näringsrikt. Olandsån är recipient för kommunala reningsverk i Knutby, Gimo och Alunda (via Kilbyån), samt för reningsverk vid Sandvik Coromant AB. Åns huvudfåra är unik eftersom den inte innehåller vandringshinder för fisk.

56/57 Mellan Olandsån och Skeboån

Skogsdominerat område med inslag av åker- och ängsmark, våtmarker och sjöar. Området avvattnas via Hargsån, smådiken, direkt ytvattenavrinning och grundvattenavrinning till kusten. Påverkat av dikning och sjösänkningar. Dämningar finns framförallt i Hargsån.

57 Skeboån

Övre delen av området, med sjöarna Vällen och Gisslaren, ligger i Östhammars kommun. Skogsdominerat med en viss andel åker- och ängsmark, samt våtmarker. Kolarmoraån bär huvudflödena från områdets delar inom Östhammars kommun till Skeboån som har sitt utlopp vid Edeboviken, Hallstavik. Sjön Vällen är reglerad.

129 Fyrisån

Fyrisån har länets största avrinningsområde och två källområden. Det östra berör Östhammars kommun, med bland annat Lillbyasjön, Filmsjön, Rastsjön och Flymyraån. Ett omfattande och komplicerat dammsystem i Österbyområdet ingår i avrinningsområdet. Det består till cirka 60 procent av skogsmark, 30 procent av åker- och ängsmark och en liten andel våtmark och sjöar. Flera av sjöarna är sänkta och/eller reglerade och ursprungliga våtmarker är omvandlade. Fyrisån fungerar som vattentäkt, recipient och kommunikationsled och har sitt utlopp i Mälarfjärden Ekoln. Ån är via Vattholmaån recipient för Österbybruks kommunala reningsverk och reningsverk från industri.

Vattenplanering

MÅLBILD 2025

Kvaliteten på yt- och grundvattnet har förbättrats med hjälp av en långsiktig strategi för verksamheter som påverkar kvaliteten i grundvatten, sjöar, vattendrag och kustvatten. Ett välfungerande samarbete har etablerats mellan kommun, brukare, markägare och verksamhetsutövare. Vattenförsörjningen prioriteras framför annat resursutnyttjande.

Östhammars kommun har en lång kuststräcka och flera mindre sjöar och vattendrag. Det finns sju huvudsakliga avrinningsområden (se sid 82). Allt som händer inom avrinningsområdet kan påverka vattenkvaliteten.

Större delen av kommunens yta avvattnas via vattendrag som så småningom når kusten. Undantaget är området runt Österby-Dannemora (inklusive Film och Morkarla) som via Vattholmån och Fyrisån avvattnas till Mälaren. Delar av Uppsala, Tierps och Norrtälje kommuner ingår i avrinningsområdena i Östhammars kommun.

Kartan på sid 84 redovisar aktuell status i kommunens vattenområden. Bedömningen är att den ekologiska statusen är måttlig i flertalet av dem, enligt bedömningskriterierna i EU:s vattendirektiv. Det innebär att åtgärder måste sättas in för att nå god ekologisk status. Bland annat måste fortsatt planering och utveckling ta hänsyn till möjlig vattenpåverkan och ske på ett sätt som inte försämrar vattenkvaliteten.

SJÖAR OCH VATTENDRAG

Sjöarna är som regel grunda och naturligt näringsrika. Alla är påverkade av sjösänkningar, framförallt genomförda under 1800- och 1900-talet. Sänkningarna gjordes för att vinna mer odlingsmark, men har också en gödande effekt som påskyndar den naturliga igenväxningen. Det syns genom att sjöarna ofta har en riklig övervattensvegetation av vass eller säv. I de grundaste sjöarna uppstår ofta syrebrist under vintern. Det kan leda till att fisk och andra vattenlevande organismer dör. Flertalet sjöar bedöms ändå ha god ekologisk status.

I de rinnande vattendragen är det ovanligt med strömmande partier. Landskapet är flackt, men bristen på strömsträckor är också ett resultat av utdikning och av att strömmande partier tagits i anspråk för att driva kvarnar och kraftverk.

Kvarnar och dammar är en del av vårt kulturarv, men blir vandringshinder för fisk och andra

vattenlevande djur i rinnande vatten. Intressena är ofta möjliga att kombinera (se sid 62).

Drygt 70 procent av vattendragens längd är påverkade av rensning, dikning, uträtning och i vissa fall av kulvertering. Effekten är att vattnet rinner av snabbare, sjöarna grundar upp och våtmarkernas utbredning minskar. Naturliga processer som fångar upp näringsämnen i vattnet får sämre möjlighet att verka, vilket innebär att större mängder näring följer med i ytvattenflödena mot havet. En snabbare avrinning påverkar också grundvattenbildningen på ett negativt sätt. Den ekologiska statusen klassas som måttlig i huvuddelen av vattendragen.

HAVSVATTEN

Havet längs kommunens kust är en del av Östersjön, ett innanhav med stort tillrinningsområde. Vattenutbytet med Nordsjön är begränsat, vilket leder till att det salta vattnet späds ut. Salthalten är lägre än i egentliga havet och avtar mot norr. De flesta vattenlevande arter mår bäst i antingen sött eller salt vatten. Det är bara ett mindre antal arter som kan fördra Östersjöns bräckta vatten. Detta gör Östersjön till en känslig marin miljö. Många arter lever på gränsen för vad de kan klara av låg eller hög salthalt, beroende på om de är sött- eller saltvattenarter.

NATIONELLA MÅL

Av Sveriges 16 miljö kvalitetsmål är nedanstående sex direkt kopplade till vatten:

- Ingen övergödning
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Grundvatten av god kvalitet
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Bara naturlig försurning

Ytterligare tre miljö kvalitetsmål kan också ha betydelse:

- Giftfri miljö
- Ett rikt växt- och djurliv
- God bebyggd miljö

LOKALA MÅL

Hushållningen med vatten ska vara vägledande för beslut i plan- och bygglovsärenden.

Biologiska och kulturella värden längs kusten, sjöar och vattendrag ska beaktas i planeringen.

Våtmarker ska skyddas, återställas och nyanläggas.

Vattenkvalitet - ekologisk och kemisk status

Teckenförklaring

Hav, sjöar och vattendrag ekologisk status

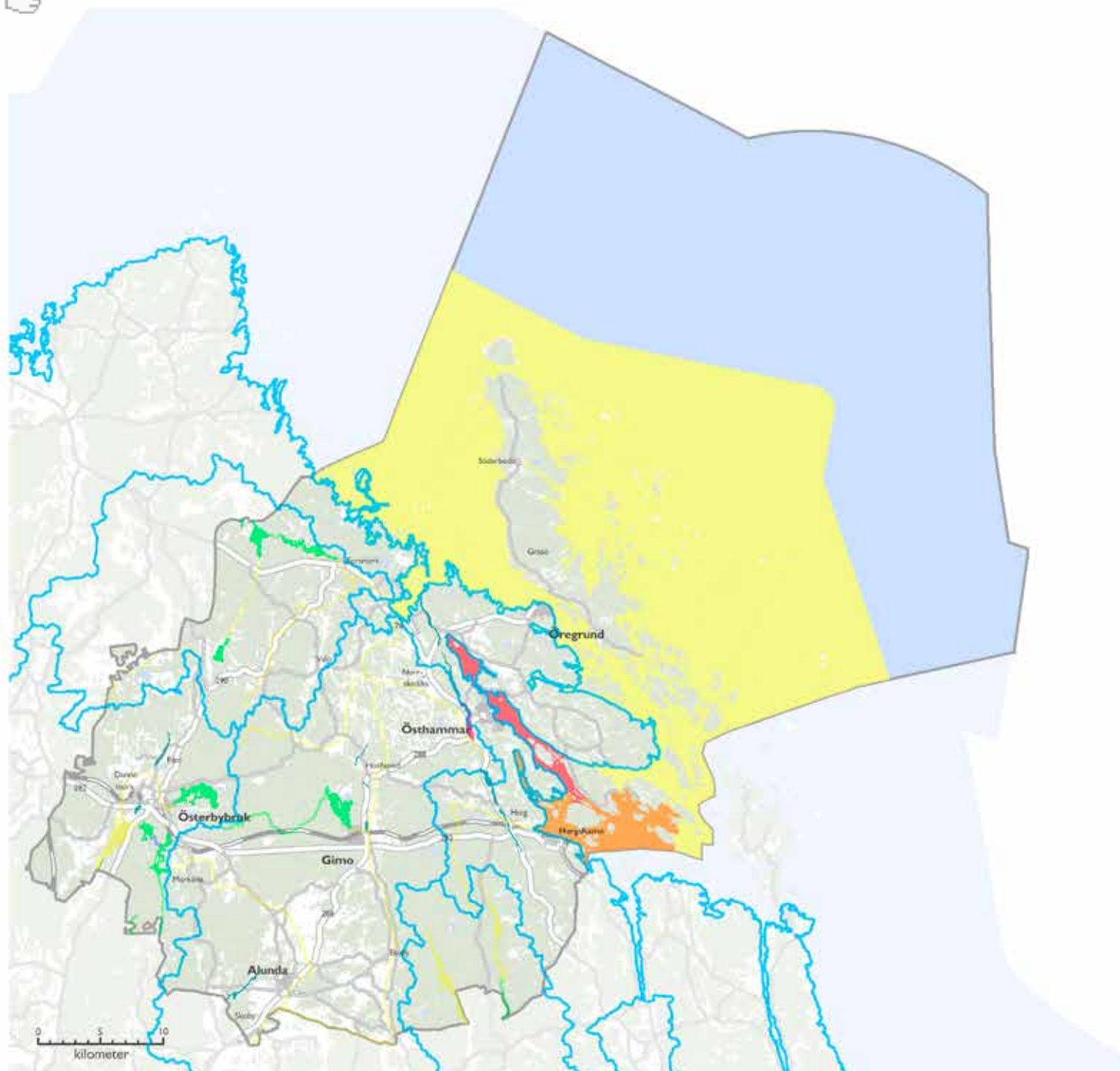
- Hög ekologisk status
- God ekologisk status
- Måttlig ekologisk status
- Otillfredställande ekologisk status
- Dålig ekologisk status

Grundvatten kemisk status

- God kemisk status
- Otillfredställande kemisk status

Avrinningsområden

- Huvudavrinningsområden (sid 82)

III • VATTENPLANERING

Det begränsade vattenutbytet med Nordsjön är i sig en stressfaktor som ytterligare späds på genom att det finns ett stort antal föroreningskällor runt Östersjön, inte minst genom att många områden i de sydliga delarna av Östersjön är mycket tätbefolkade. Historiskt har tillförseln av näringsämnen, men också miljögifter, varit mycket stor. De södra delarna är kraftigt övergödda och under långa perioder saknas syre i bottenvattnet. Det har resulterat i bottendöd som sprider sig mot norr.

Situationen i Östhammars kustområde är i stort bättre än i de sydliga delarna av egentliga Östersjön. I vattnen längs Upplandskusten förekommer drygt ett 50-tal olika fiskarter, både salt- och sötvattensarter, exempelvis mört, löja, gärs, brax, björkna, sutare, ruda och id. Här finns även skrubbskädda, piggar, strömming och sik.

De yttre och öppnare områdena har en god vattenomsättning och förhållandevis låga näringsnivåer. Lokalt är förhållandena sämre, framförallt i innerfjärdar med låg vattenomsättning. Detta gäller exempelvis Östhammarsfjärden och Granfjärden, som utöver landhöjningen och den naturliga bakgrundsbelastningen också belastats med näringsutsläpp från bebyggelse och areella näringar under många år, så att fosfor lagrats i bottenbotten. Dessa innerfjärdar växer igen och det finns områden med döda (syrefria) botten.

Utvecklingen är ogynnsam eftersom innerfjärdarna och grunda vikar längs kusten har en stor betydelse som lek- och uppväxtområden för många fiskarter, exempelvis sik, gös, abborre och gädda. I flera av de grunda vikarna finns kransalger, viktiga som skydd för fiskrom och yngel. Området kring Kallriga erbjuder goda uppväxtbetingelser för sik och Östhammarsfjärden för gös, abborre och gädda.

Den ekologiska statusen i en stor del av kustområdet har klassats som måttlig. Det finns även områden med otillfredsställande ekologisk status vid Galtfjärden/Hargsviken. Östhammarsfjärden/Granfjärden har dålig ekologisk status. Åtgärder måste sättas in för att en god ekologisk status ska kunna uppnås i kustområdet. I vissa områden krävs kraftiga insatser.

Det finns många anspråk på kustområdet. Enligt en ny lagstiftning ska havsplaner tas fram för Sverige. Östhammars kommun ingår i den havsplan som ska tas fram för Bottniska viken. Havsplanen kommer att överlappa delar av övervakningsplanen och verka parallellt med den.

Viktiga intressen att hantera i den fortsatta havsplaneringen redovisas i kartan Havsplanering. Runt totalförsvarets riksintresse Influensoområde för Rotens skjutfält finns ett område med behov av särskild hindersfrihet för att Försvarsmakten ska kunna genomföra samövning med flygförband.

REGLER OM VATTENPLANERING

Alla länder i Europa arbetar sedan år 2000 med en gemensam vattenpolitik. Den styrs av ramdirektivet för vatten (EG/2000/60). Det vilar på två grundpelare: att värna ett naturligt växt- och djurliv i vatten och att säkerställa tillgången på rent vatten för dricksvattenproduktion. Direktivet har införts i svensk lagstiftning via miljöbalken och vattenförvaltningsförordningen.

Vattendelegationerna i Sverige beslutar om miljö kvalitetsnormer för vatten. Normerna uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt. Alla Sveriges vatten skulle ursprungligen ha nått god status 2015. Nu gäller 2021 eller som längst 2027 för de vatten som hade otillfredsställande status 2015. Miljö kvalitetsnormerna är ett styrinstrument som den kommunala planeringen ska ta hänsyn till.

2014 antogs särskilda regler för hushållning med havsområden, med samtidiga förändringar i miljöbalken och plan- och bygglagen. En särskild förordning om havsplanering (SFS 2015:400) infördes 2015. Havsplaner ska upprättas för havsområdena Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Arbetet med att upprätta dessa planer pågår. Regeringen får besluta om förbud eller begränsningar för verksamhet inom ett område med havsplan. Havsplanerna ska ge vägledning till myndigheter och kommuner när de prövar hur ett havsområde kan användas. De kommer därmed att verka parallellt med ÖP.

LÄS MER

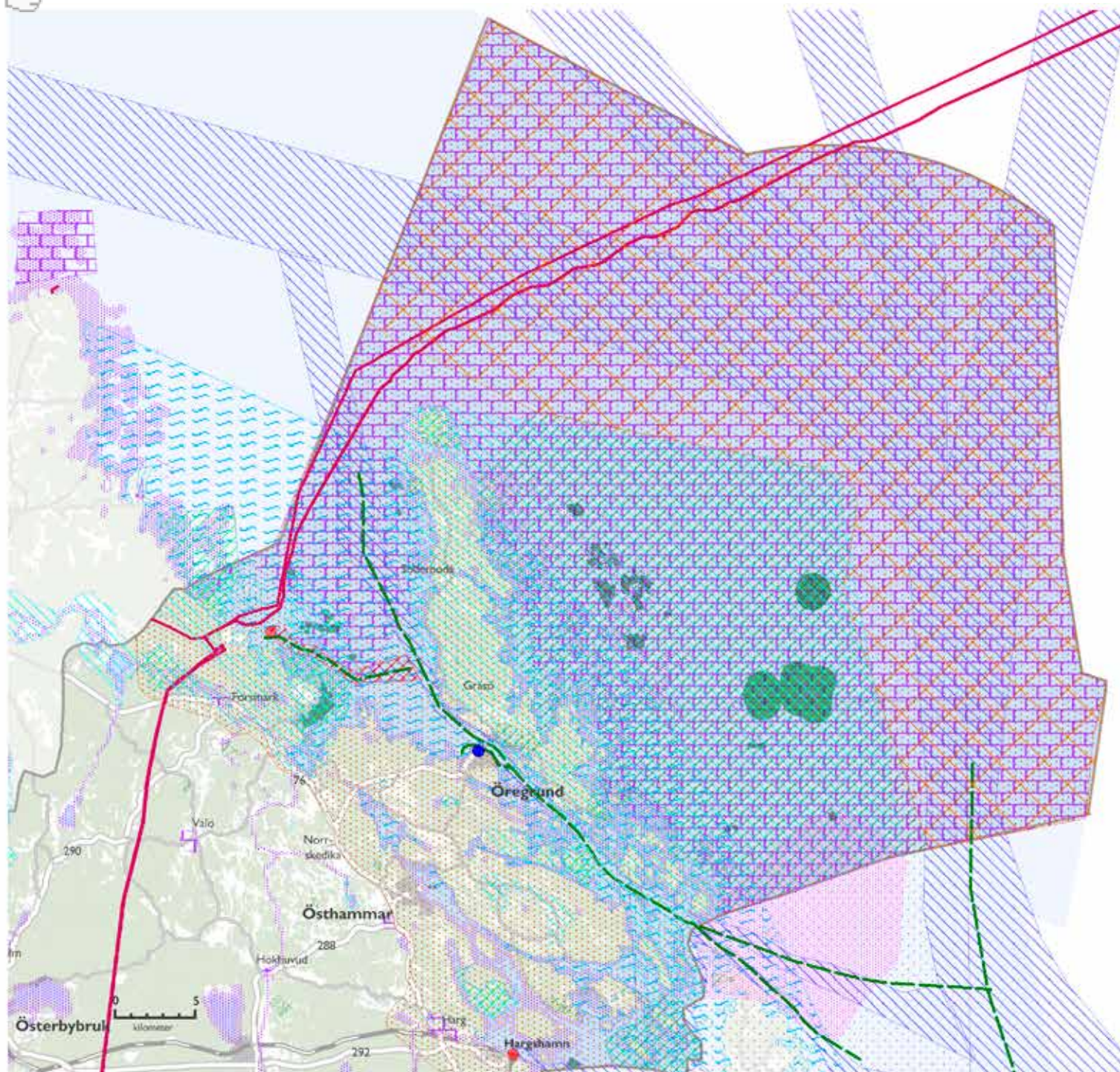
- Vattenmyndigheten, åtgärdsprogram för vattendirektivet
- Vatteninformationssystem Sverige, VISS
- Havsplan Bottniska viken

Havsplanering

Teckenförklaring

- Sjöfartslinje
- Riksintresse farled
- Riksintresse yrkesfiske
- Riksintresse yrkesfiske hamn
- Riksintresse hamn med infart
- Riksintresse Natura 2000-område
- Riksintresse naturvård
- Riksintresse Kust- och skärgårds-område Arkösund till Forsmark
- Naturreservat
- Djur- och växtskydd
- Strandskydd
- Landskapsbildsskydd
- Område med särskilt behov av hinderfrihet
- Influensområde för Rotens skjutfält
- El, stamnätsledning
- Havsplan, prel. område som överlappar med kommande nationell havsplan

III • VATTENPLANERING

UTVECKLINGSSTRATEGIER

Att planera för god vattenkvalitet, tillräcklig tillgång till och en bra användning av vatten är viktig frågor för en kommun och för den kommunala planeringen. Dessa frågor behandlas i delar under Teknisk försörjning, vatten- och avloppshantering. Problemen med övergödning har skapats genom många års utsläpp av kväve och fosfor till sjöar, vattendrag och kustmiljöer. Övergödningen kan motverkas genom att avloppsvatten renas på ett tillfredsställande sätt, både i de kommunala avloppsreningsverken och i enskilda avloppsanläggningar.

Gödningseffekterna kan också motverkas genom att våtmarker skapas, eftersom våtmarkerna binder en del av den växtnäring som finns i vattnet. Viktigt är också att se till så att lantbruksföretag har tillräcklig lagringskapacitet för sin gödselhantering.

En ökning av trafik och båtliv kan också ge ökad påverkan på vattenmiljön. För att skapa förutsättningar för ett miljövänligt båtliv behövs säkra tankställen och välplanerade brygg- och hamnanläggningar. Det måste vara enkelt att lämna avfall, tömma toalettankar och tvätta/ bottenbehandla båtar på ett sätt som begränsar påverkan på vattenmiljön. En kartläggning av kommunens värdefulla marina miljöer kan ge ett viktigt underlag för miljöanpassad placering av nya båtbyggor och småbåtshamnar.

En bättre vattenkvalitet skapas bäst genom samarbete mellan offentliga och privata krafter, eftersom alla brukare, markägare eller verksamhetsutövare påverkar vattenresurserna. Kännedom om hur vattnet flödar i landskapet har stor betydelse för riskbedömning och åtgärder.

Utöver de egna utvecklingsstrategierna finns både nationella och internationella lagar och överenskommelser att ta hänsyn till. Både Vattendirektivförordningen och Havsplaneringsförordningen har betydelse för kommunens planering och utveckling.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Ta fram en fördjupad översiktsplan för kusten.
- Identifiera verksamheter som påverkar vattenkvaliteten i grundvatten, sjöar, vattendrag och hav.
- Identifiera viktiga biologiska och kulturella värden längs sjöar, vattendrag och längs kusten.
- Följa arbetet i de vattenråd som finns inom kommunen.
- Erbjud mottagning av toalettavfall vid större hamnanläggningar.
- Skapa möjlighet att tvätta båtar på ett miljöanpassat sätt.

VATTENVÅRD OCH VATTENPLANERING

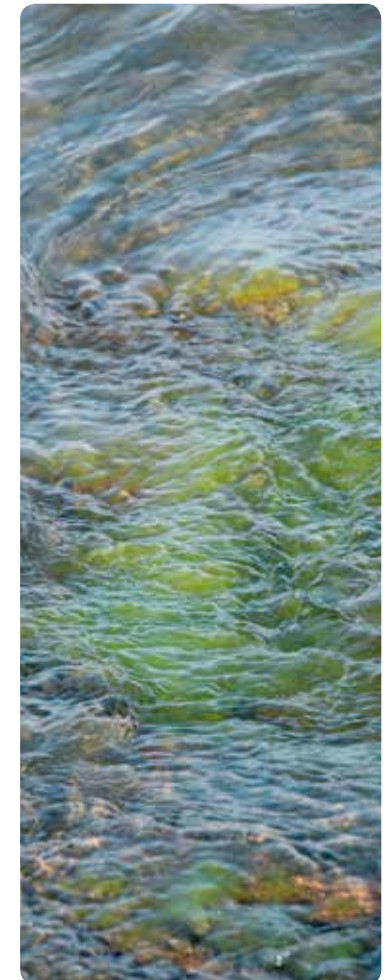
Kommunen har ansvar för att miljökvalitetsnormerna följs (MB kap. 5) och också ett ansvar för att se till så att det vid beslut om bygglov och planer finns underlag som belyser väsentliga miljökonsekvenser (MB 1 kap. och 6 kap.). Detaljplanläggning och bygglovsprövning ska bland annat ta hänsyn till möjligheterna att förebygga vattenföroreningar (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid plan- och bygglovsärenden, och annan utveckling som kan påverka vattenområden, ska hänsyn tas till påverkan på grundvatten, sjöar, vattendrag och kustvatten.
- Påverkan på vattnets status i relation till miljökvalitetsnormerna ska alltid utredas. Det ska särskilt klargöras om en åtgärd berör grunda kustmiljöer, det vill säga för vattenvården särskilt känsliga miljöer.
- Där utredningsområde är utpekad på vatten-skyddsområde ska exploatering undvikas. Vid undantag ska rätt åtgärder sättas in.
- Vattenuttag ska vara långsiktigt hållbara. För att bedöma förutsättningarna för hållbar vattenförsörjning ska vattentillgången per hektar jämföras med tätheten på bebyggelsen.
- I jordbruksbygd ska det finnas en skyddszon kring dricksvattenbrunnar gentemot plöjd mark och beteshagar.

FORTSATT PLANERING:

- En fördjupad översiktsplan för kustområdet

III • NÄRINGSUTVECKLING

Foto: My Laurell

Tillverkningsindustrin är väl representerad i näringslivet.

Näringslivsutveckling

MÅLBILD 2025

Östhammars kommun har ett livskraftigt näringsliv som skapar arbetstillfällen både för boende i kommunen och i regionen. Fler företag har valt att etablera sig i kommunen. Arbetsmarknaden är diversifierad och nya tjänsteföretag finns i både tätorterna och på landsbygden.

Det privata näringslivet svarar för cirka 70 procent av sysselsättningen i Östhammars kommun. Totalt finns omkring 2 500 företag. Av dem är huvuddelen, cirka 1 900, enmansföretag. De stora och medelstora företagen är få. Energiproduktion, tillverkning och mineralutvinning är de dominerande branscherna.

Sandvik Coromant i Gimo och Forsmarks kraftgrupp i Forsmark är kommunens två största företag. De står för nästan 40 procent av sysselsättningen i privat sektor. Ett antal medelstora tillverkningsföretag, också de med stor betydelse för utveckling och sysselsättning (20 procent) finns i Hargshamn, Öregrund, Österbybruk och Östhammar.

De mindre företagen svara för 40 procent av arbetstillfällena inom det privata näringslivet. Flera av dessa levererar varor och tjänster till de stora och medelstora företagen. De mindre företagen är också viktiga leverantörer av tjänster till kommuninvånarna, exempelvis inom handel, bygg och andra serviceområden.

Järnmalmen har historiskt varit en viktig naturresurs i kommunen och regionens största malmfyndighet finns vid Dannemora. Driften vid gruvan återupptogs 2012, men lades ner igen 2015.

GRÖNA NÄRINGAR

De gröna näringarna har fortfarande en förhållandevis stor betydelse i Östhammars kommun. Skogar med god produktivitet finns framförallt i de inre delarna av kommunen och där bedrivs ett mer storskaligt skogsbruk. Exempel på stora skogsägare är Bergvik, Sveaskog och Hargs bruk.

I huvuddelen av kommunen ligger odlingsmarkerna som gläntor i skogslandskapet. Många lantbruksföretag äger både jordbruksmark och skogsmark och skogsbruket ger därför betydelsefulla inkomster även för jordbrukare i kommunen.

De bästa odlingsförutsättningarna finns i Alundaområdet, men det finns lantbruksföretag

spridda över hela kommunen. Strukturiomvandlingen inom jordbruket har resulterat i att gårdarna blivit färre och större. Svårbrukad mark har lämnats att växa igen, men fortfarande finns en aktiv lantbrukarkår och många företag är inriktade på mjölk- och köttproduktion.

Utöver inkomster från skogsbruk klarar många lantbruksföretag sin överlevnad genom att erbjuda kompletterande tjänster, exempelvis snöröjning och landskapsvård. Det finns även ett spirande intresse för matturism i mindre skala.

Jordbruket bidrar till att upprätthålla många av kommunens landskapsvärden: landskapskaraktären såväl som viktiga natur- och kulturmiljövärden (se grönstruktur).

FISKE

Yrkesfisket har inte längre någon stor betydelse för näringsliv och sysselsättning i kommunen, men hela kuststräckan ingår i ett område av riksintresse för yrkesfiske (se sid 104). År 2014 fanns i Östhammars kommun 20 registrerade båtar för yrkesfiske och tio personer med yrkesfiskelicens. Yrkesfisket är småskaligt, kustnära och främst inriktat på fiske efter strömming, sik, abborre, gös och gädda. Öregrund fungerar som huvudhamn för fisket och där finns också ett förädlingsföretag för fisk och skaldjur.

III • NÄRINGSUTVECKLING

Vid Kustlaboratoriet i Öregrund bedriver SLU forskning om fiske och fiskbestånd. Vattenbruk med fiskodling finns inte i någon större omfattning. Liksom i resten av landet ökar fisketurismen.

TURISM

Utbudet av natur- och kulturaktiviteter i Östhammars kommun lockar många turister. Antalet gästnätter och dagbesök är över 900 000 per år (HUI). Flest kommer på sommaren och många kommer från närliggande landskap, framförallt Uppland, Stockholm, Gästrikland och Dalarna. De utländska besökarna kommer främst från Tyskland, Nederländerna och Norge. Besöksnäringarna sysselsätter drygt 500 personer.

Forsmark lockar allra flest besökare, både när det gäller affärsturism och privatturism. Många besöker kärnkraftverket och slutförvaret för låg- och medelaktivt radioaktivt avfall (SFR).

De uppländska bruken är viktiga besöksmål och är utpekade som profilområden i Visit Roslagens strategi för utveckling av besöksnäringen. Här finns välbevarade, historiskt intressanta miljöer och konferensanläggningar.

Kust- och skärgårdsområdet lockar också många besökare. Det finns anläggningar som erbjuder camping och enklare former av övernattning, men också anläggningar med hotellstandard. Det största antalet gästövernattnings sker på campingplatserna. I anslutning till anlägg-

ningarna finns möjlighet att hyra båt, kajaker, fiskeutrustning och cyklar. En hel del besökare bor också hos släkt och vänner som har fritidshus i området.

I skärgården finns många fina naturhamnar. Besökande som kommer med båt har dessutom tillgång till gästhamnar i Östhammar och Öregrund.

Exempel på årliga evenemang som lockar många är Festival Östhammar, Roslagsloppet och båtfestivalen, Badortsdagarna i Öregrund, Konstsafari, Konstpask, Konstveckan på Gräsö, Eldfesten i Österbybruk, Knutmasso i Gimo, Ordfestivalen i Östhammar och guidade turer och teaterföreställningar på bruken.

UTVECKLINGSTRATEGIER

En positiv utveckling i företagen är positivt för Östhammars kommun eftersom det ger jobb och ett bra utbud av kommersiell service och tjänster. Omvänt är en positiv utveckling i Östhammars kommun positivt för företagen. Om kommunen kan erbjuda en god boendemiljö och locka till utveckling så ökar företagets kundunderlag och möjligheter att rekrytera arbetskraft med rätt kompetens. Det finns en vinst med detta och starka skäl för tät samverkan mellan kommun och näringsliv. Kommunens ambition är att efterfråga och ta hänsyn till näringslivets behov.

Målsättningen är att årligen få nya företag att flytta hit och att klättra på nationella listor som värderar villkoren för lokalt näringsliv och företagande. Det är angeläget att kommunen kan erbjuda goda etableringsförutsättningar.

Kommunen måste kunna erbjuda industrimark till både nya och befintliga företag, det måste finnas detaljplanerad mark för handelsverksamhet, kontor, verkstäder och övrig industri. På landsbygden är det viktigt att bebyggelseutvecklingen sker med hänsyn till lantbruksföretagens behov. I tätorterna är det viktigt att anpassa centrumutvecklingen för att skapa bästa möjliga förutsättningar för en livskraftig handel (se bebyggelseutveckling sid 29).

Östhammars kommun har ett myndighetsuppdrag gentemot en del verksamhetsutövare. Det kan i vissa fall vara svårt att på egen hand tolka lagstiftning och andra regler. Företagen ska få stöd för att sätta sig in i och förstå vad olika bestämmelser och myndighetskrav innebär på ett praktiskt plan. Östhammars kommun strävar efter att ge ett gott och korrekt bemötande i all myndighetsutövning.

Marknadsföring är en viktig del i allt företagande. Eftersom Östhammars kommun är en liten marknad och många företag är små kan samverkan ge stora fördelar. Många företag samverkar i företagarföreningar och Östhammars kommun samarbetar med dessa och/eller enskilda företag.

NATIONELLA MÅL

Tillväxtpolitikens prioriterade mål

Utvecklingsmål för areella näringar, landsbygd och livsmedel

Friluftspolitiskt mål om hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling

LOKALA MÅL

Östhammars kommun ska vara en kommun med ett gott företagsklimat.

LÄS MER

- 👉 Tillväxtstrategi Östhammars kommun 2020 (2015)
- 👉 Utvecklingen av näringslivet och kompetensbehovet i Östhammar (2012)

III • NÄRINGSUTVECKLING

Foto: Visit Roslagen

Foto: Östhammars kommun

Gemensamma, utåtriktade aktiviteter kan lyfta fram kommunala värden. Värdskap och uppsökande verksamhet kan få större genomslag än annonser.

Natur- och kulturmiljövärdena har stor betydelse för att locka turister och andra besökare till kommunen. Attraktionskraften kan öka om det lokala näringslivet i samverkan med kommunen utvecklar boende, service och aktiviteter som drar nytta av dessa värden. Sådan samverkan utvecklas bland annat inom ramen för verksamheten i turistbolaget Visit Roslagen där kommunen är delägare.

Musikevenemang eller andra fritids- och kulturaktiviteter som lockar många besökare kan också förstärka den positiva bilden av kommunen och underlätta för företagets utveckling inom områden som turism, boende och handel. Nöjda kunder blir i sin tur ambassadörer för både kommunen och för de lokala företagen.

Samarbetet mellan företagen på kommunens olika orter behöver stärkas, och en vi-känsla skapas.

Visionen i den regionala utvecklingsstrategin för länet (Uppländsk drivkraft 3.0) är att Uppsala län ska bli Europas mest attraktiva kunskapsregion. Östhammars kommun kan och vill bidra, genom att utveckla det lokala företagsklimatet och delta i satsningar på att utveckla en

god infrastruktur. Detta gäller inte bara gods- och persontransporter, utan även den digitala infrastrukturen.

En bra infrastruktur stärker kopplingen till övriga regionen och möjligheterna till arbetspendling. Expansionsplanerna i Uppsala (70 000 nya jobb) och Arlanda (35 000 nya jobb) skapar stora möjligheter för Östhammars kommun.

Det är också viktigt att främja entreprenörskap och nyföretagande lokalt, bland annat genom att skapa kontaktytor mellan ungdomar och företag.

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Skapa planberedskap för ny industriell verksamhet.
- Skapa ett brett utbud av tomtmark för boende, kontor och handel i serviceorterna.
- Förbättra bemötandet mellan olika aktörer.
- Skapa nätverk och gemenskap.
- Ge stöd åt kompetensutveckling.
- Ta hänsyn till de gröna näringarna.
- Utveckla natur- och kulturmiljövärden samt boenden, service och aktiviteter riktade till besökare i samverkan mellan kommunen och det lokala näringslivet.

Social utveckling

MÅLBILD 2025

Det är tryggt att bo i Östhammars kommun. Kommuninvånarna har tillgång till utbildning och omsorg på lika villkor och av god kvalitet. Ett basutbud av samhällsservice, lättillgänglig närmatur och enklare idrottsanläggningar finns på alla tätorter. Det sammantagna serviceutbudet är tillgängligt med hjälp av väl utbyggda kollektivtrafikförbindelser mellan olika orter. Tillgången till fritidsaktiviteter och ett rikt kulturutbud som ger stimulans och social tillhörighet är god tack vare ett gott samarbete mellan kommunen, näringslivet och ett aktivt föreningsliv.

En god social utveckling i linje med nationella, regionala och lokala mål förutsätter att människor känner sig trygga och har likställda möjligheter att delta i samhällslivet. Det är viktigt att den fysiska tillgängligheten är god, även för personer med funktionsvariationer.

Exempel på trygghetsskapande faktorer är att det finns tillgång till samhällsservice av god kvalitet, i form av vård, omsorg och utbildning. Lika viktigt är samhällsklimatet, det vill säga att människor behandlar varandra med respekt och upplever att de har möjlighet att påverka samhällsutvecklingen.

Östhammars kommun har en väl utbyggd samhällsservice. På alla serviceorter finns tillgång till särskilda boenden, barnomsorg och grundskolor. Oavsett boendeort har alla kommuninvånare också möjlighet att få stöd i sitt eget hem via hemtjänst och/eller hemsjukvård. En viktig

utgångspunkt för kommunens stödinsatser är att bemötandet ska vara respektfullt. Stöd och omsorgsverksamheten ska utgå från individens behov. Även undervisningen ska ske på ett individanpassat sätt.

Både barnomsorg och skola arbetar med attitydfrågor och ett aktivt arbete pågår med att förebygga och motverka mobbning. Attitydfrågor diskuteras också regelbundet på alla kommunens arbetsplatser. Östhammars kommun är finsk förvaltningskommun vilket innebär att den finstalande befolkningen har rätt att använda finska i kontakterna med kommunen. Kommunen ska erbjuda förskoleverksamhet och äldreomsorg på finska till dem som har sådana önskemål.

Tydlig information om viktiga beslutsprocesser, och etablerade kanaler för den som vill ställa frågor till politiker eller lämna förslag och syn-

punkter, är exempel på åtgärder som syftar till att stärka människors möjligheter att få inflytande och påverka den lokala utvecklingen. Andra initiativ är möjligheterna för invånarna att bilda lokala utvecklingsgrupper eller delta i/nominera representanter till kommunala pensionärsrådet, rådet för funktionsnedsatta och kommunens ungdomsråd.

Av stor betydelse för folkhälsan är att det i Östhammars kommun finns särskilt goda förutsättningar för aktiviteter i naturen. Här finns lättillgänglig natur, men också storslagen natur som erbjuder möjligheter till jakt, fiske, båtliv, vandring, skidåkning, skridskoåkning, fågelskådning och bad.

Det finns också ett rikt utbud av fritidsaktiviteter. Föreningslivet spelar en viktig roll för utbudet inom både fritids- och kulturområdet. En stor del av kommunens kultur- och fritidssatsningar kanaliseras till olika föreningsaktiviteter. Många av de samlingslokaler och sport- och fritidsanläggningar som finns i kommunen drivs av föreningar med kommunalt stöd. Biblioteken som finns i alla serviceorter fungerar också som viktiga mötesplatser för kultur och folkbildning.

Den fysiska planeringen och kommunens arbete med miljöfrågor har betydelse för både invånar-

NATIONELLA MÅL FÖR:

- Folkhälsa
- Jämställdhet och jämlikhet
- Funktionshinder
- Integration

KRAV PÅ SOCIAL HÄNSYN

- Enligt plan- och bygglagen ska planeringen av mark och vatten främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden.
- Miljöbalkens portalparagraf innehåller också krav på socialt långsiktig och god hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön.
- Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden medverka i samhällsplaneringen vid utformningen av bostadsområden, offentliga lokaler, kommunikationer med mera.

III • SOCIAL UTVECKLING

LOKALA MÅL

Östhammars kommun ska vara en attraktiv kommun där befolkningen trivs och kontinuerligt ökar.

Barn och unga ska ges goda förutsättningar att möta framtidens utmaningar.

Kommunens stöd- och omsorgs verksamhet utgår från individens behov och värdighet.

Kommunen har ett gott bemötande och hög tillgänglighet.

Invånarna upplever ökade förutsättningar för delaktighet i kommunala verksamheter och beslut.

Den finskspråkiga minoritetens möjligheter att bevara sitt språk och få inflytande säkerställs genom åtagandena som följer av kommunens roll som finsk förvaltningskommun.

nas trygghet och folkhälsan. Strävan är att skapa sunda och säkra inomhus- och utomhusmiljöer. Viktiga redskap är kommunens egna miljömål, samhällets lagstadgade krav på tillgänglighet och kommunens egen tillgänglighetspolicy.

UTVECKLINGSSTRATEGIER

En god livskvalitet bidrar till en god folkhälsa. Genom att reducera miljöstörningarna, bjuda in till delaktighet och inflytande, erbjuda ett tryggt boende, god barn- och äldreomsorg, utbildning av god kvalitet och fritidsaktiviteter som ger stimulans och social tillhörighet kan kommunen bidra till att skapa förutsättningar för ett gott liv.

En trygg boendemiljö skapas genom att den fysiska planeringen slår vakt om värdefulla miljöer, särskilt beaktar behoven av säkra trafiklösningar och minimerar olika miljö- och hälsorisker. En förutseende planering bidrar till att skapa god tillgång till platser i barnomsorg, skola och äldreboenden.

Alla barn och ungdomar i grundskoleåldern har skolplikt som också innebär rätt till utbildning. Ett viktigt kommunalt uppdrag är att utveckla skolverksamhet och skolmiljöer på ett sätt som passar alla individer. Moderna och stimulerande lärmiljöer ska utvecklas för att nå en ökad måluppfyllelse och en trygg och likvärdig skola och förskola. Arbetet ska bedrivas utifrån viktiga samhälleliga mål för jämställdhet, jämlikhet

Foto: Östhammars kommun

Foto: Camilla Andersson

Foto: Östhammars kommun

och integration. Tillgången till gymnasie- och vuxenutbildning har hög prioritet för att stimulera unga människor till fortsatta studier – en viktig framtidsfaktor.

Föreningslivet har en central roll i arbetet med att skapa en meningsfull fritid. Medborgarnas intressen och engagemang formar vilka aktiviteter och verksamheter som finns tillgängliga för olika åldersgrupper. Genom samverkan och dialog med föreningslivet kan kommunala resurser

för kultur- och fritidsaktiviteter kanaliseras på ett sätt som ger bästa möjliga utbyte för alla. En tillgänglig biblioteksverksamhet skapar förutsättningar för att tillgodose invånarnas behov av bildning, eget skapande och kreativa möten.

Kommunen kan genom sin planering också bidra till att skapa förutsättningar för både föreningsdrivna och individuella aktiviteter genom att prioritera rätt anläggning på rätt plats. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt

III • SOCIAL UTVECKLING

behoven av extra satsningar för att ge människor med begränsade ekonomiska resurser eller funktionsvariationer möjlighet att komma ut i naturen. Lättillgänglig närnatur och enklare idrottsanläggningar, till exempel gräsplaner och promenadstråk, ska finnas i alla serviceorter.

Specialanläggningar kan inte finnas överallt, men ska kunna nås från alla orter med kollektivtrafik. I Gimo finns förutsättningar för att utveckla ett större sport- och fritidsområde i anslutning till gymnasiet och befintliga sportanläggningar. Gimo är med sitt läge mitt i kommunen lätt att nå med buss.

Kultur- och fritidsaktiviteter är tillväxtfaktorer. Genom att erbjuda ett rikt utbud av kultur och upplevelser ökar möjligheterna att locka nya invånare, investeringar och företag. De kulturella aktiviteterna kan bidra till att marknadsföra kommunen. Kulturen blir en dörröppnare.

LÄS MER

- Tillväxtstrategi Östhammars kommun 2020 (2015)
- Policy för tillgänglighet (2009)
- Ett jämställt län. Strategi för jämställdhetsintegrering 2014-2016 (2014)

STRATEGIER I SAMMANFATTNING

- Utveckla tillgången på fritidsaktiviteter.
- Stötta föreningsaktiviteter för olika åldersgrupper.
- Öka tillgängligheten för människor med olika former av funktionsvariationer och begränsade ekonomiska resurser.
- Tillämpa ett barnperspektiv i den fysiska planeringen.
- Arbeta utifrån strategin om jämställdhetsintegrering.
- Ta till vara kultur och fritid som bidragande tillväxtfaktorer.

Foto: Östhammars kommun

Badortsdagarna firas i Öregrund.

SOCIAL HÄNSYN

Detaljpaneläggning och prövning av bygglov ska främja en från social synpunkt god livsmiljö. Den ska underlätta för människor med funktionsvariationer (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Tillgänglighetsfrågor ska beaktas vid planering av bebyggelse och infrastruktur.

Vid detaljpaneläggning ska:

- allmänhetens tillgång till friluftsområden främjas, och då särskilt tillgången till tätorts-nära grönområden
- stor vikt läggs vid aspekter som kan ge barn, äldre och personer med funktionsvariationer tillgång till en säker och stimulerande miljö, exempelvis lekplatser och säkra trafikmiljöer med separerade gång- och cykelstråk.

LÄS MER

- Kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015-2018
- Äldreomsorgsplan för Östhammars kommun (2008)
- Strategi för jämställdhetsintegrering (2016)

BARNKONVENTIONEN

I den fysiska planeringen har kommunen en skyldighet att ta in barnperspektivet. FN:s konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och det pågår en utredning kring att göra barnkonventionen till lag i Sverige.

Konventionen slår bland annat fast att barn ska räknas som fullvärdiga medborgare. Inget barn får diskrimineras och alla barn har rätt till utveckling. Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn och varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet.

Barn med fysiska eller psykiska funktionsvariationer har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv. Barn har rätt till lek, vila och fritid.

FORTSATT PLANERING:

- Fritidspolitisk strategi
- Mångfalds- och arbetsmarknadsstrategi

IV Hänsyn till riksintressen och övriga allmänna intressen

LÄS MER

- Riksintressen - nationella värden och möjligheter (2013)

Den kommunala planeringen ska bidra till en god hushållning med olika resurser och ta hänsyn till både allmänna och enskilda intressen. Områden som har betydelse för hela landet, så kallade riksintressen, är ett allmänt intresse som ska skyddas genom god planering. Planeringen ska också bidra till att miljöförhållandena blir säkra, hälsosamma och långsiktigt hållbara.

Den här avdelningen av översiktsplanen redovisar geografiska avgränsning av olika riksintressen och kommunens intentioner när det gäller hänsyn och bevarande - rubricerat **Intentioner**.

De särskilda åtgärder kommunen har för avsikt att vidta till skydd för miljön och människors hälsa redovisas under Miljö, hälsa och säkerhet.

Åtgärder för att förhindra exploatering av värdefull jordbruks- och skogsmark, resurser som är betydelsefulla i ett nationellt perspektiv, redovisas i avsnittet om bebyggelseutveckling på landsbygd. All exploatering på landsbygd ska ta hänsyn till de areella näringarnas behov (se sid 47-51).

Riksintressen

Riksintressen är områden eller funktioner i den fysiska miljön som har betydelse för hela landet. De pekas ut i miljöbalken och kan vara av två slag: riksintresse för ett visst ändamål eller riksintresse för ett geografiskt område.

Centrala myndigheter beslutar vilka områden som är av riksintresse för särskilda ändamål, medan riksdagen beslutar om geografiska områden av riksintresse. Natura 2000-områden är också av riksintresse.

Det är bara vid ny eller ändrad markanvändning som ett område av riksintresse får praktisk betydelse. Riksintressen ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada eller försvåra utnyttjandet av dem (MB 1 kap., PBL 2 kap.). Alla kommuner ska i sina översiktsplaner redovisa hur det ska gå till.

Ny eller förändrad användning av mark- och vattenområden i ett riksintresseområde måste gå att kombinera med de värden som finns i riksintresset. Där flera olika riksintressen överlappar varandra ska det intresse som bäst främjar en långsiktig hushållning ges företräde. Totalförsvaret har alltid företräde.

I Östhammars kommun finns riksintressen för följande ändamål:

- Riksintresse naturvård
- Natura 2000-områden
- Riksintresse kulturmiljövård
- Riksintresse anläggningar
- Riksintresse yrkesfiske
- Riksintresse värdefulla ämnen
- Riksintresse totalförsvar

Det finns också ett av riksdagen beslutat geografiskt riksintresseområde:

- Riksintresse kust- och skärgårdsområde Arkösund till Forsmark (tidigare benämnt riksintresse högexploaterad kust).

På de följande sidorna beskrivs riksintressena närmare. Att bevara de värden som är representerade i riksintressena kan i många fall bidra till kommunens attraktivitet och utvecklingspotential och också till kommunens möjligheter att uppfylla nationella och lokala miljömål.

IV • RIKSINTRESSEN

Riksintresse kust- och skärgårdsområde Arkösund till Forsmark

Hela kustområdet i Östhammars kommun ingår i ett geografiskt riksintresseområde som sträcker sig från Arkösund i Östergötland och innefattar hela den uppländska kusten upp till Forsmark och Örskär. Området har tidigare benämnts riksintresse högexploaterad kust.

Riksintresset gäller de natur- och kulturmiljövärden som finns längs kuststräckan, men ska inte hindra utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet, och inte heller av anläggningar som behövs för totalförsvaret (MB 4 kap. 1-2, 4 §§).

Inom området gäller, förutom att natur- och kulturmiljövärdena inte påtagligt får skadas, särskilda regler för fritidsbebyggelse. Fritidsbebyggelse ska bara få komma till stånd som kompletteringar till befintlig fritidsbebyggelse. Om det finns särskilda skäl kan fritidsbebyggelse som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov tillåtas. Särskilda restriktioner gäller för industrianläggningar som omfattas av regeringens tillåtlighetsprövning enligt 17 kap. miljöbalken.

INTENTIONER

Tidigare lagstiftning gav kommunen ett ansvar för att tydliggöra gränserna för riksintresset. Det har skett genom beslut i Östhammars kommun-

fullmäktige. Riksintresset har avgränsats som området öster om väg 76 när det gäller handläggning av ärenden om bygglov och detaljplan. En grov avgränsning redovisas i karta på sid 99. Värdena i riksintresset bidrar på ett väsentligt sätt till Östhammars kommuns attraktionskraft.

Beteckningarna S och BT i mark- och vattenanvändningskartan redovisar områden för fortsatt bebyggelseutveckling i befintliga tätorter och småorter inom riksintresseområdet. Utvecklingen ska ske med hänsyn till natur- och kulturmiljövärden och möjligheterna att skapa hållbara system för vatten- och avloppsshantering, se sid 34-36.

Det ska även finnas möjlighet till fortsatt bebyggelseutveckling på landsbygden inom riksintresseområdet. Förutsättningar och villkor redovisas på sid 49. Utvecklingen ska i första hand ske i anslutning till befintliga bebyggelsegrupper, med hänsyn till natur- och kulturmiljövärden och möjligheterna att ordna hållbara system för vatten- och avloppsförsörjning. Endast enstaka kompletteringar av fritidsbebyggelse kommer att tillåtas. Förutsättningar och villkor redovisas på sid 50.

Fortsatt utveckling kommer att tillåtas i befintliga områden för störande verksamheter kring Forsmarks kärnkraftverk och hamnen i Hargs-

hamn, i områden som avgränsats med beteckningen VI i kartan över framtida mark- och vattenanvändning, se även sid 31 och 33. Eventuell påverkan på natur- och kulturmiljövärdena i riksintresseområdet ska alltid utredas och konsekvensbedömas för tillkommande verksamheter. Se även riksintresse anläggningar, sid 104.

RIKSINTRESSE KUST- OCH SKÄRGÅRDSOMRÅDE ARKÖSUND TILL FORSMARK

Exploatering och andra ingrepp i miljön får bara komma till stånd om de kan genomföras utan att påtagligt skada natur- och kulturmiljövärdena i området. Begränsningar gäller för fritidsbebyggelse och för nytetablering av stora och miljöstörande industri- anläggningar (MB 4 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Riksintresset har av Östhammars kommun tolkats som området öster om väg 76 när det gäller handläggning av ärenden om bygglov och detaljplan.
- Enstaka tillskott av hus för delårsboende tillåts endast i anslutning till etablerade fritidshusområden och med särskilda villkor (se även sid 50).
- En fortsatt utbyggnad av tätorterna och tillkommande helårsbostäder på landsbygden är förenligt med riksintresset. Påverkan på natur- och kulturmiljövärden prövas vid handläggning av planer och bygglov (se även sid 32, 57 och 64).
- Skärgårdsutveckling och etablering av allmänna anläggningar för turism och friluftsliv kan bidra till att upprätthålla eller förstärka värdena i riksintresset. Eventuell påverkan på värdena i riksintresset ska utredas vid prövning av sådana nya verksamheter.
- Kustområdet ska generellt undantas från etablering av gruppstationer för vindkraft (se även sid 73).

Foto: Camilla Andersson

På Gräsö finns ett ålderdomligt jordbrukslandskap med många välbevarade landskapselement, som till exempel denna gärdesgård.

Riksintresse naturvård och Natura 2000

Riksintresse för naturvård och Natura 2000-områden regleras i miljöbalken 3-4 kap. och av EU:s Fågeldirektiv samt Art- och habitatdirektiv. Syftet är att skydda områden mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljön.

Berörda områden i Östhammars kommun redovisas i kartan på sid 99. Avgränsningen av riksintressena är gjord med utgångspunkt från vetenskaplig och dokumenterad kunskap om områdenas naturvärden, exempelvis en viss naturtyp, en art eller en landskapstyp. Ofta finns flera olika värden representerade i dessa som regel större, sammanhängande landskapspartier.

Syftet med Natura 2000-områden är att värna om naturtyper och livsmiljöer (så kallade habitat) för de arter som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse för alla länder inom EU. Sverige måste se till att de naturtyper, växter och djur som finns i utpekade områden fortsätter ha en så kallad gynnsam bevarandestatus. Det innebär i stort sett att "äng ska förbli äng", att "naturskog ska fortsätta vara naturskog" och att de arter som finns där ska fortsätta leva i livskraftiga bestånd. För alla Natura 2000-områden finns en bevarandeplan. Planen beskriver området, med särskild tyngdpunkt på de utvalda naturtyperna och

arterna, samt ett långsiktigt mål för området och tänkbara hot. För att säkerställa naturvärden skyddas många Natura 2000-områden genom att staten bildar naturreservat eller skriver avtal med markägare.

I Östhammars kommun finns 18 områden som särskilt utpekats som riksintresse för naturvård. Många Natura 2000-områden (totalt 36) ingår som delområden.

FORSMARKSÅN

Är tillsammans med Florarna ett av de största myrområdena i Syd- och mellansverige. Naturskogsartade partier med rik flora och fauna samt stora friluftsvärden. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **BRUKSDAMMEN**, ett område med en mosaik av gammal och lövrik skog, sjö och myrar runt Bruksdammen och Svarvarån.

FLORARNA

Ett stort vildmarksbetonat skogs- och myrområde som har mycket höga värden för naturvård och friluftsliv genom sin storlek, orördhet och allmänna prägel av vildmark, samt en rik och varierad flora och fauna. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **FLORARNA**.

Det är Uppsala läns största Natura 2000-område i skogslandskapet. Här finns många skyddsvärda växter och djur.

FORSMARK – KALLRIGAFJÄRDEN (TVÅ DELOMRÅDEN).

Ett område med både urskog och ett betespräglad odlingslandskap av skärgårdstyp. Delar av området är av stort botaniskt och ornitologiskt värde och utgör som helhet en viktig häcknings- och rastlokal för fågel. Här finns även intressanta limniska och kvartärgeologiskt element.

Inom riksintresset ligger fyra Natura 2000-områden: **SKATEN-RÅNGSEN**. Ett område med ett stort antal huvudsakligen skogbevuxna öar som sträcker sig ut i ytterskärgården. **KALLRIGA**. Variationsrika skogs-, odlings- och marina miljöer med rik flora och kalkpåverkade våtmarker och kärr. En viktig sträckfågellokal. **STORSKÄRET**. Betesmarker som hävdats under långa tider med rik flora och rik fjärilsfauna. **FORSMARKS BRUK**. Ett skärgårdsområde med rikt fågelliv under häckningssäsong och flyttperioder.

GRÄSÖ-SINGÖOMRÅDET

Ett skärgårdsområde med övergångsformer mellan brackvattenarter och helt marina arter som också är ett viktigt lek- och reproduktionsområden för många fiskarter. Den relativa orördheten ger området betydelse som referensområde. På Gräsö finns ett ålderdomligt kulturlandskap med många karaktäristiska och välbevarade landskapselement.

Foto: Camilla Andersson

Kustarun

Mostphotos.com | Leif Westling

Gullviva

Foto: Camilla Andersson

Humleblomster

IV • RIKSINTRESSEN

LÄS MER

- Riksintresse för naturvård och friluftsliv - en handbok (2005)
- Natura 2000 - handbok och vägledning

Inom riksintresseområdet ligger tolv Natura 2000-områden: **ÖRSKÄR**. En ö med många olika miljöer och ett rikt växt- och djurliv. Här finns gölgröda. Stora mängder sjö-, rov- och småfågel passerar under höst- och vårflyttningarna. **GRILLSKÄRET**. En barrskogsdominerad, småkuperad hällmarksö. **HÖGBÅDAN**. Småkuperade hällmarksöar med mycket barrskog, men också svackor med lundvegetation och öppna strandängar. **VÄSTERBÅDAN, LÅGAGRUNDET**. Öar med rik häckfågelförekomst och ett mycket viktigt rast- och ruggningsområde. Området är också viktigt för gräsäl. Samlingar på 300 individer är inte ovanligt. **HÅLLET, BLÅBÅDAN**. Öarna med rik fågelförekomst. Utöver häckande fåglar är området också viktigt för fåglar som rastar under flyttningen eller ligger och ruggar. **ÖSTER-MÖRTARÖ**. Ett småbrutet, levande och ålderdomligt jordbrukslandskap med betade havsstrandängar och gott om hamlade träd. **GRÄSÖ GÅRD**. Ett småbrutet landskap med omväxlande skogs-, betes- och åkermark med långvarig hävd, kalkrik jordmån och rik flora. **ERIKSDAL – LÖNNHOLMEN**. Ett mycket välbevarat och för skärgården representativt kulturlandskap med rik kärlväxtflora och många hotade arter av svampar och fjärilar. **SUNDSÄNG**. Ett mycket välbevarat och för skärgården representativt kulturlandskap med rik flora. **IDÖN**. Ett ostört skärgårdslandskap med gamla skogar

som delvis är kulturpåverkade. Stora delar betas än idag: hällmarkstallskog, lövängar och havsstrandängar. **RÄVSTEN**. Ett mycket välbevarat och för skärgården representativt kulturlandskap med rik flora och rik fauna, bland annat många sällsynta fjärilar. **HOVÖN**. Öar med örtrik, betespåverkad skog och ett småbrutet jordbrukslandskap.

ASSJÖSJÖN

Limnologiskt och botaniskt värdefull sjö av stort vetenskapligt intresse.

FAGERÖN – SANDIKAFJÄRDEN

Ett lågexploaterat område med stora vetenskapliga och ekologiska värden. Här finns en mångfald av naturtyper, en tilltalande landskapskarakteristik med rik flora och fauna. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **FAGERÖN** som innefattar anslutande havsfjärdar med öar.

ANDERSBY ÄNGSBÄCKAR

Ett av Upplands största sammanhängande skogs- och hagmarksområden med ett stort inslag av ädla lövträd och aktiv betesdrift. Här finns en rik fauna med cirka 50 fjärilsarter och flera hotade fågelarter. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **ANDERSBY ÄNGSBÄCKAR**. Dannemorasjön som är en fin fågelsjö ingår.

GRUNDSJÖN – ÄPPELSJÖN

Området har en mångformig natur med stort inslag av våtmarker och rik flora och fauna. Myrkomplex av betydelse för hela regionen. Inom riksintresset ligger ett Natura 2000-område, **GRUNDSJÖN** med många våtmarks- och vegetationstyper. Ett tillhåll för många fågelarter, exempelvis tjäder.

VÄLLENOMRÅDET

Ett mycket variationsrikt landskap som också har höga värden för friluftslivet. Här finns naturskogspartier, orörda myrmarker och sumpskogar. Inslaget av ädellövträd är påfallande stort, liksom förekomsten av hotade växter och fåglar. Inom riksintresset ligger fem Natura 2000-områden: **MÄSSMYRFALLET**. Äldre, lövrik barrblandskog på blockrik mark med små örtrika svackor, flera tidvis vattenfyllda sänkor, så kallade glupar, och sumpskogar. I området har mer än 50 signalarter (arter som indikerar miljöer med höga naturvärden) påträffats, varav ett stort antal är rödlistade. **MÅSJÖN**. Ett strandnära skogsparti med örtrik undervegetation och för Sverige ovanliga gräs och örter. I området finns också en rik molluskfauna. **SKRÄDDAR-MOSSEN**. Ett variationsrikt, huvudsakligen orört våtmarksområde med en mosaik av sumpskog, skogskärr och öppna så kallade topogena kärr. Fågellivet i området är rikt med trana, orre,

Klicka för förstoring i nytt fönster

Riksentressen naturvård

Teckenförklaring

- Natura 2000-område
- Riksentresse naturvård
- Kust och skärgårdsområde Arkösund till Forsmark

IV • RIKSINTRESSEN

pärluggla, slaguggla, skogsduva, tretåig hackspett och spillkråka. **EKBÄCKEN – JÄMNBRO-MOSSEN**. Ett område med en mosaik av medelålders till äldre, lövrik barrblandskog. Marken är bitvis blockrik. I området finns sumpskogskärr och glupar. **SNÖBOTTENKÄRRET**. Ett område med lövrika bland- och sumpskogar och en rik insektsfauna. Över 40 rödlistade skalbaggsarter har hittats här, bland dem cinnoberbaggen, Upplands landskapsinsekt.

LILLA ASPÖ

Naturbetesmark med art- och individrika växtsamhällen som gynnas av kontinuerligt bete.

ÖRVIKEN

En havsstrandäng med stark sötvattenspåverkan och mycket speciell artsammansättning.

HYTTAN

Representativ naturbetesmark med art- och individrika växtsamhällen som gynnas av bete.

EDSKÄRRET

Ett kärr med ett antal kalkhaltiga källflöden i anslutning till en rullstensås och en mycket rik flora. Kring källflödena och kärret finns också skogar med många orkidéer och andra växter och djur som är beroende av höga kalkhalter, bland annat flera ovanliga snäckarter. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **EDSKÄRRET**.

HALVBYGDA

Ett småbrutet odlingslandskap som fortfarande hävdas vilket ger en artrik flora.

LÅNGALMATRAKTEN

Ett för kustnära miljöer välbevarat och representativt jordbrukslandskap med många traditionella landskapselement, artrika växtsamhällen och sällsynta svamparter. Inom riksintresset ligger Natura 2000-området **LÅNGALMA**, en välbevarad bymiljö där hagmarkerna har höga biologiska värden med förekomst av ett flertal sällsynta ängssvampar och stabila förekomster av fjärilsarter som är på tillbakagång i Sverige.

KAVARÖ – BYSTADEN

Ett representativt, småbrutet jordbrukslandskap med hölador, gärdesgårdar och odlingsrösen. I naturbetesmarkerna finns artrika växtsamhällen med hävdgynnade arter. Inom riksintresset ligger ett Natura 2000-område, **KAVARÖ**. Ett område med kärleväxt-, fjärils- och svamparter typiska för betes- och slåtterpräglade marker med lång kontinuitet.

SVINNÖ

Ett betespräglad hagmarksområde med ädel-lövrika partier, enebackar och öppna gläntor i barrskog. Området har en mycket rik flora med stort inslag av kalkkrävande och hävdgynnade arter.

VALKRÖR

Ett i stora delar hydrologiskt opåverkat område med många sällsynta växter, bland annat i ett odikat alkärr omgivet av en luckig örtgranskog. Inom riksintresseområdet ligger Natura 2000-området **VALKRÖR**. Ett varierat område där skogen bär spår av slåtter och betesdrift.

ÖVRIGA NATURA 2000-OMRÅDEN

Utöver de områden som ligger inom riksintresse för naturvård, finns ytterligare sex Natura 2000-områden i kommunen. De ligger alla inom riksintresse för högexploaterad kust. **HARGS TALLPARK**. Ett område med grov, talldominerad barrskog på Börstilsåsen. **RAGGARÖN**. Ett småbrutet skärgårdslandskap med rik flora och fauna, bland annat många rödlistade fjärilsarter. **SJÄLGRYNNORNA**. Öar med rik fågelförekomst. Utöver häckande fåglar är området också viktigt för fåglar som rastar under flyttningen eller ligger och ruggar i området. **SJÖHAGEN**. En stor beteshage med betade strandängar vid Hargsviken. Den långa kontinuiteten i betesdriften har skapat en rik förekomst av växter och smådjur. Här häckar många vadarfåglar. **SUND**. Ett område med variationsrika öppna till halvöppna naturbetesmarker med hög artrikedom. **VERKARNA**. Ett variationsrikt kulturlandskap i aktiv hävd, med beteshagar, skogsbeten och hamlade träd. Här finns den rödlistade arten hällebräcka, och också många andra betesgynnade arter.

INTENTIONER

Riksintresseområden för naturvård innefattar värden som bidrar till rikedomerna av naturmiljöer i Östhammars kommun. Ambitionen är att ta till vara och upprätthålla dessa värden, ett viktigt led i arbetet med att utveckla kommunen och uppfylla lokala och nationella miljömål.

Flera riksintresseområden och Natura 2000-områden är helt eller delvis skyddade som naturreservat. I dessa fall finns föreskrifter som reglerar skötsel och markanvändning på ett sätt som syftar till att upprätthålla värdena.

De värdeområden för natur, fritid och kulturlandskap som redovisas i mark- och vattenanvändningskartan omfattar även Natura 2000-områden och riksintresseområden för naturvård som saknar skydd. I kommande arbete med att ta fram ett grönstrukturprogram (sid 61) och en fördjupad översiktsplan för kusten (sid 86) tas ställning till behoven av ytterligare skyddsförordnanden eller avgränsningar som kan behövas till skydd för dessa intressen.

Intentionen är att aktuella bevarandevärden ska prioriteras vid lovgivning eller annan handläggning av ärenden som kan påverka dessa områden, se sid 57. En restriktiv syn på ny bebyggelse gäller i riksintresset Gräsö-Singö, men undantag kan göras för allmänna anläggningar som har betydelse för turism och friluftsliv, se sid 49.

RIKSINTRESSE NATURVÅRD OCH NATURA 2000-OMRÅDEN

Områden som är av riksintresse för naturvård eller ett Natura 2000-område ska skyddas så att dessa värden inte skadas eller förstörs (MB 2-3 kap., PBL 2 kap.).

Detaljplanläggning, tillståndsgivning eller andra åtgärder som på ett betydande sätt påverkar miljön i ett Natura 2000-område kräver tillstånd enligt miljöbalken. Det är länsstyrelsen som prövar om en åtgärd har betydande påverkan. Åtgärder kan tillåtas om områdets naturvärden även fortsatt får en gynnsam bevarandestatus. Åtgärder i eller utanför ett Natura 2000-område som kan riskera att medföra betydande negativa konsekvenser för miljön i området tillåts inte (MB 1-3 kap., 6-7 kap., PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid detaljplanläggning och prövning av tillståndsansökningar och bygglov kontrollerar kommunen om ett riksintresse för naturvård eller ett Natura 2000-område berörs.
- Åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i riksintresset ska konsekvensbeskrivas med avseende på områdets värden och karaktär. Möjliga alternativ ska undersökas (se även sid 57).
- All typ av verksamhet som sker inom ett Natura 2000-område ska konsekvensbedömas. Verksamhetsutövaren ska själv bedöma om det finns risk för att projektet kan skada naturmiljön och kräva tillstånd. Sökande rekommenderas att använda områdets bevarandeplan som underlag. Länsstyrelsen kan ge ytterligare råd och information. För Natura 2000-områden gäller detta även om detaljplanläggningen i sig sker utanför området, men kan ge påverkan på arter eller livsmiljöer. Ett Natura 2000-område kan också vara skyddat med områdesskydd. Vid ny eller ändrad markanvändning krävs då dialog med och prövning av länsstyrelsen eller annan ansvarig myndighet (se även sid 57-61).

IV • RIKSINTRESSEN

Riksintresse kulturmiljövård

Riksintresse för kulturmiljövården är ett urval av miljöer som ska representera hela landets 10 000-åriga historia, från stenålder till nutid. Områdena ska skyddas mot åtgärder som kan förstöra värdena. Områden som är av riksintresse för kulturmiljövården regleras i miljöbalken. Regler för tillämpning finns i plan- och bygglagen.

Totalt redovisas elva områden av riksintresse för kulturmiljövården. De beskrivs närmare här och finns redovisade på karta på sid 63.

Foto: Östhammars kommun

Forsmarks bruk

FORSMARK

Bruksmiljön från 1700- och 1800-talet är arkitekturhistoriskt intressant och mycket påkostad med en enhetlig bebyggelse av vallonbrukskaraktär och en unik engelsk parkanläggning. I brukets omland finns också flera gårdar och torp som tillhört bruket. Norr om Bruksdammen ligger Bystan, ett område med intressanta fornlämningar

DJURSTEN

Fyren uppfördes 1838–1839. Till fyrplatsen hör också ett fyrvaktarboställe som är byggt omkring 1860 och tillbyggt på 1920-talet, en fyrmästarbostad som är uppförd senare under 1900-talet samt ett antal mindre ekonomibyggnader.

ÖREGRUND

Området omfattar Öregrunds stadskärna. Här finns en välbevarad rutnätsplan med småskalig träbebyggelse i huvudsak från 1800-talet. Kyrkan byggdes i slutet av 1400-talet.

BYGDEN NORR OM
HÖKHUVUDS KYRKA

I bygden norr om Hökhuvuds kyrka finns ett flertal byar med en sedan medeltiden bevarad bebyggelsestruktur och med många välbevarade byggnader från 1700- och 1800-talet. Gravfält finns intill de flesta byarna. Det finns även rester från gruvbrytning.

ÖSTHAMMAR

Området omfattar de centrala delarna av Östhammar, samt ett område kring Gammelbygatan där staden Östhammar ursprungligen låg. Flera 1500-talsgränder och kvarter finns kvar i ursprunglig sträckning. Kyrkan är från 1600-talet och rådhuset från 1730-talet. I samband med badlivets blomstring i slutet av 1800-talet tillkom bland annat societetshus, badhus och villor med stora trädgårdar. Huvudparten av den småskaliga träbebyggelsen tillkom under 1800-talet. Den äldsta stadsplanen är från 1878 och har rätvinkliga kvarter.

SÖDERÖN

Det skärgårdspräglade odlingslandskapet på Söderön är välbevarat. Byarna har en välbevarad äldre bebyggelsestruktur och vid flera av dem finns gravfält som visar på bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder. Sjöbodplatserna Långalma gistvall och Tuskö täppa med sina gamla timrade sjöbodar vittnar om fiskets historiska betydelse.

DANNEMORA - ÖSTERBYBRUK

Dannemora gruvor och Österby bruk är centrala minnesmärken från århundraden av bergshantering och järnframställning. Till bruksmiljön hör omfattande fördämningssystem för kraftförsörjning och i den omgivande bygden finns talrika lämningar efter äldre järnframställning.

I området finns också ett stort antal välbevarade torp och arrendegårdar och enstaka byggnader av mycket hög ålder. I området ingår Danne-mora och Films kyrkor, den förstnämnda är en av Upplands mest orörda senmedeltida kyrkor.

GIMO BRUK

Gimo bruk är en arkitekturhistoriskt mycket värdefull bruksmiljö. Bruket återspeglar arkitek-ten Jean Eric Rehns generalplan från 1760-talet. Herrgården, som är ett av Rehns mest betydande verk, har kvar sin ursprungliga karaktär. Gimo har också en mycket välbevarad och represen-tativ bebyggelse från 1900-talets början. Gimo damm var en förutsättning för brukets upp-byggnad och ingår därför i riksintresset.

HARGS BRUK

Harg är en av Upplands mest välbevarade och kompletta bruksmiljöer. Bebyggelsestrukturen från 1700-talets början är välbevarad. Här finns många teknikhistoriskt värdefulla byggnader samt representativ och välbevarad bostadsbe-byggelse från 1700-talet och framåt. Järnboden utmed gamla vägen mot Hargshamn bör särskilt nämnas.

VÄSBY-KÄLLBERGA-HAMMARBY SKOG

Området innehåller boplatslämningar, fossil åker, tätt liggande gravfält och ensamliggande gravar. Här finns också spår av tidigt åkerbruk

i form av röjningsrösen som tillkommit vid uppodlingen. I områdets norra del ligger en kulturhistoriskt värdefull gård, "Backas" (Väsby 8:5) med välbevarade byggnader från 1800-talets senare del.

EKEBY

Det speciella med området är dess många gravar från äldre och yngre järnåldern samt inslag av bronsåldersrösen. Det finns också betydande inslag av fossil åker. Lämningarna vittnar om de bosättningar som fanns på den tid då en havsvik sträckte sig in i landet från norr. Många av byarna har en bevarad bebyggelsestruktur från 1700-talet och flera byggnader, främst från 1800-talet, är av stort kulturhistoriskt värde.

LUNDSBOL OCH HYTTBOL

Området, som idag i huvudsak är skogbevuxet, låg under bronsåldern i ett skärgårdslandskap som var bebott av jordbrukare. Spår av odling finns vid dåtidens strandlinje (ungefär dagens 25-metersnivå). Lämningarna efter bronsåldern och järnåldern består av gravfält, ensamliggan-de gravar, boplatslämningar, fossil åkermark och röjningsrösen. Området kring Lunds-bols och Hyttbols gårdar återkoloniserades sannolikt först under medeltiden.

INTENTIONER

Riksintressen för kulturmiljövård bidrar till attraktionskraften och därmed möjligheterna till utveckling i Östhammars kommun. Områ-den har betydelse för bygdens identitet, den sociala sammanhållningen och möjligheterna att utveckla besöksnäringarna. Ambitionen är att ta till vara och upprätthålla dessa värden.

Fyra av riksintressena bidrar på ett väsentligt sätt till profil och karaktär i bruksorterna Gimo och Österbybruk och kuststäderna Öregrund och Östhammar. En restriktiv hållning ska tillämpas för ny bebyggelse i anslutning till dessa miljöer. Ambitionen är att föra in varsamhetsbestäm-melser i nya detaljplaner och när detaljplaner ses över.

Kommande arbete med att ta fram ett kultur-miljövårdsprogram, fördjupade översiktsplaner för serviceorterna och för kustområdet kom-mer att beakta behoven av avgränsningar och skyddsbestämmelser för kulturmiljövårderna av såväl riks- som regionalt och lokalt intresse. Intentionen är att aktuella bevarandevärden ska prioriteras vid lagstiftning eller annan handlägg-ning. Tills vidare kan handläggare vid behov inleda dialoger med Upplandsmuseet och/eller länsstyrelsen för att få ytterligare vägledning.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRD

Områden som är av riks-intresse för kulturmiljövården ska skyddas så att deras vär-den inte skadas eller förstörs.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid prövning av tillståndsan-sökningar och bygglov kontrollerar kommunen om ett riksintresse för kultur-miljövård berörs och kan på-verkas på ett betydande sätt.
- Åtgärder som på ett bety-dande sätt kan påverka miljöer av riksintresse ska konsekvensbeskrivas med avseende på områdets värden och karaktär. Möjliga alternativ ska undersökas.

LÄS MER

☞ Områden av riksintresse för fisket. Info 2006:1 (2006)

Riksintresse anläggningar

Riksintressanta anläggningar i Östhammars kommun redovisas i kartan på sid 105. Forsmarks kärnkraftverk är ett riksintresseområde för energiproduktion och för framtida slutförvaring av kärnavfall. Här finns även ett utpekad riksintresseområde för vindbruk. Andra anläggningar av riksintresse är hamnen i Hargshamn, farleden till och hamnen vid Forsmarks kärnkraftverk, väg 288/292, järnvägen mellan Örbyhus och Hargshamn, farleden genom Öregrundsgrepen och flera större farleder utomskärs.

Överlappande riksintressen finns i kustområdet mellan natur- och kulturmiljövården, yrkesfiske, farleder, hamnar, energiproduktion och totalförvar. Vid Österbybruk löper järnvägen genom riksintresse för kulturmiljövård och ett riksintresse för värdefulla mineral.

INTENTIONER

Intresset av att skydda utpekade anläggningar från åtgärder som kan försvåra nyttjandet av dem är i linje med Östhammars kommuns intentioner för framtida mark- och vattenanvändning.

Kommunens bedömning är att hamnen i Hargshamn har en stor och för kommunen betydelsefull utvecklingspotential. En övergång till sjötrafik kan även bidra till hållbar utveckling av

de nationella transportsystemen. Tillgången till farleder är en viktig förutsättning, men en fråga kommunen primärt inte förfogar över.

Möjligheten att via Hargshamnsbanan koppla samman sjötransporter med järnvägstransporter är också betydelsefull. Kommunen har dessutom förhoppningar om att järnvägen på sikt ska kunna utnyttjas för persontrafik. Dessa faktorer gör det angeläget att värna och möjliggöra en fortsatt användning av järnvägssträckningen. Ambitionen är att upprätthålla en skyddszon runt järnvägen för att förebygga risk för intressekonflikter och miljöstörningar (se sid 114). Samma ambition kommer att tillämpas för området runt väg 288 – pulsådern i kommunens kommunikationsstruktur.

Kartan över framtida mark- och vattenanvändning redovisar kommunens syn på var hamn- och industriintressen ska överordnas riksintresset för kust- och skärgårdsområdet: område VI för utveckling av omgivningspåverkande verksamhet vid Hargshamn. Nyttillkommande verksamhet ska alltid tillåtlighetsprövas enligt miljöbalkens bestämmelser, bland annat med kartläggning av eventuell miljöpåverkan på boende i närområdet, se sid 33.

Risker förknippade med sjötransporter längs farlederna inom riksintresse kust- och skärgård samt Gräsö-Singö behandlas under Miljö, hälsa

och säkerhet. Strålsäkerhetsmyndigheten ansvarar för säkerhets- och beredskapsfrågor vid transport av kärnavfall. Kommunen ska ta fram en oljeskyddsplan för att kunna vidta skyddsåtgärder vid eventuella oljeutsläpp till havs.

Eventuell etablering av ett slutförvar av kärnavfall behandlas i en särskild process, se sid 117.

Riksintresse för vindbruk ska enligt kommunens uppfattning underordnas riksintresset i kust- och skärgårdsområdet och även närliggande riksintresse för naturvård. I området finns en av de tätaste havsörnsstammarna i Sverige.

Riksintresse yrkesfiske

Hela kuststräckan i Östhammars kommun är utpekad som ett riksintresseområde för yrkesfisket, och är en del av riksintresseområdet Bottenhavet. Inga insjöområden ingår. Fisket karakteriseras av ett småskaligt kustfiske efter strömming, sik, lax, abborre, gös och gädda. Hamnen i Öregrund är av riksintresse för fiske.

INTENTIONER

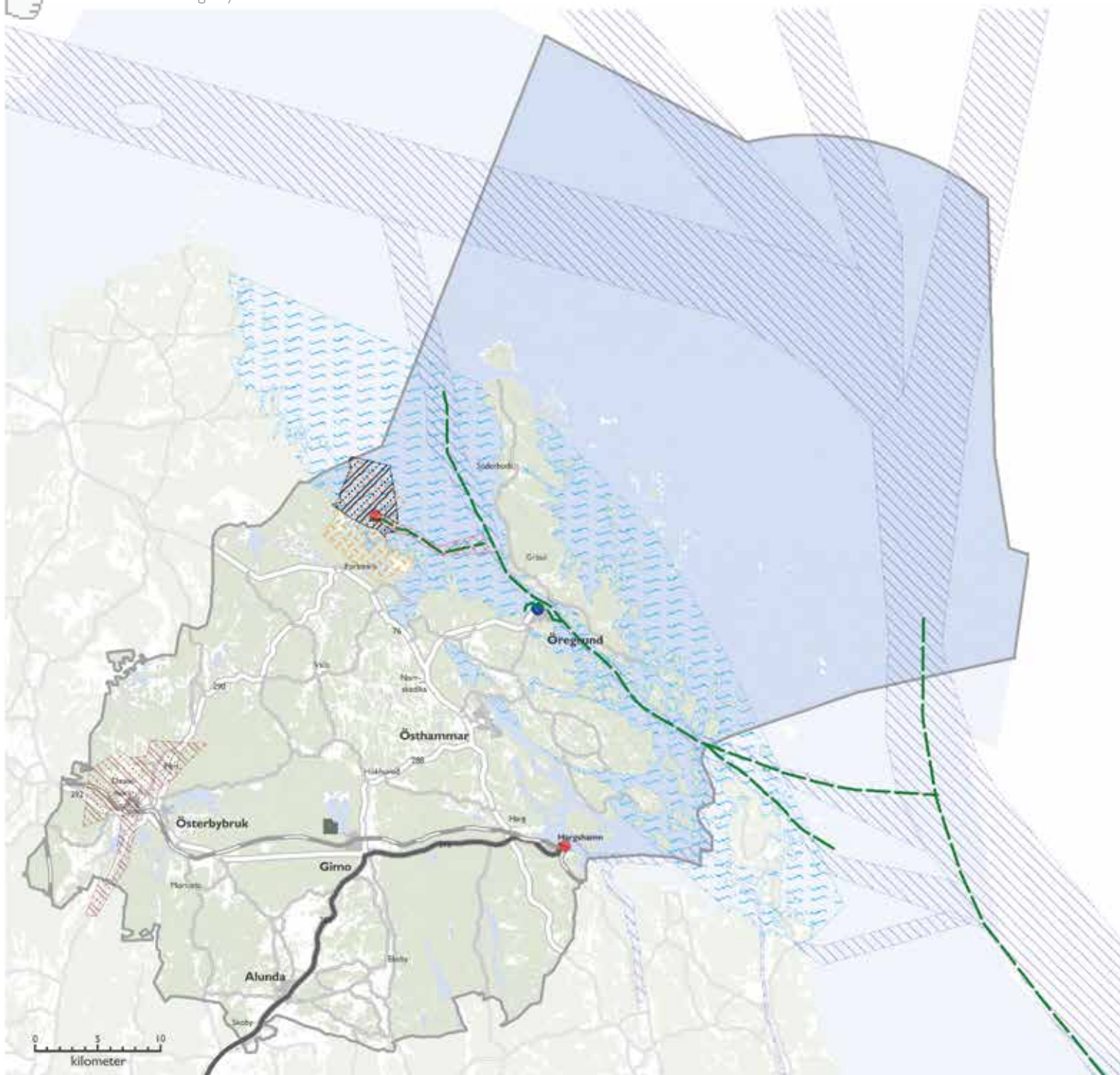
Omfattningen av yrkesfisket i Östhammars kommun är begränsat men har betydelse för skärgårdsutvecklingen. År 2014 fanns i Östhammars kommun 20 registrerade båtar för yrkesfiske och tio personer med yrkesfiskarlicens.

Riksintresse anläggningar, yrkesfiske och mineral

Teckenförklaring

- Värdefulla ämnen mineral
- Vindbruk
- Farled
- Hamn med infart
- Slutförvar
- Yrkesfiske
- Yrkesfiske hamn
- Vagnät
- Sjöfartslinje
- Järnväg

IV • RIKSINTRESSEN

Kommunens uppfattning är att skalan på yrkesfisket inte innebär någon konflikt med riksintresse kust- och skärgård eller Gräsö-Singö. Närvaron av yrkesfiskare bidrar till en levande skärgård och att många av skärgårdens natur- och kulturmiljövärden kan upprätthållas. Planerade aktiviteter för att höja den ekologiska statusen i innerskärgården kan bidra till att upprätthålla områdets funktion för yrkesfiske. I Öregrunds hamn har ett kajområde reserverats för fiskebåtar.

Riksintresse värdefulla ämnen

Östhammars kommun är rikt på mineralförande berg. Dannemora gruvor är det enda utpekade riksintresset. Här finns malm med väldokumenterade och goda halter av järn. Inom området förekommer även sulfidfyndigheter. SGU bedömer att området har en god potential för framtida gruvdrift. Området är viktigt ur materialförsörjningssynpunkt både för Sverige och i ett internationellt perspektiv.

INTENTIONER

Östhammars kommun har en positiv inställning till utvinning av mineral i riksintresse för värdefulla ämnen vid Dannemora och ser det som angeläget att möjligheterna till brytning

bibehålls. Området ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, men intresset av att utvinna mineral har överordnats kulturmiljöintressena i område VI vid Dannemora: område för utveckling av omgivningspåverkande verksamhet.

Intresse av drift vid Dannemora gruvor stärker ambitionen att bibehålla möjligheterna att använda och utveckla järnvägen av riksintresse mellan Österbybruk och Hargshamn.

Riksintresse totalförsvaret

Totalförsvaret omfattar både det militära och det civila försvaret. Områden som är av riksintresse för totalförsvaret pekas ut av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap eller av Försvarsmakten. Det kan exempelvis röra sig om flygplatser, radio- och TV-kommunikation samt övnings- och skjutfält. Vissa områden visas inte på karta.

De riksintresseområden som redovisas i karta för Östhammars kommun (sid 107) är ett influensområde för Rotens skjutfält och ett stoppområde för höga objekt. Influensområdet för Rotens skjutfält sträcker sig in i den sydöstra delen av kommunen.

Stoppområdet för höga objekt hör samman med riksintresset för Ärna övningsflygplats och det sträcker sig in i den sydvästra delen av kommunen. Inom detta område får inga nya höga

objekt tillkomma. Med höga objekt menas objekt som är högre än 45 meter inom sammanhållen bebyggelse och högre än 20 meter utanför sammanhållen bebyggelse.

INTENTIONER

Hela kommunen och hela landet är samrådsområde för höga objekt. Därför bör Försvarsmakten kontaktas tidigt i plan- och bygglovsärenden för höga anläggningar, exempelvis master och vindkraftverk. Länsstyrelsen bevakar statens/Försvarsmaktens intressen inom dessa samrådsområden vid eventuella vatten- och markanvändningskonflikter.

RIKSINTRESSE TOTALFÖRSVAR

Mark- och vattenområde av betydelse för totalförsvaret ska skyddas mot åtgärder som motverkar totalförsvarets intressen (MB 2-3 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Plan- och byggärenden som rör influensområde för Rotens skjutfält remitteras till Försvarsmakten.
- Samråd med Försvarsmakten och Luftfartsverket ska ske i ett tidigt skede för plan- och bygglovsärenden som rör objekt högre än 20 meter på landsbygd och högre än 45 meter i tätort.

Riksintressen för totalförsvarets militära del

Teckenförklaring

- Influensområdet för Rotens skjutfält
- Stoppområde för höga objekt-
Ärna övningsflygplats

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

NATIONELLA MÅL

Miljökvalitetsmålen:

- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giftfri miljö
- Säker strålmiljö
- Ingen övergödning
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Grundvatten av god kvalitet
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker

Miljö, hälsa och säkerhet

Planeringen ska främja goda miljöförhållanden, anpassas till klimatförändringar och leda till minskad klimatpåverkan. Detta avsnitt redovisar särskilt hur Östhammars kommun arbetar med viktiga miljöfrågor i sin planering.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer finns införda i miljöbalken och är föreskrifter om lägsta godtagbara kvalitet för mark, vatten, luft eller miljön i övrigt inom ett geografiskt område. Normerna reglerar den miljökvalitet som ska finnas eller uppnås och inte vad som är tillåtet att släppa ut. Miljökvalitetsnormer som meddelats med stöd av miljöbalken är också allmänna intressen enligt plan- och bygglagen och ska följas. Det finns normer för

utomhusluft, vattenkvalitet, fisk- och musselvatten samt för omgivningsbuller.

En miljökvalitetsnorm är inte direkt bindande för enskilda. Det är myndigheter och kommuner som ska se till att miljökvalitetsnormerna uppfylls, bland annat vid tillståndsprövning, tillsyn och detaljplaneläggning. I vissa fall kan åtgärdsprogram upprättas för att en miljökvalitetsnorm ska kunna uppfyllas.

VATTEN

Miljökvalitetsnormerna för vatten gäller grundvatten, kustvatten och sötvatten (sjöar och vattendrag) och grundar sig på EU:s ramdirektiv för vatten antaget år 2000. Syftet med direktivet är att bevara och förbättra vattenmiljön. Det övergripande målet är att alla vatten ska uppnå god vattenstatus till år 2021, eller senast till år 2027. Begreppet "god vattenstatus" är ett försök att sammanfatta målen att nå god ekologisk och kemisk kvalitet, och för grundvatten även tillräcklig kvantitet. Det finns vissa beslutade halter och mätnivåer som vattnet i Östhammars kommun ska nå till år 2021, se sid 82-86.

Den som vill detaljplanelägga ett område måste utreda om en miljökvalitetsnorm för vatten kan komma att påverkas genom planen. En aktuell dom i EU-domstolen har under 2015 fastställt att

det räcker med en försämring av en enskild kvalitetsfaktor för att en åtgärd eller plan ska anses påverka miljökvalitetsnormen.

Åtgärdsprogram

Östhammars kommun tillhör Vattenmyndigheten för Norra Östersjöns vattendistrikt. Vattenmyndigheten har år 2009 fastställt miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för hela distriktet. Ett vattenområde påverkas av markanvändningen i hela avrinningsområdet (se sid 82). Åtgärdsprogrammen har därför avgränsats i så kallade vattenförekomster och åtgärderna gäller markanvändningen inom specifika avrinningsområden.

Stora utmaningar för att nå miljökvalitetsnormerna i vattenförekomster inom Östhammars kommun är att minska utsläpp av fosfor och kväve, och att åtgärda vandringshinder för fisk. Miljögifter är ett övergripande problem för alla vatten i Sverige, både genom de diffusa utsläppen, men också genom punktkällor, exempelvis områden som förorenats av gamla industrier.

Myndigheter och kommuner är enligt miljöbalkens 5 kapitel skyldiga att inom sina ansvarsområden vidta de åtgärder som behövs enligt fastställda åtgärdsprogram. För att vattnets kvalitet ska bli tillräckligt bra krävs också att alla som

MILJÖKVALITETSNORMER

Miljökvalitetsnormerna ska följas och kommunen delar ansvaret för efterlevnad med andra myndigheter. Den som vill driva verksamhet eller vidta en åtgärd som kan ge betydande miljöåverkan ska samråda med länsstyrelsen och andra som kan bli berörda (MB 5-6 kap., 26 kap., PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid prövning av tillståndsansökningar, planer och bygglov ska påverkan på miljökvalitetsnormerna utredas. Om det finns risk för påverkan ger kommunen och länsstyrelsen vägledning för hur projektet ska handläggas och prövas. Se även sid 33.

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

Foto: My Laurell

Upplands yttre skärgård, där bland annat Understens fyrplats ligger, kommer att omfattas av Vattenmyndighetens förslag till nya, detaljerade åtgärdsprogram.

påverkar vattnet agerar i enlighet med myndigheters och kommuners planer och program.

Nya åtgärdsprogram är på väg. Vattenmyndigheten genomförde under 2014 och 2015 samråd om förslag till nya program. Skillnaden är att

dess tydligare pekar ut viktiga åtaganden och åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna nås i varje vattenförekomst.

I förslaget till nytt program berörs Östhammars kommun av sex områden med detaljerade åtgärdsprogram: Forsmarksån, Olandsån, Fyrisån, Östhammarsfjärden och Hargsviken, Öregrundsgrepen och Upplands yttre skärgård. När de nya åtgärdsprogrammen har fastställts av Vattenmyndigheten till år 2016 ska planeringen ta hänsyn till beskrivna miljöproblem och åtgärder för varje redovisat vattenområde.

Viktiga kommunala åtgärder för att uppnå god ekologisk och kemisk status för vattenförekomsterna redovisas även i avsnittet Vattenplanering, sid 82-86.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Miljö kvalitetsnormerna och Åtgärdsprogrammet för vatten ska vara styrande för planering, tillståndsgivning och tillsyn av frågor som rör vattenanvändning. Se även sid 86.

LÄS MER

- Vattenmyndigheten för norra Östersjöns vattendistrikt
- Vatteninformationssystem Sverige - VISS

LUFT

Med luftpåverkan menas utsläpp av ämnen eller partiklar som påverkar luftkvaliteten negativt. Sveriges miljö kvalitetsnormer för luft är satta med utgångspunkt från ett EG-direktiv för utomhusluft. Normerna gäller såväl korttids- som långtidsexponering och innefattar för tillfället 13 olika farliga ämnen. Svårast att

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

LÄS MER

- Östra Sveriges Luftvårdsförbund
- Naturvårdsverket - om buller
- Industribuller, Boverket

LÄS MER

- Folkhälsomyndighetens råd om buller (2014)
- Förordning (2015:216) om trafikbuller vid bostadsbyggnader

klara är normerna för partiklar och kvävedioxid som till stor del orsakas av trafiken. Vid starkt trafikerade gator kan halterna i luften ofta hamna nära gränsvärdena. På landsbygden kan halterna av marknära ozon ibland också vara för höga. Marknära ozon bildas när solljus träffar bilavgaser.

Eftersom Östhammar är en glest bebyggd kommun med begränsade trafikflöden är luftföroreningar från trafik inget stort problem. Vedeldning i tätbebyggda områden kan däremot lokalt orsaka luftkvalitetsproblem.

Åtgärder

Östhammars kommun är medlem i Stockholms och Uppsala läns luftvårdsförbund. Dit rapporteras större punktkällor för utsläpp, exempelvis från Sandvik Coromant i Gimo, hamnen i Hargshamn och Österby gjuteri. Länsstyrelsen i Uppsala ansvarar för rapportering kring Forsmarks kärnkraftverk.

BULLER

Även de svenska miljökvalitetsnormerna för buller grundar sig på beslut inom EU. Utgångspunkten är att omgivningsbuller inte ska medföra skadliga effekter på människors hälsa. Normen uttrycks som en målsättning och inte med tydliga riktvärden. Den öppna formuleringen hänger samman med att olika människor har olika uppfattningen om vilka ljud och ljudnivåer

som är störande. Vad som upplevs som stimulerande eller störande är också beroende av tiden på dygnet. Det finns rekommenderade gränsvärden för olika typer av miljöer och tidpunkter.

Från den 1 juni 2015 gäller en ny förordning om trafikbuller vid bostäder. Den innehåller riktvärden för utomhusbuller från spårtrafik, vägar och flygplatser. Bestämmelserna ska tillämpas vid detaljplanläggning, bygglov och förhandsbesked, för att bedöma om kravet på att förebygga olägenhet för människors hälsa är uppfyllt.

Buller kan orsaka ohälsa i form av bland annat hörselproblem, koncentrationssvårigheter och stress som tillfälligt kan ge högt blodtryck. Det finns även studier som visar att långvarig exponering för flyg- och trafikbuller kan öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar.

I Östhammars kommun förekommer buller främst från skjutbanor, motocrossbana, vägtrafik och tidvis från nöjesarrangemang. Det finns inga mätningar utförda och därför är det okänt om det finns platser där rekommenderade gränsvärden överskrids.

Enstaka bostadshus på landsbygden som ligger nära vägar med mycket trafik kan påverkas av vägtrafikbuller.

Tågtrafiken mellan Österbybruk och Hargshamn har orsakat en del buller i samband med tidigare malmtransporter från Dannemora gruva. Nära järnvägen kan även vibrationer förekomma. Själva gruvverksamheten genererade också buller men är nu nedlagd. Generellt sett har buller från industrier en tämligen begränsad omfattning i kommunen. Även vindkraftverk kan generera störande buller.

Åtgärder

Östhammars kommun har ingen åtgärdsplan för buller. Olika riktlinjer för lokaliseringssprövning och detaljplanläggning tar hänsyn till riskerna för bullerstörning.

I PBL Kunskapsbanken, Industribuller, ger Boverket vägledning och stöd för detaljplanläggning och byggande av bostäder i områden som är utsatta för buller från industrier och liknande verksamhet.

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Inför etablering av nya industriområden ska eventuell miljöpåverkan i närområdet kartläggas, till exempel risker för lukt och buller.
- När det kan finnas risk för störningar ska skyddsområde med bebyggelseförbud upprättas. Förslag till avgränsningar ska redovisas i samband med detaljplanläggning/ansökan om bygglov, se även sid 33.

Miljö- och hälsorisker

MILJÖFARLIG VERKSAMHET

Definitionen av miljöfarlig verksamhet finns i miljöbalkens 9 kap. 1 §. I princip innefattar begreppet en verksamhet eller åtgärd som medför utsläpp till mark, luft eller vattenmiljöer, eller på annat sätt utgör en risk för miljön eller människors hälsa – exempelvis genom buller, skakningar och strålning.

I många fall krävs tillstånd eller anmälan innan en miljöfarlig verksamhet får påbörjas eller förändras. Verksamheterna delas in i olika klasser. A- och B-verksamheter kräver tillstånd och prövas av miljödomstolen respektive länsstyrelsen. Anmälan till kommunens miljönämnd krävs för C-verksamheter samt för vissa ändringar av A- och B-verksamheter. U-verksamheter är mindre miljöfarliga verksamheter som varken kräver tillstånd eller anmälan.

Östhammars kommun har tillsynsansvar för framförallt B- och C-verksamheter inom kommunen. Främst rör det sig om tåktar, reningsverk och mellanstora industrier. Kommunen har också ett tillsynsansvar för så kallade U-verksamheter, exempelvis bensinstationer. Det viktigaste i kommunens arbete med miljöfarlig verksamhet är att hålla uppdaterade register över de företag som bedriver verksamheterna och att genomföra regelbunden tillsyn.

Länsstyrelsen ansvarar för tillsynen vid Sandvik Coromant i Gimo. För tillsyn av Forsmarks kärnkraftverk ansvarar Länsstyrelsen och Strålsäkerhetsmyndigheten.

FÖRORENADE OMRÅDEN

Större eller mindre områden kan innehålla föroreningar i en sådan mängd att den kan hota människors hälsa eller miljön. Föroreningarna kommer ofta från verksamheter, antingen nedlagda eller pågående. Det kan också finnas områden med naturligt höga bakgrundshalter av föroreningar.

I planeringssammanhang är det viktigt att känna till om och i så fall var det finns förorenade områden. Länsstyrelserna i Sverige arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket med att identifiera platser som kan vara förorenade till följd av pågående eller tidigare miljöfarliga verksamheter. Potentiellt förorenade områden får en riskklass på skalan klass 1 till 4, där klass 1 innebär störst risk för människors hälsa och miljön. Klassningen grundar sig på en samlad bedömning av föroreningarnas farlighet, föroreningsnivå, spridningsförutsättningar, områdets känslighet och skyddsvärde.

Riskklassningen ligger till grund för prioritering av fortsatta undersökningar. Att ett område förts till klass 1 innebär inte alltid att det faktiskt är förorenat, men att risken för att det är föro-

renat är stor och/eller att det kan ge allvarliga konsekvenser. Kartan på sid 112 redovisar de potentiellt förorenade områden i Östhammars kommun som förts till klass 1-3 i länsstyrelsens sammanställning. Utöver dessa finns några områden i klass 4 och ett stort antal som saknar riskklassificering. Vid förändrad markanvändning eller utveckling av ett område ska potentiella föroreningar utredas. En omfattande användning av gruvavfall som markutfyllnad innebär att det i kommunen kan finnas risk för markföroreningar på platser som inte identifieras i Länsstyrelsens kartläggning.

Av de tio områden i Uppsala län som fått högst prioritet för vidare undersökningar och åtgärder av Länsstyrelsen ligger tre i Östhammars kommun: Dannemora gruvområde, Österbyverken och Östhammarssågen.

NATIONELLA MÅL

Minska risken för och konsekvenser av allvarliga händelser.

Trygga hälsa och personlig säkerhet.

Hindra eller begränsa skador på egendom och miljö.

SKYDDSÅTGÄRDER FARLIGA ÄMNEN

Kommunen ska i tillsynsuppdrag enligt miljöbalken se till så att lagens syften och föreskrifter följs. Vid detaljplaneläggning och ärenden om bygglov ska prövas om marken är lämplig med hänsyn till människors hälsa och säkerhet (PBL 2 kap., MB 26 kap.).

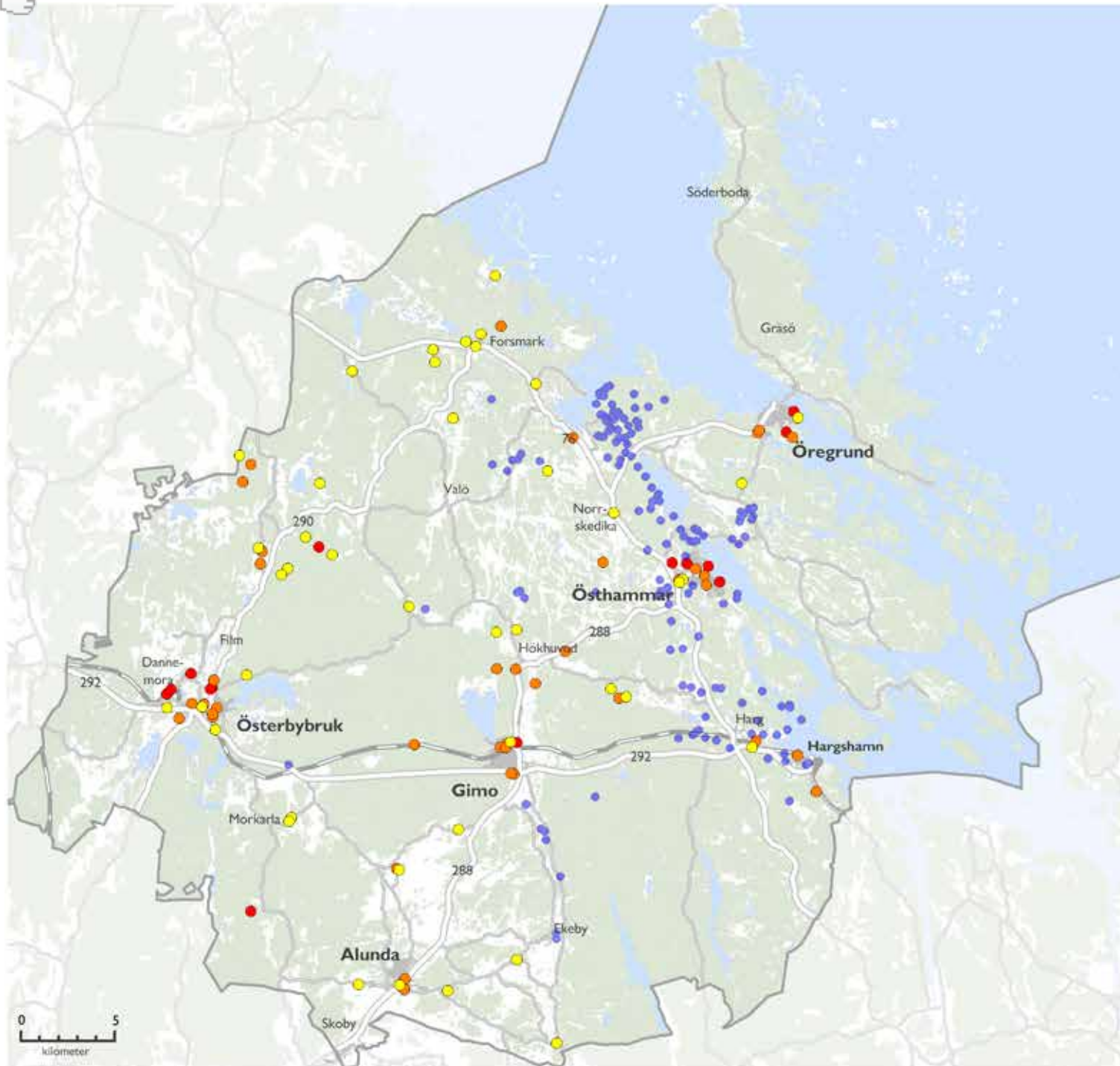
KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid all exploatering ska indikativa markprover tas.
- Kända misstankar om historiska markföroreningar ska följas upp med detaljerade markundersökningar i samband med planering och nyexploatering.
- Tillsynsarbetet ska inriktas på att förebygga mark- och vattenföroreningar från miljöstörande verksamheter.

Potentiellt förorenade områden och förutsättning för skred

Teckenförklaring

- Klass 1 potentiellt förorenade områden
- Klass 2 potentiellt förorenade områden
- Klass 3 potentiellt förorenade områden
- Förutsättningar för skred (siltförekomst)

RADONRISKER

Radon är en ädelgas som avger joniserande strålning. Strålningen kan orsaka lungcancer vid långvarig exponering. Gasen kan komma från mark, vatten och byggnadsmaterial. Risk för radonförekomst finns i stora delar av Sverige.

Markburen radongas kan tränga upp genom sprickor i berggrunden och ta sig in i byggnader genom otätheter i grund eller källare. Vattenburen radongas kan förekomma i brunnar som borrats i radonförande berggrund. Gasen hamnar i inomhusluften i samband med att vattnet tappas upp. Så kallad blåbetong är exempel på ett byggnadsmaterial som kan avge radongas. Blåbetong användes framför allt mellan åren 1920 till 1980.

I Östhammars kommun har risken för markradon kartlagts översiktligt genom flygradiometrisk mätning. Mätningarna ger vissa indikationer på att det kan finnas riskområden i kommunen, men de är inte tillräckligt detaljerade för att kunna användas som underlag för beslut i enskilda plan- eller byggärenden.

Grundhållningen är att byggnader ska konstrueras på ett sådant sätt att eventuella radongaser förhindras att tränga in. När en bostadsbyggnad eller annan byggnad där människor vistas mer än tillfälligt är färdigställd ska radonmätning alltid ske. Livsmedelsverkets dricksvattenfö-

reskrifter innehåller gränsvärden för radon i dricksvatten. I Socialstyrelsens allmänna råd finns även riktvärden och rekommendationer rörande radon.

RADONSKYDD

Lokalisering av bebyggelse måste vara lämplig med hänsyn till hälsa och säkerhet. Undersökningsplikt kan införas för störning som kan påverka hälsan (PBL 2 kap., MB 26 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- All nybyggnation i Östhammars kommun ska vara radonsäker.
- Det är obligatoriskt med radonmätning i nybyggda hus.

ELEKTROMAGNETISKA FÄLT OCH RADIOFREKVENT STRÅLNING

Utöver joniserande strålning finns flera andra strålningstyper som eventuellt kan ha en hälsopåverkan. Aktuella strålningstyper är elektromagnetiska fält och radiofrekvent strålning. Elektromagnetiska fält finns runt all elektrisk utrustning som är påslagen. Radiofrekvent strålning uppstår runt och mellan all utrustning som kommunicerar med hjälp av radiovågor, exempelvis sändare och mottagare för mobiltelefon, tv eller radio. Hälsoriskerna med strålning

av dessa slag är oklara. Det finns en oro för att dessa typer av strålning kan orsaka cancer eller andra sjukdomar. Det finns ännu ingen forskning som säkerställt de långsiktiga riskerna, däremot forskningsresultat som indikerar att det kan finnas skäl till försiktighet. Myndigheterna förespråkar därför att försiktighetsprincipen ska tillämpas. Strålsäkerhetsmyndigheten har utfärdat allmänna råd som innehåller riktvärden för högsta rekommenderade strålningsnivå i olika sammanhang. Dessa bygger på riktlinjer från EU och ska vara vägledande vid tillämpning av strålskyddslagens 6 §. Faktiska gränsvärden finns för högfrekventa elektromagnetiska fält i arbetslivet. Dessa bygger på EU-direktiv 2004/40/EC.

SKYDD MOT RADIOFREKVENT STRÅLNING

Lokalisering av bebyggelse måste vara lämplig med hänsyn till hälsa och säkerhet (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Ny bebyggelse där människor kommer att vistas en stor del av dygnet bör av försiktighetsskäl inte tillåtas för nära högspänningsledningar, anläggningar för telefoni eller annan sändare som kan avge radiofrekvent strålning. Svenska kraftnät vill samråda inom 250 meter från sådan anläggning.

LÄS MER

- Boverkets radonguide (2014)
- Åtgärder mot radon i bostäder (2015)
- Magnetfält och hälsorisker (2009)

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

FARLIGT GODS

är ett samlingsbegrepp för ämnen och föremål som på grund av sina kemiska eller fysikaliska egenskaper kan orsaka skador på liv, hälsa, miljö eller egendom vid transport. Riskerna för omgivningen uppstår framförallt vid haverier eller olyckor i samband med transporterna.

Godset klassificeras utifrån sina farliga egenskaper. Det finns noggranna regler kring hur det ska förpackas, märkas, hanteras och fraktas.

TRANSPORT AV FARLIGT GODS

Dagligen transporteras stora mängder farligt gods genom Sverige, mellan och över många kommungränser. Länsstyrelserna fattar i samråd med andra myndigheter beslut om vilka vägar som lämpar sig för sådana transporter. Större vägar, som i huvudsak används för genomfartstrafik, pekas ut som primära transportleder. Sekundära transportleder är avsedda för lokala transporter till och från leverantörer eller mottagare av farligt gods.

I Östhammars kommun är vägarna 76, 288 och 292 rekommenderade primära vägar för transport av farligt gods. Farligt gods passerar även kommunen på järnväg och med sjötrafik.

De stora farlederna i kommunen trafikeras året runt av transporter med radioaktivt avfall från Forsmarks kärnkraftverk till Oskarshamn eller Studsvik, men också med behandlat och färdigförpackat avfall för slutförvaring i SFR från övriga kärnkraftverk i Sverige, samt visst avfall från sjukvård, forskning och industri.

Det är Svensk kärnbränslehantering AB (SKB) som ansvarar för dessa sjötransporter. Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) har såväl tillstånds- som tillsynsansvar för transporter med radioaktiva ämnen med alla transportslag. Kärntekniklagen ställer krav på säkerhet, strålskydd och fysiskt skydd av materialet under transporter.

KLIMATANPASSNING

Klimatförändringarna beräknas för Sveriges del kunna leda till högre temperaturer, mer nederbörd och fler extrema väderhändelser. Alla ansträngningar för att motverka klimatförändringarna behövs.

I Östhammars kommun är det troligt att det framförallt är vintertemperaturerna som blir högre. Även om årsnederbörden ökar, riskerar somrarna att bli torrare. Det kan komma att påverka yt- och grundvattenflödena på flera sätt och därmed vattenförsörjningen inom kommunen.

Sommartorka kan orsaka problem för dricksvattenförsörjningen i områden med begränsade

dricksvattentillgångar. Den kan också resultera i en ökad konkurrens om vattentillgångarna. Behovet av bevattning i jordbruket kan komma att öka. Detta är ett av skälen till att Östhammars kommun prioriterar vattenförsörjningen vid handläggning av planer och bygglov.

Mer nederbörd ökar riskerna för att bebyggelse i låglänta delar ska drabbas av översvämning. Översvämningar kan också öka riskerna för spridning av smittor och föroreningar från avlopps- och djuranläggningar. En skyfallskartering och ett nytt klimatscenario för Uppsala län tas fram under 2015 och 2016.

Landsbygden i Östhammars kommun drabbas årligen av översvämningar i olika omfattning. Riskerna för att bebyggelse i tätort ska översvämmas bedöms som måttliga. Historiskt har tätorterna inte varit särskilt hårt drabbade av översvämningar. Det framgår av utredningen Översvämningar i Norra Östersjöns vattendistrikt. Den enda omnämnda händelse är 1966 då stora delar av Gimo drabbades av kraftiga översvämningar. Gimo ligger inom Olandsåns avrinningsområde.

Det omfattande dammsystemet kring Österbybruk kan också komma att påverkas av extrema vattenflöden, framförallt vid ett eftersatt dammunderhåll.

Kustnära bebyggelse hotas framförallt av översvämning i samband med extrema högvattenför-

SKYDDSAVSTÅND KOMMUNIKATIONSLEDER

Lokalisering av bebyggelse måste vara lämplig med hänsyn till hälsa och säkerhet (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- En zon om 25 meter bör lämnas byggnadsfri närmast transportled för farligt gods (väg 76, 288 och 292, samt Hargshamnsbanan).
- Sammanhållen bostadsbebyggelse, personintensiv verksamhet och verksamheter med människor som är i behov av hjälp att förflytta sig ska inte lokaliseras närmre transportlederna för farligt gods än 100 meter från väggkant eller från järnvägsspår.
- Där bebyggelse är lokaliserad längs transportleder är det viktigt att det finns lämpliga varningssystem.

hållanden i kombination med bläst. När stormen Per drog över Sverige i januari 2007 uppmättes en havsvattennivå som låg 1,5 meter över normalvattenstånd vid Forsmarks kärnkraftverk och 1,1 meter i Östhammarsfjärden.

Även om de globala havsnivåerna höjs till följd av klimatförändringarna kommer det troligen att dröja innan det får påtagliga effekter i Östhammars kommun. Pågående landhöjning (cirka fyra millimeter per år) antas kompensera för en havsnivåhöjning, åtminstone i ett 100-årsperspektiv. Beräkningar indikerar sedan en nivåhöjning med knappt 0,4 meter längs Upplandskusten till 2100. Troligt är att havsnivån fortsätter att stiga efter denna tidpunkt. Därför är det viktigt att ny bebyggelse och infrastruktur inte uppförs på mark som i framtiden kan komma att översvämmas vid höga vattenstånd eller i samband med kraftig nederbörd/snabb avsmältning.

Kommunen kommer att arbeta vidare med åtgärder för att klimatanpassa bebyggelse och infrastruktur med stöd av länsstyrelsens skyfallskartering och nya klimatscenario.

Bedömningen när det gäller ökade risker för erosion är att det finns få erosionskänsliga områden i Östhammars kommun. Det kan dock finnas behov av fördjupade analyser i kustnära områden. Områden med silt där förutsättning för skred kan vara förhöjd är redovisade i karta på sid 112.

Foto: Mostphotos.com

LÄS MER

- 👉 Framtidsklimat i Uppsala län, SMHI 2015
- 👉 Regional handlingsplan för klimatanpassning (2014)

KLIMATANPASSNING

Lokalisering av bebyggelse ska ske med hänsyn till klimataspekter, människors hälsa och säkerhet, och risker för olyckor, översvämningar och erosion (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- För att skapa beredskap för värmeböljor och extrem nederbörd är det viktigt att bevara grönytor, flerskiktade bestånd och att plantera träd i stadsmiljöer.
- Vid planering av ny bebyggelse ska hänsyn tas till framtagna skyfallskartor för serviceorter och tätort.

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

LÄS MER

- Krishanteringsplan för Östhammars kommun 2015-2018 (2015)
- Handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst (2015)

Samhällsskydd och beredskap

Kommunen ska verka för att kommuninvånare, anställda och andra som berörs av kommunens verksamheter får en trygg och säker miljö. Detta sker bland annat genom krisberedskap, riskidentifiering, och med hjälp av räddningstjänsten. Risk- och sårbarhetsanalysen för 2015 pekar ut de mest väsentliga sårbarheterna, bland annat brister gällande dricksvattenförsörjning och risk för större oljeutsläpp till havs. Kommunen håller på att ta fram en oljeskyddsplan som är en viktig del i att planera beredskapen för att skydda kustområdet vid eventuella oljeutsläpp till havs.

KRISBEREDSKAP

Östhammars kommun ska kunna upprätthålla sina verksamheter och skydda dem mot störningar inom sitt geografiska område. Vid en kris ska kommunen se till att samordningen fungerar mellan inblandade aktörer på lokal, regional respektive central nivå.

Händelser som kan påverka samhällets funktionsförmåga så att medborgarnas liv och hälsa riskeras eller äventyra stora miljömässiga och ekonomiska värden kan komma plötsligt. Det är därför av stor vikt att det finns kunskap och rutiner för hur kommunen ska agera då en störning inträffar. Kommunens krishanteringsplan för 2015-2018 ger viktig vägledning för hanteringen av olika sorters kriser.

I alla kommunala verksamheter ska det vid behov eller vid förändringar utföras en riskidentifiering på samtliga arbetsställen. Säkerhetsbrister och risker inom verksamheten ska kartläggas. Kartläggningen används sedan för att prioritera och planera åtgärder. Riskidentifieringen lägger grunden för ett systematiskt säkerhetsarbete.

Säkerhetsfrågor ska beaktas i all planering och samhällsutveckling. Målet ska vara att skapa miljöer som motverkar otrygghet. Alla miljöer där barn vistas ska vara utformade så att de bidrar till social trygghet.

RÄDDNINGSTJÄNST

Östhammars kommun ingår i ett regionalt brandförsvar och har en räddningsnämnd gemensam med Tierps och Uppsala kommuner. Uppsala kommun är värdkommun. Riskanalyser och handlingsprogram som berör kommunernas beredskap för räddningsinsatser och förebyggande brandskydd, inklusive brandskyddskontroll och rengöring av eldstäder, tas fram av den gemensamma räddningsnämnden. Handlingsprogrammet antas av respektive kommunfullmäktige.

Brandförsvarets insatstid (den tid som krävs från larm tills en första insatsenhet kan vara på plats) varierar för olika delar av kommunen

enligt handlingsprogrammet. Större delen av kommunen har en insatstid på 10-30 minuter. Insatstiden för norra delarna av Gräsö, skärgården söder om Öregrund samt öarna utanför kan vara mer än 30 minuter beroende på avstånd, rådande förhållanden och årstid.

BRANDSKYDD

Behov av skydd mot brand och brandspridning ska beaktas i plan- och bygglovsärenden (PBL 2 kap.).

KOMMUNENS TILLÄMPNING

- Vid nybyggnation i områden där brandförsvarets insatstider är mer än 20 minuter ställs särskilda brandsäkerhetskrav på byggnader och verksamhetsetableringar.
- Tillgången till vatten för brandsläckning måste alltid beaktas vid exploatering där kommunalt vatten inte finns tillgängligt.

GRUVHÅL

Inom kommunen finns ett stort antal vattenfyllda gruvhål. Länsstyrelsen har till uppgift att göra en riskbedömning och tillsammans med polismyndigheten besluta om det av säkerhetsskäl finns behov av att sätta upp stängsel runt kända gruvhål.

IV • MILJÖ, HÄLSA OCH SÄKERHET

KÄRNTEKNISKA ANLÄGGNINGAR

I Forsmark finns en kärnteknisk anläggning med tre kärnkraftsreaktorer och ett slutförvar för låg- och medelaktivt avfall (SFR). Kärnkraftverket omges av en inre beredskapszon och en yttre indikeringszon. Den inre zonen ligger inom 12-15 kilometers radie från kärnkraftverket. Inom denna zon har jodtabletter och information i händelse av en kärnteknisk olycka delats ut till alla hushåll. Det finns också inomhus- och utomhussystem för att varna allmänheten vid olyckstillbud.

Länsstyrelsen ansvarar för att upprätta utrymningsplaner för allmänheten vid en kärnteknisk olycka. Länsstyrelsen har också ansvar för att upprätthålla en beredskap som gör det möjligt att snabbt och noggrant kartlägga radioaktiva utsläpp från en kärnteknisk olycka, i den inre beredskapszonen men också i indikeringszonen. Indikeringszonen sträcker sig från den inre beredskapszonens gräns ut till cirka 50 kilometer från kärnkraftverket.

SLUTFÖRVAR FÖR RADIOAKTIVT AVFALL

Idag finns ett slutförvar för låg- och medelaktivt radioaktivt avfall i Forsmark (SFR). Anläggningen ligger cirka 50 meter under havsbotten. Svensk kärnbränslehantering, SKB, har under 2014 lämnat in en ansökan enligt miljöbalken

till mark- och miljödomstolen samt en ansökan enligt kärntekniklagen till Strålsäkerhetsmyndigheten, SSM, för att få bygga ut SFR. Syftet med en utbyggnad är att kunna ta emot kortlivat låg- och medelaktivt radioaktivt rivningsavfall från det svenska kärntekniska programmet. Prövningsprocessen pågår (2016).

SKB har också under 2011 lämnat in en ansökan enligt miljöbalken till mark- och miljödomstolen och enligt kärntekniklagen till SSM om att bygga ett slutförvar för använt kärnbränsle i Forsmark. Prövningsprocessen pågår (2016).

För att slutförvaret för använt kärnbränsle ska kunna uppföras krävs att Strålsäkerhetsmyndigheten, mark- och miljödomstolen samt regeringen meddelar tillstånd för verksamheten. I regeringsprövningen enligt miljöbalken ingår att fråga berörd kommun om de kan acceptera anläggningen enligt vad som presenterats i ansökan. Östhammars kommun har alltså möjlighet att säga ja eller nej till etableringen, den så kallade vetorätten. Utöver Östhammars kommun har också Oskarshamns kommun vetorätt vad gäller beslut om att etablera en inkapslingsanläggning för det använda kärnbränslet där – en åtgärd som ingår i det system för slutförvaring som SKB presenterar i ansökan.

Tänkt plats för slutförvaret är belägen inom befintligt skyddsområde i Forsmark och är mar-

kerat som riksintresseområde för anläggningar (se karta sid 105). Området finns även markerat i mark- och vattenanvändningskartan som industriområde.

Ett slutförvar för använt kärnbränsle är en nationell angelägenhet och engagerar såväl kommunen som intresseorganisationer på lokal och nationell nivå. Det finns olika uppfattningar om den långsiktiga säkerheten, platsvalet samt miljö- och hälsoskyddsfrågor.

Projektets eventuella påverkan på kommunikationer och transporter behandlas i andra avsnitt av denna ÖP.

Mostphotos.com | Frugan

MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING

Miljökonsekvensbeskrivningar ska analysera och beskriva positiva och negativa konsekvenser och risker i planer och projekt som kan få betydande miljöpåverkan vid ett genomförande. De är hjälpmedel som kan bidra till att utvecklingen blir hållbar.

LÄS MER

- Miljökonsekvensbeskrivning ÖP 2016, bilaga 3.

Miljökonsekvensbeskrivning

ÖP 2016 för Östhammars kommun innehåller en särskild miljökonsekvensbeskrivning, MKB. Bilagedelen innehåller MKB i sin helhet. Nedan presenteras sammanfattningen.

Sammanfattning

I samband med att en ny översiktsplan tas fram för Östhammars kommun genomförs en miljöbedömning, vars syfte är att bedöma de huvudsakliga miljöeffekterna av ett genomförande av planen samt påverka planen så att en hållbar utveckling främjas.

Miljöbedömningen resulterar i att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) tas fram. Den föregående översiktsplanen togs fram 2003 och arbetet med att ta fram en ny översiktsplan startades under 2012.

Ett planförslag var utsänt på samråd under 15 maj till 15 september 2015. Efter revideringar grundade i de inkomna synpunkterna ställdes planen ut under sommaren 2016. Denna miljökonsekvensbeskrivning utvecklades parallellt med planförslaget. Inför framtagande av utställningshandlingar för ÖP 2016 reviderades MKB med hänsyn till de förändringar som gjorts i planhandlingarna mellan samrådet och utställningen.

Översiktsplanen preciserar principer för användningen av mark- och vatten, bebyggelseutveckling, kommunikationer, näringslivsutveckling och förvaltning av naturresurser. Planen är inriktad på flerkärnig bebyggelseutveckling med förtätning i serviceorterna samt utveckling utmed viktiga kommunikationsstråk.

Utöver konsekvenser av det planförslag som förordas och ställs ut har konsekvenserna grovt bedömts för de framtidsbilder som togs fram under strategiarbetet samt ett nollalternativ.

Planen grundas i en vision för kommunen och fem inriktningsmål för översiktsplanen. Utgående från detta presenterar planen flera strategier som innebär positiva förutsättningar för kommunen att utvecklas. En bebyggelseförtätning i kommunens tätorter kan ge möjligheter att anpassa orterna med ökade krav för gång och cykel, kollektivtrafik, trafiksäkerhet och funktionsblandning i bebyggelsen för stärkta sociala värden. Risker i samband med förtätning är ofta att grönområden tas i anspråk, att dagvattenhanteringen blir bristfällig eller att det blir problem med ökat buller. Med medvetenhet kan åtgärder istället vidtas för att förbättra dessa situationer. Därför är den fortsatta tätortsplaneringen och övriga fördjupningar som föreslås i planen av

största vikt vid de specifika områden som pekas ut för eventuell exploatering eller utveckling.

Planen har en god ambition om att behålla en landsbygd i utveckling, och uttrycker även en levande landsbygd som förutsättning för att bibehålla landskapets värden och natur- och kulturvärden. I mark- och vattenanvändningskartan och avsnitten under Bebyggelseutveckling beskrivs hur planen tar hänsyn till areella näringar, landskapskaraktär, natur- och kulturvärden samt friluftsliv och turism. Planen beskriver att utveckling ska prioriteras både längs kollektivtrafikstråk och i mindre orter och större byar som noder på landsbygden. Planen har dock en relativt sett generell uppfattning om lokalisering av ny bebyggelse som inte innebär förtätning av bebyggelse till sådana småorter som kan ha förutsättningar att hålla viss lokal service.

I de fall som ny bebyggelse tillkommer i olika småorter, ska omfattningen vägas mot intentionerna i planen om att bebyggelse ska vara ett verktyg för att stärka kollektivtrafiken eller annan infrastruktur som är viktig för hållbarheten. Den utspridda bebyggelsen kan innebära att det saknas förutsättningar för god resurseffektivitet med avseende på till exempel VA-anslutning, energiförsörjning och hållbara transporter. Risken är även att bostäder tillkommer i känsliga miljöer, inte minst om stränder bebyggs i stor

omfattning, men där finns lagstadgade regler om strandskydd. En spridd bebyggelse kan i förlängningen även generera att skärgårdsvikar i större utsträckning tas i anspråk för bryggor till fritidsbåtar och med risk för att känsliga marina miljöer påverkas. Det är ofta fördelaktigt om gemensamhetsanläggningar och större hamnar med utbyggd service kan etableras, och om den utvecklingen kan styras till miljöns gagn.

Investeringar i infrastruktur innebär att cykelstråk mellan orter kan stärkas och förslaget antyder i vissa avsnitt en framtida möjlighet till persontågstrafik, men detta nämns inte bland strategierna. Att planförslaget verkar för bussstation i varje serviceort och sammankoppling av olika transportmedel innebär goda förutsättningar för en stärkt kollektivtrafik.

Planen förhåller sig till ett flertal samhällsrisker och beskriver befintliga och kommande hänsyn för att säkra för eventuella följder av globala klimatförändringar. Klimatförändringar ställer även ytterligare krav på en anpassad dagvattenhantering. Nybyggnad utmed väg och järnväg (särskilt stråk med farligt gods) innebär risker för människor. Förslaget ger vägledning för lokalisering av bebyggelse. Planen beskriver att förhållandena kring klimatanpassning och dagvattenhantering i varje fall måste studeras närmare vid detaljplanering. Kustområden har en särskild känslighet för grundvattenpåverkan,

till exempel saltvatteninträngning, vilket exploateringen ska anpassas till. Planen har en god ambition om att förlägga störande verksamheter (såsom industri, motorsport och ridsport) till lämpliga platser.

Det konstateras i översiktsplanen att kommunen har en stor andel enskilda avlopp som bidrar till övergödning i kustområdet. Åtgärder för att förbättra vattenkvalitet och minska övergödning är angelägna för att nå uppsatta krav på kommunens vattenförekomster, och kommunen ska anpassa sin planering efter detta. Med strategisk placering av tillkommande bebyggelse till redan befintliga bebyggelsegrupper kan underlag skapas för nya anslutningsledningar till kommunalt VA för såväl befintlig som tillkommande bebyggelse. I planen beskrivs de områden där kommunalt vatten och avlopp är högst prioriterade och att etablering av ny, sammanhållen bebyggelse ska utvecklas med gemensamt vatten och källsorterat avlopp.

Kommunen har ett antal vattenskyddsområden, och det pågår en översyn av skyddet av kommunens vattentäkter. Riskobjekt för vattenskyddsområden kan vara till exempel industrier, förorenade områden, jord- och skogsbruk, vägar (särskilt där det transporteras farligt gods) eller olyckshändelser med utsläpp från avlopp eller oljetank. I planen beskrivs att vattenförsörjningen ska prioriteras framför andra typer av

resursutnyttjande inom områden som är viktiga för dricksvattenförsörjningen och att bebyggelseutvecklingen måste ske med hänsyn till grundvattentillgångarna och inte orsaka kvalitetsförsämringar.

En översiktsplan kan skapa förutsättningar för hållbar energianvändning. Planen anger strategier för vindkraftsproduktion. Att planen pekar ut lämpliga områden för vindkraft kan innebära att investeringar kan ske i förnybar energiproduktion vilket kan minska klimatpåverkan. Planen ger även restriktioner för var etablering av vindkraft inte är lämpligt vilket kan skydda stora landskaps- och naturvärden. Planens ambition om hållbara transporter och planläggning kopplat till kollektivtrafikstråk är positivt för hållbar energianvändning.

I flera fall avgörs de slutgiltiga konsekvenserna av en översiktsplan av vilka möjligheter för genomförandet av förslaget som finns. Det finns ofta möjligheter att anpassa genomföranden på ett sätt som ger större eller mindre konsekvenser beroende på olika vägval och preciserade åtgärder. I denna MKB ges resonemang kring de huvudsakliga konsekvenserna. Syftet är att visa på vilka miljökonsekvenser som olika strategier och genomföranden kan ha så att både planen, efterföljande planering och genomförande kan anpassas för en ökad hållbar utveckling.

Kommunala strategidokument

Strategier och intentioner i ÖP 2016 utgår bland annat från innehållet i följande policy- och strategidokument antagna av Östhammars kommun:

- Avfallsplan för Östhammars kommun (2011)
- Bredbandsstrategi Östhammars kommun (2015)
- Handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst (2015)
- Jord och järn – kulturhistoriska miljöer i Östhammars kommun (1999)
- Kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015-2018 (2014)
- Krishanteringsplan för Östhammars kommun 2015-2018 (2015)
- Miljömål för Östhammars kommun
- Policy för tillgänglighet (2009)
- Renhållningsordning för Östhammars kommun (2011)
- Strategi för jämställdhetsintegrering (2016)
- Strategi för vattren och avlopp (2012)
- Tillväxtstrategi, Östhammars kommun 2020 (2015)
- Utvecklingen av näringslivet och kompetensbehovet i Östhammar (2012)
- Strategi för vindbruk (2012)
- Äldreomsorgsplan för Östhammar kommun (2008)

Fortsatt planering

ÖP 2016 redovisar behov av utredningar inom flera olika områden. Här listas planerade utredningar:

- Fördjupade översiktsplaner för service-orterna Alunda, Östhammar, Gimo, Österbybruk och Öregrund
- Fördjupad översiktsplan för kustområdet
- Fritidspolitisk strategi
- Grönstrukturprogram med naturvårds- och friluftspolitiska strategier
- Kulturmiljövårdsprogram med gestaltungsprogram för serviceorterna
- Mångfalds- och arbetsmarknadsstrategi
- Trafiknätsanalyser
- Upprättande av vattenskyddsområden med föreskrifter och vattendomar
- Utredning inför aktualitetsprövning: Vägledning för resterande delområden
- Utvecklingsplan för gång- och cykeltrafik, parkeringar och kollektivtrafik
- Vatten- och avloppsplan
- Äldreplan

Ordlista

Biologisk mångfald: en sammanfattande beteckning på rikedom av arter, den genetiska variationen inom olika arter och mångfalden av ekosystem.

Denitrifikation: omvandling av kväveoxider till kvävgas.

Ekosystem: allt levande och dess livsmiljö inom ett område.

Ekosystemtjänster: tjänster som människor är direkt beroende av och som miljön tillhandahåller. Exempel på ekosystemtjänster är produktion av syre, rent vatten, levande mark, insekters pollinering, möjligheter till friluftsliv med mera.

Fossil åker: övergivna åkrar som brukats på ett ålderdomligt sätt och där det fortfarande finns synliga spår av tidigare bruksaktiviteter, till exempel i form av terrasserings- eller diken. Kallas även fornåkrar.

Funktionsblandad bebyggelse: en blandning av byggnader med olika funktioner, till exempel en blandning av byggnader som innehåller bostäder, fritidsverksamheter, butiker, kontor eller andra verksamheter.

Gistvall: en torkplats för fiskeredskap där nät och annat kan hängas upp på gistor – ställningar med krokar för upphängning.

Glupar: tidvis vattenfyllda sänkor med underjordiska till- och utlopp. Glupar är speciellt vanliga i Uppland.

Hävdad mark: jordbruksmark (ängar, hagar, åkrar) som brukas aktivt genom till exempel bete eller åkerbruk.

Hävdgynnad art: art som trivs i en miljö där ett aktivt bruk av marken pågår (se ovan).

Impediment: mark som ekonomiskt inte lämpar sig för jord- eller skogsbruk eftersom odlingsförutsättningarna är dåliga.

Lokalt omhändertagande av dagvatten, LOD: innebär att dagvatten tas om hand så nära källan som möjligt i stället för att ledas bort i ett ledningsnät. Dagvatten kommer från tak, gator och andra ytor där nederbörd och smältvatten inte naturligt kan filtrera ner i marken. Exempel på lokalt omhändertagande är att dagvatten från en parkeringsplats leds av till en gräsyta bredvid parkeringen. Ekologisk dagvattenhantering (ED) är en typ av LOD med fokus på vegetationens vattenhållande och avdunstande förmåga.

Miljöstörande verksamhet: verksamhet som kan ge upphov till lukt, buller, luftföroreningar, vattenföroreningar, vibrationer eller andra störningar i omgivningen.

Molluskfauna: arter som hör till gruppen blötdjur. Dit räknas bland annat snäckor, musslor och bläckfiskar.

Naturbetesmark: mark som länge använts till bete och som inte gödslats, plöjts och odlats.

Naturskog: skog där den mänskliga påverkan varit begränsad och mark, växt- och djurliv främst präglats av naturgivna förutsättningar.

Nyckelbiotop: skog där det finns eller man kan förvänta sig att hitta rödlistade arter.

Rödlistad art: växt- eller djurart som anses löpa risk att försvinna. Graden av hot kan variera. Den senaste svenska rödlistan omfattar 4 273 arter i sex olika kategorier.

Serviceort: en tätort i Östhammars kommun med särskilt serviceansvar. Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk och Östhammar är serviceorter.

Signalart: arter som indikerar miljöer med höga naturvärden. Skogsstyrelsen använder signalarter som stöd och hjälpmedel i sina inventeringar av nyckelbiotoper.

Småort: sammanhängande bebyggelse med 50–199 invånare och högst 150 meter mellan husen.

Tätort: sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare och högst 200 meter mellan husen.

Östhammars kommun
Box 66
742 21 Östhammar
www.osthammar.se

